توحيداوشرک

دعا او عبادت

تصرف او علم غيب

توسل او شفاعت

اسماء او صفات

تأويل او متشابهات

حق او باطل مذهب

Ketabton.com

حکمتيار

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب له متن څخه

قرآنکریم، قریش مشرکین ګڼي، که څه هم هغوی په خدای باور درلود، الله ئې د ځمکي او آسمان پالونکی او پیدا کوونکی او د ټولو شیانو خالق منلو، د کعبې طواف ئې کاوو، ځانونه ئې د بیت الله مجاورین او متولیان بلل، بتان ئې خدایان نه؛ بلکه الله تعالی ته د تقرب وسیله شمېرل او ویل به ئې: مونږ دا بتان نه لمانځو بلکه دا زمونږ او د خدای ترمنځ رابطه او وسیله ده، دا د الله تعالی دربار ته د نږدې او مقربو کسانو مجسمې دي، د دوی په وسیله الله ته ورنږدې کېږو او د دوی شفاعت او سپارښتنه زمونږ د دعاګانو او سوالونو د اجابت سبب کېږي!! قریشو د خپل تاریخ د مشهورو او د دوی په نظر د لوړ معنوي مقام د خاوندانو او الهي دربار ته د مقربو کسانو (۳۶۰) مجسمې په بیت الله کي دننه نصب کړې وې، لومړی ئې د دوی په قبرونو ځلي او زیارتونه جوړ کړل او بیا ئې د دوی بتان جوړ او په کعبه کي ئې نصب کړل، دا عقیده ئې درلوده چي د الله تعالی عبادت باید د دې بتانو له لاري وشي او دعا د همدوی له لاري د الله حضور ته وړاندې شي، همدا ئې د عبادت او دعا د قبلېدو لاره بلله او دا بتان ئې د خدای "اهل بیت: کهول" بلل او هر یوه ته ئې د کایناتو د یوې برخې د واکدار او متصرف په سترګه کتل!! هر بت د یوې ډلې او قبیلې لپاره د ډېرو سیاسي، اجتماعي او اقتصادي امتیازاتو وسیله وه، همدې ډلې به هغه ته کرامات ثابتول، د عوامو په زړه کي به ئې د هغه د هیبت، قدر او قیمت زیاتولو لپاره پراخ تبلیغات کول، د دې لپاره چي ساده زړي عوام د بت په نامه خپلې شکرانې او نذرانې لازیاتې کړي؛ غولوونکي لاري چاري به ئې لټولې، له همدغو شکرانو او نذارنو نه چي د ده په نامه به ئې ترلاسه کولې؛ یوه برخه به ئې د بت او د بت د ماحول په سنګارولو او په لازیات جالب او جاذب جوړولو باندې مصرفول او زیاته برخه به ئې د عبادت ځي مجاورینو او متولیانو په خپلو کي وېشل. یوه ته بت معبود وو، پناه ځي وو او د حاجتونو ترسره کېدو مرجع، خو بل ته دام او دکان وو او د خلکو د دوکه کولو او لدوی نه د پیسو شکولو وسیله. که تاسو د هر بت، بتخانې او د هر قبر په سر د زیارتونو جوړولو قصې ته ځیر شئ نو حتماً به د هغه ترشا یو "سامري" او "بلعم باعور" بیاموئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

د ناشر عرائض -- ۱
توحید --- ۳
قرآن د الله تعالی په هکله څه وایي؟ ---------------------------۱۳
د توحید غوښتني --۱۷
په ربوبیت کي شرك ---۲۹
علم غیب--۴۱
توسل ---۷۳
شفاعت ---۸۱
تأویل ---۹۰
قاطعیت او تسامح ---۱۲۷
کوم مذهب حق دئ؟--۱۳۳
زمونږ عقیده --۱۴۵
د الله تعالی په اړه زمونږ عقیده ----------------------------۱۵۳
د الله تعالی اسماء او صفات --------------------------------۱۵۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدای جل جلاله ثنگه وپېژنو ؟-------------------------------- ۱۲۸
د الله تعالی نومونه-- ۱۷۵
د الله تعالی صفات -- ۱۸۱
دالله تعالی افعال-- ۱۸۷
قرآنکریم او متشابهات --------------------------------------- ۱۹۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د ناشر عرائض

د الله تعالی د پېرزوینو نه ممنون یو چي مونږ ته ئې په پښتو کي د یوه بل علمي اثر د خپرولو توفیق راکړ او د افغان ولس دیني زېرمي او پښتو ادب ته ئې د دې کتاب د ډالۍ کولو فرصت او امکان راپه برخه کړ. د توحید او شرك تر عنوان لاندي دا کتاب د ورور حکمتیار د ځینو هغو مقالو مجموعه ده چي د همدې موضوع په اړه په دري ژبه لیکل شوې او د میثاق ایثار لخوا لومړی بېل بېل او بیا د کتاب په بڼه کي نشر شوې، او دا دئ د پښتو ژباړه ئې ستاسو په خدمت کي ده. د کتاب په وروستۍ برخي کي به د هغې رسالې ژباړه هم بیامومئ چي عنوان ئې "زمونږ عقیده" ده او په هغه وخت کي لیکل شوې چي د جهاد په ضد ژوري توطئې رواني وې، له یوې خوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې هڅه کېده چې د افغانانو د اسلامي جهاد قيادت د يوه ځواکمن او منظم حزب په لاس کې پاتې نشي او بېلا بېلې سياسي او نظامي ډلې ډګر ته راوايستلی شي او له بلې خوا دا هڅه کېده چې په مجاهدينو کې فکري انتشار راولاړ شي او د داسې اعتقادي بحثونو لړۍ پيل شي چې فتنې راولاړې او مجاهدين پکې مصروف کړې، يوې خاصې کړۍ ته وظيفه ورکړی شوې وه چې دا مأموريت سر ته ورسوي، د دې کړۍ د خولې بندولو او د هڅو شنډولو لپاره دا رساله ليکل شوې وه.

الله تعالی دې مونږ ته په هر سنګر کې له اسلام نه د صادقانه او مخلصانه دفاع او د دښمن د دوامدارې او سترېا نه منونکې مقابلې توفيق راکړي.

د ميثاق ايثار اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

لومړی فصل

توحيد

دا "توحيد" څه دئ چي اسلام ورته هومره لوی ارزښت او ستر اهميت ورکړی چي وايي: په توحيد باور لرونکي جنت ته ځي، د دنيا او آخرت سعادت او بريا ئې په برخه کېږي او د منکر سزا ئې دوزخ ده او د دنيا او عقبی له نېکمرغۍ او بريا نه بې برخي کېږي؟ پر توحيد د ايمان او باور او د انسان د کړو وړو او عمل تر منځ څه رابطه ده چه له هغه پرته نه د انسان هيڅ نېك عمل قبلېږي او نه د کوم ارزښت او قدر وړ ګڼل کېږي؟

که قرآنکريم ته مراجعه وکړو نو وبه ګورو چي د ټولو پيغمبرانو عليهم السلام دعوت او بلنه په دوو ټکيو کي خلاصه کوي:

اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ الَهٍ غَيْرُهُ

(c) ketabton.com: The Digital Library

"د الله عبادت وکړئ"، "له هغه پرته بل اله او معبود نه لرئ"

خلکو ته دانبياوو عليهم السلام د دعوت خلاصه همدا ده: يوازي د الله عبادت وکړئ ځکه له هغه پرته نه بل معبود شته او نه څوك د عبادت او لمانځني وړ. سوال دا دئ چي په دې بلني او دې دعوت کي څه راز پروت وو چي د لويو ټولنيزو انقلابونو سبب شو؟ د ټولني بې وزلو او مستضعفو پکي خپل نجات لټاوو او مستکبرينو د خپل تخت او تاج او استبدادي نظامونو د نسکورېدو عامل بالو؟ دا ولې يوه وربانديِ داسي ايمان راوړی چي د هغه لپاره ئې د سر او مال قرباني ورکړې، خو بل ترې انکار کړی، د مخالفت لاره ئې ورسره نيولې او په ټول توان سره ئې د هغه مقابله کړې؟ دا ولې د تاريخ په هر پړاو کي د هر پيغمبر له بعثت نه وروسته د ټولني مستکبرينو، د شر او فساد ځواکونو له پيغمبر سره د مخالفت لاره نيولې ده، دا پداسي حال کي چي د ټولو پيغمبرانو عليهم السلام د دعوت خلاصه دا وه چي: د يوه الله عبادت وکړئ، له هغه پرته بل معبود او خدای نه لرئ!! لدې دعوت نه د مستکبرينو انتباه او انګېرنه څه وه ؟ د نجات دا شعار ئې څنګه تعبيرکړی چي مخالفت ئې ورسره ضروري ګڼلی؟ هغه څه وو چي دوی باور وربانديِ لازمي بالو خو د توحيد شعار "لا اله الا الله" ورسره ټکر کولو؟ او هغه څه وو چي دوی د دې شعار پرځای پر هغه ټينګار کاوو او هغه ئې د خپل اقتدار او نظام د بقا ضامن بالو؟! که قرآنکريم په لږ غور سره ولولو نو د دې ټولو پوښتنو ځوابونه به ومومو. راځئ څو شېبې په دې اړه د قرآنکريم په ارشاداتو کي غور وکړو او وګورو چي قرآن د

(c) ketabton.com: The Digital Library

توحید د دې شعار په اړه څه لاربښووني لري ، دا شعار څه ډول معرفي او تعریفوي او پدې هکله څه غوښتني لري؟!

قرآنکریم، قریش مشرکین ګڼي، که څه هم هغوی په خدای باور درلود، الله ئې د ځمکي او آسمان پالونکی او پیدا کوونکی او د ټولو شیانو خالق منلو، د کعبې طواف ئې کاوو، ځانونه ئې د بیت الله مجاورین او متولیان بلل، بتان ئې خدایان نه؛ بلکه الله تعالی ته د تقرب وسیله شمېرل او ویل به ئې: مونږ دا بتان نه لمانځو بلکه دا زمونږ او د خدای ترمنځ رابطه او وسیله ده، دا د الله تعالی دربار ته د نږدې او مقربو کسانو مجسمې دي، د دوی په وسیله الله ته ورنږدې کېږو او د دوی شفاعت او سپارښتنه زمونږ د دعاګانو او سوالونو د اجابت سبب کېږي!! قریشو د خپل تاریخ د مشهورو او د دوی په نظر د لوړ معنوي مقام د خاوندانو او الهي دربار ته د مقربو کسانو (۳۶۰) مجسمې په بیت الله کي دننه نصب کړې وې، لومړی ئې د دوی په قبرونو ځلي او زیارتونه جوړ کړل او بیا ئې د دوی بتان جوړ او په کعبه کي ئې نصب کړل، دا عقیده ئې درلوده چي د الله تعالی عبادت باید د دې بتانو له لاري وشي او دعا د همدوی له لاري د الله حضور ته وړاندي شي، همدا ئې د عبادت او دعا د قبلېدو لاره بلله او دا بتان ئې د خدای "اهل بیت: کهول" بلل او هر یوه ته ئې د کایناتو د یوې برخي د واکدار او متصرف په سترګه کتل!! هر بت د یوې ډلي او قبیلې لپاره د ډېرو سیاسي، اجتماعي او اقتصادي امتیازاتو وسیله وه، همدې ډلي به هغه ته کرامات ثابتول، د عوامو په زړه کي به ئې د هغه د هیبت، قدر او قیمت

(c) ketabton.com: The Digital Library

زياتولو لپاره پراخ تبليغات كول، د دې لپاره چې ساده زړي عوام د بت په نامه خپلې شكرانې او نذرانې لازياتې كړي؛ غولوونكې لارې چارې به ئې لټولې، له همدغو شكرانو او نذارنو نه چې د ده په نامه به ئې ترلاسه كولې؛ يوه برخه به ئې د بت او د بت د ماحول په سنګارولو او په لازيات جالب او جاذب جوړولو باندې مصرفول او زياته برخه به ئې د عبادت ځي مجاورينو او متوليانو په خپلو كې وېشل. يوه ته بت معبود وو، پناه ځي وو او د حاجتونو ترسره كېدو مرجع، خو بل ته دام او دكان وو او د خلكو د دوكه كولو او لدوی نه د پيسو شكولو وسيله. كه تاسو د هر بت، بتخانې او د هر قبر په سر د زيارتونو جوړولو قصې ته ځير شئ نو حتماً به د هغه ترشا يو "سامري" او "بلعم باعور" بيامومئ.

د قرآنكريم له نظره د قريشو دا عقيده د شرك عقيده ده او دې ته ورته هره عقيد د شرك عقيده. لدې شرك سره نه د توحيد ادعا د منلو وړ ګڼې او نه په خدای ايمان او اعتقاد د اعتبار وړ. قرآن خلكو ته وايي: الله يو دئ، داسې نده چې د څو خدايانو له جملې نه يو وي، بلكه احد او يوازنی دئ. هغه د ټولو رب دئ، ور ئې د ټولو په وړاندې برابر پرانستی دې، د ده او بنده ترمنځ نه فاصله شته او نه واسطه او وسيله، هرڅوك مخامخ او له واسطې او وسيلې پرته هغه ته رجوع كولی شي، د هرچا دعا اوري، هرچا ته د غاړې تر رګ زيات ورنږدې دئ، شريك نه لري، خپل ملك او واكمني ئې په شريكانو ندې وېشلې. ستا د توحيد معنی دا ده چې له واحد خدای نه پرته نه په بل معبود باور ولرې او نه بل چا ته د دعا او حاجت لاس اوږد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي. که قرآنکریم ته رجوع وکړئ نو دا به درته ځرګنده شي چې د پیغمبرانو علیهم السلام مبارزه اکثراً د شرك خلاف وه، نه د الحاد او له خدای نه د انکار په خلاف. د ملحدینو په نسبت ئې له مشرکینو سره زیاته مقابله راغلې. د پیغمبرانو علیهم السلام اساسي او ستر مشکل یا له هغو ټګمارانو سره وو چې له دین نه ئې ځانته دام او دکان جوړ کړی وو او یا له هغو دیندارانو سره چې غولېدلي وو او د دغو ټګمارانو په لومو کې نښتي وو، هغه چې شرك ئې له ایمان سره خلط کړی وو او دې ته تیار نه وو چې خپل جعلي معبودان پرېږدي. د پیغمبرانو علیهم السلام مخالفینو به د هغوی د توحید پر بلنه دا اعتراض کاوو چې: آیا دوی راغلي چې مونږ له نورو ټولو خدایانو نه لاس واخلو او یوازې د یوه خدای عبادت وکړو!! د پلرونو او نیکونو خدایان پرېږدو، اصنام یا بتان چې الهي دربار ته زمونږ د تقرب وسیله ده، پرېږدو!!

قرآنکریم دا حالت څه ښه ترسیموي او فرمایي:

أَجَعَلَ الْآلِهَةَ إِلَهًا وَاحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ * وَانطَلَقَ الْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنْ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلَى آلِهَتِكُمْ إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ * مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنْ هَذَا إِلَّا اخْتِلَاقٌ *

الصافات: ٦

آیا ټول معبودان ئې یو معبود ګرځولی، دا خو حیرانونکې خبره ده!! مشران او سرداران ئې روان شول او وئې ویل: ځئ او پرخپلو معبودانو صبروکړئ، بیشکه چې همدا مطلوب او غوره کار دئ، دا مو په بل مذهب کې ندي اورېدلي، دا له کذب او افتراء پرته بل څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه دي.

گورئ چي پيغمبر د يوه معبود لوري ته بلنه ورکوي او نور ټول معبودان باطل او مردود شمېري، خلكو ته وايي: خداى يو دئ، د ټولو خداى دئ او تاسو ټول د هغه په وړاندي برابر ياست، هم د خدايانو تعدد مردود گڼي او هم له دې تعدد نه راولاړ شوى طبقاتي نظام، خو د شرك ځپلي ټولني سرداران، چي د معبوانو تعدد دوى ته د ټولني سرداري ورپه برخه کړې، د يوه معبود په ځاى د متعددو خدايانو په وجود ټينگارکوي، دوى له دين او مذهب نه هم د طبقاتي نظام د توجيه وسيله او د بقا او دوام ذريعه جوړوي او خپلو پيروانو ته وايي: پرخپلو سابقه، له پلار نيكه نه راپاتې معبوادانو صبر وکړئ! پيغمبر پر توحيد او د يوه معبود په عبادت اصرارکوي، خو د شرك ځپلې ټولني سرداران او سالاران د شرك او متعددو خدايانو شعار پورته كوي! پيغمبران عليهم السلام توحيد د خلكو د نجات وسيله شمېري خو د كفر مشران شرك د خپل قدرت د بقا راز بولي.

كافر فرعون، د خپل اقتدار د بقا لپاره د موحد موسىعليه السلام مقابله كوي خو له دين نه د دفاع تر نامه لاندي!!

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ * غافر: ٢٦

فرعون وويل: ما پرېږدئ چي موسى ووژنم، هغه دي خپل رب راوغواړي، زه له دې نه وېرېږم چي مبادا هغه ستاسو دين بدل كړي او په ځمكه كي فساد خوركړي.

قرآنكريم، فرعون چي د شرك وهلي ټولني د زعامت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشرتابه ننبه او سمبول دئ، د داسي چا په حیث معرفي کوي چي ځانته "اله : معبود "وايي او هغه کسان چي د فرعون اطاعت او مننه کوي د داسي کسانو په توگه معرفي کوي چي هغه ئې خپل اله نیولی دئ، فرعون ته "طاغوت: سرکش واکدار" وائې او پلویانو او متابعانو ته ئې د "عبدة الطاغوت: د سرکښ واکمن بنده گان" نوم ورکوي. د قرآنکریم له نظره تر هغې پوري د چا د ایمان دعوی او پر توحید عقیده د منلو وړ نده ترڅو پوري چي طاغوت نفی نه کړي او له طاغوت نه انکار او عصیان ونه کړي. الله تعالی فرمايي

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنْ الغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ * البقرة: ٢٥٦

په دین کي اکراه او په زور منل نشته، "په دین" سره هدایت له ضلالت او بې لاریتوب نه څرگند شوی، نو څوك چي پرطاغوت کافر شی او پر الله ایمان راوړي، نو پداسي کلکي کړۍ ئې منگولې لگولې چي شلېدل ئې نشته او الله خو اورېدونکي پوه ذات دئ.

د قرآن له نظره د طاغوت نفی د توحید په لور لومړنی گام دئ، ترڅو پوري چي طاغوت نفی نه کړې او ترې منکر نشې تر هغې پوري تا د توحید اساسي او لومړنی شرط ندئ پوره کړی. د طاغوت نفی او ترې انکار یعنی دا چي د منازعاتو د حل و فصل او تحاکم لپاره هغه ته رجوع ونکړې، حکمونه ئې د منلو وړ ونه گڼې او معیارونه ئې د پلی کولو وړ، نه له هغه نه طمعه وکړې، نه ئې اصولو او قوانینو ته تسلیم شې او نه ئې پرېکړو او فیصلو ته غاړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کنبېږدي. که تا له طاغوت نه انکار نه وي کړی او پر الله د ایمان له دعوا سره سره هغه ته د تحاکم لپاره رجوع کوې، نو په دې صورت کې پر یوه خدای ستا د ایمان دعوی دروغجنه ده او د الله په وړاندې هیڅ ارزښت نه لري. قرآن کریم په دې هکله داسې غوڅه فیصله کړې ده:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا*

النساء: ٦٠

آیا هغه کسان دې ونه لیدل چې گمان کوي هم ئې پرهغه څه ایمان راوړی چې پر تا نازل شوی او هم پر هغه چې له تانه مخکې نازل شوی، خو په عین وخت کې غواړې د تحاکم لپاره طاغوت ته رجوع وکړې، پداسې حال کې چې پر طاغوت د کفر امر ورته شوی او شیطان غواړي چې هغوی په لویه بې لارۍ سره بې لارې کړي.
بل ځای فرمایي :

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا*

النساء: ٦٥

نو نه، ستا په رب قسم چې تر هغه پورې ئې ایمان ندئ راوړی "مؤمنان نشي بلل کېدی او د ایمان ادعا ئې نشي قبلېدی" ترڅو چې تا په خپلو شخړو کې حکم ونه نیسي او بیا ستا د پرېکړې په هکله

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خپلو زړونو کي هيڅ حرج احساس نه کړي او په بشپړه توګه تسليم نشي.

متأسفانه ځيني کسان د توحيد په اړه د خپل ناقص فهم او انتباه له امله ګمان کوي چي شرك يوازي دا دئ چي څوك د مړه بت په وړاندي د بندګۍ سرټيټ کړي او له هغه نه مرسته وغواړي، دا ډله پدې کي څه اشکال نه ګوري چي د ژوندی بت په پښو کي ولوېږي او د طاغوت په وړاندي د بندګۍ او تسليمۍ سرپه ځمکه کېږدي!! د قبرونو طواف شرك بولي خو د قصرونو په طواف کي اشکال نهويني او هغه له خپل توحيد سره په ټکر او تصادم کي نه ګڼي!! هغوی پدې نه پوهېږي چي ژوندی بت بايد له مړه او بې حسه بت نه مخکي نفی شي، دا نده ورته معلومه چي د ده يوازنی معبود ، الله جل شأنه د دې لپاره کعبه "د الله کور" د طواف يوازنې ځای ګرځولی چي د قصرونو د طواف مخه ونيولی شي او پدې خاطر ئې جومات د دعا او عبادت ځای ګرځولی چي تا د انسانانو د دړی له ټکولو او بل دربار ته د سوال او دعا لپاره له تلو نه بې نيازه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

توحید-- توحید او شرك

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآن د الله تعالی په هکله څه وایي؟

الله تعالی په قرآنکریم کي د هغه ذات په حیث معرفي شوی چي هم د ټولو عالمونو خالق او پیدا کوونکی دئ او هم ئې رب او پالونکی، ټول کاینات د هغه ملك دئ او هغه ئې ټولواك، د کائناتو په گوټ گوټ او لوېشت لوېشت کي د ده حکم نافذ دئ او ذره ذره ئې د ده حکم ته تابع او خاضع، هر څه یوازي د ده په اراده پیداکېږي اود ده تر مراقبت لاندي وده کوي، کمال ته رسېږي او له مخکي نه ورته ټاکل شوې خاصې نتیجې ورکوي، یوه تشه ډکوي، یو ضرورت او اړتیا رفع کوي او بالآخره په زوال او نیستی محکومېږي او خپل ځای نوي، ځوان، تازه او پیاوړي توکي ته پرېږدي، دا هر بدلون او تحول دالله په حکم او تصرف، د همغه له لوري د اېښودل شوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضوابطو، سننو او د ټاکل شوو مقدراتو او اندازې مطابق ترسره کېږي. هغه د رزق او روزي مالك، د مرگ او ژوند خالق، د عزت او ذلت واکدار دئ، عزت ته رسېدل او په ذلت اخته کېدل د همغه په حکم او د همده د ثابتو سننو په اساس ترسره کېږي. الله د دې عالم خالق: پیداکوونکي دئ او هغه ذات دئ چي پدې عالم کي د رب په حیث تصرف کوي، داسي ستایل شوی او حمید ذات چي په ذات، صفاتو او افعالو کي په ټولو کمالاتو متصف دئ، له هر عیب او نقص نه پاك او منزه دئ، د کایناتو ټوله ښکلا، حسن، کمال، جمال او ښېگنې د ده له لوري دي او ده د عالم جزء جزء ته په ودیعت ورکړي. هغه واحد ذات دئ چي هیڅ شریك او سیال نه لري، بې مثله او بې مثاله دئ، انتهاء او ابتداء نه لري، اول دئ او آخر، فناء نه لري، هغه ظاهر دئ داسي چي د کایناتو هره برخه ئې په وجود شهادت ورکوي، باطن دئ چي د انسان په وهم او فهم کي نه ځائېږي او انسان ئې له درك او ادراك نه عاجز دئ، د کایناتو هیڅ شی ورسره مشابهت نه لري، تل پاتې ژوندی دئ، مرگ نه لري، ټول شیان ئې پیداکړي دي، د ټولو کایناتو خالق، پالونکي او رب دئ، د دې پراخ عالم اداره او تدبیر د ده په واك کي ده، هغه قیوم دئ چي یوه شېبه هم د کایناتو د ټولو امورو له ادارې او تدبیر نه نه غافل کېږي. مرگ او ژوند د ده له لوري دي او د ده په اراده ترسره کېږي، چا ته ژوند ورکوي، پیداکوي ئې، څوك وژني او بیابه ئې بېرته راژوندي کوي، هیڅ پېښه د هغه له ارادې پرته نه شي واقع کېدلی، هره لویه او وړه پېښه د هغه په اراده، اذن او تدبیر سره رامنځته

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي، ټول کائنات د هغه د قضاء او قدر تابع دي، د شیانو په پیدا ایښت کي او په تحولاتو او بدلونونو کي ئې خاص حکمتونه او مصلحتونه اینبي دي، هیڅ شی ئې بیهوده، عبث او بې هدفه ندی پیدا کړی، هرڅه ئې په ډېره ښه او غوره توګه پیدا کړي او هر څیز ئې د خاص هدف د تحقق لپاره په کار ګمارلی. په خاص شکل او کیفیت سره د اشیاوو خلقت او پیدا ایښت د ده کار دئ، ځکه هغه خالق، باریٔ او مصور دئ، د کمال صفات ئې ازلي او ابدي دي، نه څه ترې کم او نه څه وربا ندي اضافه کېږي. هغه غني او بې نیازه دئ، هیچا ته محتاج او اړ ندئ، غناء ئې ذاتي صفت دئ، ټول مخلوقات فقیر او ده ته اړ دي، هرڅه په موجودیت، بقاء او دوام کي الله ته محتاج دي. هغه قدیر او توانا دئ، ټول کارونه ورته آسان دي، هر څه ئې پیدا کړي، برابرکړي، اندازه او مقدار ئې ورته ټاکلی، پیل او پای ئې ورته تعیین کړی، هر څیز ته ئې خاص مسیر ټاکلی او لارښوونه ئې ورته کړې. په هرڅه عالم دئ، نه څه له پیدا ایښت نه مخکي ترې پټ او مخفي دي او نه له پیدا ایښت نه وروسته. علم ئې په هر څه حاوي دئ، ښکاره او پټ، شاهد او غائب، ماضي او راتلونکې، هر څه ورته معلوم دي، هیڅ ترې پټ ندي، وړوکی، لوی، لېري، نږدې، رڼا او تیاره، ټول ورته ښکاره او عیان دي. هغه نه یوازي دا چي دا دنیا او کاینات ئې پیدا کړي بلکه هغه د رب په حیث د هرڅه پالنه او ساتنه کوي. هرڅه د ده په تقدیر او اراده ترسره کېږي، ټول د ده د قضاء او قدر په وړاندي تسلیم دي، اراده ئې په هر کار او هر ځای کي حاکمه او نافذه ده، هیڅ شی ئې د ارادې مخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نشي نيولی، هغه چې اراده ونکړي هيڅ شی نشي واقع کېدی، د بندګانو اراده د ده د ارادې تابع ده، څه چې وغواړي همغه کېږي او څه شي ته ئې چې اراده ونشي، نه شي کېدلی، د ده له ارادې او توفيق نه پرته بندګان هيڅ نشي کولی. نه څوك د هغه قضاء ردولی شي او نه څوك دا وس لري چې د هغه حکم وځنډوي. هيڅ داسي قدرت نشته چې د هغه له امر نه پورته وي او د هغه د حکم او امر مانع واقع شي، د هغه قضاء حاکمه او حکم ئې نافذ دئ، هرڅه د ده (سبحانه و تعالی) په حکم او امر تر سره کېږي. داسي هم نده چې د کايناتو د خلقت او پيدايښت، د قضاء، سننو، قدر او تقدير له ټاکلو وروسته ئې خپلي مخي ته پرېښي دي، داسي چې اوس حوادث او پېښي په خپله د حاکمو ضوابطو او سننو مطابق واقع کېږي ،نه، داسي نه ده، بلکي هره شېبه او هره پېښه د هغه په اذن او توفيق او د ثابت او تغيير نه منونکي قدر او قضاء مطابق تر سره کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د توحيد غوښتني

خالص او له شرك نه منزه توحيد څه داسي مبرمي غوښتني لري چي بايد د موحد په اعتقادي او عملي شخصيت كي راڅرگندي شي، كه دا غوښتني پوره نشي نو دا يا توحيد نه دئ او يا ناقص او شرك لړلی توحيد دئ. قرآنكريم د توحيد دا ډول غوښتني په مفصله توگه بياني كړې دي، چي مونږ ئې په لاندي څو عنوانونو كي خلاصه كوو:

ستاينه:

موحد بايد پدې باور وي چي الله تعالی په ذات، صفاتو او افعالو كي د كمال په ټولو صفاتو متصف او له هر عيب او نقص نه منزه دئ. موحد ټول موجودات د خپل رب د صفاتو او افعالو مظهر گڼي او پدې عقيده وي چي هيڅ څه بيهوده او عبث ندی پيدا شوی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې خور عالم کې نه څه خلا او تشه شته، نه څه کموالی او زیاتوالی، نه داسې کوم څه پاتې دئ چې کموالی ئې احساس شي او نه داسې څه چې اضافي او غیرضروري وګڼلی شي، هرڅه پوره او په خپله اندازه پیدا شوي. موحد دې عالم ته د توحید له منظار نه ګوري او هر څه ئې ورته ښایسته او بشپړ برېښي او هیڅ عیب پکې نه ګوري او که ئې کوم عیب تر سترګو شي نو دا یا د خپل لنډ او محدود فکر او نظر عیب ګڼي او یا ئې د خپلې نامناسبې معاملې او ناسمو کړو محصول عیب. تل د خدای ستاینه کوي، په هر حالت او هر صورت کې، د دې خور عالم په غېږ کې هره ښکلا، کمال او جمال دې د همدې ښکلا، کمال او جمال د خالق ستاینې ته هڅوي، د هر بدلون او تحول تر شا حکمتونه او مصلحتونه ګوري، که له کوم نعمت نه برخمن شي هغه د خپل مهربانه او منعم خدای ورکړه او عنایت ګڼي او که له کوم نقمت، کړاو او ستونزي سره مخ شي هغه د خپلو کړو عادلانه بدله او جزا بولي.

لمانځنه

حقیقي موحد یوازې د یوه خدای عبادت کوي، بل هیڅ شی او هیڅوك د لمانځنې وړنه بولي او له الله نه پرته د هیچا په وړاندې د اطاعت او بندګۍ سر نه ټیټوي. د خدای عبادت او لمانځنه نه یوازې د الله په وړاندې د بنده مسئولیت او پر بندګانو د الله حق شمېرې بلکه عبادت د معنوي ارتقاء، روحي تسکین، قلبي ډاډ، آزادۍ او سرلوړۍ راز او عامل شمېري، د الله بندګي د نورو له بندګۍ نه ورته دآزادۍ درس ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآنکریم د لمانځني لپاره د"عبادت" اصطلاح غوره کړې، مسلمان مکلف دئ چي هره ورځ په پنځګونو لمونځونو کي په دې صيغې سره تعهد او تړون وکړي "اياكَ نَعۡبُدُ: يوازي ستا عبادت کوو"

عبادت د عبد له کلمې نه مشتق دئ،او عبد(بنده) هغه چا ته ويل کېږي چي لاندي خصوصيات او ځانګړتياوي لري :

- عبد يعنى هغه چي د خپل ځان مالك نه دئ، ځان او نفس ئې د بادار امانت دئ، مکلف دئ چي له خپل توان، قدرت او استعداد نه د خپل بادار د حکم مطابق کار واخلي.
- کوم مال، پانګه، وسايل او امکانات چي په خپل واك کي ئې لري هغه ټول د ده د بادار امانت دئ، دا حق نه لري چي لدې امانتونو نه د خپلي خوښي او غوښتني مطابق ګټه واخلي.
- هيڅ کار په خپل سر او خپله خوښه نه کوي، په هرڅه کي د خپل بادار حکم او امر ته انتظار کوي.
- دوستي او دښمني ئې له خپلو تمايلاتو او احساساتو نه نه وي راولاړه شوې، نه شخصي دوست لرى او نه شخصى دښمن، د خپل بادار دوست ئې دوست وي او دښمن ئې دښمن.
- له ټولو هڅو، هلو ځلو او کوششونو نه ئې هدف دا وي چي د خپل بادار رضا او خوښي ترلاسه کړي، په هر کار کي ئې هاند دا وي چي دې هدف ته ورسېږي او خپل آقا راضى کړي، لدينه په کلکه ډډه کوي چي د خپل نفس د ارضاء لپاره خپل بادار ناراضه کړي.

څوك چي د يوازني خداى د عبادت ژمنه کوي هغه په حقيقت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي له خداى سره په دغو ټولو مفاهيمو ژمنه او تعهد کوي، د خداى عبادت همدا ټول مفاهيم احتوا کوي.

قرآنکريم، "عبادت" او "استعانت" د توحيد د مانۍ دوه اساسي ستني او ارکان ګڼي او په دې ټينګار کوي چي له الله تعالى پرته نه بل څوك د عبادت وړ دى او نه د استعانت وړ، نه به د بل لمانځنه کوئ او نه به له بل نه مرسته غواړئ، لکه څرنګه چي بايد يوازي د يوه الله لمانځنه وشي همداسي بايد يوازي له يوه خداى نه مرسته وغوښتى شي. نه ګورې چي مسلمانان پدې مکلف شوي چي په هر لمانځه کي بايد په مکرره توګه له خپل خداى سره عهد وکړي او هرځل دا ژمنه تجديدکړي چي: خدايه! يوازي ستا عبادت کوو او يوازي له تا مرسته غواړو "اِيَاكَ نَعْبُدُ وَاِيَاكَ نَسْتَعِيْن" داستعانت او عبادت پدې عهد او ژمنه کي داسي حصر او تأکيد راغلى چي له الله تعالى نه پرته له بل هرچا نه مرسته غوښتل او د بل چا عبادت کول په بشپړه توګه نفى کوي. قرآنکريم فرمايي:

وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ * النور: ١١٧

او څوك چي له الله سره بل معبود ونيسي، پداسي حال کي چي پدې باندي هيڅ دليل هم نه لري، حساب ئې له خپل رب سره دئ، بيشکه چي دا کافره ډله به کله هم بريالۍ او کاميابه نشي.

هيله من يم د دې آيت په وړاندي لږ توقف وکړئ او الفاظ او مفاهيم ئې په غور او دقت له نظره تېرکړئ، په دې مبارك آيت کي ويل شوي: هر څوك چي د الله تعالى په څنګ کي بل چا ته، بل دربار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پناه ځای ته د سوال او احتیاج لاس اوږد کړي او مرسته ترې وغواړي، په حقیقت کې ئې همدا مرجع خپل اله او د خدای شریك گرځولې، دا پداسي حال کې چې د دې غلط تصور او انگېرني لپاره هیڅ دلیل او برهان نه لري، په همدې خاطئ تصور سره چې گمان کوې: "د خدای تر څنگ بل داسي معبود او اله هم شته چې د دعا په قبلولو کې ورسره شریك دئ" هغه د کافرانو په ډله کې شامل شوی او له فلاح او بریا نه محروم شوی.

قرآن کریم په استعانت کې شرك او توحید په څو جالبو او ښکلیو مثالونو کې په ډېر ښایسته انداز کې ترسیم کړي، هلته چې فرمایي:

فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ: العنکبوت: ٦٥

بیا کله چې په کښتۍ کې سپاره شي نو الله ته پداسي حال کې سوال او دعا کوي چې دین ئې ورته سوچه او خالص کړی وي، خوکله ئې چې د وچې په لوري وژغورو نو ناڅاپه شرك کوونکي شي.

یعنی کله چې انسان په کښتۍ کې سپور شي او دا ووینې چې د نجات له ټولو وسایلو او امکاناتو سره ئې رابطه شلېدلې، په خپلې شا او خوا کې هیڅ داسي څه نه گوري چې زړه ورپوري وتړي، تکیه وربانديې وکړي او مرسته ترې وغواړي او له ټولو ئې امید قطع شي، نو پدې حالت کې یوازې د خدای لوري ته مخه کړي، مرسته ترې غواړي او مستقیماً او نېغ په نېغه هغه ته رجوع کوي، همدې حالت ته قرآنکریم په دین کې اخلاص ویلی دئ، یعني انسان هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت په خپل دين کي مخلص دئ او هغه وخت ئې ايمان له شرك نه پاك او منزه دئ چي په کښتۍ کي د سپور انسان په څېر يوازي يوه خدای ته ئې مخه وي او يوازي هغه ته پناه يوسي؛ خو ګورو کله چي کښتۍ د بحر له څپو نه روغه ساحل ته ووځي، نو بيا د همدې انسان حالت بدل شي، هغه د څپو په منځ کي احساس ئې ورسره پاتې نشي، نور نو هغه کس نه وي چي د الله نه پرته ئې هيچا ته طمعه نه وه، له خدای نه سوی له ټولو نه ئې اميد قطع کړی وو، يوازي له يوه خدای نه ئې مرسته غوښته، اوس ئې د اميد دروازې ډېري شوې، د يوه دربار په عوض ئې ګڼو دړو ته سترګي دي، کله دا د خپل نجات عامل ګڼي او کله هغه بل، کله ئې ګمان دا وي چي د فلان مرستي وژغورلو او کله د هغه بل توجه او عنايت د خپلي ژغورني وسيله ګڼي او پدې سره خپل دين او ايمان په شرك ملوث او ککړ کړي او د شرك مرتکب شي.

همدارنګه قرآن د يونس سوري په ۲۱ ،۲۲او ۲۳ آيتونو کي فرمايي:

وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُمْ إِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فِي آيَاتِنَا قُلْ اللَّهُ أَسْرَعُ مَكْرًا إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ * هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّى إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلْكِ وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمْ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنْ أَنْجَيْتَنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنْ

(c) ketabton.com: The Digital Library

الشَّاكِرِينَ * فَلَمَّا أَنْجَاهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ يَاأَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ * يونس: ٢٣

او کله چي خلکو ته د پېرزويني څه خوند وروڅکو، وروسته له هغه چي کوم کړاو وررسېدلی وي، نابېره له دوی سره زمونږ د آيتونو په هکله د مکر اراده راپيدا شي. ورته ووايه: الله تعالی په مکر کي تر ټولو سريع دئ، بيشکه چي زمونږ رسولان ستاسو مکرونه ليکي، الله هغه ذات دئ چي تاسي په وچه او اوبو کي بيايي، تردې چي تاسي په کښتيو کي وئ او کښتۍ له سورو سره يوځای د ملايم او خوندور نسيم سره وخوځي او پدې سره خوشحاله شي، خو ناڅاپه تېز باد او طوفان وربادي راشي او له هر لوري څپې وربادي راتاو شي او گمان وکړي چي محاصره شول، پدې وخت کي الله ته پداسي حالت کي دعا کوی" او مرسته ترې غواړي چي په خپل" ديانت کي ورته مخلص شوي وي او وايي: که دي لدې نه وژغورلو نو حتماً به شکر کوونکي بندگان وو، خو کله چي نجات ورکړو بيا د خپل تعهد خلاف په ناحقه په ځمکي کي سرکشي او بغاوت کوي. اې خلکو! په يقين سره چي ستاسي سرکشي او بغاوت ستاسي په ضرر ده " دا درکړی شوی فرصت" د دنيوی ژوند يوه متاع ده، بيا مو زمونږ لوري ته راتگ دئ او په هغه څه به مو خبر کړم چي تاسو کول.

توحيد، وېره او هيله

سوچه توحيد حکم کوي چي د انسان خوف او طمع بايد يوازي

(c) ketabton.com: The Digital Library

له الله تعالی څخه وي، له بل هیچا نه د الله تعالی په څېر نه وېره ولري او نه طمع، موحد پدې باور لري چي د ګټي او تاوان پرېکړه الله تعالی کوي، تر څو پوري چي د هغه اراده نه وي شوې نه چا ته ګټه رسېدی شي او نه زیان، که د ټولي دنیا خلك راغونډ شي او وغواړي تا ته ګټه یا زیان ورسوي، د الله تعالی له اذن او ارادې پرته هیڅ نه شي کولی او څه چي خدای مقرر کړي له هغه نه څه کم او زیات نشي کېدی، که خدای وغواړي چي تا ته ګټه ورسېږي نو څوك د هغه مخه نشي نیولی او که د هغه له لوري تا ته د زیان فیصله وشي نو څوك به وي چي دا فیصله وځنډوي؟

قرآنکریم څه ښه فرمايي:

قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللَّهِ إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا*

الاحزاب: ۱۷

ووایه: هغه به څوك وي چي تاسي له الله نه وساتي که هغه ستاسو لپاره د کوم زیان اراده وکړي او یا درته د رحمت اراده وکړي؟ له الله تعالی پرته به بل یار او مددګار ونه مومي.

بل ځای کي فرمايي:

قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَاللَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ * المائده: ۷٦

ووایه: آیا له الله پرته د داسي څه عبادت کوئ چي نه تا سي ته د کوم زیان واك لري او نه د کومي ګټي او دا خو الله دئ چي اورېدونکی پوه دئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لازمه ده د دې مبارك آیت په اړه لږ دقت وکړو او د مخکینیو آیتونو په رڼا کې ئې ژور مفاهیم په غور او دقت سره تر نظر تېر کړو. دا آیت د هغه بحث پای دئ چې د المائدې سورې له ۷۲ آیت نه پیل شوی، دلته هغو کسانو ته اشاره شوې چې مسیح علیه السلام ئې د بندګۍ له مقام نه د الوهیت مقام ته اوچت کړی او د شرك مرتکب شوي، حال دا چې مسیح علیه السلام بني اسرائیلو ته ویل: د خدای جل شأنه عبادت وکړئ، هغه زما او ستاسو ټولو رب دئ، هر څوك چې له خدای سره شریك ونیسي پر هغه باندي خدای جنت حرام کړی، ځای ئې دوزخ دئ، دا ظالمه ډله هیڅ مل او ملګری نه لري. پدې پسې فرمایي: هغه کسان چې ویل ئې: خدای له دریو خدایانو نه یو دئ، دا کسان کافر شوي، له الله پرته بل معبود او اله نشته، بیا فرمایي: د مریم علیها السلام زوی مسیح علیه السلام فقط یو پیغمبر وو، داسي پیغمبر چې له ده مخکې د ده په شان ډېر پیغمبران تېرشوي؛ مور ئې نېکه او صادقه ښځه وه. د دې مبحث په پای او وروستۍ برخه کي دا ۷۶ آیت د دې بحث د خلاصې او تتمې په شکل راغلی او دا څرګندوي چې بني اسرائیل د مسیح او مریم علیهما السلام په هکله په خپلي عقیدې کې د شرك مر تکب شوي، د هغه په اړه د دوی عقیده مشرکانه ده، د دوی عبادت ئې کړی او د ګټې په جلب او د زیان په دفعه کې ئې له هغوی مر سته غوښتې، له همدې کبله قرآن کریم د دوی په هکله فرمایي: بني اسرائیلو له مسیح او مریم علیهماالسلام نه د ګټې د حاصلولو او د زیان د دفع کولو په هیلې او د مرستې په غوښتلو سره د هغوی عبادت کړی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی ئې خپل خدایان نیولي، پداسې حال کې چې مریم او مسیح علیهما السلام لکه د نورو په شان نه د ګټې مالکان دي، نه چاته زیان رسولی شي، نه د چا چیغې اورېدلی شي او نه د چا د کوم درد دوا ورسره شته، دا یوازې الله دئ چې د ټولو فریادونه اوري، دعاګانې قبلوي او د خپلو بندګانو له ټولو دردونو او غمونو خبر دئ.

که ته پدې باور وې چې خدای ستا د رزق او روزي مالك دئ، د هر څه خزانې له هغه سره دي، باران د هغه په اراده ورېږي، دانې او مېوې د هغه په حکم شنې کېږي، د مرګ او ژوند، عزت او ذلت، کامیابی او ناکامي، صحت او رنځ ، دا ټولې فیصلې د هغه له درباره صادرېږي ، لدې عقیدې او باور سره سره که ته له الله تعالی نه پرته له بل چا نه طمع کوې او په زړه کې له بل چا نه وېره او هیله پالې، نو آیا دا په رښتیا چې د ډېر افسوس او حیرت خبره نده!!

محبت

د توحید بله مهمه او اساسي غوښتنه له الله تعالی سره کلکه او خالصه مینه ده، داسې او دومره زیات محبت چې د بل هیڅ شي محبت ورسره د مقایسه کېدو نه وي، لازمه ده له الله تعالی سره دومره محبت ولرو چې ساری او مثال ونلري. که مونږ له الله تعالی نه پرته له بل چاسره د خدای د محبت په شان محبت ولرو په حقیقت کې د شرك مرتکب شوي یو او دا محبوب مو له الله تعالی سره شریك او سیال ګرځولی دئ، په دې هکله قرآنکریم فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَمِنْ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ...* البقره: ٦٥

ځینې کسان داسي غیرالله له خدای سره ند او سیال نیسي چي له هغوی سره د الله د محبت په څېر محبت کوي، خو مؤمنان له الله سره ډېره کلکه مینه لري،...

د انسان مینه او محبت له کوم کس یا کوم څیز سره یا د هغه څیز یا کس له ښکلا او کمال نه منشأ اخلي او همدا ښکلا او کمال ئې مینه او حیرت راپاروي او د دې باعث شي چي محبت ورسره وکړي ،او یا ئې د ده په ژوند کي اغېزه دومره ستره او رغنده وي او د ده په اړه ئې پېرزوینه، احسان او عنایت هومره وي چي د ده د میني او محبت باعث شي، د هغه احسان د ده مینه او محبت راپاروي. په کایناتو کي هیڅ داسي څه نشته چي له دې یا هغه اړخه له الله تعالی سره برابري وکړی شي، همدا وجه ده چي له الله تعالی سره محبت باید له هر بل محبت نه زیات، سوچه او لوړ وي. محبت په اصل کي د انسان د اړیکو او د انسان د حرکت د لوري او هدف د معلومولو لپاره دقیق معیار او محك دئ، په دې معیار سره دا معلومېدی شي چي د انسان معرفت د خپل رب په هکله څومره او باور ئې څنگه دئ. که د خدای په یادولو سره ئې زړه ولړزېدو، په سترگو کي ئې اوښکي ورغړېدې، په څېره کي ئې د محبت او میني نښې څرگندي شوې،که دا وشول نو ویل کېدی شي چي خپل رب ئې ښه پېژندلی، عقیده ئې پخه، باور ئې موحدانه او توحید ئې له شرك نه منزه دئ او که له خدای نه پرته د بل چا په یاد سره ئې دا حالت شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو پوه شه چي له خدای سره ئې سیال او شریك نیولی، په باورونو کي ئې شرك رخنه کړې او د توحید ونه ئې د شرك چنجي ورسته کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ربوبیت کي شرك

آیا الله تعالی د امورو په سمبالولو کي شریك لري؟

له قرآنکریم نه د بېلتون او غفلت په سبب د مسلمانانو په منځ کي ګڼ شمېر داسي عقاید خواره شوي چي د اسلام له اساساتو سره ټکر کوي او قرآن ئې د توحید منافي او د شرك عامل شمېري او د هغه د نفی لپاره ئې مفصل بحثونه کړي.

له دغو عقیدوي انحرافاتو نه یو هم په ربوبیت کي شرك دئ، په دې معنی چي څوك د کایناتو په اداره او د امورو په سمبالولو کي ئې له خدای سره بل څوك شریك وګڼي او دا عقیده ولري چي الله تعالی د کایناتو اداره او د امورو تدبیر ئې په یوازي توګه نه کوي بلکه کارونه ئې له نورو ذواتو سره وېشلی، ځیني په خپله کوي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځيني نور ئې هغوی ته سپارلی او هغوی ته ئې دا واك ورکړي چي د خپلي خوښي مطابق پکي تصرف وکړي. دا ډله خلك يا دا گمان کوي چي: الله تعالی د دنيا او عالم له پيدايښت او په هغه کي د ضوابطو له وضعه کولو نه وروسته دا مخلوقات په خپل حال پرېښي دي، امور او کارونه په خپله د الهي مقدراتو او ضوابطو مطابق ترسره کېږي، ټول کارونه همداسي په خپل سر د الهي سننو مطابق روان دي، الله تعالی نه هيڅ مداخله پکي کوي او نه دې ډول مداخلې ته څه ضرورت ليدل کېږي!! او يا دا گمان کوي چي: الله تعالی هم لکه د دنيوي واکمنانو په شان د خپلي پاچائې د چارو د ادارې او سمبالولو پخاطر هره برخه يوه چاته سپارلې ده او په همدې برخه کي ئې همدا کس خپل نائب او د چارو "قيم" او "متصرف" منلی دئ!! اوس که څوك پدې برخه کي له کوم مشکل سره مخ کېږي نو بايد د همدې برخي قيم، وصی او متصرف ته مراجعه وکړي، له هغه مرسته وغواړي او له دې لاری خپل مشکل حل کړي، پدې معنی چي د الله تعالی دربار ته له رجوع نه مخکي بايد دغو متصرف او قيم ذواتو ته مراجعه وشي، له دوی نه د خپلو مشکلاتو د حل غوښتنه وشي او يا له همدې لاري، د مراتبو د تسلسل مراعات سره پوړ په پوړ پورته ولاړ شي او خپل سوال د الله در بارته وړاندي کړي،دوی وايي: که د الله تعالی د پاچايي دا واکمن مأمورين، هغه چي ته ئې د امورو په تدبير او موجوداتو په اداره کي د الله نائب او وکيل شمېرې که دا متصرفين ستا د مشکلاتو د حل وس او توان لري، ستا فرياد اورېدی شي او ستا دعاگاني اجابت کوی شي، نو بيا څه ضرورت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دئ چي د مراتبو د تسلسل له مراعات نه پرته او مستقیما د الله دربار ته د مراجعی بې باکي کوې؟!! خپل حیثیت دي وپېژنه، هغه ځای ته د تلو بې ځایه هڅه مه کوه چي نه ئې اهلیت لری او نه توان، دا خبره ومنه چي د الله تعالی دربار داسي دروازی لري چي د هر چا په وړاندي نه پرانیستل کېږې او داسي ساتونکی لری چي هرچا ته د ننږدې کېدو اجازه نه ورکوی!! دې دربار ته د رسېدو لپاره وسیلې، واسطې او سفارش کوونکي ته اړتیا شته، دا واسطې او سفارش کوونکي وپېژنه، د هغوی لاس او لمن ونیسه، ترڅو د الله دربار ته لار پیدا کړې او دروازه ئې در ته پرانیستل شي، دا د الله په هکله د مشرکینو گمان وو، راشئ وگورو چي قرآن پدې هکله څه وايي:

إِنَّ رَبَّكُمْ اللَّهُ الَّذي الَّذي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِه ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ * يونس: ٣

بیشکه چي ستاسي رب هغه ذات دئ چي آسمانونه او ځمکه ئې په شپږو ورځو کي پیدا کړه، بیا ئې په عرش استوا وکړه، چاری سمبالوي، هیڅ داسي شفاعت کوونکي نشته چي د ده له اذن او اجازې پرته شفاعت وکړی شي، دا ستاسي رب دئ، نو د ده عبادت وکړئ، آیاعبرت نه اخلئ.

دا مبارك آیت لاندیني مهم مطالب بیانوي:

- الله تعالی ځمکه او آسمانونه په شپږو تکویني مراحلو کي پیدا کړل.
- آسمانونه او ځمکه ئې له پیدایښت نه وروسته مهمل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلي مخي ته نده پرېښی، بلکي په هغه عرش ئې د ټولو موجوداتو د مالك، حاکم او واکدار په حيث استوا وکړه چي ځمکه آسمانونه ترې لاندي دي. د دې پراخی هستي د ټولو امورو تدبير ئې په خپل واك او اختيار کي ساتلی دئ.

- هيڅوك د الله له اذن او اجازې پرته د هغه په وړاندي د شفاعت او سفارش توان او صلا حيت نه لري، هغه د دنيا د پاچايانو په شان ندی چي د نورو سفارش او شفاعت ته اړ وي، داسي نده چي بايد بل څوك يو مظلوم ور معرفي کړي، بل څوك د چا د لياقت او اهليت په هکله معلومات ورکړي او د ده او بنده ترمنځ واسطه شي.
- هغه رب او پالونکی چي بايد يوازي د هغه عبادت وکړې او يوازي له هغه نه مرسته وغواړې، صفات ئې دا دي: د ټولي هستي خالق، ستا او د ټولو مخلوقاتو رب او پالونکي دئ، په عرش ئې استوا کړې، د هرڅه مالك او واکدار دئ، د هستي د ټولو امورو د تدبير اختيار ورسره دئ، ستا او هغه ترمنځ د رابطې لپاره هيڅ وسيلې، واسطې، سفارش او شفاعت کوونکي ته ضرورت او اړتيا نشته. دا درس بايد درته پند وي او د هغه په رڼا کي نبغه لاره له کړې نه بېله کړې او د الله تعالی له دربار نه پرته بل دربار ته له رجوع او پناه وړلو نه ځان وساتې. قرآنکريم په بل آيت کي په دې هکله فرمايي:

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ

(c) ketabton.com: The Digital Library

الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ *

يونس: ۳۱

ووايه: څوك له آسمان او ځمكي نه تاسي ته روزي دركوي؟ او څوك ستاسي د غوږونو او سترگو مالك دئ؟ او څوك ژوندى له مړه نه او مړى له ژوندي نه راوباسي؟ او څوك چارى سمبالوي؟ دوى به حتماً وايې: چي الله، نو ورته ووايه: آيا نه وېرېږئ، ځانونه نه ساتئ؟

په دې مبارك آيت كي دا اساسي مطالب زمونږ مخي ته ايښودل شوي:

- دا خو يوازي الله دئ چي د رزق او روزي انتظام ئې په واك كي دئ ،كه له آسمانه باران راووېرېږي، كه د لمر وړانگې پرځمكه لگېږي او له ځمكي نه مېوې او دانې راټوكېږي او كه ځمكه ستاسي لپاره په خپله غېږ كي د ښنلو اوبه ساتي او پدې ترتيب سره ستاسي د روزۍ اسباب او وسايل برابروي، ووايي داسي كوم څوك شته چي پدې كارونو كي له الله تعالى سره شريك وي؟
- ستاسي د غوږونو او سترگو اصلي او حقيقي مالك څوك دئ؟ دا نعمتونه چا دركړي او دا د چاپه ارادې سره ستاسي په خدمت كي دي او تاسي ته لار ښيي؟ كه خداى اراده وكړي چي دا سترگي او غوږونه درنه واخلي، آيا داسي څوك شته چي دا شيان بېرته دركړى شي؟
- آيا له الله تعالى نه پرته په دې ټولو موجوداتو كي داسي څوك شته چي له مړي نه ژوندى او له ژوندي نه مړى راوباسي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مرگ او ژوند فيصله څوك كوي؟ د چاپه حكم سره مړه خاوره په دانو او مېوو بدلېږي او بيا د انسان او حيوان په بدن كي ژوندى نطفه ترې جوړېږي؟

- پدې پراخ كاينات كي چي په هره برخه كي ئې حركت، خوځښت او د كمال په لور هاند او تحرك دئ، هرې خوا ته ئې نظم او نسق، ښكلا او ښايست دئ، هرڅيز له نيست نه هست كېږي، بيا وده مومي د كمال په لور درومي او كله چي د كمال او ودې يوه ثابت حد ته ورسېږي نو د زوال مرحله يې پيل شي او په مرگ محكوم شي، پناه شي او ځاى ئې بل ته خوشى شي. څوك دي چي دا ټول امور اداره او تنظيموي؟ آيا له دينه پرته چي ووايو او اعتراف وكړو چي د دې هستى د ټولو امورو تدبير د الله تعالى په لاس كي دئ، آيا له دې اعتراف نه پرته بله چاره لرو؟ قرآنكريم څه ښه فرمايي:

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَلِكُمْ مِنْ شَيْءٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ * الروم: ٤٠

خداى هغه ذات دئ چي تاسي ئې پيدا كړى، بيا ئې تاسي ته روزي دركړه، بيا تاسي وژني، بيا مو بېرته راژوندي كوي، آيا ستاسي له شريكانو نه داسي څوك شته چي له دې كارونو نه كوم يو وكړي شي؟! پاكي ده الله لره او هغه لوړ دئ له هغه څه نه چي دوى ئې ورسره شريك گرځوي.

يعني ستاسي په پيدايښت كي، ستاسي په رزق او روزي كي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ستاسو په مرگ او ژوند کي هيڅوك له خداى سره شريك نه دي، الله تعالى له دي عيب نه پاك او لدينه لوړ دئ چي په دې کارونوکي څوك د ځان شريك ونيسي. قرآنکريم په يوه بل آيت کي لکه څرنگه چي خلقت په الله تعالى پوري مختصوی او د ماسوى الله اشتراك پکي له بنياده نفى کوي همداراز د امورو تدبير او انتظام هم په الله پوري مختص شمېري او پدې کار کي هم د بل چا شراکت نفى کوي، فرمايي:

إِنَّ رَبَّكُمْ اللَّهُ الَّذي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ * الاعراف: ٥٤

ببشکه چي ستاسي رب هغه الله دئ چي ځمکه او آسمانونه ئې په شپږو ورځو (شپږوتکويني مراحلو)کي پيدا کړي، بيا ئې په عرش استواء وکړه، د شپې پرده په ورځي غوړوی، "يوه بله" په ډېره چټکۍ سره لټوي، لمر، سپوږمۍ او ستوري د هغه حکم ته تابع دي، پوه شه چي پيدايښت او امر ده لره مختص دئ، د عالمونو رب او پالونکي بابرکته دئ.

قرآنکريم په خلقت او امر کي د ماسوى الله يعني له الله نه پرته د بل هرچا هر راز ونډه نفى کوي او فرمايي:

يَأَيُّهَا النَّاس ضرب مَثَلٌ فَاستَمعُوا لَهُ إِنَّ الَّذينَ تَدْعُونَ من دُونِ اللَّهِ لَن يخْلُقُوا ذُبَاباً وَ لَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ وَ إِن يَسلُبهُمُ الذُّبَاب شيْئاً لا

(c) ketabton.com: The Digital Library

يَستَنقِذُوهُ منْهُ ضعُف الطالب وَ الْمَطلُوب* مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِه إِنَّ اللَّهَ لَقَوِىٌّ عَزِيزٌ * الحج: ۷۳-۷٤

اې خَلَکو! يو مثال راوړل کېږي، ورته غوږ شئ: بيشکه څوك چي تاسي له الله پرته خپلي مرستې ته رابولي، يو مچ هم نشي پيدا کولی او که دا مچ څه ترې وتښتوي نه ئې شي ترې ژغورلی، طالب او مطلوب دواړه بې وسه شول، د الله تعالی قدر ئې لکه څنگه چي له ده سره ښايي ندی پېژندلی، بيشکه چي الله زورور عزتمند دئ.

يعني له الله تعالی نه پرته چي تاسي له بل هر څه او هرکس نه مرسته وغواړئ، که دا په آسمان کي وي او که په ځمکه کي، انسان وي که پرښته، ژوندی وي که مړ، يو هم نشي کولی يوه وړه او حقيره حشره پيدا کړي او که دا حشره څه ترې وتښتوي نو د هغه د ژغورني توان هم نه لري، نه څه شی پيدا کولی شي او نه ئې ژغورلی شي، په دې معامله کي طالب او مطلوب دواړه کمزوري او بې وسه دي، مطلوب کمزوری او بې وسه دئ ځکه چي نه د کوم څيز د خلقت او پيدا کولو توان لري او نه پر نورو د حکمرانۍ او واکمنۍ قدرت ورسره شته او طالب ځکه کمزوری او ضعيف دئ چي پداسي يوی بې وسه او کمزوری متکاء ئې تکيه وکړه او مرسته يی ترې وغوښتله چي د هيڅ څه واك او توان نه لري.

د قرآنکريم لومړنی درس، د دې الهي کتاب په لومړنی آيت کي پدې ټکي ټينگار کوي چي:

الحمدلله رب العالمين: ټولي ستايني هغه الله لره دي چي د عالميانو رب او پالونکی دئ"

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني دا کاينات داسي رب او پالونکی لري چي د هرڅه پالنه کوي، د هستي د هرې برخي ساتنه او د چارو سمبالول ئې په واك کي دي او په ټولو امورو کي د رب په حيث تصرف کوي. د خدای د ربوبيت نفی يا تعطيل او دا اعتقاد چي الله تعالی د مخلوقاتو له پيدا کولو وروسته د امورو اداره او د چارو سمبالول ئې په کايناتو حاکمو ضوابطو او سننو ته پرېښې، همدارازپه ربوبيت کي شرك يعني دا باور چي د کايناتو د امورو په اداره کي خدای شريك لري، دا دواړه (د ربوبيت نفی او په ربوبيت کي شرك) د قرآنکريم له بنيادی او اساسي مفاهيمو سره ټکر او تناقض لري. نه پوهېږو هغه کسان چي د دې ډول شرك مرتکب کېږي، د قرآن هغه په سلګونو آيتونه څنګه توجيه کوی چي د ربوبيت په توحيد دلالت کوي او په پوره صراحت او قاطعيت سره په دې خبری ټينګار کوی چي يوازي الله تعالی د ټولو امورو متصرف او پالونکیدی؟! دا ډله د دې آيتونو په هکله څه وايي:

وَلِلَّه عَاقِبَةُ الْأُمُور الحج: ٤١

د ټولو امورو پايله الله لره ده

وَإِلَى اللَّه تُرْجَعُ الْأُمُورُ * البقره: ٢١٠

ټول کارونه د الله په لوري ګرځول کېږي

أَلا إِلى اللَّه تَصيرُ الأُمُورُ* الشوری: ٥٣

پام چي ټول کارونه د خدای لور ته ورګرځي

قُلْ إِنَّ الأَمْرَ كلَّهُ للَّه آل عمران: ١٥٤

ووايه چي بيشکه کارونه ټول الله لره دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پداسي حال کي چي قرآنکريم رسول الله عليه السلام ته فرمايي چي ته د هيڅ شي واك او اختيار نه لرى، دا په خداى پوري اړه لري چي د چا توبه قبلوى او چا ته عذاب ورکوي، دا يوازي د خداى کار دئ، نه په تا پوري اړه لري او نه بل چا پوري، د رسول الله صلى الله عليه وسلم په هکله چي حکم دا وي نو د نورو عادي خلکو په هکله به حکم څه وي؟

الله تعالى خپل رسول صلى الله عليه وسلم ته فرمايي:

لَيْس لَك مِنَ الأَمْرِ شىْءٌ أَوْ يَتُوب عَلَيهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظلِمُونَ* آل عمران: ۱۲۸

د دې کار هيڅ څه په تا پوري اړه نه لري، يا به ئې توبه قبلوي او يا به ئې د دې لپاره تعذيبوي چي ظالمان دي.

قرآنکريم په ربوبيت کي د شرك د نفى او ترديد لپاره پدې قاطع دليل او حجت استدلال کوي چي که په ځمکه او آسمان کي له يوه خداى نه پرته نور خدايان وى نو حتماً به د ځمکي او آسمان ټولى چارى مختل او هر څه به تباه شوي وو، دا ځکه چي په هغه صورت کي به هر خداى له خپلي خوښي سره سم د دې عالم اداره غوښتله، د آراوو اختلاف، په اجراءاتو او تصرفاتو کي د ارادو تعدد به حتماً په ټکر او تصادم منتج کېده او دا به په کائناتو کي د لويي تباهي سبب جوړيده. په هستي او کايناتو کي دا حاکم نظم او نسق پدې دلالت کوي چي د مخلوقاتو د امورو د تدبير واك او اختيار له يوه ذات سره دئ.

لَوْ كانَ فِيهِمَا ءَالِهَةٌ إِلا اللَّهُ لَفَسدَتَا فَسبْحَنَ اللَّهِ رَب الْعَرْشِ عَمَّا

(c) ketabton.com: The Digital Library

يَصِفُونَ * الانبياء: ۲۲

که په آسمان او ځمکي کي له الله پرته نور خدایان وی؛ دواړه حتماً تباه کېدل، نو د دوی له ستایلو نه د عرش پالونکي الله لره پاکي ده.

د قرآنکریم ترټولو ستر او مبارك آیت (آیت الکرسي) پدې رابطه فرمایي چي الله تعالی د ټولو موجوداتو د امورو مدبر او قیوم دئ، د هرڅه قوام لده نه دئ، یوه لحظه هم د کایناتو له اداري څخه نه غافل کېږي، د ځمکي او آسمان د هرڅه مالك دئ، هیڅوك ئې په وړاندي له اجازي پرته د سفارش او شفاعت توان نه لري، په پټو او ښکارندو شیانو عالم دئ، د نورو علم هم د ده ورکړه ده، د ده په حکم او اذن سره له څه خبرېدی او په څه پوهېدی شي، د هغه د اقتدار کرسۍ پر آسمانونو او ځمکي احتواء کړې ده، ټول شیان ترې لاندي دي، د دې ارت عالم ساتنه او تنظیم د هغه د ستړیا سبب نه کېږي. فرمایي:

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ * البقرة: ۲۵۵

الله هغه ذات دئ چي له ده پرته بل معبود نشته، همغه ژوندی قیوم ذات، نه خوب ورباندي راځي او نه پرموښی، څه چي په آسمانونو کي دي او څه چي په ځمکي کي دي، ټول هغه لره دي، دا به څوك وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي د ده له اجازې پرته د ده په وړاندي سفارش او شفاعت وکړي شي، په هر هغه څه پوهېږي چي د دوی مخی ته دي يا ئې شاته دي او دوی د ده له علم څخه يوازي په دومره څه احاطه کولی شي چي دی ئې وغواړي، د قدرت او واکمنۍ کرسۍ ئې پر آسمانونو او ځمکي حاوي ده او د دوی دواړو ساتنه ئې نه ستومانه کوي او هغه لوړ ستر ذات دئ.

قرآنکريم د ربوبيت د جزئي او کلي تعطيل د نفی او د دې مفهوم د اثبات لپاره چي خدای په دايمي او دوامداره توگه له يوی شېبې غفلت نه پرته د عالم امور اداره او سمبالوي او همدا راز د دې مطلب د اثبات لپاره چي ټول مخلوقات د خپلو اړتياوو د پوره کولو لپاره الله ته رجوع کوي او هغه ئې اړتياوې پوره کوي، فرمايي:

يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ *

الرحمن: ۲۹

څه چي په آسمانونو او ځمکه کي دي ټول ده ته سوال کوي ، دی هره شېبه په يوه کار کي دئ.

دا او په لسگونو نور آيتونه د دې لپاره کافي دي چي ووايو: هرڅوك چي د هستي د چارو په اداره او تدبير کي له خدای سره شريك ونيسي، هغه په حقيقت کي قرآنکريم تکذيب کړی، د شرك مرتکب شوي او د توحيد له دايرې او د موحدينو له ډلي نه وتلی دئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

علم غیب

آیا علم غیب خاص الله تعالی لره دئ؟

د اسلام له مهمو اعتقادي مسائلو نه یو هم غیب او علم غیب دئ. قرآنکریم موجودات په دوو برخو وېشلي:

- مشهود (ښکاره) هغه څه چي لمس او لیدی شي.
- غیب (له نظر نه پټ) هغه څه چي نه لیدی شي او نه لمس کېدی شي. هر هغه څه چي انسان ئې نشي لیدی او په حواسو ئې نشي درك کولی، هغه د غیب په شمار کي راځي.

قرآنکریم علم غیب یعني د پټو شیانو علم په الله تعالی پوري خاص شمېري او په ډېر تأکید سره فرمایي چي له الله تعالی نه پرته بل هیڅوك علم غیب نه لري. لاندنیو آیتونو ته توجه وکړئ:

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ وَمَا

(c) ketabton.com: The Digital Library

يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُون* النمل: ٦٥

ووایه: په غیب له الله تعالی پرته د آسمانونو او ځمکي هیڅ څه نه پوهېږي او پدې هم نه پوهېږي چي څه وخت به بیا راژوندي کړی شي.

عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا * الجن: ٢٦

په غیب پوه خدای چي هیڅوك په خپل غیب نه خبروي.

فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ *

یونس: ٢٠

نو ووایه: غیب خو یوازي الله لره دئ، نو انتظار وکړئ چي زه هم ستاسو په څنگ کي له منتظرینو څخه یم.

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ * الانعام: ٥٩

او له ده سره د غیب (د خزانو) کلیاني دي چي له ده نه پرته هیڅوك ورباندي نه پوهېږي، په وچه او بحر کي چي څه شته په ټولو پوهېږي، هیڅ پاڼه نه راپریوځي مگر دی ورباندي پوهېږي او نه د ځمکي په تیارو کي کومه دانه او نه کوم لوند او وچ داسي څه شته چي په ځرگند کتاب کي دې نه وي.

دې آیتونو علم غیب په پوره تأکید سره په الله تعالی پوري مختص کړی او د ځمکي او آسمان له نورو ټولو موجوداتو نه ئې نفی کړی، له ملایکو نه، له انسانانو، مړو او ژوندیو نه او له هرڅه او هرچا نه ئې علم غیب نفی کړی، په دې هکله د دې آیتونو الفاظ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره واضح او ځرګند دي چي د هیڅ شك او شبهې مجال نه پرېږدي. د دې آیتونو په رڼا کي په پوره ډاډ او قاطعیت سره ویلی شو: هرڅا چي له الله تعالی نه پرته د بل چا لپاره د علم غیب ادعا وکړه او دا ئې وویل چي له الله پرته بل څوك هم علم غیب درلودی شي، هغه په حقیقت کي د الله تعالی کتاب تکذیب کړی.

قرآنکریم په لاندیني آیت کي څو داسي شیان په ګوته کوي چي علم ئې یوازي له الله سره دئ، هلته چي فرمایي:

إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ * لقمان: ٣٤

بیشکه چي د قیامت علم له الله سره دئ، هغه باران وروي او په هغه څه علم لري چي د میندو په رحم کي وي، هیڅوك پدې نه پوهېږي چي سبا به څه کوي، هیڅوك پدې نه پوهېږي چي چیرته به مري، بیشکه چي خدای ښه پوه باخبره ذات دئ.

په دې آیت کي د لاندنیو شیانو علم تر الله تعالی پوري مختص شوی:

الف- د قیامت وخت: قرآنکریم په متعددو آیتونو کي دا مطلب بیان او روښانه کړی چي له الله تعالی نه پرته هیڅوك د قیامت د راتلو له وخت نه ندي خبر.

ب - د باران د اورېدو وخت او ځای. پدې هکله باید دوه ټکي په پام کي ولرو:

د باران په هکله د انسان وړاندوینه په حدس او ګمان ولاړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده، د حدس (گمان) او علم ترمنځ ژور توپیر باید هیر نه کړو، گمان ته علم ونه وایو، په هر حدس او گمان کي ګڼ شمېر احتمالات وي؛ خو علم احتمالات یوې خوا ته پرېږدي او قاطع فیصله صادروي، په علم کي متعددو احتمالاتو ته ځای نه وي. کله چي مونږ د پرمختللو وسایلو په واسطه د بادونو سرعت او استقامت او د وریځو حالت او کیفیت معلوموو او بیا په همدې اساس او د دغه معلومات په رڼا کي وایو چي په فلاني وخت او فلاني ځای کي د باران اورېدو احتمال شته، دا وړاندوی‌نه که هرڅومره دقیقه وي، د حدس او گمان له دایرې نشي وتی، انسان نشي کولی ټول هغه عوامل چي د وریځو په جوړېدو، حرکت او د باران، ږلۍ یا واورې په اورېدو کي لږ یا زیات ونډه او اغېز لري درك او په دقیقه توگه ئې وپېژني او بیا د هغه په رڼا کي سل په سلو کي علمي وړاندوی‌نه وکړي. هغه وړاندوی‌نه چي په هغې کي د یوې ثانیې ۱/۱۰۰۰ ، یا د یوه ملیمتر ۱/۱۰۰۰ د اشتباه احتمال ولري دا په حدس او گمان ولاړه ده او نه ښایي هغه ته علم ووایو، ځکه په علم کي د اشتباه هیڅ احتمال نه وي.

همدا وریځ چي په خاص سرعت سره د خاص استقامت او سمت په لور روانه ده او هغه سره ورېمه چي د باران سبب کېږي، په څو کیلومترۍ کي ورته انتظار باسي، دا احتمال شته چي له یوه بل استقامت نه دیوه تېز باد په لگیدو سره خپله لاره بدله کړي او په بله خوا لاړه شي، د همدې ډول احتمالاتو د شته والي له امله د انسان وړاندویني ته علم نشو ویلی، خو الله تعالی عالم الغیب دئ او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولو عواملو پوره علم لري.

ج - الله تعالی پدې پوره علم لري چې په رحم کې څه دي، پدې عالم دئ چې دا د مور په ګیډه کې نوی جوړ شوی ماشوم نېکمرغه دئ که بدمرغه، ښکلی دئ که بدرنګه، ذکي دئ که غبي، هلك دئ که نجلۍ...الله پدې علم لري؛ خو انسان نه شي کولی د مور په ګیډه کې د ماشوم د ټولو مواصفاتو په هکله علم ولري. دا چې اوس د اشعې په واسطه او په هغو پرمختللو وسایلو چې د رحم د بل لوري جدار ښکاره کوي، د نطفې د تأنیث او تذکیر حالت معلومېدی شي، دا باید د پورته ذکر شوي آیت منافي ونه بلل شي. پدې وسایلو سره په رحم کې د ماشوم په حالت خبرېدل داسې دي لکه چې د یوه دیوال شا ته د نصب شوې ویدیویي کامرې په واسطه هغه کسان ووینې چې د دېوال شاته ولاړ دي، ته ئې په خپلو سترګو نشي لیدلی خو دوی د همدې کامرې په واسطه وګورې او بیا ووایې چې هلته فلانی او فلانی ولاړ دي، آیا دیته علم غیب ویلی شو؟ هیڅکله نه، همدا راز که د یوه قوي دوربین پذریعه څو کیلومتره لرې چې هلته سترګې کار نه کوي، ته یو څوك په آس سپور ووینې، بیا خپلو ملګرو ته ووایې چې اوس به فلانی زمونږ خواته راشي، آیا دا علم غیب دئ؟ نه، هیڅکله نه، علم غیب دا دئ چې ته بې له وسایلو او ذریعو او بې له دې چې په حواسو ئې درك کړې په پټو شیانو پوه او خبر شې.

د - انسان په دقیقه توګه پدې نه پوهېږي چې سبا به څه کوي، سبا غایب دئ او څه چې سبا راتلونکي دي هغه له انسان نه پټ دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته په ملیونونو احتمالات شته، هیڅوك نه شي كولی په دقیقه توگه په دې پوه شي چې سبا به په څه حالت كې وي او څه به كوي؟ ستا تصمیم صرف یو احتمال كېدی شي، له ډېرو او بې شمېره احتمالاتو نه یو احتمال، كولی شې گمان وكړې، ممكنه ده گمان او تخمین دې واقعیت ته ډېر نږدې وي، خو دانشې كولی په سبا پېښېدونكو حوادثو او هغه څه چې سبا ئې كوې علم ولرې.

ه - هیڅوك پدې نه پوهېږي چې چیرته به مري، څه وخت به د مرگ قاصد ورته راځي او په كوم ځای او كوم حالت كې به د روح امانت خپل مالك ته سپاري.

قرآنكریم په پوره تأكید سره رسول الله صلی الله علیه وسلم ته فرمایي چې خلكو ته په ښكاره توگه ووایه چې ته علم غیب نه لرې، یوازې زېری وركوونكی او وېروونكی یې، د الهي وحی امین او د الهي پیغام داسي وړونكي چې بېله كمښت او زیادت نه ئې خلكو ته رسوي، قرآنكریم دا هم بیانوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم خلكو ته اعلان كړی چې كه هغه له جنت، دوزخ، ملائكو، جنیاتو، قیامت او نورو پټو امورو څخه خبرې كوي او پدې هكله معلومات وركوي، نو تاسې دا گمان ونكړئ چې هغه علم غیب لرې، څه چې وایي هغه وحی ده نه د ده شخصي علم او پوهه.

قرآنكریم په دې هكله فرمایي :

قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَلَوْ كُنتُ أَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنْ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِي السُّوءُ إِنْ أَنَا إِلَّا

(c) ketabton.com: The Digital Library

نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ * الاعراف:۱۸۸

ووایه : د خپل ځان لپاره د ګټې او زیان مالك نه یم، مګر هغه څه چې خدای ئې وغواړي، که په غیب پوهېدلی نو د ځان لپاره به مې ډېره ګټه ترلاسه کوله او هیڅ تاوان به نه رارسېدو ، زه د مؤمنانو ډلی ته د یوه انذار کوونکی او زېری ورکوونکی نه پرته بل څه نه یم.

دا آیت شریف مونږ ته په ډېره دقیقه توګه لارښوونه کوي او یو حساس او دقیق معیار په اختیار کي راکوي او وائی: علم غیب د ګټې د ټولو مواردو د لاس ته راوړو او د تاوان له ټولو مواردو نه د ځان ژغورني وسیله ده، څوك چې علم غیب ولري هغه ته له هیڅ پېښې تاوان نه رسېږي، له هیڅ څه نه صدمه نه ګوري، د هیڅ دښمن په وړاندي ماتې نه خوري، په خپل ژوندکي له هیڅ خنډ او مانع سره نه مخ کېږي، په هرعمل کي بریالی وي، ځکه پوهېږي چې د ضرر او زیان موارد کوم دي، له هغو نه ځان ساتي، په دې پوهېږي چې د ګټې او منفعت عوامل او موارد کوم دئ، ټول خپلوي او کار ترې اخلي، له هغه خوړو نه ډډه کوي چې صحت ته ئې ضررلري، د خپل هر درد دوا پېژني، نو پدې اساس نه ناروغه کېږي، نه ئې دښمن دا فرصت موندلی شي چې پر ده غالب شي، ځکه هغه ته د غلبې عوامل او لاري چاري معلومې وي او ټول د ځان په ګټه په کار اچوي، دښمن نشي کولی هغه زنداني کړي، له وطن نه ئې وشړي، وئې وژني، د خلکو له ملاتړ نه ئې محروم او کمزوری کړي، دا ځکه چې هغه مخکي له مخکي نه د دښمن له تصمیم نه خبرېږي او لازم تدابیر نیسي، په جګړه کي بری د هغه چا وي چې د مقابل لوري له

(c) ketabton.com: The Digital Library

نقشې، اهدافو، وسایلو او تاکتیك نه خبر وي، د کمزورۍ نقطې ئې ورته معلومې وي. رنځ هم د رنځ له عواملو نه د ناخبرۍ له امله پیدا کېږي، زیان او ضرر هم هغه وخت چا ته رسېږي چي د زیان عوامل او اسباب ونه پېژني. که پیغمبرانو علیهم السلام او نورو لویو شخصیتونو علم غیب درلودی نو زندان ته به نه اچول کېدل، په شهادت به نه رسول کېدل، ماتی به ئې نه خوړله، له وطن نه به نه شړل کېدل، ملګرې به ئې د دښمن په لاس نه وژل کېدل او نه به تعذیبیدل، له مشکلاتو او کړاوونو سره د هغوی مخامخ کېدل پدې دلا لت کوي چي هغوی علم غیب نه لري. قرآنکریم د الله رسول صلی الله علیه وسلم ته امر کوي چي خلکو ته ووایي چي علم غیب نه لري:

قُل لا أَقُولُ لَكُمْ عندی خَزَائنُ اللّه وَ لا أَعْلَمُ الْغَيْب وَ لا أَقُولُ لَكُمْ إِنِی مَلَكٌ إِنْ أَتَّبعُ إِلا مَا يُوحَی إِلَیَّ * الانعام: ٥٠

ووایه: زه نه درته وایم چي د الله خزانې له ما سره دي او نه په غیب پوهېږم او نه دا درته وایم چي زه پرښته یم، زه یوازي د هغه څه پیروي کوم چي راته وحی کېږي.

ما ته ووایاست: پداسي حال کي چي په هر څه پوه خدای چي عالم الغیب والشهاده دئ، په تأکید او مکرره توګه د قرآنکریم په متعددو آیتونو کي په څرګنده توګه وایي چي له الله نه پرته هیڅوك علم غیب نه لري، له ده نه پرته نه په آسمان کي څوك علم غیب لري او نه په ځمکه کي، الله خپل پیغمبر ته امر کوي چي د خلکو ابهام او تشویش رفع کړي او دا ورته اعلان کړي چي علم غیب نه لري، هغه یوازي پیغمبر دئ، هغه څه وایي چي ورته وحی شوې. اوس لدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

صراحت سره سره که څوك راشي او د الله او رسول صلی الله علیه وسلم د قول مغایره او مخالفه ادعا وکړي او ووایي چي علم غیب لري او یا دا هڅه وکړي چي د بل چا لپاره علم غیب ثابت کړي، آیا دا ادعا دروغجنه او بې بنسټه نه ده؟ آیا دا د الله او د ده د رسول د قول د تکذیب هڅه نده؟

په قرآنکریم کي دوه آیتونه داسي دي چي یو شمېر کسان استدلال ورباندي کوي او له الله تعالی نه پرته د نورو لپاره ئې د علم غیب د اثبات د دلیل په توګه وړاندي کوي، لومړی ئې د آل عمران ۱۷۹ آیت او دوهم ئې د الجن د سوري ۲۲ آیت دئ. نوموړي آیتونه دا دي:

مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤمِنِينَ عَلَى مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنْ الطَّيِّبِ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَإِنْ تُؤمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ * آل عمران: ۱۷۹

الله تعالی داسي ندی چي مؤمنان به د پاك او ناپاك له بېلولو نه پرته همداسي ستاسو په موجوده حالت کي پرېږدي او الله داسي هم نه دئ چي تاسی له غیب نه خبر کړي، لکن خدای له پیغمبرانو نه چي څوك وغواړي هغه غوره کوي، نو په خدای او په پیغمبرانو ئې ایمان راوړئ، که مو ایمان راووړ او تقوی مو غوره کړه نو ستاسي لپاره ستر اجر دئ.

عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا * إِلَّا مَنْ ارْتَضَى مِنْ

(c) ketabton.com: The Digital Library

رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا * لِّيَعْلَمَ أَن قَدْ أَبْلَغُوا رِسلَتِ رَبِّهِمْ وَ أَحَاطَ بِمَا لَدَيهِمْ وَ أَحْصى كلَّ شيْءٍ عَدَدًا * الجن: ٢٦-٢٨

په غیب پوه خدای، چي له خپل غیب نه هیڅوك نه خبروي، مگر هغه رسول او استازی چي په خپله ئې غوره کړي وي چي د هغه مخي او شاته څارونکي لېږي، ترڅو پدې پوه شي چي د خپل رب پیغامونه ئې رسولي دي، پداسي حال کي چي د دوی په هر څه ئې احاطه کړي ده او هرڅه ئې په دقیق شمېرلو سره شمېرلي.

پدې مبارکو آیتونو د غیرالله لپاره د علم غیب د اثبات په خاطر استدلال ډېر بې بنسټه، بې محتوی او غیرعلمي استدلال دي، ځوك چي گمان کوی په دې آیتونو کي پیغمران له عدم علم غیب نه مستثنی شوي سخته اشتباه کوي، د دې باطلې مدعا لپاره پدې آیتونو استدلال لویه غلطي ده، دوی په حقیقت کي نه پدې آیتونوکي دقت کړی او نه ئې لدینه مخکي او وروسته آیتونو ته توجه کړیده او نه ئې د قرآنکریم هغه ټول آیتونه په نظرکي نیولي چي په پوره صراحت او قاطعیت سره علم غیب تر الله پوری محدود او مختص بولي او له الله تعالی نه پرته له هر څه نه که په ځمکه کي دي که په آسمانونو کي علم غیب نفی کوي. د دې ډلي استناد هغه کسانو ته ورته دئ چي په قرآنکریم کي د خپلي نظریي د اثبات لپا ره دلایل لټوي، خو کله چي د خپل قول د ثبوت لپاره صریح او څرگند دلیل ونه مومي نو بیا کوشش کوي په قرآنکریم کي داسي الفاظ او کلمات ومومي چي لده سره د مدعا په اثبات کي مرسته کولی شي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی د دې پرځای چې خپل افکار له قرآن نه واخلي او قرآنکریم د خپلو افکارو لپاره محك او معیار وټاکي برعکس هڅه کوي خپل افکار پرقرآنکریم تحمیل کړي، دوی د خپلو نظریاتو د اثبات لپاره آیتونه توجیه او تأویلوي!! پر قرآنکریم د ایمان غوښتنه خو دا ده چې د هر آیت په وړاندې (آمنا و اسلمنا) ووایو، په پوره خلوص ورته تابع شو، هر هغه فکر او ذهنیت لرې واچوو چې له قرآن سره توپیر او مغایرت لري او خپل افکار د قرآن په رڼا کې تصحیح او سم کړو، نه داسې چې قرآنکریم د خپلو نظریاتو او افکارو په ګټه تأویل کړو.

هغه کسان چې ګمان کوي د جن د سورې په ۲۷ آیت کې استثناء د الله تعالی د غوره شوو پیغمبرانو علیهم السلام لپاره علم غیب ثابتوي، دا کسان د څو لویو اشتباهاتو مرتکب شوي:

دوی له دې آیت نه مخکې ۲۵ او ۲۶ آیتونو ته توجه نده کړې، هغه چې فرمایي :

قُلْ إِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ مَا تُوعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَدًا * عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا *

ووایه: نه پوهېږم آیا هغه څه چې له تاسو سره ئې وعده شوې ده، نږدې ده او که رب مې کومه نېټه ورته ټاکلې ده، هغه رب مې چې په غیب پوه دی او هیڅوك په خپل غیب نه خبروي.

پدې آیتونوکې رسول صلی الله علیه وسلم ته امرکېږي چې ووایي: زه علم غیب نه لرم، نه پوهېږم چې ستاسې په هکله الهي وعده کله سرته رسېږي، یوازې زمارب په غیب عالم دئ او هیڅا ته په غیب د پوهېدو مجال نه ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی دیته ندي متوجه چي پدې آیت کي استثناء پیغمبرانو علیهم السلام ته نه بلکه د وحی راوړونکي پرښتې ته متوجه ده، په ۲۷ آیت کي له رسول نه مراد د وحی راوړونکي پرښته ده چي مخکي او وروسته ئې نورې ساتونکي پرښتې هم لېږل کېږي، ترڅو د وحی پیغام په پوره توگه له کمښت او زیادت او ځنډ او تأخیر نه پرته په خپل وخت پیغمبر ته ورسوي. دوی دي ته متوجه ندي چي دا مبارکه سوره له پیل نه تر پای پوري په دې تأکید کوي چي له الله نه پرته بل څوك علم غیب نه لري. دوی پدې نه پوهېږي چي علم غیب او د وحی پذریعه د غیب په هکله اطلاع او معلومات یو له بل سره توپیر لري، د غیب په هکله یوازي د وحی پواسطه اطلاع موندلی شو او د وحی پذریعه له غیب نه اطلاع او خبرېدل علم غیب ندی!! خدای په ځمکه او آسمان کي هیچا ته علم غیب ندی ورکړی، خو پیغمبران علیهم السلام ئې د وحی پذریعه له یو شمېر غیبي امورو نه خبر کړي او الله تعالی په خپلو کتابونو کي داسي غیبي امور بیان کړیدي چي انسان ئې په مستقیمه توگه له ادراك نه عاجز دئ. الهي کتابونو ته له مراجعي نه وروسته هرڅوك له ډېرو غیبي امورو نه خبرېدلی شي، جنت، دوزخ، پرښتې، پیریان، روح، برزخ، قیامت او داسي نور ټول غیبي امور دي چي مونږ د قرآنکریم له لاري پدې شیانو خبر شوي یو. متأسفانه دا ډله پدي غلطۍ کي لویدلی چي د وحی په ذریعه له غیب نه اطلاع ته علم غیب وایي او له غیبي امورو نه اخبار او اطلاع له علم غیب سره خلط کوي.

همداراز هغه کسان چي د آل عمران د سورې د ۱۲۹ آیت د ې

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخي "وَلَكِنَّ اللّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِه مَنْ يَشَاءُ" په هكله دا تصور لري چي دلته ځيني پيغمبران له عدم علم غيب نه مستثنى شوي، پدې استثناء استدلال كوي او پيغمبرانو عليهم السلام ته د علم غيب ثابتولو هڅه كوي، پدې كار سره دوى د څو اشتباهاتو مرتكب شوي: د دې آيت د بحث اصلي موضوع ته ئې پام ندى كړى، د آيت له وروستۍ برخي نه داسي انتباه اخلي چي د همدې آيت له لومړنۍ برخي سره هيڅ اړخ نه لګوي، د آيت پيل داسي دئ:

مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنْ الطَّيِّبِ:

الله تعالى داسي ندى چي مؤمنان به ستاسو پدې موجوده حالت كي پرېږدي، تر څو ناپاك له پاك نه بېل كړي.

يعني د خداى سنت دا ندى چي مؤمنان د ښه او بد، پاك او ناپاك ترمنځ له توپير، تمييز او بېلتون نه پرته همداسي ګډ او مختلط پرېږدي. حتماً به داسي حالت راولي چي دا دواړه ډلي سره بېلې شي، بيا فرمايي:

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ

او خداى داسي ندى چي تاسي پرغيب خبر كړي.

يعني د ښه او بد، پاك او ناپاك ترمنځ د تفكيك او بېلتون طريقه دا نده چي تاسي له غيب نه خبركړي او د علم غيب له لاري پدې پوه شئ او دا درك كړئ چي څوك خبيث او څوك طيب دئ. پدې پسې متصل فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ:

خو الله تعالی له خپلو پیغمبرانو نه چي څوك وغواړي هغه غوره کوي، نو په خدای او پیغمبرانو ئې ایمان راوړئ، که ایمان مو راووړ او تقوی مووکړه نو ستاسي لپاره لوی اجر دئ.

یعني د پاك او ناپاك، خالص او ناخالص، مخلص او نامخلص ترمنځ تفکیك او بېلتون د پیغمبرانو د غوره کولو او خلکو ته د هغوی د لېږلو له لاري ترسره کېږي،د پیغمبرانو علیهم السلام په بعثت سره خلك په دوو ډلو وېشل کېږي او پاك له ناپاك نه بېلېږي. پر خدای او رسولانو باندي په ایمان، د هغوی په اطاعت او په تقوی سره د پاکانو په ډله کي شاملېږی او لوی اجر مو په برخه کېږي.

پدې آیت کي به یوازي هغه څا ته څه ابهام او اغماض ښکاري چي د رنځور زړه خاوند وي او هغه ته له کږې زاویې گوري. عجیبه ده دا کسان د دې پرځای چي دا آیت د خپلو کږو او باطلو افکارو د تصحیح او سمون لپاره خپل لارښود ونیسي او ووایي چي خدای هیچا ته علم غیب نه دی ورکړی، برعکس تصور کوي چي پدې آیت کي د یو شمېر پیغمبرانو علیهم السلام لپاره د علم غیب د اثبات دلیل وجود لري !!

دوی متوجه ندي چي پدې ډول تعبیر سره هر مخاطب ته دا انتباه ورکوي چي گویا په قرآنکریم کي تناقض شته، ځیني آیتونه ئې په صراحت او قاطعیت سره اعلانوي چي له الله تعالی پرته هیڅوك علم غیب نه لري؛ خو په ځینو نورو آیتونو کي داسي نښانې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیدل کېږي چي مخاطب ته دا انتباه القاء کوي چي له الله تعالی نه علاوه نور هم علم غیب لرلي شي!! حقیقت دا دئ چي الهی کلام لدې عیب نه پاك او منزه دئ، نه یوازي هیڅ تناقض پکي نشته بلکه آیتونه ئې ټول په خپل منځ کي یو د بل موئید، همغږي او یو د بل شرح او تفسیر. هرڅوك چي له کوم آیت نه داسي تعبیر او انتباه واخلي چي له بل آیت سره تناقض او ټکر ولري هغه غلط شویدی او په قرآنکریم کي ئې د تناقض پیدا کولو غلطي کړې ده.

قرآنکریم د متعددو کیسو له لاري هم دا حقیقت په گوته کوي چي پیغمبران علیهم السلام علم غیب نه لري:

د ابراهیم علیه السلام په هکله فرمایي: یوه ډله پرښتې د ښایسته ځوانانو په شکل کي د هغه کور ته راځي، هغه هرکلی ورته وایي، ځی یو خوسی ورته حلالوي، په غوړیو کي ئې وریتوي او هغه د دوی مخي ته ږدي، ناڅاپه متوجه کېږي چي میلمانه ئې ډوډۍ ته لاس نه وروړي، د وېرې احساس کوي، وایې هسي نه چي میلمانه ئې د دښمنۍ قصد ونلري، ځکه خو ډوډۍ نه خوري، هغه وخت معمول دا وو چي څوك به د دښمنۍ په نیت د چا کور ته ورغی نو د هغه پر دسترخوان به ئې ډوډۍ نه خوړله. پرښتو چي هغه پریشانه ولید نو ورته وئې ویل: مونږ ستا د رب له لوري رالېږل شوي یو، ترڅو د اسحاق او ورپسې د یعقوب زېری درکړو، ابراهیم علیه السلام تعجب کوي او میرمن ئې په حیرانتیا سره پوښتنه کوي چي دا څنگه کېدی شي چي مونږ د اولاد خاوند شو، پداسي حال کي چي زه بوډۍ او خاوند مي بوډا؟ ملایکو ورته وویل: آیا د الله تعالی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار ته حیران یی او شك کوی؟! ابراهیم علیه السلام له خپل هغه اوچت معنوی مقام سره سره لدې نه عاجز وو چي کورته راغلې پرښتې وپېژني او لدینه هم خبر ندی چي الله تعالی ورته زامن، اسحاق او یعقوب ورکوي او پدې هم نه پوهېږي چي دا پرښتې په څمکه کي څه مأموریت لري، پوښتنه ترې کوي: ستاسي مأموریت څه دئ؟ پرښتې ورته وایي: مونږ راغلي یو دا لاندي کلی چي اوسېدونکي ئې ظالمان دي په بل مخ واړوو. ابراهیم علیه السلام ورته وایي: هلته خو لوط علیه السلام هم اوسېږي!! هغه کلی څنګه ورانوی چي لوط علیه السلام غوندي غوره شخصیت پکي اوسېږي؟ پرښتې وایي: مونږ د کلی اوسېدونکي پېژنو، لوط علیه السلام او اهل ته ئې نجات ورکوو، پرته له میرمني نه ئې، میرمن به ئې له نورو سره وروسته پاتې کېږي او له هغوی سره به یوځای هلاکېږي.

قرآنکریم د یعقوب علیه السلام په هکله فرمایي: زامنو ئې اراده وکړه چي خپل ورور یوسف علیه السلام له مخي نه ایسته کړي او په څاه کي ئې واچوي. خپل پلار ته راغلل او وئې ویل: پلاره! د یوسف په هکله ولې پرمونږ باور نه کوې؟ پداسي حال کي چي مونږ د هغه خیر غواړو، سبا هغه له مونږ سره دښتې ته ولېږه ترڅو ساعت تېري او لوبې وکړي، یعقوب علیه السلام نه پوهېږي چي زامن ئې د یوسف علیه السلام په هکله بدنیت لري، هغه ورسره لېږي، ماښام چي بېرته کور ته راګرځي، پلار ته وایي: مونږ مسابقه درلوده، سیالي مو کوله، یوسف مو د خپل سامان خوا ته پرېښی وو، لیوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغی او هغه ئې وخوړ، دا ئې په وینو رنګ جامې، یعقوب علیه السلام لدې نه خبر نه وو او علم ئې نه درلود چي په ګران زوی ئې څه تېر شوي، له ډېره غمه ئې سترګي ړندې شوې او ترهغه د یوسف علیه السلام له حاله خبر نه شو چي زامنو ئې له مصر نه د ده خبر راووړ.

له لوط علیه السلام نه حکایت کوي چي همدغه د ابراهیم علیه السلام خوا ته راغلې پرښتي په اصل کي د ده د دعا په اساس او د ده د مرستې لپاره لېږل شوې وې، خو کله چي د ده خوا ته راځي دی نه پوهېږي چي دا ملایکي دي او د ده مرستي ته راغلی دي، برعکس د دوی په راتګ سره سخت غمجن شو، دومره چي زړه ئې تنګ شو او وئې ویل: ای کاش کوم پیاوړی ملاتړ او مرستندوی مي درلودای چي د دې مفسد او بدکار قوم د هجوم په وړاندي مي له خپلو میلمنو دفاع کړې وی!! لوط علیه السلام هغه وخت پدې پوه شو چي دا خو ملائکي دي نه ځلمیان چي پرښتو په خپله ځان ورمعرفي کړ او ورته وئې ویل مونږ پرښتې یو، ستا مرستي ته راغلي یو او مأموریت مو د دې ظالم قوم دا کلی نسکورول دي.

د زکریا علیه السلام کیسه داسي کوي چي الله تعالی ئې دعا قبوله کړه، یوه پرښته ئې د زوی د زېږي لپاره ورولېږله، زکریا علیه السلام لمونځ کاوو چي پرښتې زېری ورکړ، ده په ځواب کي ورته وویل: اې خدایه! ما ته به څنګه زوی راکوې، زه خو زوړ یم او میرمن مي شنډه ده؟! د دې نښه به څه وي؟ ورته وویل شول: نښه ئې دا ده چي د زوی د تولد په ورځو کي به درې ورځې خبري ونشې کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآنکریم د اسلام د ستر پیغمبر صلی الله علیه وسلم د خوب کیسه کوي، خوب ئې ولید چې مسجدحرام ته داخل شوی او عمره ادا کوي، د همدې خوب په اساس له یو زر څلور سوه کسانو سره د مکې په لور روان شو، حدیبیه ته چې ورسېد له خنډ سره مخ شو، قریشو ئې مخه ونیوله، مکې ته د ده او د یارانو له ننوتو او د مناسکو ترسره کولو نه ئې مخنیوی وکړ، رسول الله صلی الله علیه وسلم ناچار ودرېد، له عمرې نه منصرف شو، همدلته ئې د قربانۍ څاروي ذبح کړل او ټول له احرام نه ووتل او له قریشو سره د یوه تړون په اساس بېرته مدینې ته ستون شو، د رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه خوب یو کال وروسته تحقق وموند، دا جریان پدې دلالت کوي چې نه رسول الله صلی الله علیه وسلم علم غیب درلود او نه ئې یارانو رضي الله عنهم، ان تردې چې رسول الله صلی الله علیه وسلم د خپل خوب د تحقق له وخت نه هم خبر نه وو.

قرآن فرمائی چې پیغمبر علیه السلام حتی له دې خبر نشو چې یوه ډله پیریان د ده خوا ته راغلل، د ده تلاوت ئې واورېدو، په قرآن ئې ایمان راووړ، خپل قوم ته ولاړل او هغوی ته ئې وویل چې مونږ عجیب قرآن واورېدو، هغوی ئې د الله عبادت ته راوبلل، که له الله تعالی نه پرته بل چا علم غیب درلودای نو رسول الله صلی الله علیه وسلم باید پدې پوه شوی وی چې پیریانو د ده تلاوت واورېد، ترې متأثره شول، ایمان ئې وربانديې راووړ، باید هغه پدې خبر شوی وی، خو داسې نه وه، رسول الله صلی الله علیه وسلم لدې جریان نه څه موده وروسته د وحی په واسطه خبرېږي او مونږ هم لدې حادثې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه د وحی په واسطه خبر شوي یو ، دا پېښه داسي وه چي رسول الله صلی الله علیه وسلم د طائف له سفر نه ډېر غمجن او نا امیده راستون شو ، مکي ته نږدې وادي نخله ته چي راورسېد هلته ئې د قرآنکریم تلاوت کاوو ، دا تلاوت پیریانو واروید ، ترې متأثره شول، په محمد صلی الله علیه وسلم او قرآنکریم ئې ایمان راوړ، رسول صلی الله علیه وسلم دغه وخت پدې نه وو خبر چي پیریانو د ده تلاوت اورېدلی او ایمان ئې وربا ندي راوړی، څه موده وروسته قرآنکریم نازل شو او دی ئې له دې پېښي نه خبر کړ. هغه علم چي د وحی په واسطه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ورکړل شویدی اوس د قرآنکریم په متن کي زمونږ ټولو په اختیار کي دي، د رسول الله صلی الله علیه وسلم دا ډول علم ته باید علم غیب ونه ویل شي.

بخاري روایت کوي چي عائشي رضي الله عنها وویل:

مَنْ حَدَّثَكَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَبَّهُ فَقَدْ كَذَبَ وَهُوَ يَقُولُ (لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ) (وَ مَا كانَ لِبَشرٍ أَن يُكلِّمَهُ اللَّهُ إِلا وَحْياً أَوْ مِن وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسولاً فَيُوحِىَ بِإِذْنِهِ مَا يَشاءُ) وَمَنْ حَدَّثَكَ أَنَّهُ يَعْلَمُ الْغَيْبَ فَقَدْ كَذَبَ وَهُوَ يَقُولُ لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ *

که چا درته وویل چي محمد صلی الله علیه وسلم خپل رب لیدلی دئ نو پوه شه چي دا شخص دروغ وایي، ځکه الله تعالی فرمایي: "سترگی ئې نشي لیدلی"، "او هیڅ انسان لره نه ښایي چي الله ورسره تکلم وکړي مگر په وحي سره، یا د حجاب له شا نه او یا کومه فرشته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولېږي نو هغه د الله په حکم هغه څه ورته وحي کړي چي غوښتي ئې وي" او که چا درته وويل چي هغه علم غيب لري، نو دا هم دروغ وايي ځکه الله تعالی فرمايي : له الله پرته هيڅوك علم غيب نه لري.

د يوه بل اولوالعزمه پيغمبر نوح عليه السلام کيسه بيانوي او وايي: له نوح سره ئې ميرمني او زوی ملگرتيا ونکړه او په کښتۍ کي ورسره سپاره نشول، وروسته پاتې او په طوفان کي غرق شول، نوح عليه السلام د داسي پېښې انتظار نه درلود، د الله تعالی له وعدې نه ئې انتباه دا وه چي ټوله کورنۍ به ئې ژغورل کېږي، د طوفان په وخت کي ئې خپل زوی ته بلنه ورکړه؛ خو هغه د ده خبره ونه منله، په کښتۍ کي له سپرېدو ئې ډډه وکړه، دوی په خبرو کي وو چي د طوفان څپې ئې ترمنځ حايل شوې. کله چي کښتۍ پرغره تم شوه، نوح عليه السلام خپل رب ته دعا وکړه او وئې ويل: لويه ربه ! زما زوی خو زما له اهل څخه دئ او ستا وعده هم رښتونې ده، نو د هغه ډوبيدل يعني څه!! خدای ورته وفرمايل: زوی دې ستا له اهل څخه ندی، هغه ناصالح وو، تا لدينه په خپلي پناه کي ساتم چي له جاهلانو څخه وې.

ووائې چي دا جريان په څه دلالت کوي؟ آيا پدې چي نوح عليه السلام علم غيب درلود او که پدې چي هغه پدې نه پوهېدو چي زوی ئې د ده له اهل څخه ندی او غرق به شي؟! دا او ديته ورته ډېر داسي مثالونه شته چي په قرآنکريم کي د دې لپاره راغلي چي د هغوکسانو لپاره د ابهام او تشويش هيڅ مجال پاتې نشي چي د قرآنکريم د صريحو آيتونو سره سره ئې پدې اړه قناعت نه وي حاصل شوی چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

له الله پرته بل څوك د غیب علم نه لري، لا ئې هم پدې هکله په زړه او دماغ کي څه توهم او شبه پاتې وي. دا ډله خلك له ماسوی الله نه د علم غیب د نفی په هکله په لسګونو قرآني آیتونه له نظره غورځوي او د علم غیب په رابطه داسي تصور لري چي د قرآن له روح سره ټکر کوي.

ځیني کسان وایي چي له موسی علیه السلام سره د خضر علیه السلام د سفر او ملګرتیا کیسه او د سلیمان علیه السلام له درباریانو نه د هغه کس کیسه چي په کتاب ئې علم درلود او د سبا د ملکي تخت ئې د سترګو په رپ کي د سلیمان علیه السلام مخي ته کینبود، دا کیسې دا ښیي چي یوازي تر الله تعالی پوري د علم غیب منحصرولو او محدودولو ادعا درسته نده، د دوی په ځواب کي باید ووایو:

- د سلیمان علیه السلام په کیسه کي د دوی د تصور خلاف داسي قاطع دلایل شته چي له الله تعالی نه پرته له بل هرچا نه علم غیب نفی کوي. په همدې کیسه کي دا په ډاګه شوی چي سلیمان علیه السلام پدې علم نه درلود چي د سبا په نوم کوم ملك شته او یوه ښځه ورباندي حکومت کوي،اوسېدونکي ئې مشرکان دي او لمر ته سجده کوي او ملکه ئې لوی تخت لري، دا معلومات یو مرغه (هدهد) ورکوي، که سلیمان علیه السلام علم غیب نه لري نو څنګه امکان لري چي د ده یو امتي دې علم غیب ولري؟!
- په الهي کتاب د یوه پوه انسان دا خبره او دا عمل ولې علم غیب شمېرئ؟ قرآن خو دا ندي ویلي چي ده علم غیب درلود، تاسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کومه ځایه دا خبره کوئ !؟

- په کوم اساس د کیسې له یوی برخي نه داسي تعبیر او انتباه اخلئ چي سل په سلو کي له نورو برخو سره تناقض لري؟!
- څه اشکال لري که د قرآنکریم له صریحو آیتونو سره متناقض او مخالف تصور او تعبیر پرېږدئ او دا ومنئ چي دا سړی مستجاب الدعوات وو، دعا ئې وکړه او خدای ئې دعا قبوله کړه او د سترګو په رپ کي د ملکي تخت د سلیمان علیه السلام مخي ته کېښودی شو.

همدارنګه له موسی علیه السلام سره د هغه کس ملګرتیا چي په ځینو روایاتو کي ئې نوم خضر ښودل شوی، د دې کیسې په هکله هم باید دې ډلي ته ووایو: قرآنکریم دا څرګندوی چي د دې کیسې هدف دا دئ چي موسی علیه السلام ته دا وښیي او ورته ثابته کړي چي له هر پوه نه پورته بل پوه شته، "وفوق کل ذی علم علیم" نه ښایي په خپل محدود علم غره شو او خپل علم مکمل او د علم پای او انتهاء وګڼو.

- پدې کیسه کي هیڅ داسي دلیل نشته چي د خضر علیه السلام لپاره علم غیب ترینه ثابت شي، قرآن ندي ویلي چي خضر علیه السلام په غیب پوهېدو، نه پوهېږو دوی دا انتباه له کومه ځایه اخیستی ده؟!
- د ظالم او غاصب پاچا په هکله د هغه علم، د هغه ځوان له نېك عمله مور او پلار نه د ده خبرتیا او تر نړېدونکي دیوال لاندي د هغو یتیمانو خزانه چي صالح مور پلار ئې له لاسه ورکړي وو، دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلومات ولې په علم غیب حمل شي؟ دا ولې د هغه د پوهې او بصیرت نښه ونه شمېرو ، لکه څرنگه چي قرآن فرمایي: وَفَوقَ كُلِ ذِي عِلمٍ عَلِيمٌ

له هغه پوه او عالم سړي سره د موسی علیه السلام د ملگرتیا په کیسه کي څو په زړه پوري او د زیاتې توجه وړ ټکي زمونږ مخي ته اینښودل شوي:

• موسی علیه السلام چي د پنځو اولوالعزمه پیغمبرانو څخه دئ له خپل پوه او عالم ملگري نه داسي څه ویني چي د ده لپاره د توجیه او منلو وړ ندي، په ظاهر کي داسي بد او قبیح ورته ښکاري چي په وړاندي ئې چوپ نشي پاتې کېدی، فوراً اعتراض کوي. که څه هم ژمنه ئې کړې وه چي ترڅو پوري ده خبر نه وي ورکړی او مسئله ئې نه وي ورته بیان کړې، تر هغې پوري به د هیڅ کار په اړه پوښتنه نه کوي، خو گورو چي موسی علیه السلام هرځل خپل تعهد هیروي، سکوت ماتوي او له خپل ملگری نه سوال کوي، اعتراض ورباندي کوي او ورته وایي: دا څه عجیب کار!! دا څومره ناوړه عمل!! او ملگری ئې هرځل ورته وایي: تا ته مي ویلي وو چي زما ملگرتیا نه شي کولی، زما پرکارونو صبرنه شې کولی، ځکه چي په راز ئې نه پوهېږې، د کارونو له اسرارو نه بې خبري د دې سبب کېږي چي بې صبره شې. دا کار درې ځله تکرارېږي، بالآخره موسی علیه السلام اعتراف کوي چي لدې شخص سره د ملگرتیا توان نه لري او د هغه د عجیبو کارونو په وړاندي صبرنه شي کولی. که موسی علیه السلام علم غیب لرلی نو داسي به نه کېدل، نه به ئې په خپل ملگري

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعتراض کاوو او نه به ئې له ملګرتیا نه پاتې شوی وی، که موسی علیه السلام چې له اولوالعزم رسولانو څخه دئ، علم غیب نه لري نو بل به څوك وي چې د علم غیب خاوند وي؟!

• موسی علیه السلام پدې اعتراض وکړ چې د مسکینانو کښتۍ ولې تخریب شي او ولې له سفر نه پاتې شي، خو لدینه خبر نه وو چې څو قدمه وړاندې دې کښتۍ او مالکانو ته ئې خطر متوجه دئ، هلته د یوه ظالم پاچا پلویانو کمین نیولی، هره کښتۍ چې مومي غصبوي ئې! د موسی علیه السلام ملګری پدې خبر وو، د دې لپاره چې دا کښتۍ او غریب مالکان ئې له خطر سره مخ نه شي یو تدبیر ئې وسنجاوو، کښتۍ ئې سوری کړه، ترڅو له سفر نه پاتې شي، دا کار چې د موسی علیه السلام لپاره د توجیه وړ نه وو په حقیقت کې د کښتۍ د مالکانو لپاره لوی خدمت وو او په همدې کې د موسی علیه السلام لپاره یو لوی درس پروت وو او هغه دا چې یو چا ته د ډېرې ګټې لپاره لږ ضرر رسول د ستاینې وړ دئ نه د اعتراض وړ.

• په دوهم ځل ئې هم د خپل پوه او عالم ملګري په کړو صبر ونشوی کړی، بیائې اعتراض وکړ چې دا ځوان دې ولې بې موجبه په قتل ورساوو؟! لدینه خبر نه وو چې دا ځوان یو شریر، سخت زړی، فاسد او کافر انسان دئ، مور او پلار ئې مسلمانان دې او د ده خطر دومره لوی شوی چې کورنۍ ئې تهدیدوي، دا په اصطلاح یو فاسد غړی دئ، جراحي ته ضرورت لري، د دې فاسد او خطرناك غړي قطع کول په واقع کې لدې مؤمني کورنۍ سره مرسته ده. د موسی پوه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

عالم ملگري دې مؤمني كورنۍ ته لوی خدمت وكړ، د یوه شریر انسان له شره ئې وژغورله او موسی علیه السلام ته ئې دا درس وروښود چي: په سالم بدن كي د فاسد غړی جراحي ممانعت نه لري ، له سالم بدن نه د هغه غړي قطع كول ضروري دي چي د اصلاح او جوړیدو امكان ئې نه وي. كه اسلامي ټولني ته د یوه شریر او فاسد انسان له خوا ګواښ او تهدید متوجه شي او تر خطر لاندي راشي چي له تصفیی‌او منځه وړلو پرته بله چاره ونلري، نو د دا ډول غړي له منځه وړل د اعتراض نه بلكه توجیه وړ عمل دئ.

• دریم ځل ئې پدې اعتراض وكړ چي ولې له هغه بخیل قوم سره د كاږه دیوال په جوړولو او له غورځیدلو نه مخنیوی كي مرسته كوي، له داسي قوم سره ولې مرسته كوي چي دومره بخیل او بې احساسه دئ چي اړ او مجبور انسان ته یوه مړی ډوډۍ هم نه وركوي او ولې ئې دې خلكو ته مفت او مجاني كار وكړ؟ موسی علیه السلام د خپل ملگري پدې عمل انتقاد وكړ، ځكه هغه پدې نه وو خبر چي تردې دیوال لاندي د هغو دوو یتیمانو خزانه ده چي له مؤمنو والدینو نه په میراث ورته پاتې ده، د موسی علیه السلام ملگری په خپل دې مفت او بې مزده كار سره هغو یتیمانو ته غټ خدمت وكړ او په عین وخت كي ئې موسی علیه السلام ته دا لارښودنه وكړه چي انسان ته نه ښایي تل بالمثله معامله وكړي، مناسبه نده چي د ټولني د اكثریت بدكړه او ناسمه معامله تا له كمزوري اقلیت سره له نېكي نه منع كړي.

عجیبه ده؛ هغه كسان چي زړونه ئې بیمار دي، لدې ښوونكي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او له پندونو نه ډكي كيسې نه سرچپه او غلطه انتباه اخلي او د داسي يوه تصور د اثبات لپاره پرې استدلال كوي چي په حقيقت كي دا كيسه د هغه د ترديد او نفى لپاره راغلي. دوى هڅه كوي لدې كيسې نه د پيغمبرانو عليهم السلام لپاره د علم غيب د اثبات لپاره د دليل په توگه كار واخلي، پداسي حال كي چي دا كيسه په واقع كي د موسى عليه السلام نه د علم غيب نفى كوي.

پدې هم بايد ځان پوه كړو چي د عيسى عليه السلام د هغه غيب ويلو معنى او مفهوم څه دئ چي قرآنكريم ترې يادونه كړي ده؟ قرآن د آل عمران سورې په ۴۹ آيت كي له عيسى عليه السلام نه داسي حكايت كوي:

وَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ * آل عمران: ٤٩

له هغه څه نه چي تاسي ئې خورئ او له هغه څه نه چي په كورونو كي ئې ذخيره كوئ، تاسو خبروم، پدې كي ستاسي لپاره نښه ده كه باور لرئ.

پدې اړه بايد لاندېني ټكي په پام كي ونيول شي:

- پيغمبران عليهم السلام د ژوند په ډېرو برخو كي خاصې ځانگړتياوې لري او نه ښايي عادي خلك په هغوى باندي قياس كړو او په دوى پوري مختص او خاص حكم نورو ته هم وغزوو.
- د پيغبرانو عليهم السلام معجزې بايد عامې ونه بلل شي او بايد نورو ته د معجزو د اثبات هڅه ونشي.
- هغه څه چي پيغمبرانو عليهم السلام ته د وحى له لاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

القاءکېږي باید د هغوی له ذاتي علم سره خلط نه کړی شي او وحی باید د پیغمبرانو علیهم السلام لپاره د علم غیب په معنی ونه نیولی شي.

- د عیسی علیه السلام معجزې لکه د مړیو ژوندي کول، له ختې د جوړ شوي مرغه په بدن کي روح پوکل، له مور نه ړوند پیدا شوي او پیس ته شفا او نور، دا د هغه خاصې معجزې دي چي عمومیت ئې صحیح ندی.
- دا ډول پېښې باید د نورو آیتونو په رڼا کي تفسیر او تشریح کړو او نه ښایي داسي تعبیر ترې واخلو چي د قرآن له نورو صریحو آیتونو سره تصادم کوي.

د الانعام سورې پنځوسم آیت دا بیانوي چي رسول صلی الله علیه وسلم علم غیب نه لري،

قُل لا أَقُولُ لَكُمْ عندی خَزَائنُ اللَّه وَ لا أَعْلَمُ الْغَيْب وَ لا أَقُولُ لَكُمْ إِنی مَلَكٌ إِنْ أَتَّبِعُ إِلا مَا يُوحَى إِلَیَّ قُلْ هَلْ يَستَوِی الأَعْمَى وَ الْبَصِيرُ أَ فَلا تَتَفَكَّرُونَ * الانعام: ٥٠

ووایه: زه نه دا وایم چي د الله خزانې راسره دي او نه په غیب پوهېږم او نه دا وایم چي زه پرښته یم، زه خو یوازي د هغه څه متابعت کوم چي ما ته ئې وحي کېږي، ووایه: آیا ړوند او سترگه ور سره برابر دي، آیا تفکر نه کوئ؟!

په یوه آیت کي او په یوه بل پسې "په غیب نه پوهېدل" او "د وحي متابعت" راوړل دا مطلب افاده کوي چي که پیغمبر علیه السلام د وحی په اساس له غیب او غیبي امورو نه خبری کوي نو دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ده علم غیب نه، بلکه د الله له لوري وحی ده، مبادا د وحي له لاري په غیبي امورو پوهېدل د پیغمبر علم غیب وګڼلی شي.

پدې مطلب هم باید ځان پوه کړو چي له نښو، نښانو او آثارو نه په یوه پټ او غیبي شیز پوهېدل او د عقلي دلائلو له مخي د هغه په موجودیت حکم؛ باید علم غیب ونه ګڼلي شي، په عقلي دلایلو اود پټ شیز پر آثارو د علم په اساس د هغه په حالت خبرېدل علم غیب ندی. همدا راز الهام، خوب او هغه فراست چي د ایمان او تقوی نښه ده او پدې سره کله کله انسان د پټو حقایقو او احتمالي راتلونکو پېښو په هکله نسبي پوهه ترلاسه کوي او د واقع کېدو تخمین ئي کوي دا هم باید علم غیب ونه بلل شي. که وغواړو دا مسئله په یوه مثال سره توضیح کړو نو وایو:

تاسي له خپلو ملګرو سره په یوه کوټه کي ناست یاست، د باندي چي څه تېرېږي هغه له تاسي نه پټ دي، پدې وخت کي ستاسي یو دوست وایي چي اوس به قسیم، ورپسې، نسیم او ورپسې حکیم کوټې ته راداخل شي. بل کس له کوټې نه وځي او د دریو کسانو د پلونو له نښو او ځرنګوالي نه ګمان کوي چي دا درې کسان به ظاهر، طاهر او قاهر وي، دوی تقریباً نیم ساعت مخکي لدې ځای نه تېر شویدي، کېدی شي اوس فلاني ځای ته رسېدلي وي. پدې صورت کي لومړنی کس چي کوټې ته د دریو کسانو د راتلو ادعا ئي کړې وه، غیب وینه کړې ده، د ده دا خبره د منلو نده، دا غیب دئ او په غیب له الله پرته بل څوك نه پوهېږي، خو که فرضاً همداسي وشي او همغه درې کسان راشي نو بیا حتماً به څه فریب او

(c) ketabton.com: The Digital Library

چل په منځ کي وي. دوهم کس چي له آثارو او خپل فراست نه ئې کار اخيستی، تخمين ئې کړی، هرڅومره ئې چي فراست او پوهه ډېره وي، په همغه اندازه به ئې خبره حقيقت ته نږدې وي. د لومړني کس عمل غيب ويل دي او د منلو ندی او د دوهم کس عمل يو استنباط او استدلال دئ چي هم روا دئ او هم د ستايلو وړ.

قرآنکريم د هغه بصيرت او فراست په هکله چي د تقوی له امله انسان ته په لاس ورځي فرمايي:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ*

الانفال: ۲۹

اې مؤمنانو! که تقوی وکړئ؛ الله تعالی به فرقان درکړي، بدي به مو له منځه يوسي او بخښنه به درته وکړي او الله تعالی د لوی فضل خاوند دئ.

يعنی تقوی تاسی ته داسي بصيرت او فراست درکوي چي کولی شی په هغه سره په پوره آسانۍ د حق او باطل، ښه او بد، مفيد او مضر، دوست او دښمن ترمنځ توپير وکړئ او هروخت مناسبه فيصله وکړئ او ګټور تصميم ونيسئ. د ژورو حقايقو ادراک، د نظر وسعت، په پيچليو مسائلو او پداسي قضاياوو پوهېدل چي د سطحي نظر خاوندان ئې نه شي درکولی، د تقوی نتيجه ده. رسول صلی الله عليه وسلم فرمايي:

د مؤمن له فراست نه ځان وساتئ؛ ځکه هغه د ايمان په رڼا کي ليدل کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همداراز فرمايي:

مؤمن هوښيار او زيرك وي.

هغه څه چي مؤمن ئې په خپل فراست سره درك كوي، د الهام له لاري وربښودل كېږي،او يا ئې په خوب كيويني، دا بايد له علم غيب سره اشتباه نه كړو.

بايد وګورو چي كوم كسان د ماسوى الله لپاره د علم غيب ادعا كوي؟ آيا دا امكان لري چي په قرآن پوه او عالم شخص دا ډول ادعا وكړي؟ او آيا دا ممكنه ده چي په خداى ايمان لرونكي موحد انسان، چي په قرآن ايمان لري، خپل رب پېژني او د انسان د استعدادونو له حدودو نه واقف دي؛ له الله تعالى سره په علم غيب كي بل څوك شريك كړي؟ واقعيت دا دئ چي فقط هغه كسان د داسي ادعا جرأت كوي چي غواړي خلك د الله تعالى د بندګۍ په ځاى د خپل ځان او يا د ځان په څېر د بل انسان عبادت ته راوبولي، دا ډله بې علمه او جاهلو خلكو ته وايي: راشئ د دې ښاغلي لاس او لمن ونيسئ، د ده په درشل كي سرونه ټيټ كړئ، ترڅو مو د غيب له اسرارو نه خبر كړي، له هغه زيان نه مو وژغوري چي تاسو ترې بې خبره ياست خو هغه ورباندي پوه دي، هغه كولى شي له تاسو نه د داسي خطرونو په وړاندي دفاع وكړي، هغه ستاسي په حال خبر دئ، پدې پوهېږئ چي تاسى له كوم برخليك سره مخ كېدونكي ياستئ، كه تاسي د هغه لمن ونيسئ، دربار ته ئې پناه وروړئ، نو برخليك به موبدل كړي، تقدير به داسي واړوي چي ستاسي په ګټه به وي، هغه له هرځاى نه ستاسي فرياد اورېدى شي او ستاسو مرستي ته رسېدي شي....دا ټولي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادعاگاني دروغجني او غولوونكي او دا خيالات او باورونه بې اساسه او په شرك ككړ دي او د اسلام له اصولو او اساساتو سره تناقض لري. له الله تعالى نه پرته هيڅوك علم غيب نه لري، هيڅوك د الله له ارادې پرته د هيڅ شي وس نه لري، له الله پرته هيڅ مرسته كوونكى، مغيث او دعا قبلوونكى‌نشته، د هيچا له وسه نده پوره چې تقدير بدل كړي، چا ته گټه او زيان ورسوي، هرڅه د الله تعالى په واك او اختيار كې دي.

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

عَن ابن عباس قَال : كُنْتُ خَلْفَ النبيِّ يَوْماً، فَقَالَ: يَا غُلاَمُ، إِنِّي أُعَلِّمُكَ كلمَات: إحْفَظِ الله يَحْفَظْكَ، إحْفَظ الله تجِدْهُ تجَاهَكَ، إذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ الله، وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بالله، وَاعْلَمْ أَنَّ الأُمَّةَ لَوِ اجْتَمَعَتْ عَلَى أَنْ يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَنْفَعُوكَ إِلاّ بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ الله لَكَ، وَإِن اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضُرُّوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَضُرُّوكَ إِلاّ بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ الله عَلَيْكَ، رُفِعَت الأَقْلاَمُ وَجَفَّت الصُّحُف. رواه الترمذي

له ابن عباس رضى‌الله عنه روايت شوى چې وايي: يوه ورځ د رسول الله صلى الله عليه وسلم شا ته سپور وم، راته وئې ويل: اې ځوانه! څو خبرې درښيم: د الله تعالى د حقوقو حفاظت وكړه، ترڅو الله ستا ساتنه وكړي، كه د الله د حقوقو ساتنه وكړې؛ خپلې مخې ته به ئې ومومې، كه څه دې غوښتل نو له الله ئې وغواړه، كه مرسته دې غوښتله نو له الله ئې وغواړه، پدې پوه شه چې كه د نړۍ ټول خلك

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغونډ شي او وغواړي تا ته څه ګټه ورسوي، نو یوازي هومره ګټه دررسولی شي چي الله درته لیکلي او که ټول پدې راغونډ شي چي تا ته کوم تاوان ورسوي نو یوازي هومره تاوان دررسولی شي چي الله درته لیکلی، قلمونه پورته شوي او صحیفی وچي شویدي. یعنی د مقدراتو کتاب وچ شوي، نور نه څه پکي زیاتیږي او نه څه ترې کمیږي او هغه قلم چي د انسان برخه لیك ئې لیکو پورته کړي شوي او له لیکلو ودریدلي.

دیته په پام چي د غرض خاوندان له دې باطل تصور او ذهنیت نه ناوړه استفاده کوي او خلك ورباندي غولوي او بې لاري کوي، قرآنکریم په مکرره توګه له ماسوی الله نه علم غیب نفي کوي او رسول الله صلی الله علیه وسلم ته په تأکید سره مکرراً امر کوي چي اعلان وکړي علم غیب نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

توسل

یو بل قرآني مفهوم چې د عوامو او عوام غولوونکو له خوا ظلم ورسره شوی، سخت مظلوم واقع شوی او داسي جامه وراغوستل شوې چې نه ئې له ښکلي شکل سره ښایي او نه ئې له اوچتې وني سره اړخ لګوي؛ د "توسل" مفهوم دئ. وسیله په قرآنکریم او حدیث کې د هغه نېك عمل په معنی استعمال شوې چې د الله تعالی د تقرب او نږدیوالي موجب ګرځي، الله تعالی فرمایي:

یَاأَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَیْهِ الْوَسِیلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِیلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ * المائد: ٣٥

اې مؤمنانو! له الله نه وویرېږئ او د ده لوري ته وسیله ولټوئ او د ده په لار کې جهاد وکړئ ترڅو بریالي شئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې آیت کي د مؤمنانو د بریالیتوب لپاره درې شرایط ښودل شوي:

۱- تقوی او ځان ساتنه.
۲- د الله تعالی لوري ته د وسیلی لټول.
۳- د الله تعالی په لار کي جهاد.

که دا مبارك آیت د قرآن په رڼا کي تفسیرکړو او په قرآن کي دا ولټوو چي تقوی، وسیله او د الله په لار کي جهاد کومو اعمالو ته ویل کېږي چي بنده الله ته نږدې کوي؛ نو وبه گوروچي قرآنکریم لمونځ، زکات، حج، روژه، په نېکۍ امر، له بدي نه نهی، د الله په لار کي مال لگول، له الله او رسول نه اطاعت او د اسلام د حاکمیت لپاره جهاد؛ الله ته د نږدیوالي او تقرب وسایل دي. د اسلام له نظره هیڅ داسي عمل نشته چي د فرائضو تر ادا کولو نه زیات الله تعالی ته د تقرب سبب شي، پیغمبر علیه السلام فرمایي چي انسان د سجدې په حالت کي تر بل هر حالت نه الله ته ورلنډ وي. خو که د رنځورو زړونو خاوندانو ته ووایو چي د قرآن له نظره دا اعمال، الله ته د تقرب وسایل دي؛ د هغوی شیطان پدې خبرو نه قانع کېږي! که ورته وویل شي چي د دعا د اجابت او قبلېدو تر ټولو غوره وخت د فریضې له ادا نه وروسته شېبې او لحظې دي، د دعا د قبلېدو لپاره تر ټولو غوره ځای جومات او د جهاد سنگر دئ، په دې هم نه راضي کېږي، که څه هم دا د الله او د ده د رسول خبره ده. دوی داسي دریځ نیولی چي نه د خدای خبره مني او نه د ده د رسول!! آیا د تعجب او حیرت خبره نده چي څوك په قرآن باندي له ایمان سره سره له وسیلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه داسي تعبير ولري چي سل په سلو كي له قرآنكريم سره تناقض لري؟ قرآنكريم "وسيله" هلته ذكر كړي چي له هغې نه مخكي او وروسته ئې د شرك په نفى او له غيرالله نه د مرستې غوښتلو په تحريم ټينګار كړى او فرمايلي ئې دي: كه له خداى نه پرته له هرچا نه، كه په ځمكي كي وي يا آسمان كي، مړ وي يا ژوندي، انسان وي يا پرښته او له هرچا او هر څه نه استعانت او مرسته وغواړئ، هغه نه درنه د زيان دفع كولو وس لري او نه ستا حالت بدلولى شي، هغه چي مشركان مرسته ترې غواړي په خپله د الله دربار ته د تقرب د وسيلې په لټه كي دي، غواړي د الله په وړاندي نږدې مقام ترلاسه كړي، په خپله ئې سترګي د الهي رحمت په لوري دي او له عذاب نه ئې وېره لري. فرمايي:

قُلْ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا * أُوْلَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمْ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا * الاسراء: ٥٦-٥٧

ووايه: له الله تعالى نه پرته چي "پر هر چا او هرڅه د ملجأ او مرجأ" ګمان كوئ؛ "خپلي مرستې ته" ئې راوبولئ، هغوى نه له تاسو نه د ضرر دفع كولو توان لري او نه ئې د بدلولو، هغه چي مشركان ئې مرستي ته رابولي؛ هر يو ئې چي الله ته ډېر نږدې وي په خپله د الله دربار ته د تقرب وسيله لټوي، د هغه رحمت ته ئې سترګي دي او له عذابه ئې وېره لري، بيشكه چي ستا د رب عذاب د دې وړ دئ چي وېره ترې وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآنکريم خپلو مخاطبينو ته امرکوي چي له شرك او له ماسوی الله نه له مرستې غوښتلو نه ډډه وکړي، يوازي له خدای نه مرسته او مدد وغواړي او د الله لوري ته ورلنډ شي. پداسي حال کي چي د خدای لوري ته وسيله لټول، د شرك د نفی لپاره او د هغه ترڅنګ ذکر شوي، خو متأسفانه عوام غولوونکي او ټګماران دا جزء داسي تفسيروي چي له ماسوی الله نه د مرستې غوښتلو د جواز دليل پکي ومومندل شي. د سني او شيعه ټول علما او معتبر تفاسير؛ وسيله يا د تقرب يعنی نږديوالي په معنی اخلي او يا د هغه عمل په معنی چي د تقرب موجب گرځي، په احاديثو کي چي هرچيرته د وسيلې کلمه راغلې نو مطلب ترينه تقرب (نږديوالی) او د الله په وړاندي لوړ مقام دئ. تفسير نمونه له نهج البلاغه نه په روايت سره وايي چي علي رضی الله عنه فرمايي:

ان افضَل مَاتوسل به المُتوسلُون الی الله سبحانهُ وتَعالی الايمانُ بهِ وَبرَسُوله وَالجهادُ في سب له فَانهُ ذَروَةُ الاسلام، وَكلمَةُ الاخلاص فَانَهَا الفِطرة واقامِ الصلاة فَانهاالملة ، وايتاء الزكاة فانها فَريضَة وَاجبة وصَوم شَهررَمَضَان فَانهُ جُنة منَ العقَاب وحج البَيتِ واعتمَاره فَانهما يَنفيَان الفقرَويرحضَان الذنبَ، وصِلة الرحم فَانها مُثراة فِی المال وَمنساة في الاجَل وَصَدَقَة السر فَانها تَكْفُرُ الخَطيئَة وصَدقة العلانيةَ فَانها تَدفَعُ ميتَة السُوء وصَنَائِعُ المَعْرُوف فَانها تَقي مصَارع الهوَان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترټولو غوره شیان چې الله تعالی ته د تقرب سبب کېږي عبارت دي له: په خدای او رسول ایمان، د الله په لار کې جهاد، چې هغه د اسلام لوړه څوکه ده، د اخلاص کلمه چې د فطرت غوښتنه ده، د لمانځه ادا کول چې د اسلام ستنه ده، د زکات ورکړه چې یوه واجبه فریضه ده، د رمضان روژه چې د گناه او عذاب په وړاندې ډال دئ، حج او عمره چې فقرله منځه وړي او گناوې وینځي، صله رحم چې مال زیاتوي او عمر اوږدوی، په پټه خیرات ورکول چې گناوې له مینځه وړي او په ښکاره توگه خیرات ورکول چې د ناوړه مرگ مخه نیسي اونېك کارونه چې انسان له نیستۍ اوهلاکت نه ژغوري. تفسیرنمونه (ص۳۶۴ تر۳۶۵)

مونږ ته رسول الله صلی الله علیه وسلم لارښودنه کوي چې له آذان نه وروسته دا دعا وکړو:

اللهمَّ ربَّ هٰذه الدعوةِ التامَّة والصَّلاةِ القائمة آتِ محمداً الوسيلةَ والفضيلةَ، وابعثْه مَقاماً محموداً الذي وَعدْتَه*

متفق علیه

اې ربه! د دې بشپړې بلنې او د دې ادا کېدونکې لمانځه ربه! محمد صلی الله علیه وسلم ته وسیله، فضیلت او لوړه درجه ورکړه او په هغه ستایل شوي مقام ئې ببرته راژوندی کړه چې تائې وعده ورسره کړېده.

وواياست: مونږ پدې دعا کې له الله تعالی نه د اسلام ستر پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته کومه وسیله غواړو؟! الهي دربار ته مزید تقرب او که پر بل انسان توسل چې د ده او الله ترمنځ وسیله شي، سوالونه ئې خدای ته ورسوي او د دعا د اجابت لپاره ئې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سفارش او شفاعت وکړي؟!! اوس دا هم ووایاست چي له لاندي راتلونکو دوو تعبیرونو نه کوم یو له قرآن او احادیثو سره تطابق لري او کوم یو ورسره ټکر کوي:

- وسیله یعنی له الله تعالی نه د مرستې پخاطر په بل چا توسل او هغه د ځان او الله جل جلاله ترمنځ وسیله او واسطه گرځول، هغه مغیث او د مشکلاتو حلوونکی گڼل او د ده له لاری الله تعالی ته د سوال او دعا رسول!!
- وسیله یعني الله ته په نېك عمل سره نږدیوالی.

راشئ وگورو چي د "وسیلې" لدغو دوو معانیو نه کومه یوه د اسلام له روح سره برابره ده؟ که قرآنکریم ته په دقت سره ځیر شو نو په هیڅ آیت کي به هم دا ونه مومو چي الله تعالی ته د تقرب لپاره په ماسوی الله د توسل جواز ترې ثابت شي او صراحتاً یا اشارتاً پدې دلالت وکړي چي الله تعالی ته د رسېدو په لار کي داسي ساتونکي او څارونکي گمارل شوي چي لومړی باید دوی ته مراجعه وکړو، د دوی له لاري د الله دربار ته ځان ورسوو، خپل سوالونه او عرایض د دوی په لاس د الله حضورته وړاندي کړو، که نه نو الله تعالی ئې نه قبلوي، د دې برعکس قرآنکریم په ټینگار سره وائې:

الله تعالی تاسو ته ستاسو د غاړې له رگ نه هم درنږدې دئ.
الله تعالی دعا قبلوي.
هرڅوك چي خدای ته رجوع وکړي توبه ئې قبلوي.
هر چا چي له خدای نه مرسته وغوښتله همغه ورته کافي دئ.
له خدای نه پرته تاسي بل ولې او مرستندوی نه لرئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوازې د خدای عبادت وکړئ او یوازې له همغه مرسته وغواړئ.

خو دا خبره چې آیا د دې جواز شته چې له کوم ژوندي انسان نه د دعا غوښتنه وکړو؟ هو، دا نه یوازې جائز ده بلکه الله تعالی د یوه مسلمان دعا د بل په حق کې ژر قبلوي، الله تعالی د مور او پلار دعا، د دوستانو دعا او د مسلمان له خوا بل مسلمان ته دعا، ژر قبلوي، خو پدې شرط چې له داسې چا نه دعا وغوښتل شي چې ژوندی وي او د دعا توان ولري، انسان له مرگ نه وروسته بل چا ته د دعا وس او توان نه لري، بلکه په خپله د نورو دعا ته محتاج وي، دا که هرڅوک وي او د هر څومره لوړ مقام خاوند وي. نه گورئ چې مونږ د هر لمانځه په وروستۍ برخه کې محمد صلی الله علیه وسلم، ابراهیم علیه السلام او نورو صالحو بندگانو ته دعا کوو او له لوی خدای نه ورته لوړې درجې غواړو.

د دعا د الفاظو او طریقې په هکله هم باید زمونږ لپاره قرآنکریم او نبوي احادیث معیار وي، په قرآنکریم کې د ډېرو پیغمبرانو علیهم السلام دعاگانې رانقل شویدی، داسې دعاگانې چې پیغمبرانو علیهم السلام د خپلو مشکلاتو د حل لپاره د الله تعالی حضورته وړاندې کړې او رحیم خدای هغه قبولی کړې دي. زمونږ اړتیاوی، غوښتنې او سوالونه به حتماً د الله تعالی د دغه غوره بندگانو د غوښتنو په څېر وي، باید د هر ضرورت او مشکل د حل لپاره همغه لاره غوره کړو چې دوی غوره کړې، خپل عرایض په همغو کلماتو سره الله تعالی ته وړاندې کړو چې لدوی نه کوم یوه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلي دعا کي کارولی. په قرآني دعاګانو کي له ورايه ګورو چي په هری دعا کي په مستقيمه توګه الله تعالی ته خطاب شويدی، د هر څه سوال مستقيماً او له کومې واسطې پرته مخامخ الله تعالی ته راجع شوی دئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شفاعت

د قرآنکریم یو بل مفهوم چي غلط تعبیر تري کېږي، مظلوم واقع شوی او عوام غولوونکي ناوړه ګټه تري اخلي؛ د شفاعت مفهوم دئ، که قرآنکریم ته مراجعه وکړئ نو وبه ګورئ چي پریهودانو باندي د قرآن یو اعتراض دا دئ چي هغوی له شفاعت نه ناسم او غلط تعبیر درلود، قرآنکریم فرمایي:

يَابَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ* وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ * البقرة: ٤٧-٤٨

اې بني اسرائيلو! زما هغه نعمت رایادکړئ چي پر تاسو مي پېرزو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي او دا چي پر ټولو عالميانو مي فضيلت درکړ او له هغې ورځي نه ووېرېږئ چي نه څوك له بل نه څه شي دفع کولی شي او نه کوم شفاعت ترې قبلېدی شي او نه عوض او بدل ترې اخيستل کېږي او نه ئې مرسته کېدی شي.

دغه مبارك آيت چي په قرآنکريم کي په څه معمولي تفاوت سره څو ځله تکرار شويدی؛ څو اساسي مطالب افاده کوي:

- يو وخت الله تعالی پر بني اسرائيلو هومره پېرزوينه کړې وه چي دوی ته ئې د خپل عصر تر ټولو خلکو نه زيات فضيلت ورکړی وو.
- د قيامت د ورځي او په هغه ورځ د الهي محاسبې په هکله د بني اسرائيلو تصور او باور داسي شو چي گمان ئې کاوه، لويو او الله ته نږدې ذواتو ته د دوی انتساب او له هغوی سره د دوی تړاو او رابطه به له الهي عذاب نه د دوی د نجات سبب شي، گمان ئې کولو چي مونږ پيغمبرانو عليه السلام ته منسوب يو او گڼ شمېر پيغمبران زمونږ له قوم نه غوره شوي، نو دا پيغمبران به خامخا نه پرېږدي چي د دوی قوم او دوی ته منسوب کسان دوزخ ته لاړ شي!! د دوی د دې غلط تصور د تصحيح لپاره ويل کېږي چي: په هغه ورځ هيڅوك له بل نه د څه دفع کولو توان نه لري، هرڅوك به په يوازي توگه خپل رب ته حساب ورکوي، له هر چاسره به د هغه د عمل مطابق معامله کېږي، د الله مقربو بندگانو ته انتساب نه له چا نه عذاب دفع کولی شي او نه ئې له محاسبې خلاصولی شي.
- په هغه ورځ په معاوضې او بدل سره هم له الهي عذاب نه نجات

(c) ketabton.com: The Digital Library

ممکن ندی، د الله تعالی محاکمه د دنیوي محاکمو په شان نده چي په مالي جریمه او عوض سره له مجازاتو نه ځان پرې وژغورلی شو، هلته به هرڅوك د خپل عمل جزا ویني، داسي هم نده لکه عیسویان چي عقیده لري او وایي چي عیسی علیه السلام د خپلو پلویانو د نجات او له الهي مجازات نه د دوی د خلاصون لپاره ځان قربان کړ او په دار شو، نو ځکه به نه لدوی پوښتنه کېږي او نه به مجازات کېږي!! قرآنکریم داسي باورونه او تصورات بې بنسټه او باطل ګڼي.

- دوی د شفاعت په هکله هم جاهلانه او د دېني اصولو مخالف تصور لري، ګمان کوي څرنګه چي دوی د لویو او مقربو شخصیتونو لمني نیولې دي، له هغوی سره د محبت ډبرې ئې په سینه وهلی دي او تل ئې دوی ته مراجعه کړې ده، پر دوی ئې توسل کړی، نو د غه محبت، توسل او انتساب به د دې سبب شي چي د قیامت په ورځ د همدغو نازولو له شفاعت نه برخمن شي!! او چي دوی ئې شفا عت وکړي نو بیا به ولې جنت ته نه ځي او ولې به له دوزخ نه نه ژغورل کېږي؟!

د شفاعت په اړه د دوی د دې غلط تصور لپاره قرآن فرمایي:

- د قیامت په ورځ د هیچا شفاعت د هیچا لپاره هیڅ ګټه نه لري.
- د قیامت په ورځ به داسي څوك ونه موندلی شي چي د مجرم شفاعت ته راودانګي، د هغه مرسته وکړي او له الهي محاسبې نه ئې وژغوري.

قرآنکریم فرمایي:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا

(c) ketabton.com: The Digital Library

بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمْ الظَّالِمُونَ*

البقره: ٢٥٤

اې مؤمنانو! زمونږ له لوري دركړل شوې روزي د هغې ورځې له رارسېدو نه مخكي انفاق كړی چي نه پيرل او پلورل پكي شته او نه دوستي او نه شفاعت او كافران ظالمان دي.

همدا راز قرآنكريم هغه شفاعت نفی كوي چي په شرك منتهي كېږي، فرمايي:

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادَى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا نَرَى مَعَكُمْ شُفَعَاءَكُمْ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَاءُ لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنكُمْ مَا كُنتُمْ تَزْعُمُونَ *

الانعام: ٩٤

بيشكه چي زمونږ خوا ته همغسي يوازي راغلئ لكه چي لومړی ځل مو پيدا كړي وئ او هر هغه څه مو شا ته پرېښودل چي مونږ دربانديې پېرزو كړي وو او اوس ستاسو هغه شفاعت كوونكي هم نه درسره وينو چي گمان مو كړی وو دوی ستاسو په اړه زمونږ شريكان دي، بيشكه چي ستاسي ترمنځ بېلتون راغی او مزعوم شفاعت كوونكي مو درنه ورك شوي.

همدا راز فرمايي:

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ قُلْ أَتُنَبِّئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ *

(c) ketabton.com: The Digital Library

یونس:۱۸
دوی له الله تعالی نه پرته د داسي چا عبادت کوي چي "په نه عبادت سره ئې" دوی ته ضرر نشي رسولی او " په عبادت سره ئې" دوی ته گټه نشي رسولي او وايي: دا د الله په وړاندي زمونږ شفاعت کوونکي دي، ووایه: آیا پدې شفاعت کوونکو سره غواړئ خدای د آسمانونو او ځمکي پداسي څه خبر کړی چي نه ورباندي پوهېږي؟! پاکي ده هغه لره او لدینه ډېر لوړ دئ چي شريك ورسره نيسي.

يعنی: دا مشرك عناصر چي د شفاعت په هکله غلط او باطل تصورلري، د داسي څه عبادت کوي چي دوی ترې د ضرر د دفع کولو او گټي رسولو طمع لري ، پداسي حال کي چي دوی نه د گټي وس لري او نه دتاوان واك، د گټي او تاوان فيصلې له الله تعالی سره دي. مشرکين له الله تعالی نه پرته له نورو نه د مرستې غوښتلو د جواز په هکله وايي: مونږ خو د دې شيانو عبادت نه کوو، فقط دوی د خدای په دربارکي خپل شفاعت کوونکي نيسو، دوی د خدای په وړاندي زمونږ وسيله او شفيع دي، قرآن د دوی د دې ادعا د ترديد لپاره فرمايي: آيا تاسي غواړئ د خپلو شفاعت کوونکو له لاري الله تعالی ته داسي څه ووایاست چي هغه نه پرې پوهېږي؟!! په ځمکه او يا آسمان کي له هغه نه پټ دي؟! په دنيا کي چي څوك د حاکم او پاچا په وړاندي د کوم کس شفاعت کوي نو ورته وايي: دا ښه سړی دئ، له تاسي سره اخلاص لري، څه جرم ئې ندی کړی، ستاسي معلومات د ده په اړه مکمل او دقيق ندي، هغه د دې لايق ندی چي سزا ورکړی شي او مجازات شي، بايد عفوه ورته وشي، دا ستاسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د نظام په گټه ده......... آیا فکرکوئ چي الله تعالی هم همداسي دئ لکه دا دنیوي پاچایان چي شفاعت کوونکي ئې د مجرم له حقیقي حالت نه خبروي؟! آیا داسي څه شته چي له الله تعالی نه پټ وي؟! او بیا دا شفاعت کوونکي راشي او الله تعالی ته ئې په هکله معلومات ورکړي ؟! الله تعالی لدې عیب نه پاك او له شریك نه بې نیازه دئ.

قرآن د هغه کسانو حالت څومره ښه ترسیم کړی چي پدې ډول شفاعت باورلري او خپل مزعوم شفاعت کوونکي ئې د الوهیت تر درجې پوری لوړ کړیدي، دا کسان به د قیامت په ورځ په حقیقت پوه شي او وبه ویني چي دوی په غلطه روان وو، د دې خیالي شفاعت کوونکو په هکله ئې باطل تصور درلود، هغه چي دوی په دنیا کي له الله تعالی سره برابر او شریکان گرځولي وو، نه یوازي د شفاعت کولو توان نه لري بلکه له دوی نه خپله بیزاری اعلانوي او په خپله غلطۍ اعتراف کوي، قرآن فرمایي:

تَاللَّه إِن كُنَّا لَفِي ضَلاَلٍ مُّبِينٍ * إِذْ نُسَوِّيكُم بِرَبِّ الْعَالَمِينَ * وَمَا أَضَلَّنَا إِلاَّ الْمُجْرِمُونَ * فَمَا لَنَا مِن شَافِعِينَ * وَلاَ صَدِيقٍ حَمِيمٍ * الشعراء: ۹۷-۱۰۱

قسم په خدای چي مونږ په څرگند ضلالت او بې لاري کي وو چي تاسو مو له رب العالمین سره برابرگرځولي وئ، مونږ بل چا نه یو بې لاري کړي مگر دغو مجرمینو، اوس نه شفاعت کوونکي لرو او نه رښتیني دوست.

د قیامت په ورځ چي ټول حقایق به څرگند شي، وبه لیدل شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي دا مشركه ډله او په مشركانه شفاعت باور لرونكي به په خپله خپل باورونه غلط شمېرى، ځانونه به گمراه بولي، اعتراف به كوي چي دوى خپل لويان د الوهيت درجې ته اوچت كړي وو او هغه كسان به مجرم شمېري چي دوى ئې بې لاري كړي وو او وبه وايي: اوس نه داسي شفيع لرو چي د خداى په وړاندي زمونږ شفاعت او مرسته كولى شي او نه داسي دوستان او اولياء چي گمان مو كولو دوى پر مونږ او مونږ پر دوى گران يو او د قيامت په ورځ به د الله په وړاندي زمونږ حمايت او شفاعت كوي!!

د قرآنكريم متعدد آيتونه پدې دلالت كوي چي د قيامت په ورځ شفاعت نشته او د هيچا شفاعت بل چا ته گټه نه شي رسولئ، له الهي عذاب او مجازات نه ئې نه شي ژغورلى، د دې آيتونو ترڅنگ داسي مبارك آيتونه هم شته چي "مشروط شفاعت "په اثبات رسوي او په جواز ئې دلالت كوي، قرآنكريم فرمايي:

مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ"

البقره : ۲۵۵

هغه به څوك وي چي د ده په وړاندي د چا شفاعت وكړى شي، مگر د ده له اذن او اجازې وروسته؟ په ټولو هغو شيانو پوه دئ چي د دوى مخى او يا شاته دي او دوى د ده له علم نه په هيڅ شي احاطه نشي كولى، مگر په هغه څه چي ده غوښتي....

يعنى هغه شفاعت نشته چي تاسي ئې تصور او گمان كوئ، داسي نده چي كومه پرښته يا كوم مقرب بنده به يو شمېر مجرمين

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغونډوي، د خدای حضور ته به ئې ورولي او هلته به ئې شفاعت کوي، نه، داسي نده، بلکه شفاعت کوونکي به هم د خدای له لوري غوره کېږي او شفاعت کېدونکي هم، هغه به مشخصو کسانو ته د خاصو کسانو په اړه د شفاعت اجازه ورکوي، دواړه به د الله تعالی له لوري ټاکل کېږي، داسي گمان ونکړئ چي د لوی رب په وړاندي څوك د ده له اجازې پرته د خبرو او شفاعت توان او جرأت ولري او يا څوك دا توان ولري چي د خدای په نزد بې اجازې د کوم مجرم شفاعت وکړي او په هر څه عالم خدای د کوم مجرم له حال نه خبر کړي او د هغه د داسي صفاتو په هکله ورته معلومات ورکړي چي له مجازاتو نه پرې معاف شي. الله تعالی فرمايي:

يَوْمَئِذٍ لَا تَنفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَانُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا* يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا *

طه:۱۰۹-۱۱۰

په هغه ورځ به شفاعت څه گټه نه رسوي، مگر د هغه چا چي خدای اجازه ورکړي او د ده په وينا راضي شي، هر هغه څه ورته معلوم دي چي د دوی مخي ته دي يا ئې شا ته دي او دوی علماً پر ده احاطه نشي کولی. بل ځای کي فرمايي:

"....مَا مِن شَفِيعٍ إِلاَّ مِن بَعْدِ إِذْنِهِ ذَلِكُمُ اللّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ أَفَلاَ تَذَكَّرُونَ" *

يونس:۳

د الله تعالی له اجازې پرته به هيڅ شفاعت کوونکي نه وي، دا دئ ستاسو رب، هغه چي بايد عبادت ئې وکړی، آيا عبرت نه اخلئ؟

دا آيتونه پدې دلالت کوي چي د قيامت په ورځ به د مشرکانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مزعوم شفاعت نه وي، د شفاعت په اړه د دوی تصور او گمان بې اساسه او غلط دئ، دا ډول تصور په شرك ككړ او له شركي افكارو نه راولاړ شوی تصور دی، شريعت هغه شفاعت مني چي د دې خصوصياتو درلودونكي وي:

- شفاعت كوونكي د الله تعالى له خوا ټاكل كېږي او د الله تعالى له اجازې نه وروسته به شفاعت كولی شي.
- د شفاعت وړ او د سفارش مستحق كسان به هم د الله تعالى له خوا غوره كېږي او له الهي اذن نه وروسته به د دوی شفاعت كولی شي.
- هيڅوك دا جرأت او وس نه لري چي د الله تعالى له اجازې پرته د هغه په وړاندي څه ووايي او نه څوك د هغه له اذن نه پرته د چا د شفاعت حق او جرأت لري.
- هغه شخص د شفاعت وړ بلل كېږي چي مسلمان وي خو جرم ترې شوی وي، د مشرك لپاره شفاعت نشته، الله تعالى له شرك نه پرته د ټولو گناهونو بخښنه كوي. خوشرك نه بخښي او نه د مشرك په حق كي د چا شفاعت قبلوي او هيڅوك هم دا جرأت نشي كولی چي د الله تعالى په وړاندي د كوم مشرك شفاعت وكړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تأويل

دا ليکنه په اصل کې د يوه ايراني ليکوال د يوې مقالې ځواب دئ چې د ورور حکمتيار لخوا ورکړي شوي او د ايراني مشهورې ورځپاڼې (همشهری) د ۱۳۷۹ کال په ۱۷ او ۱۸ گڼه کې خپره شوې وه او په ايراني مطبوعاتو کې ئې زيات بحثونه راولاړ کړي او ډول ډول غبرگونونه ئې راپارولي وو. په ځواب کې ئې ديارلس مقالې وليکل شوې خو ټولې ناقصې او کمزورې، مونږ دلته همدا ليکنه د درنو لوستونکو د استفادې لپاره راواخلو:

محترم ورور ډاکټرحبيب نبوی يجې په قرآن کې د تأويل او د هرمنوتيک علم په اړه يوه مقاله ليکلې چې په همشهری نومې مشهوره ورځپاڼه کې د ارديبهشت مياشتې په ۱۷ او ۱۸ نېټه خپره شوې وه، نوموړي د تأويل په اړه د څو نظرياتو يادونه کړې ده؛ خو نه پوهېږم ولې ئې د تأويل په اړه تر ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهم او اساسي نظر چي فکر کوم له تولو نظرياتو نه دقيق او زيات صحيح دئ له پامه غورځولی دئ او هيڅ توجه ئې نده ورته کړې!

له همدې کبله مي وغوښتل همدا تشه ډکه کړم، له محترم ليکوال نه پاتې شوی نظر وليکم او د همشهری درانه لوستونکي د هغه څه لوستلو ته راوبولم چي د دکتور حبيب په مقاله کي توجه نده ورته شوې.

هغه څه چي د تأويل په رابطه د مفسرينو ترمنځ د اختلاف سبب شوی، د آل عمران د سورې په اووم نمبر آيت کي د (متشابه) کلمې په څنګ کي د هغې راوړل دي:

هُوَ الَّذي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكتَابَ منْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذينَ في قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ منْهُ ابْتغَاءَ الْفتْنَة وَابْتغَاءَ تأويله وَمَا يَعْلَمُ تأويلهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسخُونَ في الْعلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِه كُلٌّ منْ عنْد رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَاب* آل عمران :٧

الله هغه ذات دئ چي پر تائې دا کتاب نازل کړ چي ځيني آيتونه ئې محکم دي او دا د دې کتاب اصل او بنسټ دئ او پاتې ئې متشابه دي. نو هغه کسان چي په زړونو کي ئې کوږوالی دئ هغوی په متشابهاتو پسې درومي، د فتنې په لټه کي او د تأويل لپاره، پداسي حال کي چي په تأويل ئې له الله تعالی پرته هيڅوك نه پوهېږي او هغه کسان چي په علم کي راسخ دي وايي: ايمان مو پری راوړی، ټول د الله تعالی له لوري دئ او پند نه اخلي مګر د عقل

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاوندان.

دغه آیت څو اساسي مطالب په ګوته کوي:

۱: د قرآنکریم آیتونه په عمومي توګه په دوه ډوله دي : محکم او متشابه.

۲: محکم آیتونه د قرآنکریم اساسي محور دئ او متشابه آیتونه ئې کمه، محدوده او ضمني برخه ده.

که په قرآنکریم کې لږ غور او دقت وکړو نو دا به راته په ډاګه شي چي د قرآنکریم د بحث او څېړني دوه اساسي محورونه دي، یو شمېرئې په هغو قضایاوو پورې اړه لري چي د انسان لپاره مشهود، څرګند او ښکاره دي او په انساني قاموس کي ورته صریح او څرګند الفاظ شته، لکه لمر، سپوږمۍ، آسمان، ځمکه، غر، انسان او نور، دوهمه برخه ئې لداسي شیانو سره تړاو لري چي له نظره پټ او غایب دي او انسان په خپل قاموس کي داسي کلمات نه لري چي د هغوی د معرفي کولو لپاره ئې وکاروي. د دې غیبي شیانو د پېژندلو او معرفي کولو لپاره لابد باید هغه الفاظ وکارولي شي چي په اصل کي د ملموسو او ښکاره شیانو لپاره وضع شویدي او ناچار باید د تشبیه له فن نه کار واخیستل شي ترڅو د دې غیبي څیز یو داسي انځور وړاندي کړی شي چي حقیقت ته نږدې وي، له همدې ځایه آیتونه په دوو برخو وېشل کېږي:

هغه آیتونه چي د ښکاره او مشهود عالم په اړه بحث کوي، پدې ډول آیتونو کي داسي الفاظ استعمال شویدي چي هریو د خپل ځانګړي مورد لپاره وضع شویدی، مفهوم او مدلول ئې څرګند دئ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آیت مراد او په خپل مورد د لفظ تطبیق آسانه دئ، دا آیتونه محکم دي، خو هغه آیتونه چي له غیب او غیبي شیانو نه بحث کوي، پدې ډول آیتونو کي د غیبي شیانو د افادې او تعریف لپاره د تشبیه فن کارول شوی او داسي الفاظ پکي استعمال شویدي چي په اصل کي د څرګندو او ټولو ته د ښکاره شیانو لپاره وضع شوي دي، دا آیتونه متشابه بلل کیږي.

لکه په دې مبارك آیت کي:

إِنَّ رَبَّكُمْ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ * الاعراف: ٥٤

د یوم، استواء او عرش الفاظ په حقیقت کي د ښکاره او څرګندو شیانو لپاره وضع شویدي، خو پدې آیت کي د ځمکي او آسمان د پیدایښت د شپږو مراحلو او پرځمکه او آسمان د الله تعالی د سلطی او سیطری د افادی او بیانولو لپاره استعمال شویدي او د دې مطلب د افاده کولو لپاره راغلي چي دا ځمکه او آسمان په شپږو مرحلو کښی پیدا شوی، الله تعالی د هر څه مالك او واکدار دئ او هر څه ئې تر واك او عرش لاندي دي.

او څرنګه چي د قرآنکریم اصلي محور محکم آیتونه دي نو لازمه ده چي متشابه آیتونه همدې لورته راجع کړو او د محکمو آیتونو په رڼا کي ئې تفسیر او توضیح کړو. نه ښایي متشابه آیتونه په مستقله توګه او محکم آیتونو ته له ارجاع نه پرته په ځانګړي ډول بیان او توضیح کړو. هغه کسان چي په متشابه آیتونو پسې ځي او هڅه کوي چي په ځانګړی توګه او محکمو آیتونو ته له ارجاع پرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئې تفسیر کړي، هغوی په غلطه روان دي، زړونه ئې رنځور دي، فکري انحراف ئې د دې سبب شوی چې دا غلط تصور خپل کړي، د هغوی مقصد یا فتنه وي او یا د دې آیتونو پر تأویل علم او پوهه حاصلول. هر چا چې د متشابه آیتونو په مراد اکتفاء ونکړه او د تأویل په لټه کې شو، هغه به یا د رنځور زړه خاوند وي چې فتنه لټوي او یا به ئې داسې کارته ملا تړلی وي چې له الله تعالی پرته ئې هیڅوك هم د کولو توان نه لري. هغه غواړي د متشابهاتو په تأویل پوه شي خو د متشابهاتو علم یوازې له الله تعالی سره دئ؛ ځکه هغه څه چې د انسان له حواسو نه پټ دي او په عالم غیب کې قرار لري او انسان نه شي کولی په خپلو محدودو حواسو ئې درك کړي، قرآنکریم د عالم غیب د دغو پټو شیانو د پېژندنې او معرفې کولو لپاره داسې الفاظ استعمال کړیدي چې د انسان لپاره ئې درك او فهم آسانه دئ او په همدی الفاظو سره ئې د غیبي شیانو مناسب او ممکن انځور وړاندې کړی او د کایناتو او عالم په معرفي کولو کې تر هغه ځایه مخکې تللی تر کومه پورې چې انساني عقل د تلو توان لري، لدینه آخوا انساني عقل د مخکې تگ وس او توان نه لري، نور ئې وزرونه سوځي، باید همدلته توقف وکړي، د هغه د ناقص عقل، قاصر تصور او محدود توان، تنگ نظر، ناقص استعداد او محدود قاموس غوښتنه دا ده چې همدلته په همدې کرښه ودرېږي او نور د مخکې تگ هڅه او هاند ونکړي، هغه نور د مخکې تگ توان نه لري او نه شي کولی د غیبي شیانو په حقیقت او تأویل پوه شي.

د افسوس خبره ده چې یو شمېر دوستان د دې مبارك آیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

صریح حکم ته توجه نه کوي او د آیت د وروستۍ برخې په رابطه داسي څه وايي چي له لومړۍ برخي سره ئې تناقض لري، د آیت لومړنۍ برخه وايي: د رنځور زړه خاوند، فتنه لټوونکی، ماجرا غوښتونکی، شکاك او قناعت نه کوونکی د متشابه آیتونو په لټه کي وي، هڅه کوي پر تأویل ئې پوه شي او په همدې پسې وايي: له الله تعالی پرته هیڅوك د متشابهاتو په تأویل نه پوهېږي. په پای کي فرمايي: د دې ماجرا غوښتونکو، فتنه گرو او بیمارو زړونو خاوندانو په مقابل کي عالمان او د پاخه علم خاوندان وايي: مونږ ایمان وربانديي راوړی دئ، ټول د الله له لوري دئ او له عاقلانو پرته بل څوك پند نه اخلي. د تعجب ځای دئ چي هغوی په دې صراحت سترگی پټوي او ادعا کوي چي د آیت په وروستۍ برخه کي الله او د پاخه علم خاوندان مستثنی شويدي او د (الله) او (الراسخون) ترمنځ "واو" د عطف واو دئ، دا غلط نظر نه یوازي د همدې آیت له لومړنۍ برخي سره ټکر کوي بلکه د بلاغت خلاف هم دئ، که د الله (تعالی) له لفظ نه وروسته توقف ونکړو او دا واو د عطف واو وشمېرو نو باید وروستنۍ جمله ټوله پر ماقبل عطف کړو چي بیائې معنی داسي کېږي: د هغوی پر تأویل له الله او الراسخون في العلم نه پرته بل څوك نه پوهېږي او خدای او د پاخه علم خاوندان وايي: مونږ ایمان وربانديي راوړی، ټول د الله له لوري دي!! یعنی باید د یقولون په لفظ کي ضمیر الله او الراسخون في العلم دواړو ته راجع وي!! او څرگنده ده چي دا نه معقول ده او نه صحیح. د آیت اول او آخر په دې دلالت کوي چي باید د الله له لفظ سره توقف وکړو او د متشابهاتو د تأویل

(c) ketabton.com: The Digital Library

علم یوازي تر الله تعالی پوری خاص و شمېرو.

په خواشینی سره یادونه کېږي چي ځیني نور بیا وایي چي کېدی شي یو آیت یو وخت متشابه وي او بل ځای محکم، یعنی کولی شو له یوه اړخه ئې متشابه وګڼو او له بله اړخه ئې محکم وشمېرو!! دا نظر نه یوازي د آیتونو د وېش په اړه د قرآنکریم له څرګندونو سره اړخ نه لګوي بلکه پدې سره د قرآنکریم د هر آیت په اړه دا ګمان راولاړوي چي شاید دا به هم متشابه وي!! دا نظر هغه کسان وړاندي کوي چي اصلاً د محکم او متشابه په اړه پوره او لازم علم نه لري، دوی د قرآنکریم د مخاطبینو فهم او پوهه معیار ګرځوي، یعنی هغه آیت چي مخاطب پرې پوه شو، شك او تردد ورته پکي پیدا نشو، هغه محکم دئ او که شك او تردد ئې پکي وکړ او له فهم نه ئې عاجز شو؛ نو بیا دا آیت متشابه دئ؛ خو حقیقت دا دئ چي د محکم او متشابه د وېش معیار د مخاطب فهم او علم ندی، آیتونه د مخاطبینو انګېرني او فهم ته له توجه او پاملرني پرته په محکم او متشابه وېشل شویدي. د متشابه لفظ په خپله پدې دلالت کوي چي لدینه هغه آیتونه مراد دي چي د تشبیه فن پکي په کار وړل شویدی، د غیبی عالم شیان پداسي الفاظو سره پکي معرفي شویدي چي په اصل او حقیقت کي د ښکاره او ظاهري څیزونو لپاره وضع او ایښودل شویدي او د تشبیه پذریعه همدا غیبي شیان انسان ته معرفي شویدي.

د تأویل لغوي معنی اصل او اول ته اړول دي او دلته دا مطلب افاده کوي چي متشابه لفظ له فعلي حالت نه خپل اصلي او اولني

(c) ketabton.com: The Digital Library

حالت ته واړولی شي. یعني دا چې له تشبیه نه لاسته راغلی مفهوم کافی ونه شمېرو، بلکه د هغه شیز په حقیقت د پوهېدو هڅه وکړو چې چې د تشبیه له لاري مونږ ته رامعرفي شویدی. د مثال په ډول: زمونږ په عرف او قاموس کي عرش هغه تخت ته ویل کېږي چې پاچا ورباندي کښېني او دا ئې د قدرت او واك ښنبه وي. دا عرش یو جسم وي چې څلور پښې لري. ښه نو د الله تعالی د عرش معنی څه ده؟ که مونږ د دې لفظ د تأویل هڅه وکړو نو باید پدې اکتفاء ونکړو چې د الله تعالی عرش د ده د قدرت او بې مثاله واکمنۍ مظهر او ښنبه ده، بلکه دا معنی کافی ونه شمېرو او هڅه وکړو چې د الله تعالی د عرش په ماهیت ځان پوه کړو، حال دا چې ممکنه نده د الله تعالی د عرش ماهیت درك کړو او په حقیقت ئې پوه شو، لا زمه ده چې په خپل حد ودرېږو، له پولو نه د تجاوز او تېرېدو هڅه ونکړو. هرڅوك چې د عرش د ماهیت او کیفیت او د استواء د کیفیت په هکله بحث او مناقشې کوي دا ډول کسان به یا د رنځور زړه خاوندان وي او یا به د خلکو په منځ کي د فتنې ایجادول غواړي او یا به د بې ځایه غرور او لوئی په مرض اخته وي او ځان به ورته لوی ښکاري، په خپل عقل به غره وي او داسي مړې یا گوله به خولی ته وړي چې ترستوني ئې نه شي تېرولی او له خپل ټغر نه به پښی اوږدې غځوي. پدې ټول پوهېږو چې قرآنکریم د انسانانو په ژبه نازل شوی او خپل پیغام ئې پداسي الفاظو سره بیان کړی چې په عربي قاموس کي موجود دي او دا الفاظ په اصل کي د مشهودو او ښکاره څیزونو لپاره وضع شوي، کله چې قرآنکریم انسان ته له ښکاره او څرگندو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیانو نه خبري او بحث کوی نو لفظ او مدلول ئې دواړه واضح او څرګند وي، انسان ئې په آسانۍ سره درك کولی او ورباندي پوهېدلی شي، مخاطب د دا ډول کلماتو د اورېدلو او ویلو په وخت کي له هیڅ مشکل، شك او اشکال سره نه مخ کېږي، خو کله چي د قرآنکریم د بحث موضوع بدلېږي، له غیبی او غیرمشهودو شیانو نه خبری کوي او د پټ عالم بحث شروع کېږي، نو پدې صورت کي د انساني قاموس په وړاندي سره کړښه کښل کېږي، دغه قاموس بیا د دې پټ او غیبي عالم د اجزاوو د تعریف او پېژندني لپاره مناسب او لا زم الفاظ نه لري، دا پټ عالم په انساني قاموس کي نه شی ځائیدلی، دا قاموس د دې غیبي شیانو د معرفي کولو صلاحیت او ظرفیت نه لري، د ناچارۍ له مخي د دې غیبي امورو د معرفي کولو لپاره باید همغه ناقص او تنګ الفاظ وکارول شي او همغه د مشهودو او ښکاره شیانو لپاره وضع شوي الفاظ استعمال شي او په همدی الفاظو سره د انسان د فهم او پوهی لپاره د غیبي شیانو یو تصویر او ترسیم وړاندي شي او د تشبیه د فن په مرسته انساني عقل ته د غیبي امورو نقشه انځور شي. د دا ډول آیتونو د الفاظو تأویل او د تشبیه له حالت نه اصلي او لومړني حالت ته اړول د انسان د وس خبره نده، پدې کیفیت له الله تعالی پرته بل څوك نه پوهېږي، ځکه ترکومه حده چي ممکنه وه او انسان ئې توان درلودو، ترهغه حده همدې متشابه آیتونو په همدې الفاظو سره دا شیان معرفي کړي دي، لدینه آخوا انساني عقل د مخکي تګ استعداد او توان نه لري، انسان باید همدلته په همدې پوله توقف وکړي، نور باید د

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندي تګ هيله او هڅه ونکړي، همدا ئې د توان آخرينۍ او وروستۍ پوله ده، عقل او فهم ئې نور د مخکي تګ توان نه لري، نور نشي کولی دا شيان لدينه زيات وپېژني.

ځيني دوستان وايي: له مونږ سره داسي روايات شته چي ثابتوي "الراسخون فِي ٱلعِلمِ" يا د پاخه علم خاوندان په تأويل پوهېږي، پدې اړه لاندیني څوټکي يادول غواړو:

- پدې کي شك نشته چي د رسول الله صلی الله علیه وسلم اصحاب او اهل بيت رضي الله عنهم له بل هرچا نه د قرآنکريم په ژبه ښه او زيات پوهېدل، هغوی له ټولو نه زيات د قرآنکريم په مفهوم او هدف پوه وو، مسلمانان ټول پدې اتفاق لري او ټول عقيده لري چي د قرآني مفاهيمو د زده کړې او پوهې لپاره بايد د اصحابو رضي الله عنهم نظرياتو ته مراجعه وشي، پدې رابطه هيڅ اختلا ف نشته، اختلاف پدې کي دئ چي د روايت راوي څوك دي؟ آيا دا روايت له مصئون او ډاډمني لاري مونږ ته رارسېدلي؟ او آيا د وخت تېرېدو او د راويانو تعدد خو پر روايت څه اثر ندی کړی او په الفاظو کي ئې د څه بدلون باعث ندی شوی؟ آيا د رواياتو د ثبتولو په اړه همغه اهتمام او دقت شوی چي د آيتونو په ارتباط شوی؟
- نه ښايي هر روايت معيار وګرځوو او د قرآن آيتونه د هغه په ګټه توجيه کړو، بلکه لازمه دا ده چي هر روايت قرآن ته راجع کړو، په قرآن ئې وتلو، که له قرآنکريم سره موافق او برابر وو نو قبول ئې کړو او که نه نو د قبول وړ ئې ونه ګڼو. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: که زما له خوا داسي حديث درته ورسېد چي له قرآن سره ئې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعارض او ټکر درلود نو هغه په دیوال ووهئ (مه ئې قبلوئ)

- هغه روایت چي له عقل سره ئې سمون نه درلود او داسي مطلب ئې افاده کاوو چي پر انساني عقل برابر نه راتو او له عقلي معیار سره ئې ټکر کولو او هغه روایت چي یوه لوی شخصیت ته داسي قول پکي منسوب شوی وي چي د لویانو له اقوالو سره سمون ونلري، د اسلامي معیارونو له مخي کمزوری او ناوړه ګڼل کېږي، لکه د ځان ستایل او نورو ته ښکنځلی او بد رد ویل، له قدرت سره مینه، ځان زړه ور، شجاع، غیرتي، په غیب پوه ګڼل او داسي نورې ادعاګاني کول، نو د داسي روایاتو په اړه باید محتاط وو، هم د دې روایت په هکله او هم ئې د راوي په هکله باید شك ولرو او له ترویج او نشر نه ئې ډډه وکړو، ځکه دا امکان نه لري او له توقع نه بهر ده چي یو لوی شخصیت د ځان ستاینه وکړي، امکان نه لري په اسلام او قرآن پوه انسان د علم غیب ادعا وکړي، د صالحو او مؤمنو شخصیتونو دود ندی چي د ځان لپاره د مقام او قدرت غوښتنه وکړي، امکان نه لري چي یو عالم، د دین په اساساتو پوه او په اسلامي اخلاقو متخلق انسان دا ادعا وکړي چي زه د راسخ فی العلم له ډلي نه یم، د پاخه علم خاوند او د متشابهاتو په تأویل پوه، که پوهېدلی نو دا کار به ئې کړی وو، د ادعا په ځای به ئې متشابهات توضیح کړي وو، مونږ خو د دوی په اقوالو کي هیڅ داسي بېلګه نه ګورو چي د کوم متشابه آیت په اړه ئې څه ویلي وي.
- د تأویل په اړه چي محترم ورور داکتر ایجی کوم تحلیل کړی له هغه نه داسي څرګندېږي چي ګویا د قرآنکریم الفاظ څو مختلفې

(c) ketabton.com: The Digital Library

معناګانې لري او د قرآنکریم آیتونه د ظهر او بطن، ښکاره او پټ (مخ او منځ) لري او د هر آیت په بطن کې بیا نور بطنونه شته!! راشئ وګورو چې دا وینا د قرآنکریم ستاینه او توصیف دئ او که نه برعکس دا قرآن ته د یوه عیب د انتساب په معنا ده؟! د قرآنکریم په اړه کېدی شي دوه انګېرنې ولرو:

١. قرآنکریم واضح، مبین او څرګند کتاب دئ چې له آسمان نه ځمکې ته د انسان د هدایت لپاره "نازل" شوی، الفاظ او مفاهیم ئې مخاطب ته څرګند او د فهم وړ دي.

٢. قرآنکریم داسې کتاب دئ چې الفاظ او مفاهیم ئې سخت مغلق، پېچلي او له فهم نه لوړ دي، له محدودو کسانو پرته نور څوك ئې په معنی او هدف نه شی پوهېدلی.

راشئ دا وګورو چې له دغو دوو تصوراتو او انګېرنو نه کوم یو حقیقت ته نږدې او صحیح دئ؟ دا هم باید وڅېړو چې ولې او په کوم دلیل ځینې کسان د قرآنکریم په هکله دا ادعا کوي چې قرآن پېچلی او مغلق کتاب دئ او له محدودو افرادو پرته نورو ته د درك او فهم وړ ندی؟ د دې تصور د پیدا کېدو علت څه دئ؟ آیا دا پر قرآنکریم د علم او پوهې په نتیجه کې رامنځته شوی دئ؟ او که قرآنکریم ته زیات احترام د دې تصور د راولاړېدو سبب دئ؟ او که جهل او ناپوهي ئې عامل دئ؟ او یا دا چې غرض او مرض، انحصار طلبي او له دین نه دکان جوړول ئې ترشا دي؟ څوك چې د قرآنکریم په هکله دا غلط او ناقص تصور لري، د خپلې رأیې د اثبات لپاره څه دلایل وړاندې کوي؟ د قرآنکریم کومې برخې پېچلې او له فهم نه لوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

بولي؟ د دې موضوعاتو ځیرل ډېر وخت او اوږده بحث ته ضرورت لري، خو هڅه به وکړو چې په مختصرو الفاظو سره پدې هکله څه ناڅه رڼا واچوو:

قرآنکریم په پوره صراحت، تأکید او تکرار سره دا خبره کوي چې قرآني آیتونه روښانه، واضح، آسانه، د فهم وړ، له غموض او ابهام نه پاك او فارغ دي، فرمايي:

تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِين * القصص:۲

دا د روښانه او واضح کتاب آیتونه دي

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقرآن لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ * القمر:۱۷

بیشکه چې قرآن مو د یادونې لپاره آسانه کړی؛ آیا پند اخیستونکی شته؟

دا مبارك آیت درې ځله په قرآن کې تکرار شوی دی.

پداسې حال کې چې د دې کتاب نازلوونکی حکیم خدای په ډېر صراحت، وضاحت، تأکید او تکرار سره فرمايي چې قرآن آسانه، واضح او څرګند دئ، د هر چا لپاره د فهم وړ او د هر پنداخیستونکي لپاره د پند وړ دئ، که څوك د دې الهي قضاوت او حکم په مقابل کې دا ادعا وکړي چې په قرآنکریم کې یو شمېر پیچلي او د غامضې معنی درلودونکي الفاظ او برخي هم شته چې هر چا ته د فهم وړ ندي، آیا دا نظر به د منلو وړ وي؟ آیا دا قضاوت د قرآني قضاوت مخالف ندی؟! آیا د قرآن په مقابل کې بې باکي او بې حرمتي نده؟ الله تعالی د خپل کتاب په اړه یو څه وايي او دا خلك د دې قول مخالف بل څه، الله تعالی قرآن آسانه او د فهم وړ بولي، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی عیب ورپوری ترې، د فهم له سطحې نه ئې لوړ شمېرې او لګیا دي د دې باطل تصور د اثبات لپاره دلایل لټوي!!

په سلګونو آیتونه پدې دلا لت کوي چې قرآنکریم واضح، روښانه او آسانه دئ،که یوازې همدا پورته ذکر شوي آیتونه هم وي نو همدا کافي وو چې مخالفت ئې نه وی شوی او داسې تصور را سره هیڅ کله نه وی پیدا شوی چې قرآني آیتونه سخت، پیچلي او له فهم نه لوړ دي.

الله تعالی او رسول صلی الله علیه وسلم خلك تشویقوي چې قرآنکریم ته رجوع وکړي، هغه د خپلې لارې مشال وګرځوي، بلنه ورکوي چې په دې کتاب سره له تیارو نه د رڼا لور ته لاره مومې، ورته وایي چې پدې کتاب سره هم ځان پېژندی شي او هم الله تعالی، هم دنیا او هم آخرت، ښه له بد ، خیر له شر، ګټور له زیانمنو شیانو نه ورباندې بېلولی شي، دا کتاب معیار دئ، تله ده، مشال دئ، لارښود دئ، د ټولو لپاره رانازل شوی او د ټولو لپاره د فهم او درك وړ دئ. لدې وضاحت او صراحت سره سره شته داسې کسان چې د دې حقیقت په خلاف غلط تصورات لري او وایي: د قرآنکریم پر مفاهیمو پوهېدل آسانه ندی، دا د هر چا د وس خبره نده، دا کار د ټولو لپاره ممکن ندی، پدې کتاب کې پیچلي او غامض مسائل شته، هرڅوك ورباندې نشي پوهېدی او په دې ترتیب سره هغه قرآنکریم چې باید د نورو معرفي کوونکي وي په خپله د تعریف او پېژندنې بلی وسیلې ته اړ شمېرل کېږي او د دې په ځای چې د نورو لپاره مشال او څراغ وي په خپله روښانه کوونکي ته محتاج بلل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي!! دا څه عجیب قضاوت!! دا څومره بې انصافه تصور!! او دا څومره ناروا او غلطه انګېرنه!!

قرآن فرمایي! که دکوم آیت په مفهوم پوه نه شوئ،کوم آیت مشکل او سخت درته ښکاره شو نو د همدې مشکل مفهوم توضیح او بیان په نورو آیتونو کي ولټوئ، ځکه چي دا کتاب داسي دئ چي یوه برخه ئې د بلي تشریح او بیان کوي، سوالونو ته ځواب وایي، اشکالات رفع کوي او ابهامات له منځه وړي. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: که داسي حدیث درته راغی چي له قرآن سره ئې تناقض او توپیر درلود نو په دیوال ئې ووهئ. خو دا ښاغلي وایي: زمونږ خبره د قرآنکریم په هکله معیار او ملاك ده!! خپل نظریات دومره باارزښته شمېري چي باید قرآني مفاهیم وربانديږ وتلل شي او د قرآن په ځای د دوی تصورات مرجع او مصدر وبلل شي!!

دیني تحریکونه او اسلامي خوځښتونه تل دا عارضه او مشکل لري چي د تأسیس له لومړي پړاو نه وروسته ئې یوه داسي خاصه ډله رامنځته شي چي له دین نه ځانته دکان جوړ کړي او د خلکو د تحمیق په وسیله ئې بدل کړي، په چل سره او د دین په نامه له خلکو مال او دولت ترلاسه کوي او نه پرېږدي چي خلك د دین په اصلي غوښتنو پوه شي، قرآنکریم د دې ستر خنډ په هکله فرمایي:

یَاأَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِنَّ کَثِیرًا مِنْ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَیَأْکُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَیَصُدُّونَ عَنْ سَبِیلِ اللَّهِ...*

التوبه: ۳٤

اې مؤمنانو! زیات شمېر احبار او رهبان (د یهودو او نصرانیانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

علماء) په ناحقه د خلکومالونه خوري او د الله تعالی د لاری خنډ گرځي.

هرکله چي د الله دین دغو خلکو ته پاتې شوی او دا خلك پدې توانېدلي چي له دین نه د خلکو د تحمیق او ناوړه گټې ترلاسه کولو وسیله جوړه کړي، نو کریم خدای د خلکو د هدایت لپاره پیغمبران رالېږلی، ترڅو دین د دوې له انحصار نه آزاد کړي، د دوی له خوا جوړ شوي خرافات او په دین پوری په ناحقه لگیدلی تورونه له منځه یوسي، د خلکو پراوږو په ناحقه ایښودل شوي درانه بارونه لری کړي او د همدې مکارو او دروغجنو له خوا د خلکو په لاس پښو کې اچول شوي ځنځیرونه مات کړي، د الله تعالی او خلکو ترمنځ بې اساسه او کاذب موانع ختم کړي او خلکو ته دا وښیي چي دا د دین دروغجن او مکار ټیکه دارن، د بندگانو او الله تر منځ واسطه ندي، الله تعالی ته د رسېدو لاره له دوی نه نده تېره شوې، هر بنده کولی شي له خپل رب سره مخامخ او له واسطې پرته راز او نیاز وکړي او دا ورته په ډاگه کړي چي خدای د ټولو رب دئ، هر چیر ته د هرچا دعا او فریاد اوري، هر بنده ته د غاړې تر رگ نه ورلنډ دئ، هغه ته د رسېدو لپاره هیڅ وسیلی ته اړتیا نشته، هیڅوك د هغه له اجازې او امر پرته د هیچا شفاعت نه شي کولی، چا ته چي الله تعالی د زیان اراده کړې وي هیڅوك خیر نشي وررسولی او چا ته ئې چه خیر غوښتی وي هیڅوك ضرر نشي ورسولی. او ټولو ته اعلانوي چي خدای ته رجوع وکړئ، یوازي د ده عبادت وکړئ او یوازي له ده نه مرسته وغواړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله تعالى خپل کتاب انسانانو ته رالېږلی، مخاطبین ئې ټول انسانان دي، دا د کومې ځانګړې طبقې لپاره ندی نازل شوی، دا د انسانانو د علم او فهم له سطحې سره برابر کتاب دئ. الله تعالى دا "کتاب" د خلکو د فهم سطحې ته "رانازل" کړی، هغه ئې دومره لاندي راوستی چي د هرچا لاس وررسېدی شي، هغه کسان چي د قرآنکریم په رابطه وايي چي دا یو پیچلی او غامض کتاب دئ هغوی یا دا غواړي چي دین په خپل انحصار او ګروت کي وساتي، ناوړه ګټه ترې وکړي او د دین په عام کېدو کي د خپلي سوداګرۍ زیان ویني او یا دا چي له قرآن نه هیڅ علم نه لري، قرآن ته ئې په غور او دقت مراجعه نده کړې او د قرآن په نسبت خپل جهل ئې د قرآن د غموض لپاره دلیل ګرځولی دئ او یا دا چي د همدې تبلیغاتو تراغېزې لاندي راغلی، همدا غلطه خبره ئې په پټو سترګو منلی. دا ډله د خپل غلط تصور د اثبات لپاره دا دلیل وړاندي کوي چي: قرآنکریم دوه ډوله آیتونه لري: یو محکم او بل متشابه. محکم هغه دي چي الفاظ او مفاهیم ئې واضح، روښانه او صریح وي، هر څوك ورباندي پوهېدلی شي؛ خو متشابه هغه دي چي د قرآنکریم د حکم په اساس د تأویل وړ ندي!! دا د دوی غلط نظر او دلیل دئ خو حقیقت بیا بل څه دئ، رحمن خدای چي دا دین ئې د انساني ژوند د تنظیم لپاره رالېږلی دئ، په څرګندو او روښانه الفاظو سره ئې د انسانانو او د دوی د ملموس او ښکاره ماحول په هکله بحث او خبري کړيدي، ښه او بد ، مضر او ګټور، خیر او شر ئې د همدوی په ژبه ورته بیان کړي دئ، د حقایقو د بیان لپاره ئې دا دین له آسمانه ځمکي ته راکوز

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی، دومره ئې راکوز کړی او داسې ئې بیان کړی چې د انسان د فهم او ادراك له سويې سره بالکل برابر شي، حامل ئې په خپله امي دئ، په امي قوم کې مبعوث شوی، لومړي حاملان ئې په ليك لوست نه پوهېدل، د بلال حبشي، سلمان فارسي، صهیب رومي او ابوذر غفاري په څېر کسان چې نه ئې عربي سمه زده وه او نه په ليك لوست سم پوهېدل، دوی مخامخ له پيغمبر علیه السلام نه د قرآن آيتونه ترلاسه کول، په مراد ئې پوهېدل، نورو ته ئې رسول او د پلي کولو لپاره ئې جهاد ته ملا تړله. متأسفانه همدا عام فهمه، آسانه او روښانه دين د وخت په تېرېدو سره د داسې کسانو په لاس کې لويدلی چې غواړي نور خلك ورباندي تحميق کړي، دين په ځان پوري منحصروي او نورو خلکو ته وايي: دا دين يوازي زمونږ لپاره د فهم وړ دئ، نور څوك پدې دين نه شی پوهېدلی، د الله تعالی په ژبه يوازي مونږ پوهېږو، نور دا توان نه لري چې د دېن په رموزو او اسرارو پوه شي، که څوك غواړي له الله تعالی سره رابطه ونیسي نو بايد زمونږ له لاری خدای ته د رسېدو کوشش وکړي، دوی د خدای استازي، د دېن ترجمانان او د خدای او بنده ترمنځ واسطه او وسيله دي!! پدې ډول بې اساسه خبرو سره هغه دين چې ډېر آسانه او عام فهم دئ، په داسې يوه دين بدل کړی چې د يوې خاصې ډلې په واك کې محدود او منحصر پاتې شي، الله تعالی دين له آسمان نه ځمکې ته رالېږلی، خو دوی ئې بېرته له ځمکې نه آسمان ته پورته کړي، هومره لوړ چې د هيچا لاس نشي وررسېدی!! دا خلك، هغه دين چې لومړنی حامل او راوړونکي ئې امي وو، پداسې دين بدلوي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

فیلسوفان ئې په الف باء نشي پوهېدی!! هغه دین چي د انسان او طبیعت په هکله بحث کوي، پداسي څه بدلوي چي د بحث محور ئې خارق العاده کارونه او ماوراء الطبیعت توکي او پېښي وي!! د دې ډلي د غلط تفسیر له مخي د قرآنکریم ټول څرګند او صریح الفاظ په پیچلیو او غامضو مفاهیمو بدلېږي او محکم آیتونه ئې هم د انسان د فهم له دایرې نه وزي، که قرآنکریم له لمر، سپوږمۍ، ځمکي، آسمان، غرونو، سیندونو، وریځو او باران نه خبري کوي نو د دوی په اند د دې روښانه الفاظو معنی هم هغه نده چي عام خلك ئې انګېري، که څوك غواړي د دې الفاظو په اصلي معنی پوه شي نو باید د دوی په اصطلاح دین پوهانو ته رجوع وکړي، هغه چي د دوی له زعم او ګمان سره سم د الفاظو په بطن پوهېږي، که داسي ونکړي او د کلماتو معنی بل ځای ولټوي نو حتماً به د اشتباه مرتکب شي!! دا انګېرنه او تصور چي له دین نه دکان جوړوي، دین د څو محدودو کسانو په انحصار کي راولي او دین د هغو کسانو د لاس آله جوړوي چي خلك پرې تحمیق کړي او د خلکو مالونه پرې وخوري، قرآنکریم دا حالت څومره ښه انځور کړی:

وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُونَ أَلْسِنَتَهُمْ بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنْ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ مِنْ الْكِتَابِ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ *

آل عمران:۷۸

له دوی نه یوه ډله داسي ده چي په خپلي لیکني او کتاب خپلي ژبې

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسي اړوي چي ته هغه د الله تعالی د کتاب يوه برخه وبولی، پداسي حال کي چي هغه د الله د کتاب برخه نده، دوی وايي: دا خبري ټولی د الله له لوري دي، پداسي حال کي چي د الله له خوا ندي، په خدای پوري دروغ تړي سره له دې چي ښه پوهېږي.

گورئ چي دا مکاره او ټگماره ډله خپلي ليکني او خپلي خبري د الله تعالی کتاب ته منسوبوي، خپل غلط او مغرضانه تفسير او تعبير ته الهي تعبير وايي، دوی دا غلطي قصداً او په لوی لاس کوي، ښه پوهېږي چي دا خبری نه د الله تعالی په کتاب کي شته او نه د الهي کتاب معنا هغه ده چي دوی ئې وايي. په دې آيت پسې له ذکر شوو نورو آيتونو نه دا په ډاگه معلومېږي چي په دې رنځ اخته کسان يا هغه خلك دي چي له دين نه ناوړه گټه پورته کول ورته په ميراث رسېدلي او يا هغه واکمنان دي چي له دين نه د خپل زعامت او واکمنۍ د اثبات لپاره وسيله جوړوي او دين د خلکو د غلامۍ آله گرځوي او يا هغه کسان دي چي غواړي پيغمبرانو عليهم السلام او ديني مشرانو ته د انتساب له لاري امتيازات لاسته راوړي، همدا کسان دي چي ځيني شخصيتونه د الوهيت تر مقامه پورته کوي، د خدای شريکان ئې جوړوي، د علم غيب خاوند او د عالم په امورو کي د تصرف حق ورته ثابتوي، له دوی نه مرسته او پردوی توسل لازمي گڼي او ادعا کوي چي يوازي د دوی له لاري د الله تعالی دربار ته لار موندل ممکن ده!! دوی دا ادعاگاني له دغو درنو شخصيتونو سره د محبت او هغوی ته د درناوي له امله نه کوي، بلکه لدينه ئې هدف خپلي گټی وي، غواړي په همدې سره خپل مقام اوچت کړي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه دوی ځان د دغو شخصیتونو د مادي او معنوي مقام وارث ګڼي، هر کرامت چې د هغوی لپاره ثابت کړي ګڼه ئې دوی ته راګرځي، له همدې نه د امتیازاتو د لاسته راوړلو وسیله جوړوي، قرآنکریم پدې هکله فرمایي:

مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ كُونُوا رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنتُمْ تَدْرُسُونَ* وَلَا يَأْمُرَكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ * آل عمران :۷۹-۸۰

هیڅ انسان ته نه ښایي چې الله تعالی ورته کتاب، حکم او نبوت ورکړي او بیا هغه "لدې الهي پېرزوینې وروسته" خلکو ته ووایي: له الله تعالی نه علاوه زما بندګان شئ! بلکه "د دې برعکس هغه ته دا ښایي چې" ووایي: د دې لپاره باید خدای پالونکي شی چې تاسو خو نورو ته دا کتاب ورزده کوئ او په خپله ئې لولی. او هغه تاسو ته دا امر نه کوي چې ملائکې او پیغمبران خپل اربابان ونیسئ، آیا تاسي ته د کفر امر وکړي، وروسته له هغې چې د دوی په دعوت سره په اسلام مشرف شوئ یاست؟!

له دې لارې چې دین ته کوم زیان اوښتی، هومره ستر زیان دی چې جبران ئې ګران کار دئ، همدا غلط تصور د ډېرو ژورو دیني انحرافانو سبب شویدی!! که ووایو چې له همدې لارې دین تحریف شوی، د ژوند له ساحې او صحنې نه وتلی، د خرافانو ښکار شوی او د مابعد الموت په دایره کې محدود پاتې شوی، نو مبالغه به مو نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي کړي.

دا تصور او عقيده چي ګويا د قرآنکريم الفاظ بطون لري، ظاهر ئې يو او باطن ئې بل څه دئ، همدې تصور د هغه کسانو په مخ دروازه خلاصه کړيده چي غواړي خپلي خبري او غوښتني د دين خبري او غوښتني وګرځوي، خپل بدعتونه د دين په نامه مشهور او معروف کړي او له همدې لاري امتيازات لاسته راوړي.

د مذهب په نامه او عنوان د نويو لارو او ضوابطو ايجاد او په دين کي بدعتونه رامنځته کول او بيا همدې بدعت او نويو ايجاد شوو دودونو دستورونو ته له اصل مذهب او دين نه زيات ارزښت ورکول، دا داسي يو آفت دئ چي اکثراً مذهبي کړۍ ورباندي اخته کېږي. دا پداسي حال کي چي د دين تقاضا او حکم دا دئ چي بايد نه څه ورباندي زيات او نه څه ترې کم کړی شي، د دين له نظره لکه څنګه چي له دين نه څه راکمول جرم دئ همداسي په دين له ځانه څه ورزياتول هم نابخښونکي ګناه ده. دين نه هيڅ زياتوني ته اړتيا لري او نه څه کمول مني، دين مکمل او ښايسته دئ، نه خد او خال ته ضرورت لري او نه خراش او تراش ته؛ خو هغه ټګماره ډله چي له ديندارۍ نه ځانته حرفه او پيشه جوړوي، په خاصو ظروفو کي راوړاندي شي او د خاصو اهدافو پخاطر د مذهب د ښايست او ښکلا تر شعار او عنوان لاندي د خلکو د راجلبولو په نيت په مذهب کي نوی لاری اختراع کړي، بيا ئې مذهب ته منسوبوي، ورپسي همدا د دين تر پرده لاندي له ځانه جوړ شوي ضوابط ورو، ورو دومره اهميت او ارزښت پيدا کړي چي د دين اصلي او حقيقي څېره

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر سورې لاندي راولي، همدا کسان په خپلو بدعتونو سره له آسانه او عام فهمه دين څخه داسي يو مذهب جوړ کړي چي د انسان سليم فطرت ترې کرکه کوي، انساني عقل ئې نه شي منلی او د انسان د طبيعی اړتياوو مخالف او معارض واقع شي.

همدا رنځ بيا د دې سبب شي چي د تقوی او اخلاص تر پردې او شعار لاندي د دين د اصلي روح مخالف قيود او اصول وضع شي، حلال شيان حرام وبلل شي او د انسان ديني و جايب له ټاکلی دايری نه ووزي، زياتونه پکي وشي او د قرآنکريم په ژبه دا دين ته منسوب شيان د خلکو لپاره د اضافي بار او درنو ځنځيرونو شکل غوره کړي.

که قرآنکريم ته رجوع وکړو نو وبه وينو چي دا د هر مسلمان داعي يوه ستره دنده او وظيفه ګڼي چي د پورته ياد شوې ستونزي او رنځ معالجه وکړي او مسلمانان په دې آفت له اخته کېدو نه وژغوري. قرآن وايي چي پيغمبران عليهم السلام له همدې ډول مشکلاتو سره مخ شويدي او هغوی زياتې هلې ځلې کړيدي تر څو د تحريف شوي دين او مذهب پيروان پدې قانع کړي چي د دوی مذهبي مشران د بدعت مرتکب شويدي، هغوی له ځانه په دين کي زياتونه کړيده، حلال شيان ئې بې دليله په دوی حرام کړيدي، قرآنکريم له يوه پيغمبر عليه السلام نه حکايت کوي او فرمايي:

وَلِأُحِلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ * آل عمران: ۵۰

او ترڅو هغه ځيني شيان درته حلال وګرځوم چي پر تاسو باندي حرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي شوي او ستاسي د رب له لوري مي څرگنده نښه درته راوړې، نو له خدای نه ووېرېږئ او زما متابعت وکړئ.

همدا راز د رسول الله صلی الله علیه وسلم د وظیفې او مسئوولیت په هکله قرآنکریم فرمایي چي هغه راغی تر څو له خلکو درانه بارونه کوز کړي او د خلکو په لاسونو او پښو کي لویدلي ځنځیرونه وشلوي، همدې مطلب ته په اشارې سره فرمایي:

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنْ الْمُنكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمْ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمْ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ أُوْلَئِكَ هُمْ الْمُفْلِحُونَ * الاعراف:۱۵۷

هغه کسان چي د امي رسول او پیغمبر متابعت کوي، هغه چي دوی ئې نوم په تورات او انجیل کي له ځان سره لیکلی مومي، هغه چي دوی په نېکي گماري او له بدي نه ئې منع کوي او پاك شیان ورته حلال او ناولي ورته حرام گرځوي او بارونه ئې د دوی له اوږو راکوزوي او هغه ځنځیرونه شلوي چي د دوی په لاسونو او پښو کي لویدلی وو، نو چا چي پر هغه ایمان راووړ، د ده مرسته ئې وکړه او د هغه نور پیروي ئې وکړه چي په ده باندي نازل شویدی، همدا کسان برلاسي او بریالي دي.

گورئ چي پیغمبر د خلکو بارونه سپکوي، ځنځیرونه شلوي، انسانان آزادوي، ټول پاك شیان "چي پخوا ئې یوه برخه ځینو ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

حرام کړي وو" حلال گرځوي او ټول ناولي شیان حرام شمېري، خلکو ته داسي نور او چراغ ورکوي چي له تیارو او خرافاتو نه ورباندي ووځي او د حقیقت روښانه دنیا ته لاړ شي.

د ځینو اشتباهاتو تصحیح

"دا د تأویل په اړه د یوی بلی مقالې عنوان وو چي نوموړی ورځپاڼی ته ولېږلی شوه"

د همشهری ورځپاڼی د اردیبشهت میاشتي په ۴ او ۵ نېټه زما لیکنه (د تأویل په هکله یو بل نظر) تر عنوان لاندي خپره کړه، زه ئې مننه کوم، په ځانگړې توگه له هغې تبصرې نه چي د مقالې په اړه ئې درلوده؛ خو د همدې میاشتی په ۱۱ نېټه په همدې ورځپاڼه کي زما د مقالې په هکله د لومړی تبصرې خلاف د یوی داسي تبصري شاهد وم چي د حیرانتیا وړ وه او دا تري څرگندیده چي د ورځپاڼې مسئوولین زما د مقالې د خپرولو له امله ترفشار لاندي راغلي او دېته اړایستل شوي دي چي معذرت وغواړي او د خپل ځان د تبرئې او د خپلي دغې اشتباه د جبران لپاره مناسب اقدام وکړي، خپلي مخکنۍ خبري بېرته واخلي او د موضوع په اړه د خپلو علماوو او مراجعو آراء نشر کړي.

له همدې نېټې نه څه موده وروسته، په څو پرله پسې گڼو کي د همدې موضوع په اړه د یو شمېر علماوو نظریات او مرکې خپرې شوې، "صدا و سیمای جمهوری اسلامي ایران" هم د دغې موضوع په رابطه له یوه عالم سره مفصله مرکه درلوده، چي دا ټول مي په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقت سره تعقیب کړل او په همدې رابطه او د دې نظریاتو په حواله لاندیني ټکي وړاندې کول غواړم:

- د یوې موضوع په هکله د مختلفو نظریاتو څېړول غوره اقدام دئ، حقیقت هغه وخت ښه څرګندیدلی شي چي د خپل معارض او ضد ترخوا کیښودل شي، د حق پلویان له مناقشې او له مخالفو نظریاتو نه وېره نه لري، بلکه دا یو ضرورت شمېري او په خلاصه تنده ئې اوري، دا د باطل خاصیت دئ چي په تیاره او تنهائې کي خوښ وي، د مقابلې او مناقشې توان او جرأت نه لري، حقیقت خو د مؤمن ورکه متاع ده، مؤمن د هرې خبري د اورېدو حوصله لري، مؤمن ټولي خبري اوري بیا ئې له منځه حق انتخابوي او هغه څه مني چي حق وي:

فَبَشرْ عبَاد * الَّذينَ يَستَمعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبعُونَ أَحْسنَهُ أُولَئك الَّذينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَ أُولَئك هُمْ أُولُوا الأَلْبَب *

الزمر: ۱۷-۱۸

آیا دا نه ګورئ چي قرآنکریم حتی د هغو کسانو په ځواب کي چي ویل به ئې رسول صلی الله علیه وسلم، مجنون دئ، شیطاني القاءات ورته کېږي، ساحر، جادوګر او کاهن دئ، د دې او دیته ورته اباطیلو د ځواب لپاره تر ټولو غوره، معقوله او منطقي لاره اختیاروي او فرمایي:

وَمَا صَاحبُكُمْ بمَجْنُون * وَلَقَدْ رَآهُ بالْأُفُق الْمُبين * وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْب بضَنين * وَمَا هُوَ بقَوْل شَيْطَان رَجيم * فَأَيْنَ

(c) ketabton.com: The Digital Library

تَذْهَبُونَ * إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ * لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ * التكوير: ٢٢ - ٢٨

ستاسي ملگرى ليونى ندى، په ښكاره افق كي ئې ليدلى او هغه په غيب بخل نه كوي "د كاهنانو په شان ندى چي په غيب ويلو اجره غواړي" او خبره ئې د رټل شوي شيطان خبره نده، نو چيرته ځى؟ دا خو له پند او يادوني پرته بل څه ندي، ستاسي د هر هغه چا لپاره چي غواړي په نېغه لاره روان شي.

پوهېږئ چي دا د كوم ذات ځواب دئ؟ دا د هغه قهار او مالك الملك الله ځواب دئ چي د مرگ او ژوند فيصله له ده سره ده، د رزق او روزي خزانې ورسره دي، فعال لمايريد دئ، له حق نه د منكرو او گستاخو حق دښمنه خلكو په ځواب كي د دې په ځاى چي له قهر او غضب نه كار واخلي، عذاب وربانديې نازل كړي، د نرمۍ او مهربانۍ لاره نيسي او رسول صلى الله عليه وسلم د هغوى د ملگري په توگه ورمعرفي كوي.

د تأويل په اړه چي پدغو مقالو كي څه ليكل شوي د هغوى په ځواب كي بايد ووايم:

متأسفانه يو شمېر دوستان تفسير او تأويل مترادف لفظونه شمېري؛ خو حقيقت داسي ندى، قرآنكريم د تأويل لفظ يوازي د متشابه آيتونو په هكله استعمال كړى، د قرآن له نظره د متشابهاتو د تأويل هڅه ناوړه عمل دئ، دا د هغو كسانو كار گڼل شوي چي رنځور زړونه لري او فتنې لټوي، د تعجب او افسوس وړ ده كه د قرآن له دې صراحت سره سره د متشابهاتو تأويل، مذموم او ناوړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمل ونه بلل شي:

فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ * آل عمران: ٧

او هغه کسان چي په زړونو کي ئې کوږوالی دئ، د همدې کوږوالي له امله په متشابهاتو پسې ځي، فتنې لټوي او د تأویل هڅه کوي، پداسي حال کي چي له الله تعالی پرته هیڅوك ئې په تأویل نه پوهېږي.

نه پوهېږم په کوم دلیل دا مذموم او ناوړه عمل د پاخه علم خاوندانو ته منسوبېږي؟ پدې پوهېږو چي یو غیبي او پټ ځیز له مشهود او ښکاره ځیز سره له تشبیه پرته په بل څه نشو درك کولی، انسان نه د غیبي شیانو د کیفیت د ادراك توان لري او نه ئې د معرفي کولو لپاره په خپل قاموس کي خاص او ځانګړي الفاظ. قرآنکریم خپلو مخاطبینو ته د غیبي شیانو د معرفي لپاره د تشبیه فن کارولی دئ، د متشابه آیتونو په ذریعه ئې انسان ته د غیبي نړۍ په لوري د فهم لاره پرانستې ده او د غیبي شیانو ادراك ئې ترممکنه حده ورته آسانه کړې.

له غیبي شیانو نه چي د قرآنکریم متشابه آیتونه کوم انځور او تصویر وړاندي کوي، په هغه کي د انسان د عقلي او ذهني قدرت او ظرفیت وروستی حد مراعات شویدی، ترکومه حده چي د انسان عقل کار کولی شي، په قاموس کي ئې د دې شیانو لپاره چي کوم الفاظ موجود وو هغه ټول په کار وړل شویدي. دا د انساني توان وروستۍ پوله ده، لدینه آخوا د مخکي تګ او مزید علم ترلاسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولو توان او وس نه لري. قانع او په خپل حد پوه انسان همدلته توقف کوي او د وړاندي تګ هاند نه کوي، خو حریص، د ناروغ زړه او دماغ خاوند او شکاك انسان پښې له خپل ټغر نه اوږدې غځوي او د وړاندي تګ سعی او هڅه کوي.

د آیت وروستۍ برخه په څرګنده توګه وایي چي د پاخه علم خاوندان د دې پر ځای چي د متشابهاتو د تأویل هڅه وکړي، توقف کوي او وایي: مونږ ایمان پری راوړی، ټول زمونږ د رب له لوري دئ.

یو شمېر دوستان د تأویل او تفسیر تر منځ دې توپیر ته متوجه ندي او دیته پام نه کوی چي تأویل تر متشابهاتو پوري خاص دئ، د تأویل لفظ د ټولو آیتونو لپاره ندی استعمال شوي، دوی د همدې غلط تصور له مخي د ډېرو اشتباهاتو مرتکب شویدي، هر چیرته ئې چي داسي آیتونه لیدلي چي مجمل دي، شرحې او تفصیل ته ضرورت لري، مجاز، تمثیل او استعاره پکي په کار وړل شویده، نو مخکي لدینه چي غور وکړي فوراً وایي: دا آیتونه د هر چا لپاره د فهم او پوهې وړ ندی، باید دلته له تأویل نه استفاده وشي!! همدا ډله بیا تأویل په دوو برخو وېشي: یو جائز تأویل او بل ناجایزتأویل، پر همدې وېش په استناد سره وایي چي دا ضروري ده چي یوه ډله علما باید د متشابهاتو په تأویل پوه وي!! څرګنده ده چي دا ډېر کمزوری تصور او بې اساسه استدلال دئ، د آیتونو تفسیر، بیان او تشریح روا او جایز عمل دئ، خو د متشابه آیتونو تأویل د قرآن د حکم په اساس ناوړه عمل دئ.

- د الرسخوان في العلم په هکله باید ووایو چي تر خاصو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کسانو دا مختص کول او داسي ادعا کول چي لدي نه فقط اهل بیت مراد دي، صحیح خبره نده، قرآنکریم د اهل کتاب د یو شمېر علماوو لپاره همدا صیغه په کار وړی ده، هلته چي فرمایي:

لَكِنْ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أُوْلَئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا *

النساء: ۱۶۲

لکن د دوی راسخین في العلم او مؤمنان پر هغه څه ایمان لري چي پر تا باندي نازل شوي او پر هغه څه هم چي له تانه مخکي نازل شوي، لمونځ کوونکي، زکات ورکوونکي، پر خدای او آخرت ایمان لرونکي، ډېر ژر به دوی ته ستره بدله او اجر ورکړو.

د الرسخوان في العلم صفت تر محدودو او خاصو کسانو پوري مختص کول نه یوازي له قرآنکریم سره توافق نه لري بلکه دا تصور له قرآن سره ټکر کوي.

سره لدي چي د قرآنکریم آیتونه ټول روښانه او مدلول ئې څرگند دئ، الفاظ ئې په ډېر ښکلي او ښایسته انداز کي او پداسي طریقې له یوه بل سره په یوه مزي کي پویل شوي چي هم ئې عمومي مطلب واضح وي او هم د هر لفظ ځانگړی معنی، او مخاطب ئې په ډېره آسانۍ سره درك کولی او ورباندي پوهېدلی شي. د آیتونو مفاهیم واضح او هرچاته د فهم وړ دي، که څوك په کوم آیت یا لفظ پوه نشي نو باید مخکي وروسته آیتونو ته مراجعه وکړي تر څو د مطلوب آیت په مفهوم پوه شي. د هر لفظ صحیح او دقیقه معنی هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت معلومېدلی شي چي له نورو الفاظو سره ئې رابطه په پام کي ونيول شي، همداراز د آيت دقيق تفسير هم هغه وخت ممکن دئ چي د آيتونو سياق او سباق ته جدي توجه وشي.

د تأويل معنی بايد د ژبې د کتابونو په ځای په خپله په قرآنکريم کي و لټوو، کېدی شي په عربی کي د دې لفظ لپاره متعددې معناګاني راغلې وي او پدې آيت کي حتماً لدې متعددو معناګانو څخه يوازي يوه مطلوبه وي او هغه مربوطه آيت په خپله راته په ګوته کوي. که د تأويل معنی د قرآنکريم د همدې آيت په متن کي ولټوو نو دا به راته په ډاګه شي چي دلته د تأويل معنی، تفسير او تشريح نده، بلکه دلته ئې مراد اصلي او اولني حالت ته ګرځول دي، د تشبيه له حالت نه ايستل او لومړني حالت ته اړول، دا د تأويل معنی ده. د مثال په توګه د دې آيت په هکله: "الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى" که ووايو چي دا آيت موږ ته دا راښيي چي الله تعالی د هر څه مالك او واکدار دئ، ځمکه او آسمان ئې تر حکم لاندي دي، که دلته پدې معنی بسنه ونکړو او ووايو چي عرش څه ته وايي؟ پرعرش د الله تعالی د استواء کيفيت څنګه دئ؟ که پدې لاره لاړ شو نو دا تأويل دئ او دا په واقع کي هغه عمل دئ چي الله تعالی ئې نه خوښوي.

موږ که په مجاز او استعاره کي پدې مکلف يو چي د الفاظو اصلي معنی وانه خلو، نو په متشابه آيتونو کي خو هيڅ حق او اجازه نه لرو چي د لفظ اصلي معنی واخلو او دا حق نه لرو چي پر ظاهري معنی ئې حمل کړو، په قرآنکريم کي په سلګونو داسي آيتونه شته

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي هيڅ عاقل ئې د الفاظو ظاهري معنی مراد نه بولي، بلکه د تفسير او بيان لپاره ئې د آيتونو له سياق او سباق نه استفاده کوي، د مثال په توگه د الله تعالی دا قول چي فرمايي:

خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ * البقره: ۷

الله تعالی د دوی پر زړونو او غوږونو مهر وهلی دئ او پر سترگو ئې پرده ده او د دوی لپاره لوی عذاب دئ.

پدې آيت کي د ختم او غشاوه الفاظ نه ښايي په ظاهري معنی حمل شي او مطلب يې هم د ظاهري معنی اخيستل ندي، لدې آيت نه مخکي ياد شوي آيت د دې الفاظو معنی څرگندوی، مخکنی آيت اعلانوي چي د کافرانو گواښل او ايمان ته رابلل گټه نه لري، هغوی په هيڅصورت کي حق ته غاړه نه ږدي، له عقل نه کار نه اخلي، نه د نورو خبره اوري او نه له حوادثو نه عبرت اخلي، د هغوی د ضمير صفحه زنگ وهلې ده، وجدان ئې خيرن شويدی، د ادراك او پوهې توان او صلاحيت ئې له لاسه ورکړی.

همداراز دا آيت:

اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ * الفاتحه: ۵

خدايه! مونږ ته نېغه لاره راوښيه!

پدې آيت کي هم له صراط او مستقيم نه ظاهري معنی مراد نده، دواړه لفظونه د معنوي مفاهيمو د معرفي کولو او افادی لپاره په کار وړل شويدي، لدينه مخکي ذکر شوي آيت پدې دلالت کوي چي له صراط مستقيم نه مطلب يوازي د الله تعالی عبادت او يوازي

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همغه نه د مرستې غوښتل دي.

صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ * البقره: ۱۸

کاڼه، گونگیان او ړانده دي او بېرته نه راگرځي.

دلته هم د صم، بکم او عمي له الفاظو نه ظاهري معنی مطلوبه او مراد نده.

وَمَنْ كَانَ فِي هَذِهِ أَعْمَى فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَى وَأَضَلُّ سَبِيلًا*

الاسراء: ۷۲

د آیت وروستی برخه دا په ډاگه کوي چې له (اعمی) نه مراد ړوندوالی نه بلکه نا پوهي او گمراهي ده.

که په قرآنکریم کې د ذکر شوو استعارو په هکله دا نده روا چې ظاهري معنی ئې ترې واخیستل شي نو د متشابهاتو په هکله خو په طریقه اولی سره د ظاهري معنی اخیستل جواز نه لري.

حکیم خدای خپل کتاب (قرآنکریم) له هغه باران سره تشبیه کړی چې له آسمان نه راورېږي او هره دره، سیمه، دښته او خوړ د خپل ظرفیت په اندازه ترې خړوبېږي، هره سیمه خپله مناسبه او د خپل ظرفیت برابره برخه ترې اخلي، د لویې دښتې او ارت خوړ برخه زیاته او د واړه خوړ برخه کمه، همدا راز مخاطبین هم هر یو د خپل توان او ظرفیت په اندازه له قرآنکریم نه مستفید کېږي، د عالم او پوه سړي برخه زیاته او د بیسواد ، نالوستي او امي برخه کمه، هر یو ترې مستفید کېږي، هیڅ یو ئې له خیر او گټې نه بې برخې نه پاتې کېږي، نه بیسواده د بیسوادۍ له امله ترې محروم پاتې کېږي او نه عالم د خپل علم په وجه د قرآن په ټولو مفاهیمو او رموزو احاطه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولی شي، هر یو خپله برخه اخلي.

هر قول، کلام او وینا چې دا صفت ونلري هغه ناقص دئ، الهي کلام لدې عیب نه پاك دئ، هغه کلام او وینا چې ټولی او یا یوه برخه ئې یوازې د محدودو افرادو لپاره د فهم وړ وي او د نورو لپاره د ادراك وړ نه وي، هغه ناقص کلام دئ او دا جائز نده چې قرآن ته دا عیب راجع کړو. دا قرآن د حبشي بلال، فارسي سلمان او ابو ذر غفاري لپاره د فهم وړ وو، د هغوی له سویې سره برابر وو، هر یو راغلی، له رسول الله نه ئې د همدې آیتونو د اورېدو له برکته ایمان راوړی، دا په داسې حال کې چې هغوی نه په صرف او نه په نحو پوهېدل، نه ئې د بلاغت علم لوستلی وو او نه ئې له فلسفی، منطق، ریاضي او حکمت سره آشنائې درلوده.

که څوك سوال وکړي چې: د رسول الله صلی الله علیه وسلم امي او نالوستي قوم څنګه پدې قرآن وپوهېدل چې اوس ئې ستاسې فیلسوفان له درك او فهم نه عاجز دي؟ دې سوال ته ځواب لرئ؟

حتماً د دې سوال د توجیه لپاره به دا ووایاست چې همدا آسانه او د هر چا لپاره د فهم وړ قرآن په خپله د مسلمانانو له خوا پداسې مشکل او غامض کتاب بدل شوي چې څوك ئې په مفهوم نشی پوهېدی، همدا مسلمانان دي چې د قرآني الفاظو لپاره ئې له ځانه ظاهر او باطن جوړ کړي او د باطن په معنی پوهېدل ئې په خاصو افرادو پوری تړلی. څرګنده ده چې دا تصور او ادعا حقیقت نه لري، که په رښتیا سره قرآني آیتونو بطن او باطن درلودای نو حتماً به رسول الله او یارانو ئې دا مونږ ته بیان کړي وو، دا باطن او یا بطن

(c) ketabton.com: The Digital Library

به ئې په خپله توضيح کړي وو او د هغوکسانو مخه به ئې بنده کړي وه چي اوس راځي او خپلي خبري د آيتونو د باطني معناګانو او بطونو ترنامه لاندي پر خلکو تحميلوي، که قرآنکريم بطن درلودلی نو رسول الله صلی الله عليه وسلم به حتماً د خپل امت لپاره بيان کړی وو، په احاديثو کي به ئې وضاحت شوی وو او د هغو کسانو په مخ به ئې تړول ورونه تړلي وی کوم چي د باطن د توضيح په بهانه له اسلام نه ناوړه استفاده کوي!! په احاديثو او د امامانو په څرګندونو کي هيڅ داسي موارد نشته چي د متشابهاتو په تأويل دلالت وکړي، هيڅا هم ندي ويلي چي عرش څه ډول دئ، پر عرش د الله تعالی د استواء کيفيت څنګه دئ،استواء، هروله او ديته ورته صفات څه کيفيت لري؟!.. رسول الله صلی‌الله عليه وسلم، يارانو او امامانو د دې ډول صفاتو په هکله هيڅ توضيح او تشريح نده کړې، نو د دې معنی دا ده چي هغوی د متشابهاتو له تأويل نه ځان ساتلی او په خپل قول او عمل سره ئې په دې حقيقت اعتراف کړی چي د متشابهاتو پر تأويل له خدای نه پرته بل څوك نه شي پوهېدی.

بايد په پام کي ولرو چي له اشخاصو سره محبت او د هغوی درناوی د دې سبب نشي چي هغوی د الوهيت مقام ته اوچت کړی شي او له دوی سره د محبت او دوی ته د عقيدت په اساس دا تصور ونکړو چي هغوی هم لکه الله تعالی په هر څه علم لري. واقعيت دا دئ چي د انسان علم د الله تعالی د علم په وړاندي د هغه څاڅکي حيثيت لري چي يوکس ئې د ګوتې په سر له لوی سمندر نه پورته کوي. انسان يوازي په هغه شيانو علم لرلی شي چي ورته ښکاره وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او یا د وحی په واسطه ورته ښودل شوی وي، انسان له ښکاره شیانو نه آخوا په څه ندی خبر او لدې سرې کرښې نه آخوا یوازې هغه شیان هغه هم په نسبي توگه پېژندلی شي چې الله تعالی د وحی پواسطه ورته معرفي کړي وي، قرآنکریم څه ښه فرمايي:

قُل لاَّ يَعْلَمُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ الْغَيْبَ إِلاَّ اللَّهُ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ * النمل: ٦٥

ووایه: په ځمکه او آسمانونو کې له الله تعالی پرته هیڅوك په غیب نه پوهېږي او په دې هم نه پوهېږي چې کله به راژوندی کېږي.

په خواشینۍ سره باید ووایو چې ځیني کسان د "وحی" او "خبر" له لارې په غیبي شیانو پوهېدل له علم غیب سره خلط او گډوي! د دې دواړو ترمنځ توپیر نه شي کولی، اشتباه کوي او د وحی په ذریعه له ځینو غیبي شیانو نه اطلاع او لدې لارې په پټو شیانو خبرتیا ته علم غیب وايي، د همدې اشتباه په وجه د علم غیب په هکله داسې څه وايي چې د قرآن له صریح او قاطع وینا سره ټکر کوي، له الله تعالی نه پرته بل ته د علم غیب د ثابتولو ناکامه هڅه کوي، پداسې حال کې چې قرآنکریم په پوره صراحت او قاطعیت سره وايي چې له الله تعالی پرته هیڅوك علم غیب نه لري.

- موږ د اهل سنت او تشیع معتبرو تفاسیرو ته مراجعه کړیده، پدې ټولو تفاسیرو کې مو هیڅ داسې څه ندي موندلي چې پدې دلالت وکړي چې د قرآني آیتونو پوهه تر خاصو افرادو پورې محدوده ده، هیڅ کوم مفسر داسې ندي ویلي چې پدې آیت موږ نه پوهېږو او د دې آیت په تفسیر یوازې د پاخه علم خاوندان

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الراسخون في العلم) پوهېږي.

• که فرضاً دا ومنل شي چي په قرآنکريم کي رښتيا داسي آيتونه شته چي په مراد او مطلب يې يوازي محدود شمېر کسان پوهېدی شي او دا محدود کسان هم نه اوس او زمونږ په زمانه کي شته او نه به په راتلونکي زمانه کي وي او د تېرو شخصيتونو په اقوالو کي هم د دې آيتونو د مراد په هکله څه نه موندل کېږي، که دا فرضيه ومنو؛ نو له لاندنيو اشکالاتو سره به مخ شو:

١. دا له الهي حکمت سره تطابق او سمون نه لري. د قرآني آيتونو په اړه دا ذهنيت چي ټول يا ځيني ئې د بشر له فهم نه لوړ دئ، پدې معنا ده چي حکيم خدای د انسان د لارښوونې لپاره داسي څه هم رالېږلي چي انسان ورباندي نه پوهېږي!! مگر ممکن ده چي حکيم ذات داسي کار وکړي؟!

٢. پدې سره مو په قرآنکريم باندي دا تور او اتهام لگولی چي (نعوذ بالله من ذلك) په هغه کي ځيني مطالب مبهم، مهمل او غير قابل استفاده دي، چي مخاطب ورباندي نه پوهېږي او خاصه گټه ترې نشي اخيستي!! دا په ښکاره د قرآن هتك حرمت دئ!! حقيقت دا دئ چي په قرآنکريم کي نه مبهم لفظ شته او نه بې معنی او بې گټې کلمه، نه څه پکي زيات دي او نه څه کم، قرآن له اوله تر آخره حق دئ او د باطل لپاره پکي هيڅ ځای نشته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قاطعیت او تسامح

اما د جزم او قاطعیت په اړه چي ځیني ئې نفی کوي او په ځای ئې د تساهل او تسامح سپارښتنه کوي او ځیني نور لدینه مخکي ځي او وایي: حق ځو مخونه او متعددې جلوې لري، هرڅوك له خاصي زاویې نه حق ته ګوري او ځانګړې انتباه ترې اخلي، د دوی په اند نه ښائې څوك له حق نه د یوې خاصې انګېرني په اساس محکوم شي او اعتراض پرې وشي؛ ځکه دا نده معلومه چي کوم تعبیر او انتباه حق ته نږدې، له نورو نه قوي او صحیح ده او حقیقت ئې تر نورو ښه انځور کړې، دوی وایې: ټول انتباهات او انګېرني نسبي وي، له حق نه مختلف تعبیرونه او د هغه په اړه متعدد نظریات باید نسبي وبلل شي او له همدې زاویې نه وڅېړل شي، لازمه نده دکوم مذهب او نظریې په هکله له تعصب نه کار واخیستل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، حق باید یوازي په یوه مذهب کي منحصر نه کړی شي، په کار ده پدې هکله قاطعیت او پرېکنده حکم یوی خوا ته کېښودل شي!!

پدې هکله باید ووایو: د "جزم گرائی" اصطلاح په ایران کي راپیداشوې ده، دا د نوي ایراني فرهنگ برخه ده چي د مذهبي پلورلیزم (تعدد) د جواز او عدم جواز په هکله له بحثونو او مناقشو نه زېږېدلی او د مطبوعاتو بازار ته وراندي شوي، متأسفانه ځیني کسان دا اصطلاح هر چیرته او ډېر بیځایه کاروي او له قاطعیت نه انکار او د جازم اعتقاد نفي حتی په مهمو اعتقادي مسائلو کي هم ضروري گڼي، هر ځای او هرچیرته ئې نفی کوي!!

د قاطعیت او جازم حکم له مخالفینو نه سوال کوو: که مونږ ستاسي نظر ومنو، له قاطعیت او جزم نه لاس په سر شو، نو په ځای ئې کوم مسلك خپل کړو، گمان، حدس او تخمین؟! آیا په اعتقادي مسائلو کي هم قاطعیت پرېږدو او د گمان لاره ونیسو؟!

مونږ خو پدې باور لرو چي حق تل یو وي، تعدد او څووالي نه قبلوي، د حق ښي او کیڼ اړخ ته له ضلال او باطل نه پرته بل څه نه وي،

فَمَا ذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلا الضَلَلُ

نو له حق نه وروسته به له ضلال نه پرته بل څه وي؟

حق د هغی نېغې لاري په شان دئ چي یوې او بلې خوا ته ئې دیوالونه وي، ښې او کیڼې خوا ته ئې ورونه وي چي هر یو ئې د باطل په لور پرانستل شوی وي. د حق په اړه عقیده او باور باید داسي قاطع وي لکه دوه جمع دوه مساوي څلور، دلته له څلورو نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرته بل هر عدد غلط دئ او که وویل شي ان شاء الله دوه جمع دوه ځلور کېږي، نو دا هم یوه غلطي ده، ځکه دلته ان شاء الله بې ځایه کارول شوی، قرآن امر کوي ان شاء الله هغه وخت وکاروئ کله چي غواړئ په راتلونکي وخت کي کوم کار ترسره کړئ او په کومې وعدې وفا وکړئ. پداسي ځایونو کي لکه روغ اوسې ان شاءالله، خدای دې برکت درکړي ان شاءالله، داسي وشول ان شاءالله، داسي ئې وکړل ان شاءالله، پدې مواردو کي دا لفظ غلط او بې ځایه استعمال شویدی، که ووایي ۲+۲=۴ والله اعلم بالصواب، نو بیا دې هم اشتباه کړیده او دا جمله دې بې ځایه استعمال کړیده، دا جمله هغه وخت باید وکارول شي چي خبره غیر یقیني او په گمان مبني وي. کله چي قرآنکریم تلاوت کوې نو باید هره کلمه ئې وروستۍ خبره وشمېرې او پدې باور ولرې چي پدې الفاظو کي د شك، تردید ، گمان او ظن لپاره ځای نشته، دلته قاطع اوسه، په جزم خبره وکړه، غوږ او پرېکنده نظر ولره، د دې پروا مه لره چي ایراني پلورلیستان به دې په جزم پالنه تورن کړي!! د تأسف ځای دئ چي د پلورلیزم کلمه هم لکه د جزم پالني او قاطعیت په شان د "عوامو" په لاس کي پریوتې او مظلومه واقع شوې ده، پلورلیزم یعنی دا چي ټولنه دې د بېلابېلو آراوو د تجلی او تبارز ډگر وي او د باورونو او افکارو تعدد دې ومنلی شي، که دا لفظ پدې معنی واخیستل شي چي په یوه ټولنه کي دې د مختلفو او متعددو آراوو او نظریاتو تبارز ته اجازه ورکړی شي، باید یوه ډله خپل نظر په زور سره پر نورو تحمیل نه کړي او د مختلفو مذاهبو پیروان باید یو بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزغمي، نو پدې صورت کې د پلورلیزم په اړه دې تعبیر کې څه اشکال نشته؛ خو که لدې لفظ نه دا مفهوم واخیستل شي چې حق یو نه بلکه متعدد اشکال لري، حق د توزیع وړ دئ، هیڅ دین مطلقاً حق ندی او هیڅ مذهب مطلقاً باطل ندی، حق او باطل نسبي دي، د هیڅ دین پلویان حق نه لري د نورو ادیانو پر پلویانو اعتراض وکړي او لاره ئې ناسمه وګڼي، نه دي له یوه بل سره مناقشه او مباحثه وي او نه ټکر او تصادم، هرڅوك دي خپلي خوښي او خپلي مخې ته پرېښودی شي او د هر چا مذهب او مسلك دې روغ او محترم وګڼلي شي، نو د پلورلیزم دا تعبیر نه سم دئ او نه د منلو. د پلورلیزم صحیح تعبیر دا دئ چې: پرېږده مختلف عقاید او نظریات راڅرګند شي، میدان ته راووځي، اعتقادات او تصورات رابرسیره شي، د یوه بل په وړاندې ودرېږي، تر څو حق ښکاره او راڅرګند شي او باطل افشاء او رسوا شي او له مخ نه ئې غولونکي پردې راپریوځي.

زمونږ باور دا دئ چې حقیقت هغه وخت ښه څرګندیدای شي چې د خپل ضد او نقیض خوا ته کېښودل شي، له هغه سره پرتله او مقایسه شي، د حق پلویان له مناقشاتو او د نظریاتو له اظهار نه وېره نه لري، بلکه هغوی دا عمل ضروري شمېري او په خلاصه ټنده هرکلی ورته وايي، دا د باطل خاصیت دئ چې "یوازي" او په "تیارو" کې خوښ وي او حریف سره له مخامخ کېدو او له مناقشې او مقابلې نه وېره لري، حقیقت د مؤمن ورکه متاع ده، مؤمن د هرې خبرې د اورېدلو حوصله لري، هره خبره په پوره زغم او پراخه سینه اورېدلی شي، خبرې ټولي اوري خو یوازې حق مني او حق خبره

(c) ketabton.com: The Digital Library

قبلوي

الَّذينَ يَسْتَمعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبعُونَ أَحْسَنَهُ

مګر نه ګوري چي قرآنکریم په اعتقادي مسائلو کي د بحث په وخت د نرمۍ امر کوي، د قهر او غصې اسلوب نفی کوي او فرمایي چي نباید حق دین په جبر او زور سره په نورو وتپل شي، فرمایي:

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنْ الغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ * البقره: ۲۵۶

په دین کي اکراه نشته، "په دین سره" هدایت له ضلالت نه څرګند شوي، نو څوك چي پر طاغوت کافر شو او په خدای ئې ایمان راووړ، هغه پداسي کړۍ منګولی لګولې دي چي شلېدل ئې نشته او الله تعالی اورېدونکی پوه ذات دئ.

راشئ لږ دیته ځیر شو چي قرآنکریم د هغو کسانو په ځواب کي له کوم اسلوب نه کار اخیستی چي له الله او آخرت نه ئې انکار کولو، جنت او دوزخ ئې نه منلو، رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ئې د مجنون او ساحر خطاب کولو او قرآن دا د الله کتاب ئې اساطیر الاولین ګڼلو؟ د دوی د سپکو سپورو خبرو او ناروا تبلیغاتو په ځواب کي د شدید او قهرجن عکس العمل توصیه کوي که د معقول استدلال، په سړه سینه د مخاطب د قانع کولو او پوښتنو ته ئې د مقنع دلایلو په وړاندي کولو ټینګار کوي؟ د التکویر د مبارکي سورې لاندیني آیتونه د دې پوره وضاحت کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ * وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ * وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ * وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ * فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ * إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ * لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ * التکویر: ۲۲-۲۸

ستاسي ملگری مجنون ندی، په څرګند افق کي ئې هغه لیدلی او هغه پر غیب بخیل ندی او خبری ئې د رټل شوي شیطان خبری ندی، نو چیرته ځئ؟ دا خو عالمیانو ته له پند او یادوني پرته بل څه ندی، د تاسو هغه چا ته چي غواړي په سمه لاره روان شي.

پوهېږئ چي د دې اسلوب د غوره کولو توصیه د چا لخوا شوې؟ او دا په پېرزویني او زړه سوي ولاړ ځواب د چا له خوا ورکړي شوی؟ دا د قهار او مالك الملك خدای له لوري، د هغه خدای له خوا چي د مرګ او ژوند فیصلې ورسره دي، د رزق او روزي د ټولو خزانو مالك او واکدار دئ، هر څه چي وغواړي، کولی ئې شي، دا د هغه لوی او عظیم خدای ځواب دئ، هغو ذلیلو او پوچ خولو کفارو ته چي حق نه مني، له حق سره دښمني کوي، خدای او رسول نه مني، د همدې کفارو او حق دښمنه افرادو په ځواب کي د دې پر ځای چي له خپل قهر او غضب نه کار واخلي او خپل عذاب ورباندي نازل کړي، برعکس له ډېري نرمۍ او مهربانۍ نه کار اخلي، په ډېره مهربانۍ سره ځواب ورکوي او رسول الله صلی الله علیه وسلم د دوی ملګری شمېري!!

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم مذهب حق دئ؟

که څوك له مونږ نه سوال وکړي چي له اسلامي مذاهبو نه کوم یو حق او له نورو نه غوره دئ؟

په ځواب کي ورته وایو: هغه مذهب حق او غوره دئ چي د لاندي اساسي خبرو په اړه تر نورو مخکي وي:

- په الله تعالی ایمان او په الوهیت او ربوبیت کي د شرك نفی.
- په آخرت او له مرگ نه وروسته ژوند باندي ایمان.
- په رسولانو علیهم السلام باندي ایمان او پدې چي محمد علیه السلام وروستی پیغمبر دئ.
- په کتابونو ایمان او پدې چي قرآنکریم د ټولو آسماني کتابونو وروستی او له ټولو نه غوره او جامع کتاب دئ.
- په ملائکو او قضاء او قدر باندي ایمان.

(c) ketabton.com: The Digital Library

كېدى شي ووايي: ټول اسلامي مذاهب په دې اصولو ايمان لري، ستاسي ځواب مجمل دئ، غواړو تر ټولو غوره مذهب په ښه او دقيقه توګه وپېژنو!!

وايو: كه دا خبره د ټولو اسلامي مذاهبو په رابطه رښتيا وي او صدق پرې وكړي، نو بيا خو ټول حق دي او تر ټولو غوره ئې هغه مذهب دئ چې قرآنكريم او احاديث ئې د خپلې اعتقادي او فقهي مبانيو اصل او مبنى ګرځولى وي او پدې ټينګار كوي چې ټول اختلافات بايد الله او د ده رسول ته راجع شي او د الله كتاب او د پيغمبر سنت بايد د هرڅه لپاره وروستي معيار او ملاك ومنلى شي. او خلكو ته په صريح الفاظو وايي: كه زمونږ كوم قول مو د الله تعالى او رسول الله له قول نه مخالف وموندو، نو زمونږ قول په ديوال ووهئ.

بې له شكه چې پدې به هم قانع نشي او تر دې به د لازيات څرګند او واضح ځواب انتظار كوي، ځكه دوى له مذهبي اختلافاتو او د دې اختلافاتو له بدو نتائجو نه، چې امت ئې ټوټې ټوټې كړ، د دښمن په وړاندي ئې تضعيف كړ، په داخلي نښتو او شخړو ئې مبتلا كړ، د نړۍ د قيادت او مشرتابه له هغه پروني لوړ مقام نه ئې محروم او له ذلت سره ئې مخامخ كړ، دوى لدې حالت نه ستومانه شوي او د دې اختلافاتو لپاره د حل لار لټوي.

مونږ ورته وايو: د مذاهبو او ديني مشرانو تر منځ د رأيې اختلافات يو مشروع، معقول او په تحقيق ولاړ اختلاف وو، هغه مخور علماء چې مونږ ئې په نظرياتو استدلول كوو، هغوى يو بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ندي تكفير كړي، بلكه هر يوه د بل رائې ته احترام درلود ، اكثراً ئې اختلاف په فرعي مسائلو كي وو ، نه په اصولو كي، په دې فرعي امورو كي د كمزورې او ناسمې رأي په متابعت سره څوك د اسلام له دائرې څخه نه وځي. تر څو پوري چي زمونږ مشرانو سلفو د حق پېژندلو پخاطر قرآن او احاديثو ته رجوع كوله، پدې هكله ئې څېړني كولې، يو له بل سره ئې مناقشې كولې او د خپلو اختلافاتو او نظرياتو د تللو لپاره ئې قرآن او حديث معيار بالو ، نو يوه بل ته ئې احترام درلود ، حق ته ئې غاړه اېښودله، يو بل ته ئې تنازل كاوو ، هر نظر به چي حق وو هغه به ټولو منو ، هيڅ يوه به د خپل نظر لپاره تعصب نه كاوو ، ټولو دا منلې وه چه قرآن او احاديث اصلي معيار او تر ټولو لوړه مرجع ده، نو پدې توانيدل چي ډېرې پېچلې قضايا په آسانۍ حل كړي، ژر په خپلو كي توافق وكړي، د اصوب او ترټولو غوره رأي په وړاندې له خپلې رأي تېر شي او د خاصې رأي په هكله تعصب ونكړي.

خو كله چي مذهب د سياست په خدمت كي ولويد او فكري اختلافات په سياسي اختلافاتو بدل شول، نو هرې ډلې د خپل موقعيت او دريځ د اثبات او د مقابل لوري د كړنلارې او دريځ د غلط ثابتولو لپاره ئې له مذهبي توجيهاتو نه كار واخيست، هرې ډلې هڅه كوله حق يوازې تر ځان پوري محدود او په خپلې تګلارې او مذهب كي منحصر كړي او نور ټول د حق له دايرې نه دباندې وګڼي او له نورو سره جنګ او مقابلې ته مذهبي رنګ وركړي او په نورو د تېري لپاره مذهبي توجيه او جواز وړاندې كړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آيا لدې خبر نه یاست چي امام ابو حنیفه (رح) له امام جعفر صادق نه زده کړه کړېده او له ده نه وروسته امامانو بیا هغه خپل استاد شمېري؟ امام ابو حنیفه د هغو کسانو په هکله چي لده سره د رأي اختلاف لري وایي: مونږ هغه کسان نه تکفیروو چي قبله ئې له مونږ سره یوه ده.

آیا نه وینئ چي علي رضي الله عنه له ابوبکر، عمر او عثمان رضي الله عنهم سره بیعت کوي، په لمانځه کي پدوی پسي اقتدا کوي او له هر یوه سره تر پایه د مشاور په حیث کار کوي او په هغه ورځ چي باغیان د عثمان رضي الله عنه په کور حمله کوي، علي رضي الله عنه خپلو زامنو حسن او حسین رضي الله عنهما ته امر کوي چي لاړ شي او دواړه په خپلو تورو سره له عثمان رضي الله عنه نه دفاع وکړي، د باغیانو په مقابل کي د هغه مرسته وکړي او د کور په وره کي ئې د مسلح محافظ دنده ترسره کړي.

که مونږ د دې لویو امامانو پلویان او په مذهبي چارو کي د دوی تقلید کوو او غواړو د دوی په پل گام کېږدو نو ولې او په کوم دلیل په خپل مسلمان ورور په فرعي مسائلو کي د رأيې د اختلاف له امله د کفر ټاپه وهو؟ څه راباندي شوي چي د تعصب په رنځ اخته شوي یو؟ او ولې دومره په دښمنۍ کي لویدلي یو چي له مسلمان سره جنگ له کفارو او مشرکینو سره تر جنگ نه د زیات اجر مستحق گڼو؟! آیا کوم امام او مذهبي مشر د دا ډول تعصب او ناروا دښمنۍ د جواز حکم کړی؟!

احتمال لري پوښتنه وشي چي که داسي ده نو په صدر اسلام

(c) ketabton.com: The Digital Library

كي د مسلمانو تر منځ د جګړو لپاره څه توجيه وړاندي كولى شئ؟

وايو: مونږ پدې اړه همغه څه وايو چي قرآنكريم ويلي:

تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ * البقره: ۱٤

دا یو امت وو چي تېر شو، د هغوی لپاره د هغوی د کړو جزا ده او تاسو ته د خپل عمل نتيجه او له تاسو نه د دوی د عمل په هکله پوښتنه نه کېږي.

مونږ د هغوی د اعمالو په هکله نه پوښتل کېږو، له مونږ نه د خپلو عملونو سوال کېږي. دا دئ د پخوانيو مؤمنانو په هکله زمونږ نظر، مونږ د هغوی نېکي بيانوو او نور ديته رابولو چي په ښېګڼه او خير كي د هغوی په لاره لاړ شي، د هغوی تقليد وكړي او د هغوی د اشتباهاتو او غلطيو د بخښني دعا ورته كوو.

دا مهمه او ضروري نده چي د هغوی د اختلافاتو په هكله څېړنه وكړو، د اختلافاتو عوامل ئې وپېژنو، په حقيقت ئې ځان پوه کړو او بيا حكم صادر كړو او د هغوی اختلافات د مسلمانانو تر منځ د اختلاف او بېلتون سبب وګرځوو!! اصلي او ضروري مسئله دا ده چي امت له تعصباتو نه وژغورو، له مذهبي تعصباتو نه نجات وركړو او ټول په يوه ليكه كي راټول كړو.

څومره د افسوس خبره ده چي يو مسلمان بل هغه مسلمان تكفيروي، د فرعي مسائلو په سر د رأې د اختلاف له امله خپل هغه ورور تكفيروي چي په الله تعالى، رسول (ص)، قرآن، آخرت، ملائكو، قضاء او قدر ايمان لري، د همده قبلې ته لمونځ كوي، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

همده په شان رکوع او سجده کوي، ډېر د افسوس ځای دئ چي د ډېرو وړو امورو لکه په لمانځه کي د لاسونو د بندولو او نه بندولو، پورته کولو او نه پورته کولو له امله يو پر بل د کفر ټاپې ولگوي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي:

قولوا لا اله الا الله تفلحوا. روواه احمد

لا اله الا الله ووائی چي نجات ومومئ او بريالی شئ.

دا د پيغمبر علیه السلام لاره او حکم او دا د مسلمانانو تنگ نظري او جاهلانه دريغ!! راځئ خپل اعمال د اصحابو رضي الله عنهم د اعمالو سره پرتله کړو، ته به وائې چي علي رضي الله عنه له ابوبکر او عمر او عثمان رضي الله عنهم سره اختلاف درلود خو عمر رضي الله عنه فرمايي: که علي رضي الله عنه او د هغه مشورې نه وی نو عمر رضي الله عنه به هلاك شوی وی.

آيا علي رضي الله عنه له د وو لسيزو نه زيات د ابوبکر، عمر او عثمان رضي الله عنهم خلافت ته غاړه نه وه ايښې؟ په هر يوه پسې ئې په لمانځه کي اقتدا نه کوله؟ آيا له ټولو سره ئې بيعت نه وو کړی؟ او له هر يوه سره ئې مرسته او ملگرتيا نه کوله؟

که دا ومنو چي علي رضي الله عنه له دريو نورو يارانو سره اختلاف درلود؛ خو اختلاف ئې پټ ساتلی وو، نو آيا له ده سره د محبت او د ده د متابعت تقاضا دا نه ده چي مونږ هم خپل قهر پټ وساتو، له صبر او زغم نه کار واخلو، خپل مخالفت علني او ښکاره نه کړو، يو د بل په خلاف له اقداماتو نه ځان وساتو، د کفر فتواوی صادرې نه کړو؟!

(c) ketabton.com: The Digital Library

اهل سنت په داخلي جګړو کي د علي رضي الله عنه عمل د همدې (داخلي اختلافاتو) برخي په فقهي امورو او احکامو کي د اصل په توګه منلی دئ او په هغه حدیث استناد کوي چي له ده څخه روایت شوی دئ، علي رضي الله عنه د جمل په جګړه کي اعلانوي:

د جنګ له ډګر نه تښتیدلي خلك مه تعقیبوئ، بندیان مه وژنئ او پر ټپیانو حمله مه کوئ، چا چي وسله کیښوده هغه ته پناه ورکړئ، د خلکو کورونو ته مه ننوزئ، د ښځو حرمت ته درناوی وکړئ، ښځو ته لاسونه مه اوږدوئ، حتی که ښکنځلې درته وکړي هم، یو شمېر جنګیالانو ویل: دښمنان اود هغوی ښځی او اولادونه باید غلامان ونیول شي، علي رضي الله عنه ورته په قهر شو اوئې فرمایل: له تاسي نه کوم یو دا جرأت کولی او دا منلی شي چي ام المؤمنین عایشه رضي الله عنها ئې په برخه ورسېږي؟!!

هغه شخص هیڅ لوی او مهم شخص ندی چي د اصحابو رضي الله عنهم اختلافات لوی کړي او د مسلمانانو د افتراق او بېلتون وسیله ترې جوړه کړي، لوی او عاقل شخص هغه دئ چي د مسلمانانو تر منځ د وحدت او یووالي لاري ولټوي، د امت په نفاق او شقاق اوښکي تویي کړي او مسلمانانو ته بلنه ورکړي چي سره یو شي او ورته ووایي چي تاسي ورونه یاستئ، تاسو د یوه جسد حیثیت لرئ، د یوه خدای بندګان، د یوه رسول او یوه کتاب پیروان او د یوې قبلې خاوندان یاستئ، اختلافات یوې خوا ته پرېږدئ، تعصب لیری وغورځوئ، سره یو شئ، یو د بل خوا ته ودرېږئ، یو ځای لمونځ ادا کړئ، یو په بل پسې اقتداء وکړئ، پروا نه کوي که

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو لاس تړلی او بل خلاص لاسونه په لمانځه ودرېږي، ټول خپل قوت د دښمن خوا ته متوجه کړئ او په یوه غږ د حق دښمنه عناصرو مقابله وکړئ.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

لاَ تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤمِنُوا. وَلاَ تُؤمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا.

ترهغې به جنت ته داخل نشئ چي ایمان مو نه وي راوړئ او تر هغې به مؤمنان نشئ تر څو مو چي یو له بل سره مینه او محبت نه وي کړئ.

قرآنکریم فرمایي:

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ * الفتح: ۲۹

محمد چي د الله رسول دئ او هغه کسان چي له ده سره دي پر کافرانو شدید او په خپل منځ کي رحم کوونکي دي.

یوه ورځ د افغانانو په یوې غونډه کي یوه عالم د خپلو خبرو په پای کي د دعا لاسونه پورته کړل او په ډېر سوز او انهماك سره ئې وویل: خدایه! په خپل عظمت او جلال سره د هغو کسانو لاسونه او قلمونه مات کړه چي د مسلمانانو ترمنځ د اختلافاتو باعث کېږي!! د غونډې په پای کي د ماښام د لمانځه وخت شو، ومې کتل چي ځیني یوې خوا ته یو ځای شول او په لمانځه ودرېدل او ځیني بلي خوا ته سره غونډ شول او بېل ئې لمونځ وکړ، کله چي هغه عالم دعا کوله وېرېدم چي هسي نه همدا اوس ډېر لاسونه او قلمونه مات نشي؛ خو له دعا نه لږ وروسته مي ولیدل چي سره بېل شول او حتی د لمانځه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره هم سره یوځای نشول!! الله تعالی دې پر مونږ رحم وکړي، له دې دردونکي حالت نه دې مسلمانان وژغوري او دا توان او جسارت دې ورپه برخه کړي چې د مسلمانانو تر منځ د بېلتون ټول دیوالونه ونړوي، د تعصب پردې څېرې کړي، په لمانځه، جهاد او سیاست کي سره یو شو او له شخص پالني نه خدای پالني، له مذهب پالني نه دین پالني، له فروعاتو نه اصولو ته، له مسلمانانو سره له دښمنۍ نه د اسلام له دښمنانو سره دښمنۍ ته لاړ شو.

د مذهبي اختلافاتو اور ته یا دښمنان لمن وهي او یا بدغرضه او سوء علماء.

مونږ دوه ډوله عالمان لرو: یوه ډله مؤمن او حق پالونکي چې تل د حق په لټه کي وي، د حق خبره کوي او د ټولي دنیا د مخالفت پروا نه کوي، دوهمه ډله هغه عالمان دي چې د خلکو خوښي لټوي که څه هم د الله تعالی د قهر او ناخوښۍ په بیه وي، ګمان کوي چې انسانان روزې ورکوي او د دې لپاره چې معامله ئې خرابه نشي، د خلکو د سلیقې خلاف خبري نه کوي، د خلکو په منځ کي د خورو او مروجو خرافاتو په خلاف غږ نه اوچتوي، څه چې خلکو غوره کړي وي دوی همغه ورته توجیه کوي، حق پټوي او د خلکو ناروا غوښتني تائیدوی او د اثبات لپاره ئې مذهبي دلایل او توجیهات وړاندي کوي!! د امت زیاتره مشکلات او غمونه د همدې ډلي علماوو له لاسه راولاړ شویدي.

زه دا نه وایم چې مذهب پرېږده، بلکه دا وایم چې حق یوازي په خپل مذهب پوري محدود او منحصر مه شمېره، د فرعي اختلاف له

(c) ketabton.com: The Digital Library

امله پر نورو د کفر ټاپې مه وهه، تعصب مه کوه، د مسلمانانو د وحدت او يووالي هڅې کوه او هر مسلمان خپل ورور وشمېره.

د مذهبي اختلافاتو د له مينځه وړلو او د مسلمانانو تر منځ د يووالي په لار کي تر ټولو مهم گام دادی چي: ټول ديته راوبولو چي قرآنکريم د ټولو اختلافاتو د حل او فصل يوازينی مرجع ومني، قرآنکريم د مسلمانانو د وحدت راز او د ټولو مناقشاتو او اختلافاتو د حل معيار وشمېري، لکه څرنگه چي قرآن حکم کوي هر وخت او په هره مسئله کي چي اختلاف پيدا کېږي بايد قرآن ته مراجعه وشي او د قرآنکريم فيصله وروستی فيصله وشمېرو او عمل ورباندي وکړو. قرآنکريم زمونږ د هر مشکل د حل لپاره لارښووني لري، زمونږ هرې پوښتني ته بشپړ ځواب راکوي، مونږ ايمان ورباندي لرو بايد فيصلې ئې هم ومنو.

شايد پوښتنه وشي چي له قرآنکريم نه د ليری والي له امله مسلمانان داسي حالت ته رسېدلي چي اوس همدا قرآن چي بايد د وحدت رمز او د فيصلو معيار وي، د اختلاف سبب جوړ شوی، هرڅوك او هره ډله بېل او ځانگړی تعبير ترې لري او د همدې قرآني آيتونو د تفسير په هکله اختلافات د فقهي او فکري اختلافاتو عامل او سبب جوړشوي!!

هو، دا يو تريخ واقعيت دئ، بايد د دې رنځ علاج ولټول شي، فکر کوم دا رنځ او مشکل داسي حلولی شو چي: اسلامي نهضتونه يا کوم اسلامي هيواد ابتکار وکړي او په قرآنکريم، تفسير او حديث پوه غښتلي عالمان راغونډ کړي، له ټولو اسلامي گوندونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او مذهبي ډلو نه غوښتنه وکړي چي مشهور او متقي علماء ورمعرفي کړي، بيا دا علماء د علمي څېړنو په رڼا کي او له ټولو معتبرو تفاسيرو نه په استفادې سره، د قرآنکريم يو جامع تفسير تهيه او تدوين کړي او همدا تفسير د ټولو مسلمانانو او ټولو مذاهبو د پلويانو لپاره يوازنی د اعتبار وړ تفسير اعلان شي او په کافي اندازه نسخې ئې خپرې او چاپ شي، پخوانيو مفسرينو ته له زيات احترام او درناوي سره سره ټول پخواني تفسيرونه يوې خواته غونډ شي او نور ئې د چاپ اجازه ورنکړل شي، لکه څرنګه چي عثمان رضي الله عنه د اختلافاتو د مخنيوی په خاطر د قرآنکريم متعددې نسخې راغونډې کړې، يوه نسخه ئې ترې انتخاب کړه او نورې ئې يوې خوا ته کړې، همداسي يو کار بايد د تفاسيرو په هکله هم تر سره شي.

د علماوو همدا ټولنه په دې هم بايد توافق وکړي چي نور بايد هيڅوك هم په ځانګړې او شخصي توګه د قرآنکريم تفسير ونکړي، تفسير او په تفسير کي تجديد او له سره کتنه بايد د همدې ټولني وظيفه وبلل شي. د تفاسيرو له يووالي نه وروسته د ټولو مذاهبو منل شوي او ثقه روايات بايد د همدې تفسير په رڼا کي وڅېړل شي او همدا مشترك تفسير معيار وبلل شي، هر رأي او روايت چي له دې تفسير سره سمون ونلري، هغه بايد يوې خواته شي او له اعتبار نه ولوېږي. او پدې ترتيب ټول هغه کمزوري، ضعيف او موضوعي روايات حذف شي چي د مسلمانانو اکثر اختلافات ترې راولاړ شوي، ټول روايات بايد د قرآن په رڼا کي چاڼ شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا کار نه یوازې د مسلمانانو ترمنځ اختلافات له مینځه وړي، ټول د وحدت په مزې ترې، بلکه په ټوله اسلامي نړۍ کي د ټولنیز، سیاسي او اقتصادي نظامونو د یووالي عوامل هم برابروي.

نن ورځ د اسلامي امت په منځ کي د متعددو مذهبي ډلو د موجودیت ترڅنګ له هندویزم، بودایزم، اور لمانځونکو او بت لمانځونکو نه متأثرې ډلي هم وینو، همداراز اسلامي نړۍ په سیاسي، اقتصادي او اجتماعي ډګرونو کي هم د تشتت او تعدد ښکار ده او په اسلامي دنیا کي مختلف او متناقض نظامونه رائج دي چي زیاتره ئې حتی د اسلام سره څرګند تضاد لري.

هر زړه سواند محلل چي د امت له مشکلاتو نه خبر دئ پدې باور لري چي: د دې اختلافاتو اصلي عامل د واحد تعلیمي نظام او نصاب نشتوالي او د اسلامي اصولو په اړه د نظریاتو اختلاف دئ. د تفسیر په اړه د نظریاتو د توحید او د یوه جامع، شامل او منل شوي تفسیر د تدوین له لاري کولی شو دا بېلتون او اختلاف ختم کړو او امت له خطرناکو عواقبو نه وژغورو.

اسلامي امت داسي اتلانو ته سترګي په لار دئ چي له دې بدې ورځي، ذلت او خوارۍ نه د نجات لپاره قیام وکړي او د مسلمانانو د تبر برم د اعادې لپاره میدان ته شي، د امت د وحدت او یووالي لاري ولټوي او دا خوار امت بېرته د تبر برم لوړې څوکي ته اوچت کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم فصل

زمونږ عقیده

سریزه

الحمدلله وکفی وسلام علی عباده الذین اصطفی و بعد:

په افغانستان کي اسلامې جهاد د امت د ویښتابه او د جهاد د فریضې د احیا سبب شو، له امت نه ئې د حقارت، کمزورۍ، ذلت او خوارۍ احساس لرې کړ او په ځای ئې د عزت، قوت، سرلوړۍ او عظمت احساس ورکړ، له امت سره ئې د روښانه مستقبل او تېر برم د بېرته لاسته راوړلو هیلې راپیدا کړې. د اسلام دښمنان چي په مستقیمه یا غیرمستقیمه توگه د امت پر برخلیك مسلط دي، لوی اسلامې هیواد ئې په وړو وړو محکومو او نورو ته په هر څه کي اړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټوټو وېشلی، خپله بقاء او پر اسلامي نړۍ د تسلط دوام له اسلام نه د مسلمانانو په لرې والي او تفرق او تمزق کي لټوي، د جهاد احیاء او د اسلام لور ته د بېرته راګرځېدو او عودت خوځښت د ځان لپاره لوی خطر ګڼي، دوی له پیل نه د جهاد له پایلو او د مجاهدینو په لاس د یوه اسلامي دولت له تأسیس نه ډېر سخته وېره او تشویش درلود، د مجاهدینو په وړاندي د روسي ځواکونو له ماتې نه وروسته، سمدلاسه د کمونیستي امپراطورۍ زوال پیل شو، دا هغه امپراطوري وه چي د جهاد له پیل نه مخکي ئې ټوله دنیا ګواښله، ټول ترې وېرېدل او د هغې مخي ته د ودرېدو جرأت ئې نه درلود، د دې جهاد په نتیجه کي د دغې ځواکمني او وحشي امپراطورۍ سقوط او زوال د دښمنانو وېره او پریشاني نوره هم زیاته کړه. مونږ د جهاد له لومړیو ورځو نه د دښمن له توطئو سره مخامخ وو، د وخت په تېرېدو سره دا توطئې تشدید او زیاتیدلی، دښمنانو د متعددو ډلو جوړولو، د فکري او عقیدتي اختلافاتو د رابرسیره کولو او بیا دا ډول اختلافات په داخلي جنګونو د بدلولو لپاره له هیڅ جنایت او کوشش نه ډډه ونکړه. دا توطئې او مداخلې که څه هم مجاهدین ئې له مشکلاتو سره مخ کړې وو خو دښمنان پدې ونه توانیدل چي د جهاد د بري مخه ډب کړي. د دښمنانو له خوا د راولاړ شوو مشکلاتو له جملې نه یو هم د داسي یوی ډلی جوړول وو چي هغې ته ورته ډلي په نورو اسلامي هیوادونو کي هم د اصیل اسلامي نهضت د مقابلې لپاره رامنځته شوې دي. لدینه هدف دا دئ چي مسلمانان په فرعي مسائلو مصروف شي، فرعي فقهي مسائل ئې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره مشغول کړي چي اساسي مسائل لکه د طاغوتي نظامونو په ضد جهاد او د مفاسدو او مظالمو مقابله، هیره کړي او په فرعي اختلافي مسائلو کي هومره غرق شي چي اساسي مسائلو ته ئې نه پام شي او نه ورته فرصت وموميي او د دې وخت په لاس ورنشي چي له پردیو نه د آزادۍ، د اسلامي حکومت د قیام او اسلام ته د خلکو د بلني په لاره کي مؤثر او لازم اقدامات وکړي. دا ډله چي یوه خاصه منبع ئې جوړوي، وده ورکوي او وسایل او امکانات ورته تهیه کوي، همدې ډلي مونږ ته هم مشکلات راولاړ کړل او هغه داسي چي د دې ډلی غړي چي له هر چا سره مخامخ شي نو ورته وائي: د مذهب پیروي شرك دئ!! د مذاهبو امامان لکه بتان او اصنام دي!! چي پیروان ئې د دوی عبادت کوي!! له هرچا نه تپوس کوي چي ووایه پرعرش د الله تعالی د استوی په هکله څه نظرلري؟ د الله تعالی د ید ، قدم، عین، سمع، مجئ، اتیان او نزول په رابطه څه عقیده لری؟ او څه نور مسائل لکه رفع الیدین (په لمانځه کي د لاسونو پورته کول) آمین بالجهر، په امام پسې قرائت او داسي نوری مسئلی!! پداسي طریقی سره مطرح کوي چي د خلکو ترمنځ د اختلافاتو سبب گرځي، مذهبي تعصباتو ته لمن وهي او بالآخره خبره د یوه بل تکفیر او د یوه بل په خلاف د فتواگانو د صادرولو مرحلې ته رسوي. نه مي غوښتل د داسي مسائلو په اړه څه ولیکم او له اساسي مسائلو لکه جهاد او دعوت نه دیخوا ته توجه واړوم او د خپل فرصت یوه برخه دیته وقف او ځانگړې کړم او څه ولیکم، په دې هکله مي موجود بې شماره کتابونه کافي بلل، خو ومو لیدل چي قضیه ډېره جدي ده، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې مسائلو د مطرح کولو ترشا سياسي اهداف پراته دي، دښمنان غواړي لدې ډلي او د هغې له خوا مطرح او راپيدا شوو مسائلو نه د مجاهدينو په خلاف استفاده وکړي، مجاهدين ورباندي بدنام کړي او په همدې ډلي پوري د تړليو تبليغاتي وسائلو له لاري د مجاهدينو په خلاف ناروا او بې بنسټه تبليغات کوي، ادعا کوي چي گويا مجاهدين مشرکين دي، عقيده ئې خرافي او خرابه ده او په افغانستان کي روان جنگ د مشرکينو او ملحدينو ترمنځ جگړه ده. دا بې اساسه تبليغات دومره زيات شول او په عربي نړۍ کي د همدې ډلي د مؤسسينو له خوا دومره تکرار او زمزمه شول چي نږدې وه ټول خلك د مجاهدينو د عقيدې په هکله شك وکړي، هرڅوك چي له کوم مجاهد سره مخامخ کېږي، نو لومړی د مجاهدينو د عقيدې په رابطه پوښتنه ترې کوي، په ځانگړې توگه د همدې مسائلو په اړه چي دا ډله ئې ډېر تکراروي، بيا په مجملو ځوابونو هم نه قانع کېږي. په ياد مي دي چي يو دوست چي د همدې ډول تبليغاتو تر اغېزې لاندي راغلی وو، مونږ ته راغی، د خبرو په ترڅ کي ئې پوښتنه وکړه چي د عقيدې په اړه له کومو مصادرو نه استفاده کوئ؟ ما ورته وويل: له قرآن او احاديثو نه. د دې خبري په اورېدو سره ئې رنگ بدل شو، د عدم قناعت او ناخوښۍ نښانې ئې په څېرې کي راڅرگندې شوې، وئې ويل: دا خو مجمل ځواب دئ! يوه افغان ورور چي په مجلس کي ناست وو، وويل: مونږ په خپلو مدرسو کي د عقيدة الطحاويه کتاب تدريس کوو. هغه دوست پدې هم قانع نه شو، غوښتل ئې د عقيدة الطحاويه د کومې شرحې نوم ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

واخستل شي، تر څو ئې قناعت حاصل او د مجاهدینو د عقیدې په هکله ئې شکوك او شبهات رفع شي. هغه افغان ورور ورته وویل چې مونږ د علامه ابي العزالحنفي (رحمه الله) شرح تدریس کوو، پدې سره هغه میلمه دوست څه آرام او ډاډه شو.

د داسي خلکو له وضعې او له هغو پوښتنو نه چې دوی ئې د مجاهدینو د عقیدې په رابطه مطرح کوي په څرگنده معلومېږي چې متعصب او متعنت یا گمارل شوي او استخدام شوي افراد څومره کوشش کوي چې د مجاهدینو په اړه او د دوی د عقیدې په رابطه د نړۍ له نورو مسلمانانو سره شکوك او شبهات راپیدا کړي، د اسلام دښمنان د دې پخاطر چې له مجاهدینو سره د نړۍ د مسلمانانو رابطه وشلوي او پرې نږدې چې جهادي روحیه د اسلامي نړۍ نورو برخو ته خوره شي، د همدې شوم هدف لپاره میدان ته راوتلي او غواړي د مذهبي اختلافاتو راولاړولو له لاري د مسلمانانو د وحدت مخه ونیسي، دوی هڅه کوي مسلمانان په فرعي مسائلو کي مصروف وساتي او پدې سره ئې له اصلي او اساسي مسائلو نه غافل کړي، دوی جاهل او بې خبره عناصر په کار اچوي او د همدوی په لاس د مذهبي تعصباتو اور بلوي او د مسلمانانو تر منځ اختلافات راولاړوي.

زمونږ مجاهدین همیشه لدې ډول پوښتنو سره مخ کېږي او د هغو کسانو له خوا چې د دښمنانو د تبلیغاتو تر اغېزې لاندي راغلي په مکرره توگه د عقیدې په هکله ترسوال لاندي راځي، سوال کوونکي بیا په مجمل او لنډ ځواب هم اکتفا نه کوي، غواړي په دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

رابطه اوړد او مفصل ځواب واوري ترڅو ډاډه او د مجاهدینو د عقیدې په هکله ورسره پیدا شوي شکوك رفع شي.

که څه هم پدې هکله ډېر کتابونه لیکل شوي او مونږ چې څه دلته راوړو هغه به هم د امت د منل شوو علماوو نظریات،او له معتبرو اسلامي کتابونو نه رانقل شوي اقتباسات او د دوی د مفصلو نظریاتو لنډیز وي، خو د یو شمېر مخلصو وروڼو د غوښتني او د مجاهدینو په هکله د شکوکو او شبهاتو د له منځه وړلو لپاره مجبور شوم دا رساله ولیکم. تر هر څه د مخه باید ووایم چې مونږ د ټولو حقه مذاهبو منونکو او پلویانو ته احترام لرو ،او له هغوی سره د نظر د اختلاف باوجود د ټولو ترمنځ د یووالي غوښتونکي یو او هغه کسان معذور شمېرو چې د حقایقو د ادراك په لار کي له مخلصانه او جدي هڅو او هاند نه وروسته هم پدې ندي توانیدلي چې ټول حقایق درك کړي او د ځینو حقایقو په پېژندلو کي غلط شوي. مونږ دا ډله خلك معذور شمېرو ، له بخښونکي خدای نه ورته د مغفرت سوال او د هدایت دعا کوو ، خو له هغوکسانو نه کلك نفرت او ژوره کرکه لرو چې له فرعي اختلافاتو نه د مسلمانانو ترمنځ د بېلتون او تفرق او د نورو د تکفیر وسیله جوړوي او پردیو ته دا امکان په لاس ورکوي چې له همدې لاري خپل سیاسي اهداف پلي کړي. دا ډول کسان له بل هرچا نه اسلام او اسلامي تحریك ته زیات خطر لري. هیله مندیم هادي او کریم خدای مونږ ټولو ته هدایت وکړي د حق او صواب لار راوښیي، د قرآني آیتونو او مبارکواحادیثوصحیح علم اوپوهه راکړي او پراسلام دپوره عمل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نېکواو صالحوامامانواو سلف صالح په لاره دتګ توفیق راپه برخه کړي.

اَللهُم ارنَاالْحق حَقاًوارْزُقْنااتباعهُ،وارناالْباطِلَ باطِلا وَارزُقْنااِجْتِنابه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه -- توحید او شرك

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله تعالی په اړه زمونږ عقیده

الحمدلله نحمده ونَستعينه ونستغفِره ونتوبُ اليه ونعوذُبالله منْ شرور انْفُسناومَنْ سيئاتِ اعْمالنا، منْ يَهده اللهُ فلامُضل له ومنْ يضلل فلاهادي له، وَاشهدان لااله الا اللهُ وحْدهُ لاشريكَ له واشهدان محمداً عبْدُهُ ورسوله.

اعوذ بالله من الشيطن الرجيم. بسم الله الرحمن الرحيم.

هُوَ اللَّهُ الَّذي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤمنُ الْمُهَيْمنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّه عَمَّا يُشْرِكُونَ*هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا

(c) ketabton.com: The Digital Library

فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ" *

الحشر:۲۳-۲٤

الله تعالی د ټول عالم پیدا کوونکی او پالونکی دئ، په هغه کي د رب او ټولواك په حیث تصرف کوي. په ذات، صفاتو او افعالو کي د کمال په ټولو صفاتو متصف دئ، له هر عیب او نقص نه پاك، منزه او لوړ دئ. پدې هستی کي چي څومره ښکلا، ښایست، جمال او کمال ترسترگو کېږي؛ د ده له لوري دي او ده د عالم موجوداتو ته ورپه برخه کړي. نه هیڅ سیال او شریك لري او نه ئې هیڅ مثل او مثال شته، ابتداء او انتهاء نه لري، اول دئ او آخر، فنا نه لري، له ټولو مخلوقاتو نه مخکي وو او له ټولو نه وروسته به وي. هغه ظاهر دئ چي د کائناتو ټولي برخي ئې په وجود شهادت ورکوي، باطن دئ چي د انسان په وهم او فهم کي نه ځايېږي، انسان يي د ذات له ادراك نه عاجز دئ، هیڅ مثال ئې نشته. تلپاتې ژوندی دئ چي هیڅ مرگ او فنا نه لري، ټول شیان هغه پیدا کړي، ټولو ته ئې ژوند ورکړی، هغه خالق یعني پیداکوونکی او رب یعني پالونکی دئ، د کائناتو د تدبیر واك له هغه سره دئ، قیوم دئ چي یوه لحظه هم د کایناتو د امورو له اداري او تدبیر نه غفلت نه کوي، چا ته چي وغواړي ژوند ورکوي او څوك چي وغواړي له ژوند نه محروموي، وژني ئې او بیائې بېرته راژوندی کوي.

په دې هستی کي هیڅ پېښه د الله تعالی له ارادې پرته نه شي واقع کېدلی. هره لویه او وړه پېښه د هغه په اجازه او اراده، د هغه له خوا د وضع شوو ضوابطو، سننو، قضا او قدر مطابق ترسره کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم د شیانو په خلقت کي او هم د عالم په ټولو هغو تحولاتو او بدلونونو کي چي د الله تعالی په اراده ترسره کېږي، خاص مصلحت او حکمت پټ دئ، د خدای په مخلوقاتو کي بیهوده، عبث او بې هدفه شی نشته. د دې هستي دا بې حسابه توکي ئې هر یو په ډېره ښه توګه د خاص هدف د تحقق لپاره پیدا کړی، د شیانو خلقت هغه هم په خاص شکل او کیفیت سره د الله تعالی کار دئ، ځکه هغه خالق، باري او مصور دئ.

د الله تعالی ټول د کمال صفات ازلي او ابدي دي، نه څه ترې کمېږي او نه څه ورباندي زیاتېږي. هغه غني او بې نیازه دئ، هیڅ او هیڅ څه ته اړ ندی، غناء ئې ذاتي صفت دئ، ټول شیان ده ته اړ او محتاج دي، هم په خپل خلقت کي او هم په بقاء او وجود کي.

قدیر او ځواکمن دئ، هرکار ورته آسان دئ، ټول شیان ئې پیدا کړل، برابر ئې کړل، اندازه او مقدار ئې ورته وټاکو، پیل او پای ئې ورته تعیین کړ، هر یوه ته ئې لاره او مسیر وټاکو، هدایت او لارښوونه ئې ورته وکړه.

نه څه له پیدایښت نه مخکي ترې پټ دي او نه له پیدایښت نه وروسته، پټ او ښکاره، شاهد او غائب، ماضي او مستقبل ټول ورته معلوم دي، علم ئې په هرڅه حاوي دئ، هیڅ داسي څه نشته چي ترې پټ وي، لوی او ووړ، نږدې او لری، رڼا او تیاره هیڅ ترې پټ ندي.

الله تعالی نه یوازي دا هستي پیدا کړې ده، بلکه د رب او پالونکي په حیث هر څه اداره او پالي، هرڅه د ده په اراده، تقدیر او

(c) ketabton.com: The Digital Library

توفیق ترسره کېږي. ټول شیان ئې د قضا او قدر تابع دي، اراده ئې هر چیرته او په هرڅه کي نافذ ده، هیڅ شی ئې د ارادې مخه نشي نیولی، کوم کار چي هغه ئې د کېدو اراده ونکړي نشي کېدی، د بندگانو اراده د ده د ارادې تابع ده، څه چي ورته وغواړي همغه کېږي او څه چي ونه غواړي هغه نشي کېدی، بندگان په خپله هیڅ نشي کولی، د هرڅه او هرکار توفیق د ده له لوري دئ. نه څوك د هغه قضاء بدلولی شي او نه ئې د ارادې مخه نیولی شي، په ټول عالم کي هیڅ داسي قدرت او ځواك نشته چي د ده حکم وځنډوي او د ده د امر مانع شي. د هغه قضاء نافذه او حکم ئې حاکم دئ، په هر څه غالب، امر ئې په خپل ټاکل شوي او معین وخت تحقق مومي، داسي نده چي د هستي او کایناتو له خلقت، د ضوابطو او قضاء له وضع کولو نه وروسته ئې دا مخلوقات په خپل حال پرېښي وي او هر څه ئې خپلي مخي ته آزاد خوشي کړي وي او گویا اوس پېښي په خپله د وضع شوو ضوابطو مطابق واقع کېږي، نه، داسي نده، بلکه هره پېښه، په هره شېبه کي، د ده جل جلاله په اجازه، توفیق او د ده لخوا د ټاکل شوي تقدیر او قضاء مطابق ترسره کېږي.

د الله تعالی په اړه زمونږ د دې عقیدې مصدر او منبع قرآنکریم او د رسول الله صلی الله علیه وسلم سنت دئ، مونږ په هر هغه څه باور او ایمان لرو چي علیم خدای او د ده رسول صلی الله علیه وسلم په صراحت او وضاحت سره بیان کړیدي، څه ئې چي په څرگنده توگه او په تفصیل سره بیان او شرحه کړیدي، په همغه واضح، څرگند او مفصل شکل ورباندي ایمان لرو،او څه ئې چه مجمل پرېښي، په

(c) ketabton.com: The Digital Library

همغه مجمل شکل ئې اکتفاء کوو ، له څه زیاتولو او څه کمولو نه ډډه کوو ، له خپل حد نه تېرى نه کوو ، هغه شیان چي الله او رسول ئې په تفصیل سره ندي بیان کړي او زمونږ له فهم او ادراك نه ئې لوړ شمېرلي، مونږ بې ځایه تکلف نه کوو ، بې ګټې زحمت نه باسو ، آمنا او اسلمنا وایو ، د دې ډول شیانو په کنه او حقیقت د پوهېدو بې ځایه او بې فائدې هڅه نه کوو. د خپلو اختلافاتو او منازعاتو د حل لپاره الله او د ده رسول ته رجوع کوو او همدا مرجع د حق او باطل د پېژندلو او د اختلافاتو د حل یوازنۍ مرجع شمېرو. د دین او ایمان په امورو کي د الله او د رسول صلى الله علیه وسلم په مقابل کي د هیچا خبره د اعتناء وړ نه ګڼو، د هغه چا خبره نه منو چي د الله او د رسول الله صلى الله علیه وسلم په لارښوونو مبتني نه وي، د الله او د ده د رسول له وینا سره مخالف اقوال له یوه سره ردوو. مونږ د رسول الله صلى الله علیه وسلم یاران او هغوى ته نږدې خلك د دیني امورو په فهم او پوهي کي تر نورو مقدم ګڼو.

که پوښتنه رانه وشي چي کوم مذهب ته ترجیح ورکوئ؟ نو وایو چي حنفي مذهب ته ترجیح ورکوو، دا ځکه چي د اهل سنت وجماعت دا مذهب مو تر بل هر مذهب نه پر کتاب الله او د رسول الله صلى الله علیه وسلم پر سنت ولاړ او د سلفو پر منهج مبتني موندلى؛ خو دا هم په تأکید سره وایو چي نورو مذاهبو او پلویانو ته ئې احترام لرو ، له هغوى سره په آراوو او نظریاتو کي اختلاف روا اختلاف شمېرو او الله تعالى ته سوال کوو چي زمونږ او هغوى اشتباهات معاف کړي، مونږ په فرعي مسائلو کي د اختلاف په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اساس هيچا ته د گمراه، مشرك او كافر خطاب نه كوو، بلكه د دې برعكس د ټول امت د يووالي او د ټولو مذاهبو ترمنځ د تقارب او وحدت غوښتونكي يو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله تعالی اسماء او صفات

د الله تعالی په پاکو نومونو او لوړو صفاتو ایمان درلودل د ایمان بالله له اساسي اجزاوو څخه دئ، له همدې لارې کولی شو الله تعالی ښه وپېژنو او له خپل رب سره د خپلو اړیکو د څرنګوالي په کیفیت پوه شو. لکه څرنګه چې مونږ مکلف یو د الله تعالی په ربوبیت ایمان ولرو، په دعا او عبادت کې د هغه لوري ته رجوع وکړو، هغه ته پناه ورووړو، د هغه عبادت وکړو او له هغه نه مرسته وغواړو، همدا راز مکلف یو چې الله تعالی په هغه نومونو سره یادکړو چې په خپله ئې را ښوولي دي.

که څه هم هغه آیتونه او احادیث چې د الله تعالی نومونه پکې ذکر شوي اکثراً ډېر واضح او څرګند دې او هرڅوك پرې پوهېدلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، خو پدې هکله يو شمېر داسي آيات او احاديث هم شته چي د علماوو ترمنځ د مناقشاتو او د نظر د اختلاف سبب شويدي، دا ډول نصوص ځينو د صفاتو آيات او احاديث بللي او نورو ورته متشابهات ويلي دي. پدې ډول نصوصو كي الله تعالى ته داسي افعال منصوب شويدي چي همدې ته ورته افعال او اعمال انسان د خپلو اعضاوو او جوارحو په واسطه ترسره كوي، لكه اورېدل، ليدل، وركول، اخيستل، تلل، راتلل، چي دا اعمال په غوږونو، سترگو، لاسونو او پښو ترسره كېږي.

د اسلام په پيل كي د اصحابو او سلف صالح ترمنځ د دې ډول نصوصو په هكله هيڅ اختلاف نه وو، پدې اړه د دوی ترمنځ هيڅ ډول مناقشه نده شوې او نه پدې رابطه له دوی نه اختلاف روايت شويدی، د دوی (سلف صالح) مذهب او نظريه دا وه چي دوی به د همدې نصوصو په الفاظو اقرار كاوو او په معنى به ئې ايمان درلود ، د كيفيت په هكله به ئې له بحث او له مناقشې نه ډډه كوله. له ابي عبيدالقاسم بن سلام رحمه الله نه د دې ډول احاديثو په هكله پوښتنه وشوه؛ ده په ځواب كي ورته وويل: مونږ دا احاديث حق بولو، باور لرو چي ثقه راويانو يو له بل نه روايت كړيدي؛ خو كه د تفسير او معنى په رابطه ئې سوال رانه وشي نو وايو چي د پخوانيو علماوو (سلف صالح) په منځ كي داسي څوك نه مومو چي دا ډول نصوص ئې تفسير او تشريح كړي وي، نو مونږ ئې هم له تفسير او تشريح نه ځان ساتو، فقط د هغه تصديق كوو، ايمان ورباندي لرو او د كيفيت د ادراك په هكله ئې بې فايدی هڅې نه كوو او سكوت غوره گڼو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابو المعالي جويني په خپل کتاب "الرسالة النظامية" کي ليکي:

و ذهب ائمة السلف الى الانكفاف عن التأويل و اجراء الظواهر على مواردها و تفويض معانيها الى الرب" و يقول: "وقد درج اصحاب رسول الله صلى الله عليه و سلم على ترك التعرض لمعانيها و درك ما فيها" ثم يقول: "فلوكان تأويل هذه الظواهر مسوغاً او محتوماً لا شك ان يكون اهتمامهم بها فوق اهتمامهم لفروع الشريعة، و اذا انصرم عصرهم و عصر التابعين على الاضراب عن التأويل كان ذلك هو الوجه المتبع فحق على ذى الدين ان يعتقد تنـــزيه الباري عن صفات المحدثين و لا يخوضوا في تأويل المشكلات ويكل معناها الى الرب تعالى"

سلفو امامانو له تأويل نه ډډه کړې، د نصوصو ظاهر ئې په خپل حال پرېښې او د هغوې معنى ئې الله تعالى ته مفوض کړې ده. بيا وايي: د رسول الله صلى الله عليه وسلم اصحابو دا غوره ګڼلې چي له معنى سره ئې کار ونلري او د هغې د ادراك لپاره هڅه ونکړي. ورپسې وايي: که د دې ظواهرو تأويل جايز او ضروري وى نو بېشکه چي دوى به ديخوا ته د شريعت د فروعاتو په نسبت زياته توجه کړې وى، پداسي حال کي چي د اصحابو او تابعينو دور داسي تېر شو چي له تأويل نه ډډه کېده، نو همدا کار د متابعت وړ دئ، هر ديندار انسان ته ښايي چي دا عقيده ولري چي الله تعالى د مخلوقاتو له صفاتو نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

منزه دئ، د مشكلو الفاظو په تأويل كي تكلف ونه كړي او معنى ئې الله تعالى ته پرېږدي.

پر دې ډول آيتونو او احاديثو باندي ايمان درلودونكي په دريو مهمو برخو وېشل شويدي:

- اهل ظاهر: دا ډله د متشابه آيتونو كلمات په همغه ظاهري معنى اخلي، قرب، معيت، نزول، استوى، مجئ او نورې دا ډول كلمې لكه يد، عين، اذن، د همدې كلماتو په ظاهري، متداولې او متبادرې معنى اخلي. له اهل ظاهر نه يو شمېر مشبه (تشبيه كوونكي) دي، يعنى هغوى د الله تعالى دا صفات د بنده ګانو د صفاتو په شان بولي او د الله صفات د بندګانو له صفاتو سره تشبيه كوي. د همدى ډلي يوه بله برخه كه څه هم د دې كلماتو معنى د لومړۍ ډلى په شان ظاهري او ذهن ته په نږدې معنى حمل كوي خو وايي چي مونږ الله تعالى په هيڅ شي كي له مخلوقاتو سره نه تشبيه كوو، هغوى دا كلمات په خپله ظاهري معنى سره تعبير او تفسيروي؛ خو د بلاتشبيه، بلاتكييف او بلاتمثيل قيد ورسره ږدي.
- دوهمه ډله : دا ډله ذكرشوي كلمات د هغې په ظاهري معنى سره نه اخلي ، لدې ډلى نه يوشمېر عقيده لري چي په دې ځاى كي لدې كلماتو نه د الله تعالى صفات ندي مراد ، بناء لازمه ده د دې الفاظو ظاهري او ذهن ته نږدې معنى ترې واخيستى شي، د مثال په توګه استواء بايد د تسلط او سيطرې او يد دقدرت او نعمت په معنى تفسير او تعبير شي، يو شمېر نورئې ظاهري معنى ردوى او د هغې مراد او مفهوم خداى ته پرېږدي او په خپله هيڅ نه پكي وايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- دریمه ډله: دا ډله پدې هکله بالکل څه نه وايي، سکوت ئې غوره کړی، له دې ډلي نه یو شمېر عقیده لري چې لدې کلماتو نه د الله تعالی صفات مراد ندي،او که فرضاً صفات ترې مراد وي؛ د هغه معنی هسي باید وشي چې د الله تعالی له شأن سره مناسبه او وړ وي. نور وائې چې د همدې نصوصو قرائت او تلاوت کافي دئ او له هر ډول تفسیر، تأویل او تعبیر نه ځان ساتي، نه یی په دې هکله په زړه او دماغ کي څه تصور وي او نه په خوله څه وايي.

د دې ډلو په رابطه باید وویل شي چې:

- د لومړنۍ ډلی عقیده بیشکه له صریحو نصوصو سره ټکر کوي او د دې عقیدې په بطلان او فساد کي هیڅ شك نشته. د اهل ظاهر د دوهمې ډلی عقیده که دا وي چې ید، سمع او بصرالهي صفات وشمېری او هغه غړي، جوارح او د فعل وسایل ونه بولي او له انسان سره ئې تشبیه نه کړي، قرب، معیت، نزول، استواء، مجئ، اتیان، اخذ او ایتاء د الله تعالی اختیاري افعال وشمېري او د انسان د افعالو سره ئې تشبیه نه کړي او د دې صفاتو او افعالو کیفیت او حقیقت خدای ته پرېږدي، نو مونږ ورسره اختلاف نه لرو او د دې عقیدې د صحت په هکله د شك ځای هم نه گورو.
- هغه ډله چې د ذات په هکله د تشبیه د نفی پخاطر د دې کلماتو ظاهري معنی ترې اخلي، دوی که څه هم له تشبیه نه تېښتي خو د الهي ثابتو صفاتو د نفی مرتکب کېږي، د دوی عقیده هم غلطه او فاسده ده، دا عقیده له هغو صریحو نصوصو سره ټکر او تناقض لري چې د الله تعالی لپاره دا صفات په اثبات رسوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- خو هغه ډله چي د الله تعالی د ذات سره د تشبیه د نفی کولو پخاطر د دې کلماتو ظاهري معنی نه اخلي او په عین وخت کي تأویل هم نه کوي، مراد او اصلي مفهوم ئې خدای ته سپاري او د الله تعالی له هیڅ صفت نه انکار نه کوي، د دې ډلي عقیده هم صحیح ده.
- هغه کسان چي پدې هکله یې سکوت غوره کړی، نه تشبیه کوي او نه تأویل، دا صفات د غړیو یا اندامونو او جوارحو په معنی نه اخلي، بلکه هغه د الله تعالی د شأن سره برابر او مناسب صفات شمېري، د دې کسانو د عقیدې د صحت په هکله هم د شك ځای نشته.
- همداراز هغه کسان چي د تقوی او احتیاط له مخي د همدې آیتونو په تلاوت اکتفاء کوي، له هر ډول تأویل نه ډډه کوي، نه په خپل ذهن کي خاص تصور قائموي او نه په ژبه پدې اړه څه وايي، که دوی د دغو آیتونو په مراد او مفهوم ایمان ولري، که څوك دا ډله جاهل او نادان گڼي نو واقعاً چي بې انصافي کوي.
- هغه کسان چي د عقیدې د سموالي په هکله ئې شك نشو کولی، د دوی ترمنځ اختلاف په اصل کي لفظي اختلاف دئ، د دوی ترمنځ اساسي او بنیادي اختلاف نشته.

پدې هکله ترټولو زیات صحیح، قوي او د اسلامي امت د امامانو له نظر سره مطابق نظردا دئ چي ووايو: مونږ په دې ټولو آیتونو او احادیثو ایمان لرو، اقرار ورباندي کوو، په الفاظو ئې تکلم کوو، خو هغه په خپلي ظاهري معنی نه اخلو، له تأویل نه ئې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېره کوو، په معنی او مرادئې ایمان لرو. ځکه که ظاهري معنی ترې واخلو نو د تشبیه او تمثیل مرتکب کېږو او الله تعالی له مخلوق سره تشبیه کوو، پداسي حال کي چي قرآنکریم فرمایي:

لیسَ کَمثله شئ،

او که تأویل پکي وکړو نو بیا به موهم د نص مخالفت کړی وي، ځکه قرآن فرمایي :

وَمَا يَعْلَمُ تأويلهُ إِلَّا اللَّهُ

گرانه وروره! که ته دا عقیده ولرې او په څرگندو الفاظو سره بې مجاملی ووایي چي:

- په مخلوقاتو کي هیڅ شی هم په ذات کي له الله تعالی سره شباهت او مماثلت نه لري.
- د لوی او قدیر خدای د ذات ادراك ممکن او میسر ندی.
- انسان نه شي کولی د الله تعالی د تصرف څرنگوالی په خپلو اختیاري افعالو کي درك کړي. اخذ، بطش، امساك، ایتاء، مجئ، اتیان دا ټول د الله تعالی لپاره ثابت شوي افعال دي، خو انسان ته نه دا ممکنه ده چي د دې افعالو کیفیت درك کړی شي،او نه دا افعال د مخلوقاتو له افعالو سره شباهت لري.
- الله تعالی داسي ذاتي صفات لري چي دا افعال هغوی ته منسوب دي. لکه انفاق او تملیك چي ید،اوربدل او لیدل، سمع او بصر ته منسوب شویدي؛ خو دا نه اعضاء او جوارح دي او نه پدې رابطه د خالق او مخلوق ترمنځ شباهت شته.

د داسي عقیدې د درلودو په صورت کي که ته په هرو الفاظو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله عقیده تعبیر کړي؛ مونږ ستا د عقیدې د صحت او سموالي په هکله شك نه کوو. خو که څوك د خپل ذهني انحراف له امله د الله تعالی په هکله په خپل ذهن کي خاص تصویر جوړ کړي او الله تعالی په خپل ذهن کي انسان ته ورته مجسم کړي او په همدې خاطر هر چیرته چي کوم داسي لفظ او کلمه بیا مومي چي د خپل دې غلط او کاږه تصور د اثبات لپاره ترې کار اخستلی شي نو فوراً او په منډه ورباندي استناد کوي، ښېله دې چي د لفظ مخکي او وروسته په پام کي ولري او محل او مقام ته ئې نظر وکړي، په پوره لجاجت په همدې لفظ استدلال کوي، مونږ دغو کسانو ته له الله تعالی نه هدایت غواړو.الله تعالی دې لدې مصیبت نه وباسي، خدای دې تیاره ذهنونه روښانه کړي. دا کاږه ذهنونه په اصل کي په غیب له ایمان نه عاجز دي، یوازي په "جهر" او "څرګند" ایمان لري، هر څه له ملموس او مشهود شیانو سره مقایسه کوي، هغه څه نشي منلی چي له محسوس او ملموس شیانو سره ورته والي او مماثلت ونلري. دوی د تعصباتو په لومو کي داسي ښښتي چي وتل ورته ګران شوي!!

مونږ له هغوکسانو سره هیڅ مشکل نه لرو چي د الله کتاب او د رسول الله صلی الله علیه وسلم سنت ئې د خپل قضاوت آخرینۍ مرجع ګرځولی ده او د هر شي په رابطه د قرآن او احادیثو په رڼا کي فیصله کوي، هغوی چي خپل حد پېژني، له حدودو او پولو نه اخوا نه اوړي، په خپل حد درېږي او اعتراف کوي چي لدینه اخوا د تللو او وړاندي تګ اجازه نه لري، دا ځکه چي الله تعالی همداسي فرمایلي دي. مونږ له داسي اشخاصو سره هیڅ مشکل او اختلاف نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرو، زمونږ مشکل له هغو اشخاصو سره دئ چي د خدای او رسول صلی الله علیه وسلم قول یوازي په هغه صورت کي قبلوي چي د دوی له نظریاتو سره توافق ولري، دوی په اصل کي خپل ذهن، تصور او انتباه معیار گرځولی، حتی حاضر ندي دا ومني چي ځیني شیان د غیب په دائره کي دي او انسان ئې په خپلو حواسو نشي درك کولی، د دا ډول غیبي شیانو تجسم په ذهن کي او له مشهودو شیانو سره ئي او له محسوساتو سره ئې تشبیه او تمثیل غلط کار دئ. پدې اړه لازمه دا ده چي خپل حد او توان وپېژنو او له حد نه تېری ونکړو، په الهي لارښوونو او د الله د کتاب په هغو اشارو باید اکتفاء وکړو چي د غیبي امورو د پېژندګلوي او د انسان ذهن ته د تقرب او نږدې کولو لپاره راغلي دي. دا رساله اصلاً د همدغو کسانو په ځواب کي لیکل شوي ده. د دې لپاره چي د نوموړي موضوع حقیقت ښه څرګند شي باید قرآن ته رجوع وکړو او د الله د کتاب په رڼا کي د دې موضوع حقیقت ولټوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدای جل جلاله څنگه وپېژنو ؟

د الله تعالی د ذات، اسماء او صفاتو په هکله بحث او خبري په څو برخو کي خلاصه کولی شو:

د الله تعالی د ذات په هکله

اسلام مونږ لدې نه منع کړي يو چي د الله تعالی د ذات د کيفيت په هکله تفکر او بحث وکړو، ځکه انسان ته ممکنه نده چي د الله تعالی ذات درك کړي او په کيفيت ئې پوه شي. قرآنکريم فرمايي:

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا *

طه: ١١٠

"الله" په هر هغه څه پوهېږي چي د دوی مخی ته دي او يا ئې شا ته دي، خو دوی علماً پر ده احاطه نه شي کولی، يعنی انسانان نه دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وس لري او نه دومره علم چي د الله تعالی د ذات کیفیت درك کړی شي. دوی ئې د ذات د کیفیت له ادراك نه عاجز دي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

تَفَکَرُوا فِي آلاءِالله ولاَ تَفکروا فِي الله عزوجل

د الله تعالی د نعَمتوَنو په هکله فکَر وکړی خود ذات په هکله ئې تفکر مه کوی.

نه یوازي انسان نه شي کولی د الله تعالی د ذات په کیفیت پوه شي بلکه مونږ له دې نه هم منع شوي یو چي په خپل ذهن کي د الله تعالی لپاره کوم تصویر جوړ کړو او له مخلوقاتو سره د هغه د تشبیه او تمثیل په اړه تصور وکړو. الله تعالی فرمایي:

فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ *

النحل: ٧٤

د الله تعالی لپاره مثالونه مه بیانوی؛ الله تعالی پوهېږي او تاسو نه پوهېږی.

یعنی پداسي حال کي چي په هرڅه پوه او خبیر خدای د خپل ذات لپاره مثال ندی راوړی او په قرآنکریم کي ئې د داسي کوم مثال ندی ذکر کړی؛ نو تاسي پدې محدود علم سره څنګه کولی شی چي د الله تعالی د ذات لپاره مثال راوړی؟

له مخلوقاتو سره د الله تعالی او یا له الله تعالی سره د مخلوقاتو تشبیه او داسي یو مثال راوړل چي تشبیه ترې ثابته شي او یا په تمثیل دلالت کوونکی تصور، دا ټول ناروا دي، لازمه ده لدې نه په کلکه ځان وساتو. دا ځکه چي الله تعالی مونږ ته امر کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ * البقرة: ۲۲

له الله تعالی لره سیالان مه جوړوی، پداسي حال کي چي ښه پوهېږئ "چي الله تعالی سیال او مثل نه لري"

همدا راز فرمایي:

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ * الاخلاص: ٤

هیڅ یو ده لره کفو او سیال ندی.

بل ځای فرمایي :

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ * الشوری: ۱۱

هیڅ شی د هغه په څېر ندی او دی اورېدونکی لیدونکی دئ.

یعنی که وغواړئ چي په خپل ذهن کي د الله تعالی لپاره کوم مثال مجسم کړي، نو پوه شه چي پدې کایناتو او موجوداتو کي به هیڅ شی دې مثال ته ورته ونه مومئ. د یوه شي مثال په حقیقت کي د هغه شي تخمیني او تقریبی تصویر وي، چي د همغه شي د پېژندلو لپاره په کار راوړل کېږي، کله چي د یوه شي د اصل او حقیقت ادراک ممکن نه وي نو د مثال په راوړلو سره ئې تشریح او توضیح کوو، خو د الله تعالی په هکله نه د مثال راوړل ممکن دي او نه ئې مثال او مثل شته.

په دې آیت شریف کي داسي ندی ویل شوي :

" لیس مثله شئ: ده ته ورته څه نشته"

بلکه ویل شوي:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ:

د ده مثل ته ورته څه نشته او دی سمیع بصیر ذات دئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې معنی دا ده چې نه یوازې د الله تعالی د ذات دکیفیت ادراك ممکن ندی، بلکه دا هم ممکنه نده چې د الله تعالی د ذات او ذاتي صفاتو د کیفیت په هکله تخمیني او تقریبي تصور ولرو. نو لازمه ده له هر هغه تأویل او توجیه نه په کلکه ځان وساتو چې د مخلوقاتو سره د الله تعالی تشبیه پکې وي.

که د الله تعالی د ذات د کیفیت په هکله بحث ضروري وی او د انسان لپاره ئې ادراك امکان درلودی نو الله تعالی به په خپله په پوره صراحت او وضاحت سره بیان کړی وی، مجمل به ئې نه پرېښود او یوازې په هغو آیتونو به ئې اکتفا نه وی کړې چې له اسمای حسنی او لوړو صفاتو نه بحث کوي.

د آیت شریف دوهمه برخه

وَهُوَ السَّمِيعُ البَصِيرُ

دا په ګوته کوي چې که څه هم انسان ته هم سمیع او بصیر ویل کېدی شي، الله تعالی د اورېدو او لیدو صفت انسانانو ته هم ورکړی، خو بیا هم پدې موجوداتو کې داسې څه نشته چې له الله تعالی سره ورته والی او شباهت ولري. د الله تعالی ذات هیڅ مثل او مثال نه لري.

د یوه څه د پېژندلو طریقه یا دا ده چې مستقیماً د همغه شي د ذات د کیفیت په هکله معلومات لاسته راوړې او وئې پېژنې او یا دا چې د مثال او سیال له لارې ئې وپېژنې او یا دا چې هغه ته ورته شی د ده په هکله تا ته خاص انځور درکړې او لدې لارې ئې په نسبي توګه وپېژنې. قرآنکریم د الله تعالی د ذات د ادراك او د هغه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کيفيت د پېژندلو په رابطه دا ټول امکانات رد کړيدي او په پوره صراحت ئې ويلی دي چې الله تعالی نه سيال او مثل لري او نه د چا علم د هغه تعالی د ذات پرکيفيت احاطه او احتوا کولی شي.

د دې مطلب د لا روښانتيا لپاره ضروري ده د الشوری سورت يوولسم آيت په دقت سره توضيح او تشريح کړو:

فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ * الشوری: ۱۱

د آسمانونو او ځمکي مبتدع او مخترع پيدا کوونکی چې تاسي ته ئې ستاسي خپله جوړه پيدا کړه او له چارپايانو نه ئې هم جوړې جوړې پيدا کړې، په دې جوړو سره تاسي زياتوي، هيڅ شیهغه ته ورته ندي، هغه اورېدونکی ليدونکی دئ.

دا آيت لاندېني اساسي مطالب په ګوته کوي:

- الله تعالی د ځمکي او آسمان خالق او پيداکوونکی دئ. پداسي حال کي چي:

الف _ د دې شيانو خالق او پيداکوونکي وو او په څنګ کي ئې بل هيڅوك او هيڅ څه نه وو.

ب _ نه ځمکه وه او نه آسمان او نه د ځمکي او آسمان هيڅ څه.

- انسانان او حيوانات جوړه جوړه پيدا کړي شوي، داسي چي:

الف ژدا ټول (انسانان او حيوانات) نه وو، پيدا شول.

ب ژله دوی نه مخکي ئې ځمکه او آسمانونه پيدا کړل.

ج ژد نسل د بقا لپاره ئې جوړه جوړه پيدا شوي، لدې نه پرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه تکثیر موندلی شي او نه ئې د نسل بقا ممکنه ده.

• په ځمکه او آسمانونو کي هیڅ شی د الله تعالی په مثل ندي، هیڅ څیز ورسره ورته والی نه لري، د الله تعالی د مثل مثال هم نشته ځکه:

الف- الله تعالی خالق او دا نور ټول موجودات مخلوق دي.

ب ژوندي مخلوقات پیدا کېږي، زېږول کېږي او نور زېږوي، جوړه جوړه پیدا شوي، پداسي حال کي چي الله تعالی فرد واحد دئ، نه له چا نه زېږیدلی او نه نور څه زېږوي، نه سیال لري او نه مثال.

همدا مطلب د اخلاص په سورې کي چي رسول الله صلی الله علیه وسلم ئې د قرآنکریم ثلث (دریمه برخه) بولي، داسي بیان شوی:

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ * لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ * وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ * الاخلاص: ١ - ٤

ووایه: هغه یوازنئ الله دئ، بې نیازه الله دئ "ټول هغه ته اړدي، خپل ضرورتونه ورته وړاندي کوي، هغه تعالی له هر ډول احتیاجه پاك او منزه دئ، ټول د کمال صفات د ده دي. فنا نه لري،تلپاتې دئ" نه ئې څوك زېږولي او نه له چا نه زېږیدلی، هیڅ سیال او کفو نه لري.

۴- د آیت له وروستنۍ برخی "وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ" نه دا څرګندېږي چي: که څه هم الله تعالی په خپل ذات کي له هیچا سره هیڅ ډول شباهت او ورته والی نه لري، نه ئې مثل شته او نه مثال، خو د داسي صفاتو درلودونکي هم دئ چي ببلګه او مثال ئې په ناقص شکل سره په مخلوقاتو کي هم لیدل کېدی شي، د مثال په

(c) ketabton.com: The Digital Library

توگه الله تعالی سمیع او بصیر، یعني اورېدونکی او لیدونکی دئ، همدا د اورېدو او لیدو صفات ئې خپلو مخلوقاتو ته هم ورکړی، خو ښرگنده ده چې د الله صفات د مخلوقاتو له صفاتو نه ډېر لوړ، کامل او دایمې دي، د مخلوقاتو صفات د هغوی د حال او توان برابر دي، ناقص دي، له مینځه تلونکي دي، په وسایلو کار کوي، خو د الله تعالی صفات د همغه د ذات له شأن سره برابر، بې مثاله، دایم او کامل دي.

پدې ترتیب سره ویلی شو چې پدې موجوداتو کې هیڅ شی د الله تعالی له ذات سره شباهت او ورته والی نه لري، هره هغه عقیده او نظریه چې د الله د ذات د کیفیت د ادراك په هکله داسې بحث ولري چې له مخلوقاتو سره د خالق په تشبیه او تمثیل منتجه شي، باطله او مردوده ده. الله تعالی لدینه منزه او ډېر لوړ دئ چې په خپل ذات کې له مخلوقاتو سره شباهت او ورته والی ولري، هیڅ شی له الله تعالی سره هیڅ شباهت نه لري، ټول نصوص پدې دلالت کوي چې الله تعالی بې مثله او بې مثاله ذات دئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله تعالی نومونه

الله تعالی د پاکو او نېکو نومونو خاوند دئ، لازمه ده هغه په همدې پاکو نومونو سره یاد او په همدې نومونو سره سوال ترې وشي، په کومو نومونو سره چې الله تعالی خپل ذات نومولی او یاد کړی باید په همدغو اکتفا وشي، له ځانه الله تعالی ته نوم ورنه کړئ شي. الله تعالی خپل نومونه مونږ ته په قرآنکریم کې او د رسول صلی الله علیه وسلم له لارې راښودلي دي. الله تعالی په قرآنکریم کې فرمايي:

وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ * الاعراف: ۱۸۰

الله تعالی لره نېك او پاك نومونه دي، نو په همدغو سره ئې راوبولي او هغه کسان پرېږدئ چې په نومونو کې ئې په کږه ځي، ژر ده چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل عمل له امله مجازات شي.
همداراز فرمايي :
قُلْ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا * الاسراء: ۱۱۰

ووایه! یا الله راوبولی یا رحمن ته دعا وکړئ، "له دغو نه ئې" چي په هر نوم راوبولئ "صحيح ده" ده لره ښايسته او غوره نومونه دي او مه دې دعا په لوړ آواز کوه او مه ئې پټوه، بلکه د دواړو ترمنځ وسط لاره غوره کړه.

دغه آيتونه دا مطالب بيانوي:

- الله تعالی نېك او غوره نومونه لري، بايد په همدغو نومونو ئې ذكر وشي او دعا ورته وشي، په هرې دعا كي ئې هغه نوم ياد شي چي له سوال سره مناسبت ولري، د مثال په توگه يا رحمن ارحمني، ياحفيظ احفظني.
- بايدپه اسماء الله الحسنى كي له انحراف او له ځانه د اسماوو او صفاتو له ايښودلو نه ډډه وكړو.
- د الله تعالى وړاندي په دعا كي بايد هغه طريقه غوره كړو چي دين راښودلی، لكه دا آيت چي امر كوي: نه به په ډېر لوړ غږ دعا كوو او نه په ډېر ټيټ، بلكه د دواړو ترمنځ به متوسطه لاره غوره كوو.

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

أيها الناس أربعوا على أنفسكم، فإنكم ما تدعون أصم ولا

(c) ketabton.com: The Digital Library

غائباً، إنما تدعون سميعاً بصيراً إن الذي تدعون أقرب إلى أحدكم من عنق راحلته. رواه احمد

اې خلکو! پرخپل ځان نرمي وکړئ "او په لوړ غږ د دعا لپاره پر ځان زياتی مه کوئ" ځکه تاسي نه کوڼ ته دعا کوئ او نه غائب ته، بلکه هغه چا ته دعا کوئ چي اورېدونکی او ليدونکی دئ، تاسي چي د کوم ذات نه سوال کوئ هغه ستاسو هر يوه ته د خپلي سورلۍ تر غاړې نه ډېر ورنږدې دئ.

د الله تعالی ټول مبارك نومونه د داسي بشپړو او کاملو صفاتو ښودنه کوي چي د هيڅ ډول نقص او عيب شائبه پکي نشته.

مونږ د الله تعالی نومونه او لوړ صفات د هغه کتاب له لاری پېژندلی شو چي الله تعالی نازل کړی او رسول صلی الله عليه وسلم ته ئې د هغه علم ورکړی، له دې نه پرته د اسماء او صفاتو د پېژندلو بله صحيح لاره نشته. هغه الهي کتابونه چي دا صفات او اسماء ئې بيان کړيدي؛ هريو د ځانګړي قوم په ژبه نازل شوی دئ، پدې اساس د الهي اسماوو الفاظ مختلف دئ، خو معنی او مفهوم ئې يو دئ، دا ټول نومونه په قرآنکريم، تورات، انجيل او زبور کي په يو ډول الفاظو سره ندي ياد شوی. لدې نه معلومېږي چي پدغو نومونو کي ترټولو د پام وړ خبره هغه صفات دي چي دا نومونه ئې په ګوته کوي.

په قرآنکريم کي له ذکر شوو نومونو نه علاوه، الله تعالی نور نومونه هم لري چي يا ئې په نورو آسماني کتابونو کي ذکر کړي دي او يا ئې له ځان سره ساتلی او هيڅ ښوك ئې ندی پری خبر کړی، لکه چي رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

اَسْأَلُكَ بِكُل اسم هوَ لك سمّيْتَ به نفسك اوعلمْته احداً منْ خلقك اوانزلْته في كتابك اوْ اسْتأثرتَ به في عِلمِ الغيْب عندك* رواه احمد

الهي! په هر هغه نوم دي سوال درته کوم چي ځان دي پرې نومولی دئ، يا دي خپل کوم مخلوق ته ورښودلی دئ او يا دي په خپل کتاب کي نازل کړی او يا دي په خپل علم غيب کي چي له تاسره دئ ځانته ځانګړی او خاص کړی.

لدې حديث شريف نه دا ښکاره ږي چي د الله تعالی نومونه محدود ندی، يو شمېر ئې پدې کتاب کي ذکر شويدی او نور ئې په نورو کتابو کي راغلی دي، يو شمېر ئې پيغمبرانو عليهم السلام ته ورښودل شوي او يو شمېر ئې الله تعالی له خپل ځان سره ساتلي او هيچا ته يې ندی ښودلی. دا ټول نېك او پاك نومونه داسي صفات په ګوته کوي چي الله تعالی ورباندي متصف دئ. د مثال په توګه السميع، يعنی هغه ذات چي اورېدونکي دئ، البصير: هغه ذات چي ليدونکي دئ، الرحمن: هغه ذات چي د رحمت او مهربانۍ د صفت درلودونکی دئ.

که د الله تعالی هغه پاك او مبارك نومونه چي په قرآنکريم او احاديثو کي راغلي دي، د فاتحی سوري د دريو لومړنيو آيتونو په ترتيب تنظيم کړو، نو وبه ګورو لکه څرنګه چي فاتحه د قرآنکريم اساس او خلاصه ده، همدا ډول د الله تعالی د نومونو خلاصه هم د همدې سوري په دريو لومړنيو آيتونو کي راغلی ده او دا ترتيب او خلاصه به داسي وي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

رب العالمين:

الله، الرب، الخالق، البارئ، المصور، الاله، الواحد، الاحد، الوتر، الاول، الآخر، الظاهر، الباطن ، الحق، المبين، الحي، الصمد.

الرحمن الرحيم :

الرحمن، الرحيم، الروْوف، الاكرم، البر، التواب، الحليم، العفو، الغفور، الكريم، اللطيف، المجيب، الودود، الوهاب، الولي، المولى، الرفيق، الشافي، المحسن، المعطي، المنان، القريب، الجميل، الطيب، الشاكر، الشكور، الواسع، النصير، البصير، الخبير، السميع، العليم، العالم، الشهيد، الحافظ، الحفيظ، الرقيب.

مالك يوم الدين :

الملك، المليك، القاهر، القهار، القادر، القوي، الكبير، القدير، المؤمن، المهيمن، المقتدر، المتعال، المتكبر، المجيد، المعز، المذل، المقدم، المؤخر، الحكم، الحكيم، الباسط، القابض، الرزاق، الجبار، الاعلى، العزيز، القيوم، العلي، القدوس،

(c) ketabton.com: The Digital Library

السلام، السبوح، الحميد، الوارد، الغني، المحيط، الفتاح، الوكيل، المقيت.

د الله تعالی يو شمېر نومونه ،د مضاف په صيغه راغلي دي لکه: رب العالمين: د عالميانو څښتن او پالونکی، مالك يوم الدين: د جزا د ورځي مالك او پاچا، ذوالفضل العظيم يعنی د لوی فضل خاوند. سريع الحساب: تېز او ژر حساب اخيستونکی، مالك الملك: د هر څه مالك، خيرالماكرين: تر ټولو غوره تدبير کوونکی او د ماکرينو تر ټولو غوره، خيرالناصرين: تر ټولو ښه او غوره مرستندوی، خيرالحاکمين: ترټولو غوره حاکم، خيرالفاتحين: تر ټولو غوره او افضل فاتح، خيرالغافرين: تر ټولو غوره بخښونکی، خيرالراحمين: تر ټولو غوره رحم کوونکی، خيرالرازقين: تر ټولو غوره روزي ورکوونکی، اسرع الحاسبين: تر ټولو سريع حساب کوونکی، خيرالفاصلين: تر ټولو غوره فيصله کوونکی، احکم الحاکمين: تر ټولو غوره حاکم، سميع الدعاء: د دعا اورېدونکی، عالم الغيب والشهاده: په پټ او ښکاره عالم، غافرِالذنَب: د گناه بخښونکی، قَابِل التوب: د توبې قبلوونکی، رَفيعُ الدرجاتِ: د درجو لوړوونکی، ذوالجَلالِ والاکرام: د جلال او اکرام خاوند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله تعالی صفات

د الله تعالی ټول صفات د کمال صفات دي، الله تعالی حمید دئ، ټولی ستاینې هغه لره دي، له هر عیب او نقص نه منزه او لوړ دئ، ټولی ښیګڼې او ستاینې هغه لره دي، په موجوداتو کي چي څه کمال او جمال، ښکلا او ښایست لیدل کېږي دا ټول الله تعالی لره دي او ده پدې شیانو کي ایښی دي، د نېکۍ او ښکلا چي کوم صفات په مخلوقاتو کي لیدل کېږي الله تعالی په همدی صفاتو په بشپړ او کامل طور متصف دئ.

د الله تعالی د صفاتو د پېژندلو لپاره هم له قرآنکریم او احادیثو نه پرته بله منبع نه لرو. خدای جل شأنه د انسان د هدایت او لارښوونې او د خالق او مخلوق د پېژندنې لپاره په مختلفو وختونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي پیغمبران علیهم السلام رالیږلی دي. هر قوم ته چي کوم کتاب یا صحیفه راغلی‌ده، هغه د هغمه قوم په ژبه وه، د کتاب معارف او مفاهیم د همغه قوم په منځ کي په متداولو او مروجو الفاظو بیان شویدي. که په قرآنکریم کي الله تعالی په علم، حلم، قدرت، اراده، کلام، حیات، سمع و بصر متصف معرفي شوی او د علیم، حلیم، قدیر، حي، سمیع، بصیر په نامه یاد شوی، په نورو الهي کتابونو کي د الله تعالی همدا صفات په نورو ژبو او نورو نومونو یاد شوي. همداراز گورو چي دغه صفات د انسان لپاره هم ذکر شوي، دا صفات چي د انسان لپاره ذکر شوي، معنی ئي د هغه د حال او توان مطابق ده، یعنی انساني صفات ناقص، کم، قاصر او فنا کېدونکي دي، پداسي حال کي چي د الله تعالی صفات کامل، بشپړ او دایمي دي. د انسان او الله تعالی د صفاتو ترمنځ یوازي لفظي شباهت وجود لري، نور د الله تعالی صفات د مخلوق له صفاتو سره نه شي مقایسه کېدلی، د الله تعالی صفات کامل، ازلي، دایمي او ابدي دي، خو د انسان صفات ناقص، حادث (نوی پیداشوي) او له مینځه تلونکي دئ. قرآنکریم فرمایي:

ان الله علی کُلِ شَئ قدیر:

الله تعالی پرهرڅه قادر دئ.

خو د انسان د قدرت په هکله فرمایي:

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ * المائده: ٣٤

مگر هغه کسان چي توبه ئي وکړه، مخکي لدینه چي قدرت ورباندي پیدا کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآن د الله تعالی په هکله وایي:

إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ * المجادله: ۱

الله تعالی اوربدونکی لیدونکی دئ.

د انسان په هکله فرمایي:

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا * الانسان: ۲

بیشکه چي مونږ انسان له مخلوطي او ګډي شوې نطفې نه پیدا کړ، آزمویو ئې او بیا مو هغه اوربدونکی لیدونکی وګرځاوو.

قرآن د الله تعالی د ارادی په هکله فرمایي:

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئاً أَن يَقُولَ لَهُ كُن فَيَكُونُ* یس: ۸۲

د هغه امر او کار داسي دئ چي د څه اراده وکړي نو ورته ووایي: شه، نو هغه کېږي.

د انسان د ارادې په هکله بیا فرمایي:

يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ * الصف: ۱۱

غواړي په خپلو خولو سره د الله تعالی نور خاموش کړي.

د الله تعالی د علم په هکله فرمایي:

وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ * التغابن: ۱۱

الله تعالی په هرڅه ښه پوه دي.

د انسان د علم په اړه فرمایي:

قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ * الحجر: ۵۳

وئې ویل: مه وېرېږه، مونږ تا ته د یوه پوه زوی زېری درکوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځرنگه چي انسان ناقص او محدود دئ، نو صفات ئې هم نا قص او محدود دي، د انسان صفات د الله تعالى د صفاتو په مقايسه داسي دي لکه څوك چي په ستر بحر کي خپله گوته غوټه کړي او څه نم راپورته کړي. رسول الله صلى الله عليه وسلم د الله تعالى له پراخ رحمت سره د انسان او ټولو مخلوقاتو د رحمت مقايسه داسي کوي:

عَنْ سَلْمَانَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ مِائَةَ رَحْمَةٍ كُلُّ رَحْمَةٍ طِبَاقَ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ فَجَعَلَ مِنْهَا فِي الْأَرْضِ رَحْمَةً فَبِهَا تَعْطِفُ الْوَالِدَةُ عَلَى وَلَدِهَا وَالْوَحْشُ وَالطَّيْرُ بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ فَإِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ أَكْمَلَهَا بِهَذِهِ الرَّحْمَةِ *

رواه مسلم

له سلمان رضي الله عنه نه روايت دئ چي وايي: رسول الله (ص) وفرمايل: الله تعالى په هغه ورځ چي آسمانونه او ځمکه ئې پيدا کړه، سل رحمتونه ئې هم پيدا کړل، هر رحمت د ځمکي او آسمان ترمنځ د فاصلې په اندازه، بيائې له دينه يوه برخه رحمت په ځمکه کي کيښود، چي په هغه سره مور پر زوى او حيوانات او مرغان يوه پربل رحم او مهرباني کوي، چي کله د قيامت ورځ راشي نو پدې رحمت سره به ئې مکمل او بشپړ کړي.

يعنى دا رحمت، زړه سوي او پېرزوينه چي اوس د مخلوقاتو، انسانانو، حيواناتو او مرغانو ترمنځ موجوده ده، دا په حقيقت کي د هغه پراخ الهي رحمت د سلو برخو نه يوه وړه برخه ده چي پدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخلوقاتو ئې وېشلی ده. د مخلوقاتو نور صفات لکه سمع، بصر، قدرت او اراده هم پدې قیاس کړی. انسان نشي کولی ټیټ غږ واوري، همداراز له لرې نه هم څه نشي اورېدلی، د پردی شا ته څه نشي لیدلی، له لرې فاصلې نه هم د لیدلو توان نه لري. د ډېرو شیانو د احساس او مشاهدی توان او وس نه لري، نشي کولی انرژي، جاذبه، نور، پیریان او پرښتې ووینی یا ئې احساس کړي. خو قرآنکریم د الله تعالی په هکله فرمایي :

وَإِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى * طه: ۷

که خبره په لوړ غږ وکړی، نو بیشکه چي الله تعالی په سري او خفي ټولو پوهېږي.

همدارنگه له لقمان حکیم حکایت کوي او فرمایي :

يَابُنَيَّ إِنَّهَا إِنْ تَكُنْ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ

لقمان: ۱٤

اې گرانه زویه: حقیقت دا دئ چي که (گناه) د خردل (مشنگ) د دانې په اندازه وي او د یوی پرښی په د ننه کي وي او یا په آسمانونو او ځمکي کي وي، الله تعالی به ئې راوړي (له هغه نه پټه نه پاتې کېږي) بیشکه چي خدای لطیف او خبیر دئ.

همدارنگه فرمایي:

وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ * یونس: ٦١

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ستا له رب څخه نه د ذرې په اندازه "کوم څیز" نه په ځمکې کې پټیدلی شي او نه په آسمان کې او نه له دې نه کوم وړوکی او یا لوی داسې څیز شته چې په څرګند کتاب کې دې نه وې (لیکل شوی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله تعالی افعال

په قرآنکریم کي د الله تعالی افعال د هغه د نومونو او صفاتو په اندازه ذکر شویدي، د مثال په ډول خلاق: پیداکوونکی، اسم یا نوم دئ او یخلق: پیدا کوي، فعل دئ، لکه چي قرآنکریم فرمایي :

قَالَ كَذَلِكِ اللَّهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ * آل عمران: ٤٧

وئي ویل: همداراز الله تعالی چي څه وغواړي پیدا کوي ئې.

الله تعالی رازق: روزي ورکوونکی دئ او روزي ورکول ئې فعل دئ. قرآنکریم فرمایي :

إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ * آل عمران: ٣٧

الله تعالی هر چا ته چي وغواړي بې حسابه روزي ورکوي.

علیم: پوه، د الله تعالی نوم دئ او تعلیم ئې فعل دئ، قرآنکریم فرمایي : "

(c) ketabton.com: The Digital Library

الرَّحْمَانُ * عَلَّمَ الْقرآن * خَلَقَ الْإِنسَانَ * عَلَّمَهُ الْبَيَانَ *

رحمن خدای قرآن وښود ، انسان ئې پیدا کړ، هغه ته ئې وینا ورزده کړه.

د انسان لپاره هم همدا ډول افعال ذکر شوي دي. قرآنکریم له عیسی علیه السلام نه نقل قول کوی فرمایي:

أَنِّي أَخْلُقُ لَكُمْ مِنْ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ..... آل عمران: ٤٩

زه ستاسي لپاره له ختی نه د مرغه ځېره جوړوم، بیا په هغه کي پو کوم، نو هغه به د خدای په اذن سره مرغه شي.

او د روزي په هکله فرمایي:

وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمْ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا *

النساء: ٥

خپل مالونه چي الله تعالی ستاسو لپاره د "ژوند" د قیام "وسیله" گرځولي بې عقلانوته مه ورکوئ او پدې مالونو سره د دوی د روزي انتظام وکړئ او جامې ورته تهیه کړئ او دوی ته نېکي او منل شوې خبري وکړئ.

دا چي انسان هم نوروته د ښوونی فعل ترسره کولی شي، فرمایي:

هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمْ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضَلَالٍ مُبِینٍ * الجمعه: ۲

الله تعالی هغه ذات دئ چي په امیانو او نالوستو کي ئې د دوی له منځه پیغمبر مبعوث کړ، ترڅو د ده آیتونه ورته ولولي، تزکیه ئې کړي، کتاب او حکمت ته ورزده کړي، پداسي حال کي چي لدینه مخکي په ښکاره ګمراهی کي وو.

د انسان د افعالو او پر خپلو افعالو د ده قدرت او واکمني او د افعالو د نتائجو توپیر ئې له الهي افعالو سره هومره دئ لکه د الله تعالی او انسان د ذات او صفاتو ترمنځ توپیر.

پدې اړه یوه ډېره ضروري او د زیاتی توجه او پاملرني وړ خبره دا ده چي د الله تعالی د فعل د انجام کیفیت لکه د هغه د ذات په شان د انسان د فهم او ادراك نه لوړ دئ، هیڅ مثال ئې نه موندل کېږي. انسان څکه د الله تعالی د افعالو کیفیت نه شي درك کولی چي د الله تعالی د ذات د کیفیت په هکله علم نه لري. د مثال په توګه مونږ په دې پوهېږو چي د انسان نطفه له هغو توکیو نه جوړېږي چي له خاوري نه راشني شوي داني او مېوې نه ئې اخلي، دا نطفه بیا په علقه او ورپسې په یوه ټوټه غوښه بدلېږي، بیا هډوکي ترې جوړ او بیا د ماشوم په شکل دنیا ته راځي، ورپسې ځوان شي، پیاوړی او تنومند شي، بیائې له همدی ځای نه زوال پیل شي، زوړ او بیا مړ شي، دا ټول کارونه د قیوم خدای په اراده صورت نیسي؛ خو څرګنده ده چي په دې امورو کي د الله تعالی د تصرف کیفیت مونږ نه شو درك کولی.

همدا رنګه وینو چي د بحرونو اوبه تبخیرېږي، بیا په وریځو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدلېږي، بادونو ته امرکېږي چي دا وریځی لیری، لیری سیموته یوسي او هلته بیا د واوری، باران او ږلۍ په شکل ورېږي او له دې اوبو نه ویالی، سیندونه او رودونه بهېږي، شاړې او وچې ځمکې ورباندي شنې او خړوبېږي، تر خاورو لاندي دانه (تخم) په حرکت راځي، وده کوي، شنه شي او لوی نبات ترې جوړ شي، ساقه او پاڼې ئې شنې شي ، گل او مېوه وکړي، دا ټول کارونه د الله تعالی په اراده ترسره کېږي، خو په دې امورو او د دانې د تطور په دې مراحلو کې د الله تعالی د تصرف د کیفیت ادراك زمونږ لپاره ناممکن او محال دئ.

کم شمېر داسي نصوص هم شته چي په هغوې کي الله تعالی ته داسي افعال منسوب شوي چي هغوي ته ورته افعال انسان په خپلو اندامونو او جوارحو ترسره کوي او یو شمېر نورو نصوصو کي الله تعالی ته داسي افعال منسوب شوي چي که ظاهری معنی ترې واخیستل شي نو له مخلوق سره د الله تعالی د تشبیه احتمال پکې رامنځته کېږي، د مثال په توگه که د قرآنکریم په دې آیت کي غور وکړو چي فرمایي:

وَجَاءَ رَبُّكَ وَ الْمَلَكُ صفًا صفًا * الفجر: ٢٢

او ستا رب به راشي پداسي حال کي چي ملایکي به لیکه لیکه وي.

که په دې مبارك آیت کي د "جاء" لفظ په ظاهري او متداوله معنی واخلو نو بیشکه چي معنی به ئې دا وې چي الله تعالی به د قیامت په ورځ داسي راشي لکه مخلوقات چي له یوه ځای نه بل ته حرکت کوی، که دا معنی ترې واخلو نو د تشبیه مرتکب شوي یو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

که هرڅو په خوله ووایو چي بلاتشبیه او بلاتکییف! که "جاء" پدې معنی واخلو نو په خوله بلاتشبیه ویل هیڅ فایده نه لري. خو که ووایو چي الله تعالی راځي، خو له راتگ نه دا ظاهری او متداوله معنی وانخلو، بلکه مراد او حقیقت ئې خدای ته وسپارو، نو په دې صورت کي مو له تشبیه نه ځان ساتلي. راتگ مخصوصا په هغه ځای کي چي له اجسامو سره تړاو ونلري تل د گام اخیستلو په معنی نه وي. د مثال په ډول:

حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ*

الحج: ٥٥

تر هغی پوری چي قیامت ناڅاپه ورباندي راشي او یا د بې خیره (شنډی) ورځی عذاب ورباندي راشي. یوم عقیم یعنی هغه ورځ چي خیر نه وي پکي او بله ورځ ورپسې رانشي.

او یا دا آیت:

مِن بَعدِ مَا جَائَتهُمُ البَيِّنٰتُ

وروسته له هغه چي ښکاره نښانې ورته راغلې.

آیا په دې آیتونوکي د قیامت او نښانو له راتگ نه همدا ظاهري راتگ او گام اخیستل مراد دې؟ داسي راتگ چي په گام اخیستو سره مخکي درومي او مسافه وهي؟ او که نه دلته له راتگ نه مطلب دا دئ چي دا شیان به ورته ښکاره شي او پیغمبران علیهم السلام به ئې ورته بیان کړي؟!

دا ډول آیات او احادیث یو شمېر علماوو د متشابهاتو په نامه یاد کړي او یو شمېر نورو د صفاتو آیات او احادیث نومولي. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدی نصوصو د تفسیر او بیان په هکله د علماوو ترمنځ زیات اختلاف وجودلري او له همدې امله مختلف او متعدد افکار او ډلي رامنځته شوي دي او خبره تردی حده رسېدلی چي یوه ډله د بلی د تکفیر حکم صادرکړي. د همدی موضوع په حقیقت د پوهېدو پخاطر باید د علیم او حکیم خدای کتاب او د پاك رسول صلی‌الله علیه وسلم احادیثو ته مراجعه وکړو او وګورو چي هغوی څه لارښوونه راته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآنکریم او متشابهات

د قرآنکریم آیتونه په عامه توگه دوه نوع دي:

- محکم آیتونه: هغه چي د الفاظو مراد او معنی ئي ښکاره او واضح ده، داسي الفاظ او کلمات پکي کارول شوي چي ظاهري او ذهن ته نږدې معنی ئې ښکاره ده او د هیڅ شك او شبهې احتمال پکي نشته. همدا محکم آیتونه د قرآنکریم د مفاهیمو اساسي محور تشکیلوي.
- متشابه آیتونه: هغه چي له داسي شیانو نه پکي بحث شوی چي نه د لمس وړ دي او نه د مشاهدې او لیدني، داسي شیان چي انسان په خپل قاموس کي د هغه لپاره نوم نه لري. دا غیبي شیان په دې آیتونو کي پداسي الفاظو سره معرفي شوي دي چي انسان ئې معمولاً د محسوس او ملموس شیانو لپاره کاروي. پدې سره قرآن

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل مخاطب په نسبي طور د هغو غیبي شیانو په حقیقت څه ناڅه پوهوي چې د هغوي لپاره په خپل قاموس کې هیڅ نوم نه لري.
قرآنکریم په دې رابطه فرمایي:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ * آل عمران:۷

الله هغه ذات دئ چې دا کتاب ئې پرتا باندې نازل کړ، چې ځینې آیتونه ئې محکم دي، چې دا د کتاب بنسټ دئ او نور ئې متشابه دي، نو هغه کسان چې په زړونو کې ئې کوږوالی دئ په متشابه پسې ئې درومي، د فتنې په لټه کې او د تأویل په لټه کې، پداسې حال کې چې په تأویل ئې له الله پرته هیڅوك نه پوهېږي او هغه چې د راسخ علم خاوندان دي وايي: مونږ ایمان پرې راوړی، ټول زمونږ د رب له لوري دي او پند نه اخلي مگر د عقل خاوندان.

دا مبارك آیت څو مهم مطالب زمونږ مخې ته ږدي:

- د دې کتاب ځینې آیتونه "محکم" دي او ځینې ئې "متشابه"
- د کتاب اصلي او اساسي مطالب په هغو آیتونو کې راغلي چې محکم دي او تشبیه نده پکې کارول شوې.
- متشابه آیتونه چې په مفهوم ئې پوهېدل غور او دقت غواړي باید همدې محکمو آیتونو ته راجع شي او د همدی آیتونو په رڼا کې تفسیر او توضیح شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- هغه کسان چې په زړونو کې ئې خیرې او کوږوالی وي، د دې په ځای چې د متشابه آیتونو په مراد باندې ایمان کافي وګڼي، برعکس د دې آیتونو په تأویل د پوهېدو هڅه او لټه کوي او غواړي هغه د خپل بحث او تحقیق محور وګرځوي.
- هغه کسان چې غواړي دغه ډول آیتونه د مناقشې او بحث موضوع وګرځوي، هغوی په حقیقت کې یا د فتنو راولاړول غواړي، د دې هڅه کوي چې د الله تعالی په هکله د مسلمانانو په زړونو کې شکوك او شبهات راولاړ کړي او خلك د محکمو آیتونو له مفاهیمو نه بل لور ته واړوي او یا دا چې غواړي د متشابهاتو په تأویل ځان پوه کړي. د تأویل لغوي معنی اول یا اصل ته اړول دي، تأویل یعنی د متشابه آیت فعلي حالت د هغه لومړني حالت ته ګرځول، ګویا دوی غواړي په دې پوه شي چې د دې متشابه اصلي او اولني حالت او کیفیت څنګه دئ؟!
- دا هلې ځلې او دا هڅه او هاند د هغه چا کار دئ چې زړه ئې کوږ او خیرن وي، پر زړه او دماغ ئې شکونو سیورې غوړولی وي.
- د متشابهاتو د تأویل علم یوازې له الله تعالی سره دئ، بل هیڅوك نشي کولی په هغه باندې پوه شي، ځکه الله تعالی هغه غیبي او له سترګو نه پټ شیان چې انسان ئې نه پېژني او نه په خپل قاموس کې ورته نوم لري، د انسان د ښې پوهې پخاطر له محسوسو او پېژندل شوو شیانو سره تشبیه کړي او پداسې الفاظو سره ئې معرفي کړې دي چې په حقیقت کې د ښکاره او څرګندو شیانو لپاره استعمالېږي. د دې لپاره چې هغه د انسان لپاره د فهم وړ وګرځوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د هغه څيز د حقيقت په اړه نسبي تصور ورته حاصل شي، د دې مطلب دا شو چي د دغو شيانو د معرفي لپاره ترممکنه حده او تر هغه ځايه چي د انسان عقل ته مقدور ده اهتمام شوي او د متشابه آيتونو په ترڅ کي معرفي شوي، د انسان د عقل نيلۍ لدې نه آخوا وړاندي نشي تلي، دا د ده د الوت وروستۍ پړاو دئ، آخوا ته ئې لاس نه رسېږي، د ده له عقل او ادراك نه لوړ دي، الله تعالی د همدې ډول شيانو د معرفي کولو لپاره ښه لازمه څرګندونه کړيده او د انسان د عقلي قوت مطابق وضاحت ئې کړی، خو لدينه آخوا عقل د مخکي تګ مجال نه لري، بايد همدلته ودرېږي او د متشابهاتو له تأويل نه ځان وساتي. د انسان د عقل او پوهی قصور، د حواسو او مشاعرو محدوديت ئې او د ژبې او قاموس عدم جامعيت ئې باعث شوي چي له مخکي تګ نه عاجز شي او د متشابهاتو په حقيقت تر دې زيات پوه نشي.

پداسي حال کي چي د قرآنکريم دا مبارك آيت په پوره صراحت او وضاحت سره دا بيانوي چي د کږو، رنځورو، خيرنو، له شك او شبهاتو نه د ډکو زړونو خاوندان د متشابهاتو د تأويل په لټه کي وي، متأسفانه د ځينو مذهبي فرقو پلويان د دې آيت د صريح حکم خلاف دعوی کوي چي د دوی ائمه د متشابهاتو په تأويل پوهېږي، دوی د دې ادعا کوي چي په علم کي پاخه "الراسخون في العلم" مستثنی شوي، دوی کولی شي د متشابهاتو په تأويل پوه شي. د آيت د دوهمي برخي په هکله د دوی دا انګېرنه په څرګنده توګه د همدی آيت له لومړنۍ برخی سره تناقض لري، د دوی دا تعبير بالکل

(c) ketabton.com: The Digital Library

غلط او کمزوری دئ، ځکه د آیت په سرکي راځي چي د رنځورو زړونو خاوندان د متشابهاتو د تأویل هڅه کوي، دا ممکنه نده چي د علم خاوندان د داسي یوه عمل هڅه وکړي.

- عالمان ټول آیتونه د الله تعالی له لوري شمېرى، ایمان ورباندي راوړي او هوښیاران پند ترې اخلي.

متأسفانه د متشابهاتو په اړه یوه بله ډله له لومړنۍ ډلی نه هم زیاته بې لاره شوې او په غلطه روانه ده، هغوی د متشابه آیتونو له الفاظو نه ظاهري معنی اخلي، خصوصاً په هغوآیتونو کي چي د الله تعالی له صفاتو نه پکي یادونه شویده!! هغه کسان چي د متشابه آیتونو الفاظ په ظاهري معنی سره اخلي او په دې سره د الله تعالی لپاره مثال جوړوي او له مخلوق سره ئې تشبیه کوي، مونږ دا سوال ترې کوو چي: ولې د قرآن د ټولو آیتونو په اړه دا کار نه کوي، ولې په هر ځای کي د الفاظو ظاهري او متداوله معنی نه اخلي؟ راشی له سلهاو آیتونو نه یو څو د دوی مخي ته کېږدو او ترې تپوس وکړو چي دلته د الفاظو ظاهري معنی ولې له نظره غورځوي؟

په دې آیت کي:

اهْدنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ *

مونږ پر سمي لار هدایت کړه

تاسي ولې له صراط نه د هغه ظاهری معنی نه اخلئ؟ صراط یعنی د ځمکي پرمخ لاره چي له یوې نقطې نه پیل او په بله ختمېږي!! تاسي ولې د دې ظاهری معنی په ځای د الله عبادت مستقیمه لار ګڼي؟ همغسی لکه چي قرآن فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ *

آل عمران: ۵۱

بیشکه زما او ستاسي رب الله دئ، نو عبادت ئې وکړئ، همدا نېغه لاره ده.

همداراز په دې آیت کي :

خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ * البقره: ۷

الله تعالی د دوی پر زړونو او غوږونو مهر وهلی او پر سترګو ئې پرده غوړیدلی ده او د دوی لپاره لوی عذاب دئ.

آیا دلته هم "ختم"یعنی مهر په ظاهری معنی اخلئ؟ آیا ګمان کوئ چي الله تعالی هم داسي کوم مهر لري چي د کافرانو پر زړونو او غوږونو ئې وهلی دئ؟ او دا تصور کوی چي د هغوی په سترګو د پردی معنی هم همدا ظاهري معنی ده؟! او کنه لدینه دا مفهوم اخلئ چي الله تعالی له دوی نه د حق لیدلو او د حق د منلو استعداد اخیستی دئ، دا استعداد ئې د دوی په زړونو او غوږونو کي ځپلی او له مینځه ئې وړی دئ؟ ولې او په کوم دلیل په دې مبارك آیت کي د"خَتَم" او"غشاوه" ظاهری معنی نه اخلئ او مجازي مفهوم ئې اخلئ؟

پدې آیت کي:

صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لا يَرْجِعُونَ * البقرة: ۱۸

کاڼه، ګونګیان او ړانده دي، نو ځکه نه راګرځي.

آیا دلته له صم، بکم، عمي، نه ظاهری معنی اخلئ او ادعا کوئ چي منافقان کاڼه، ګونکیان او ړانده د ي؟ څرګنده ده چي د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلماتو ظاهري معنی اخیستل دلته ممکن او صحیح نده.

په دې آیت کې:

فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ * البقره :٣٦

نو شیطان هغوی دواړه وښویول.

آیا دلته له ښویدلو(زل) نه دا معنی اخلئ چي ګویا شیطان د دوی تر پښو لاندي اوبه توی کړې او د دوی پښې ورباندي ښوېدلې او همداسي په ښویدو، ښویدو له جنت نه ووتل او که نه لدینه مطلب معنوی ښویدل دي؟ همداراز آیا په دې آیت کې:

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ *

البقرة:٤٢

حق ته د باطل لباس مه وراغوندی او حق مه پټوئ پداسي حال کي چي پوهېږئ.

آیا دلته هم له "تلبسوا" نه ظاهری معنی اخلئ؟ او ادعاکوئ چي باطل یوه جامه ده چي حق ته وراغوستل کېږي او پدې سره له نظر نه پټېږي او که نه داسي ئې تفسیروئ چي حق له باطلو توجیهاتو او نظریاتو سره مه مغشوش او ګډوډوئ او حق په خپلو غلطو تعبیراتو سره سرچپه مه ښئي، داسي چي خلك وغولېږي او باطل ته د حق په سترګه وګوري.

دا آیت:

وَأُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ * البقره :٩٣

او خوسی (خوسندر) د دوی په زړونو کي وروڅښل شو، د دوی د کفر له امله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیا له "اشربوا" نه د هغه ظاهري معنی اخلئ او گمان کوئ چې سخوندر هم لکه اوبه هغوی ته ورڅښل شوی او په زړونو کې ئې ځای نیولی؟ او که نه داسې ئې معنی کوئ چې د سخوندر محبت ئې داسې په زړونو کې ځای نیولی لکه چې دی په خپله د دوی زړونو ته ننوتی او هلته ئې ځای نیولی وي او مینه ئې پردوی مسلطه شوې وي؟

دا آیت:

وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمْ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ * البقره: ٦١

او ذلت او خواریورباندې وتپل شوه.

آیا دلته له "ضُربت " نه مطلب د هغه ظاهری معنی ده او آیا خواری او ذلت داسې شیان دې چې په نورو ورتپل کېدی شي؟ او که نه دلته ناقابل لمس مفهوم ته عیني تجسم ورکړل شوی ترڅو ذهن ته نږدې کړی شي او دا مطلب افاده کړی شي چې ذلت او خواری ورباندې مسلطه کړې شوه، له داسې خوارۍ او ذلت سره مخ کړی شو چې نښانې ئې له ورایه ښکارې او اجتماعی ژوند او حالت ئې په ذلت او خوارۍ دلالت کوی؟

دا آیت:

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً

البقره: ٧٤

وروسته ستاسو زړونه داسې سخت شول لکه تېږه او تر دې هم زیات سخت.

آیا له "قست قلوبکم" نه ظاهری معنی اخلئ او دا سختوالی د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تيږي د سختوالی په څېر ګڼئ؟ او که نه له دې نه مطلب د زړه بې رحمي او عدم عطوفت دئ او دا چي د حق خبره پر دې زړونو اغېز نشي کولی د تأثيرقبلولو استعداد ئې ځپل شوي؟

په دې آيت کي:

بَلَى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُوْلَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ * البقره: ۸۱

بلی، چا چي بدی وکړه او خپله ګناه ئې ورباندي راتاو شوه نو همدا دوی دوزخيان دي چي تل به پکي پاتې وي.

آيا دلته له "احاطت به خطيئته " نه دا مطلب اخلې چي ګناه هم داسي يو څيز دئ چي خوځېږي او انسان احاطه او محاصره کوي؟ او که نه، معنی ئې دا ده: هرڅوك چي داسي ګنهګار وي چي ګناه ئې ټول وجود نيولی او هغه ئې له هری خوا نه داسي محاصره کړی وي چي د وتلو ټولي لاري ورباندي تړل شوی وي؟

دا يوازي د قرآن د لومړی جزء د بقره د سورت ځيني آيتونه وو او له همدی نه اندازه لګولی شئ چي په ټول قرآنکريم کي به د دا ډول آيتونو شمېرڅومره وي. څو بېلګی له نورو سورتونو نه هم رااخلو:

د مريم په سوري کي د زکريا عليه السلام د زوړوالی په هکله راځی:

قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا * مريم: ٤

وئې ويل: اې زما ربه! زه خو داسي يم چي هډوکي مي سست شوي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

له زوړوالی مي سر مشتعل شوی (سپين والی پکي لگيدلی) او تا ته په دعا کي شقی او کم بخته نه وم.

آيا په "اشتعل الراٴس شيبا" کي د اشتعل ظاهری معنی مطلوبه ده؟ يعنی دا چي په سرئې له زوړوالی نه اور بل شوی؟ او که د زوړالي نښانې ئې داسي په سرکي ښکاره شوې لکه د اور لمبه چي له ورايه ښکاري او يو ځل چي په څه شي گډه شي نو هغه ټول احتوا کړي؟

په همدی سورت کي راځي:

يَايَحْيَى خُذْ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا * مريم: ١٢

ای يحيی! دا کتاَب په قَوتً سره واخله....

آيا دلته له "خذالکتَب بِقُوة " نه ظاهری معنی اخيستل صحيح دي؟ او آيا معنی ئې دا ده چي اې يحيی! دا کتاب په دواړو لاسونو سره کلك ونيسه او په کلك نيولو کي ئې خپل ټول قوت وکاروه؟ او که نه معنی ئې دا ده چي دکتاب په حمل او پر هغه عمل کي له خپل ټو ل توان او ځواك نه کار واخله، په ډاډه او مطمئن زړه ئې حمل او په پوره باور او قوت سره عمل ورباندي وکړه؟

د التکويرپه سورت کي راځي:

وَ إِذَا السمَاءُ كُشطت * التکوير: ١١

او هغه وخت چي آَسمان پوست کړی شي.

د "کشطَت" ظاهری معنی له حيوان نه د پوست ايستل دي، آيا دا خبره سمه ده چي ووايو: آسمان به هم د کوم حيوان په څېر له پوسته کړی شي؟ او که نه معنی ئې دا ده چي هغه ورځ به د آسمان دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاجوردي پرده له مینځه لاړه شي او هغه څه به ښکاره شي چي اوس ئې شاته پټ دي، دوزخ به راڅرګند او جنت به ولیدلی شي ؟

په دې مقدمه کي دوه اساسي مطالب په ښه توګه څرګند او بیان شویدي:

- د متشابه آیتونو په تأویل پسې لټه او هڅه د فتنه ګرو خلکو کار دئ او دا داسي بې ګټې او بې حاصله کوشش دئ چي یوازي هغه کسان ئې کوي چي غواړي په دې بې هدفه هڅو سره ځان عالم او پوه معرفي کړي.
- نه ښایي د متشابه آیتونو له کلماتو او الفاظو نه د هغوی ظاهري معنی واخلو.

اوس راځئ د همدی مفاهیمو او څرګندونو په رڼا کي دا وګورو چي اهل ظاهر د الهي صفاتو په اړه څه نظر او تصور لري؟

هغوی عقیده لري هغه صفات چي له افعالو سره تعلق لري لکه:

مجئ او اتیان: راتګ.

نزول: کوزیدل.

اخذ ، امساک، بطش: نیول،اخیستل.

استوی: استقرار، کیناستل.

هروله: منډه

او دې ته ورته نور باید د هغوی په ظاهری معنی حمل شي، ځکه دا په قرآن او حدیث کي راغلي او ثابت دي، نو لازمه ده چي ظاهری معنی ترې واخیستله شي. دوی د دې افعالو په منځ کي په دې آیت: الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى* او په دې حدیث: وینزل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ربناالی‌السماء الدنیا" ډېر تأکید او ترکیز کوی. راشئ دا آیتونه او احادیث لږ په تفصیل سره وڅیړو، خو لدې نه وړاندي د لاندنیو څو ټکیو یادونه ضروري شمېرو:

مونږ په هغو الفاظو او کلماتو چي پدې آیتونو او احادیثو کي ذکر شویدي اقرار او تکلم کوو، په مفهوم او معنی ئې باور او ایمان لرو، له تأویل نه ئې ډډه کوو او ظاهری معنی نه ترې اخلو؛ ځکه که داسي وکړو نو بیا د تشبیه او تمثیل مرتکب ګرځو. او په دې کي هیڅ شك نشته چي هیڅ شی له الله تعالی سره ورته والی او مشابهت نه لري، نه ئې د ذات مثال شته او نه د صفاتو او افعالو. د امام ابوحنیفه (رح) له شاګرد محمد بن الحسن(رح) نه روایت دئ چي وایي:

اتفق الفقهاء کلهم من المشرق و المغرب علی الایمان بالقرآن و الاحادیث التی جاء بها الثقات عن رسول الله صلی الله و سلم في صفة الرب عزوجل من غیر تفسیر و وصف و لا تشبیه، فمن فسر الیوم شيء من ذلك فقد خرج عما کان علیه النبی صلی الله علیه و سلم و فارق الجماعة فانهم لم یصفوا و لم یفسروا.

ټول فقهاء، په شرق او غرب کي، په دې باندي متفق دي چي په قرآنکریم کي او د معتبرو اشخاصو پواسطه له رسول الله (ص) نه په روایت شوو احادیثو کي د الله تعالی د صفاتو په هکله راغلو نصوصو باندي له تفسیر، توصیف او تشبیه نه پرته ایمان درلودل

(c) ketabton.com: The Digital Library

لازم دي، که څوك لدې نصوصو نه د کوم يوه تفسير کوي، هغه د رسول الله صلی الله علیه وسلم له طريقې نه مخالفت کوي او د مسلمانانو له ډلی نه وځي، ځکه دوی (سلفو) دا ډول نصوص نه تفسير او نه توصيف کړي.

يوه کس عبدالله بن المبارك ته وويل:

يا ابا عبدالرحمن إني اكره الصفة عن صفة الرب فقال له عبدالله بن المبارك: انا اشد الناس كراهية لذلك و لكن اذا نطق الكتاب بشئ قلنا به و اذا جاءت الآثار بشئ جسرنا عليه.

اې ابو عبدالرحمن: زه د الله تعالی د صفاتو په اړه بحث نه خوښوم! عبدالله بن المبارك ورته وويل: زه له هرچا نه زيات له دې ډول بحثونو نه کرکه لرم، خو که قرآن کريم پدې هکله څه ووايي، نو همغه وايو او که پدې اړه په آثارو کې څه ذکر شي، نو د هغه د ويلو په اړه له جسارت نه کاراخلو.

لدې اقوالو نه دا په ډاګه کېږي چې پخوانيو او سلفو علماوو د دې ډول آيتونو او احاديثو له تأويل او تفسير نه ډډه کوله، يوازې تلاوت، لوستل او پر مفهوم ئې ايمان کافي بالو.

ابن تيميه د "الحمويه الکبری" کتاب په ۲۳ مخ کې ليکي:

واعلم ان من المتأخرين من يقول مذهب سلف اقرارها على ما جائت به مع اعتقاد ان ظاهرها غير مراد

پوه شه چې يو شمېر متأخرين علماء وايي چې د سلفو مذهب او طريقه دا ده چې څه چې راغلي په هغی باندې بايد اقرار وشي، لدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعتقاد او باور سره چي ظاهرې معنی ئې مراد نده. ابن تیمیه په خپله له دې نظر سره موافق ندی.

د امام مالك په هکله روایت دئ چي یوه کس ترې پوښتنه وکړه چي: په "الرحمن عَلی العرش استوی" آیت کي د استوی معنی څه ده؟ امام مالك خپله ټنډه په څپیړه ووهله، له ډېری وېرې او غم نه خولې ورباندي راماتې شوې، وئې فرمایل:

الاستواء معقول، والکیف فیه مجهول والسؤال عنه بدعة.

استوی معلومه ده، خو کیفیت ئې مجهول دئ او په دې اړه سوال بدعت دئ.

اهل ظاهرکه څه هم په ظاهره د امام مالك (رح) پدې قول زیات استناد کوی، خو په خپلو ټولو بحثونو او مناقشاتو کي د دې قول خلاف عمل کوي. گورو چي امام مالك (رح) لدې پوښتنی نه سخت خفه کېږي، له ځواب ورکولو وېرېږي، خپله ټنډه په څپیړه وهی، خولی ورباندي راماتېږي، خو د اهل ظاهرو د مناقشاتو اصلي موضوع همدا ده او ټول د همدې قضیی په محورکي په پوره جسارت بحث او مناقشې کوي. امام مالك (رح) دا ډول سوال بدعت شمېري او وایي چي په سلفو کي سابقه نه لري، خو اهل ظاهر ئې واجب گڼي او د اسماء او صفاتو د توحید اساس ئې شمېري!! امام مالك (رح) د استواء له ترجمې نه ډډه کوي، یوازي دومره وایي چي استواء معلومه ده! خو دا ډله استواء د هغې په ظاهری معنی ورحمل کوي او ځیني خو ئې له دومره جسارت نه کار اخلي چي په کرسۍ (څوکۍ) او یا منبرکښېني او بیا وایي: دا استواء ده!! دوی په دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره او د استواء په دې ډول ترجمې سره د تمثیل او تشبیه مرتکب گرځي، که څه هم په خوله وو ایي چې بلاتشبیه او بلاتکییف، هغوی په دې ډول تفسیرسره الله تعالی له انسان سره تشبیه کوي او داسې حالت ثابتوی چې الله تعالی هم لکه انسان کښېني او پاڅېږي، ځي او ولاړېږي، راکوزېږي او بره خېږي!! چې دا بلکل تشبیه او تمثیل دئ.

له اهل ظاهرنه یوه پوښتنه

له دې دوستانو نه چې الله تعالی دې ورته هدایت وکړي، پوښتنه کوم چې زما دې سوالونو ته څه ځواب لري: الله تعالی فرمایي:

أَلَمْ تَرَى أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِنْ النَّاسِ * الحج:۱۸

آیا نه گورې چې په آسمانونو او ځمکې کې هرڅه، لمر، سپوږمۍ، ستوري، غرونه، ونې، حیوانات او ډېر خلك الله تعالی ته سجده کوي.

آیا د لمر، سپوږمۍ، ستورو، حیواناتو، ونو او نورو سجده لکه د انسان د سجدی په شان ده؟ آیا دا شیان هم د ملا تیر او بندونه لري، ټیټېږي او سر پر ځمکه ږدی؟ او د انسان په شان سجده کوي؟ او که نه لدې سجدی نه مراد او مطلب اطاعت او تسلیمي ده؟ داسې اطاعت چې په هر څه کې د الله تعالی امر ته تابع دي، په هرڅه کې د هغه حکم عملي کوي او په همغه لار روان دي چې الله تعالی ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټاکلی او د ټاکلی هدف په لور مخ په وړاندي ځي، هیڅ انحراف او غفلت نه کوي.

د قرآن کریم بل آیت فرمایي:

وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ * آل عمران:۸۳

څه چي په آسمانونو او ځمکه کي دي، په خوښه او ناخوښه (په هرحال کي) خدای ته تابع او تسلیم دي او ټول د ده په لوري بېرته ګرځول کېږي.

پداسي حال کي چي د مخلوق په هکله د هغو کلماتو ظاهري معنی اخیستل صحیح نه وي چي د تشبیه لپاره کارول شوي، نو د الله تعالی په اړه استعمال شوي د تشبیه الفاظ او کلمات څنګه په ظاهري معنی حمل کولی شو؟ باید دا په پام کي ولرو چي قرآن کریم د انسانانو لپاره رانازل شویدی،د انسانانو په ژبه دئ، د انسان قاموس د ده د عقل په څېر محدود او ناقص دئ، د انساني فرهنګ کلمات محدود او ناقص مدلول لري، انسان یوازي د هغو شیانو لپاره نومونه وضع کړي چي ملموس او مشهود دي، دا الفاظ د غیرملموسو او پټو شیانو د معرفي لپاره کافي ندی او په دې سره د هغی حق په صحیح توګه نشي ادا کېدلی.

مونږ ایمان لرو چي خدای مالك الملك دئ او په ټولو موجوداتو کي د خپلي خوښی مطابق تصرف کوي، حکم ئې هرچیرته نافذ دئ، د ټول عالم تدبیر له ده سره دئ، د هرڅه واکمن دئ، د امورو او کارونو پای او عاقبت هغه ټاکي، د کارونو د لا س ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راوړنو او نتائجو ټاکل د ده کار دئ، هرچا ته دخپل عمل جزا او سزا ورکوي، هرڅه د ده په اراده ترسره کېږي، الله تعالیٰ د ځمکي او آسمان له خلقت نه وروسته په هغه څه چي عرش ئې نومولی استواء کړې او له هغه نه چي ترټولو کائناتو لوړ او په هرڅه احتواء لري، احکام صادروی او ټول موجودات اداره کوي، خو له عرش نه د هغه ظاهری معنی نه اخلو، نه وايو چي عرش لکه د پاچايانو عرش (تخت) داسي دئ او نه هم له استواء نه ظاهري معنی اخيستل صحيح ګڼو.

له ابن عباس ر(ض) نه د عرش په هکله روايت دئ وايي:

ان الکرسی موضع قدمین، وان العرش لا یقدر قدره الا الله.

يعنی کرسی د پښو ايښودلو ځای دئ او عرش داسي دئ چي بېله خدايه ئې هيڅوك اندازه نشي لګولی.

ابوهريره رضي الله عنه له رسول الله صلی الله علیه وسلم نه روايت کوي چي فرمايي:

ان الله اذن لي ان احدثکم عن ملك قد مرقت رجلاه الارض السابعة السفلی و العرش علی منکبه و هو یقول سبحانك انت و حیث تکون.

ما ته الله تعالی اجازه راکړه چي د هغی پرښتی په هکله تاسي ته معلومات درکړم چي پښی ئې د ځمکي له اوومي طبقی نه لاندي تېرې شوې او عرش ئې په اوږو دئ او وايي: خدايه! پاکي ده تا لره هرچیرته چي وې.

ګورئ! يوه دومره باعظمته پرښته چي د عرش حامل ده، پښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئې له اوو آسمانونو او ځمکې نه تېرېږي، د الله تعالی د ذات له ادراك نه عاجزه ده، د استواء په کیفیت نه پوهېږي، په خپله ناتوانی اعتراف کوي او وايي: خدايه! هر چيرته چي وې پاکي تا لره ده!

مونږ همداراز په دې آيت هم ايمان لرو چي فرمايي:

أَلَمْ تَرَى أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَى مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

المجادله: ٧

آيا نه گورئ چي الله تعالی په هرڅه پوهېږي چي په آسمانونو او په ځمکه کي دي، نه داسي نجوی شته چي د دريو ترمنځ وي او دی ئې څلورم نه وي او نه د پنځو ترمنځ چي دی ئې شپږم نه وي او نه تر دي کم يا زيات مگر دا چي دی ورسره وي، هرچيرته چي وي، بيا به ئې د قيامت په ورځ په خپلو اعمالو خبر کړي، بيشکه چي الله په هرڅه پوه دئ.

د الله تعالی معيت

مونږ د الله تعالی په معيت او ملتيا، عام دئ که خاص، ايمان لرو، تأويل نه پکي کوو او نه ئې په ظاهري معنی حمل کوو او له بندگانو سره د الله تعالی معيت په عرش له استواء سره منافي نه شمېرو، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما منكم من احد الا سيرى ربه مخلياً به فقال له ابو رزين العقيلي: كيف يا رسول الله و هو واحد و نحن جميع؟ فقال النبي صلى الله عليه وسلم: سأنبئك بمثل: ذلك في آلاء الله: هذا القمر كلكم يراه مخلياً به و هو آية من آيات الله، فالله اكبر او كما قال رسول الله صلى الله عليه و سلم.

له تاسي نه به هيڅ يو داسي نه وي چي خپل رب به ونه ويني، پداسي حال کي چي له همده سره به ګوښه کېدونکی وي، ابورزين عقيلی وويل: دا به څنګه وي يا رسول الله! هغه يو دئ او مونږ ډېر او ډله؟ رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: په يوه مثال سره به درته وښيم، هغه هم د الله په مخلوقاتو کي، دا سپوږمی ده، تاسي هريو ئې پداسي حال کي وينئ چي ګويا له هغه سره يوازي ګوښه کېږي،دا پداسي حال کي چي سپوږمی د الله تعالی د قدرت له نښو نه يوه نښه ده، الله تعالی له هرڅه نه لوی دئ.

همدا مطلب په بل حديث کي داسي راغلی دئ:

عَنْ أَبِي رَزِينٍ الْعُقَيْلِيِّ أَنَّهُ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّه أَكُلُّنَا يَرَى رَبَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَة وَمَا آيَةُ ذَلكَ في خَلْقه فَقَالَ رَسُولُ اللَّه صَلَّى اللَّه عَلَيْه وَسَلَّمَ أَلَيْسَ كُلُّكُمْ يَنْظُرُ إِلَى الْقَمَرِ مُخْليًا بِه قَالَ بَلَى قَالَ فَاللَّهُ أَعْظَمُ * رواه احمد

له ابي رزين نه روايت دئ چي رسول الله صلی الله عليه وسلم ته ئې وويل: يارسول الله! آيا مونږ هر يو به د قيامت په ورځ خپل رب وينو؟ او د دې نښه به په مخلوقاتو کي څه وي؟ رسول الله صلی الله عليه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسلم ورته وفرمایل: آیا تاسو هریو سپوږمۍ پداسي حالت کي نه گورئ چي گویا له ده سره یوازي گوښه کېږي؟! هغه وویل: هو، همداسي ده! رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: نو الله تعالی خوله هرڅه نه ستر دئ.

اهل ظاهر په ډېرو مواردو کي مجبورېږي له خپل مسلك نه انحراف وکړي، خپله لاره پرېږدي او د ځینو کلماتو غیر ظاهري معنی اخلي، د مثال په توگه د الله تعالی د معیت په هکله د خپل مسلك خلاف وايي چي له مخلوق سره د الله تعالی له معیت نه مراد ظاهري معیت ندی بلکه دلته معیت د علم او بصر په اعتبار سره دئ، یعنی دلته د معیت ظاهری معنی مطلوبه نده بلکه لدینه مطلب دا دئ چي الله تعالی په خپلو مخلوقاتو علم لري او د ټولو حالاتو شاهد او ناظر دئ، هغه له بره نه پداسي حال کي چي پر عرش ئې استواء کړې ده د خپل مخلوق په حال خبر او د دوی د هر څه شاهد دئ، نه داسي چي پاك ذات ئې په ځمکه کي له مخلوق سره خلط او یو ځای دئ. له دې دوستانو نه سوال کوو چي که معیت د علم او بصر په اعتبار اخلئ نو د دې حدیث په رابطه څه وایاست:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّه صَلَّى اللَّه عَلَيْه وَسَلَّمَ قَالَ يَنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَة إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرُ فَيَقُولُ مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ وَمَنْ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ وَمَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ * رواه مسلم

ابوهریره ر(ض) روایت کوي چي رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: الله تعالی د هرې شپې په وروستۍ دریمه برخه کي د دنیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

آسمان ته نزول کوي او فرمايي: څوك راته دعا کوي چي قبوله ئې کړم؟ او څوك له ما نه څه غواړي چي ورئې کړم؟ او څوك رانه مغفرت غواړي چي بخښنه ورته وکړم؟

په دې حديث کي ولې او په کوم دليل نزول په ظاهری معنی اخلي او د ډېري توجه او التفات په معنی ئې نه اخلئ، ولې ئې په اصلي معنی: کوزيدل اخلئ؟ که له مخلوق سره د الله تعالی معيت پدې دليل په اصلي معنی نه اخلئ چي پدې سره د الله تعالی او مخلوق ترمنځ د اختلاط او حلول تصور راولاړېږي او د حلول او اختلاط د عدم جواز په خاطر د هغه مجازي معنی اخلئ، نو دا راته ووایاست چي آيا لومړنی آسمان هم د ځمکي په څېر مکان او ځای ندی؟ آيا هلته هم د الله تعالی بل مخلوق ملا ئکي نه اوسېږي؟! که په ځمکه کي له مخلوق سره د معيت ظاهري معنی اخيستل جواز نه لري نو هغه آسمان ته د الله تعالی نزول څنګه د کوزيدو په معنی اخلئ چي له مخلوقاتو داسي ډك دئ او هومره ملائکي پکي ميشت دي چي يوه لوېشت ځای پکي خالي ندی پاتې؟ که په ياد شوي حديث شريف کي د نزول ظاهري معنی واخلو او داسي ګمان وکړو چي الله تعالی د شپې په وروستۍ دريمه برخه کي عرش پرېږدي او د ځمکي آسمان ته راکوزېږي، نو دا وخت يعنی د شپې وروستۍ دريمه برخه خو د هميش لپاره په ځمکه کي وجود لري، يوه داسي شېبه هم نشته چي دا وخت نه وي پکي، ځکه شپه خو په مسلسله توګه له ختيځ نه د لويديځ لور ته روانه ده، په دې حساب سره د شپې وروستۍ دريمه برخه د تل لپاره د ځمکي پرمخ کله يوځای او کله بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځای موجوده وي، نو د اهل ظاهر د تعبیر په اساس الله تعالی باید تل له خپل عرش نه لرې، په اول آسمان کي وي!! لدینه علاوه ځمکي او آسمانونه د الله تعالی د عظمت په نسبت داسي مثال لري لکه د مشنگو یوه دانه زمونږ په ورغوي کي. لنډه دا چي د الله تعالی په اړه لومړي آسمان ته د نزول ظاهري معنی اخیستل نه د نقلی دلایلو له مخي سمه ده او نه په عقلي دلایلو. مونږ په دې مبارك حدیث ایمان لرو، اقرار پرې کوو، حق ئې شمېرو، په دې کلکه عقیده لرو چي دعا قبلوونکی، بخښونکی او مهربان خدای د شپې په وروستۍ برخه کي خپلو بندگانو ته ورنږدې کېږي، د تائب توبه، د مستغفر استغفار، د دعاکوونکي دعا او د سائل سوال ژر قبلوي. طبیعي ده، کله چي انسان د شپې په تیاره کي، پداسي حال کي چي نور په ژور خوب ویده وي او هغه پاڅېږي، الله ته د احتیاج احساس او دا باور چي د خپل رب عنایت او رعایت ته سخت محتاج او اړ دي، له ژور خوبه ئې راویښوي او دعا او عبادت ته ئې هڅوي، ځان د هغه رحم او کرم ته محتاج شمېري، د الله تعالی لوري ته پناه وروړي، هغه ته عجز او زاری کوي، توبه وباسي، د شپې په تیاره کي، له ریاء او تظاهر نه په هغې پاکي فضا کي، د خپل رب په وړاندي لاسونه اوچتوي، سر په سجده ږدي، بخښنه ترې غواړي، له هوی، هوس نه پاك، په پوره اخلاص د هغه تعالی عبادت کوي، د تقرب او مغفرت دعا کوي؛ نو یقیناً چي الله تعالی هم له دغه بنده سره خپله فاصله کموي، هغه ته ورنږدې کېږي او د رحم او کرم توجه ورته کوي. لکه چي په یوه قدسي حدیث کي راځي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

عَنْ أَنَسٍ رَضِي اللَّه عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَرْوِيه عَنْ رَبِّه قَالَ إِذَا تَقَرَّبَ الْعَبْدُ إِلَيَّ شِبْرًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْه ذِرَاعًا وَإِذَا تَقَرَّبَ مِنِّي ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا وَإِذَا أَتَانِي مَشْيًا أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً* متفق علیه

انس ر(ض) وایي چي رسول الله صلی الله علیه وسلم له خپل رب نه په روایت سره فرمایي: کله چي بنده ما ته د یوې لوېشتی په اندازه رالنډ شي، زه یوگز ورنږدې کېږم او که بنده یو گز رانږدې شي، نو زه یوه باع (د دواړو لاسونو د اوږدوالي) په اندازه ورلنډېږم، که بنده زما خوا ته په عادي تگ راشي، زه په منډه د ده خوا ته ورځم.

په دې قدسي حدیث کي د تقرب، شبر، ذراع، باع، مشي او هروله، ټول کلمات د تشبیه لپاره راغلي دي، هیڅوك نشي کولی له دې کلماتو نه ظاهري معنی واخلي، ځکه دلته جسمي او مکاني تقرب مراد ندی او په هیڅ صورت د بنده او رب ترمنځ د فاصلې د لنډوالي او نږدیوالی په معنی نده؛ ځکه وینو چي مونږ د عبادت په وخت کي له ځمکي نه آسمان ته نه خیژو، د ځمکي او آسمان ترمنځ فاصله مو په پښو نده وهلې او الله تعالی ته پدې معنی نه ورنږدې کېږو، بلکه له دې تقرب نه مراد معنوي تقرب دئ. لکه چي په بل حدیث کي راځي:

ان اقرب مایکون العبد من ربه وهو ساجد

بیشکه چي بنده د سجدې په حالت کي له بل هرحالت او وخت نه الله تعالی ته ډېر نږدې وي.

د الله تعالی په اړه دا کلمات ټول متشابهات دي او په تأویل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئې له عليم خدای نه پرته بل هيڅوك نه پوهېږي.

وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا وَإِنْ سَأَلَنِي لَأُعْطِيَنَّهُ وَلَئِنِ اسْتَعَاذَنِي لَأُعِيذَنَّهُ * روواه البخاري

بنده مي په نفلونو سره همداسي زما لور ته رانږدې کېږي، ترهغه چي راته ګران شي، نو چي راته ګران شي بيا ئې زه هغه غوږ شم چي پرى اوري او هغه سترګى ئې چي پرىويني او هغه لاس ئې چي پرې نيسي،او هغه پښى ئې چي ورباندي درومي، که رانه څه وغواړي حتماً ئې ورکوم او که ما ته له هر چا پناه راوړي نو هرو مرو پناه ورکوم.

د دې مبارك حديث مراد دا دئ چي: بنده کولى شي په نفلونو سره الله تعالى ته ورنږدې شي او دومره ورلنډ شي چي د الله تعالى د دوستانو په ډله کي شامل شي او د الله تعالى د محبت وړ شي او کله چي دې مرحلى ته ورسېږي نو الله تعالى ئې هومره په خپل رحم او کرم ونازوي چي د ټولو اندامونو، غوږونو، سترګو، لاسونو او پښو کارونه ئې الله تعالى په خپله او په کامل طور ورته ترسره کوي، څه چي وغواړي ورکوي ئې، له هر چا او هرڅه نه چي الله ته پناه يوسي پناه ورکوي او له شر او ضرر نه ئې په خپل امان کي ساتي.

اهل ظاهر د دې حديث د الفاظو په توجيه او تعبير کي دومره بې وسه کېږي چي لاره ترې ورکه شي او داسي په ختهو کي ونښلي چي د وتلو ټولى لارى ورباندي وتړلى شي. هيڅ لجوج، متعنت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

متعصب توجیه کوونکی نشي کولی د دې حدیث الفاظ په ظاهري معنی حمل کړي.

دلته غوره بولو د دې ډلې د یوه داسي لجوج او متعنت مشر توجیه رانقل کړو چي پرنورو اسلامي ډلو او د نورو مذاهبو پر اتباعو باندي په خپل تېري کي ډېر زړه ور، جري او جسور دئ او په خپلو لیکنو کي هومره چي د نورو په ضد د تکفیر په فتوی صادرولو او د دوی پر تنډه د کفر او شرک د ټاپې وهلو ته اهتمام لري، د اسلام لوري ته د بلني او د توحید ترویج او نشر ته دومره اهتمام نه لري، توحید ته د ده بلنه او دعوت په حقیقت کي د هغه مسلمانانو او موحدینو تکفیرول دي چي د ده هم مسلکه او هم مذهبه ندي!! همدا جناب د دې حدیث شریف په شرحه کي لیکي:

"زمونږ صالحو سلفو هیڅکله هم په دې حدیث کي تأویل ندی کړی، بلکه د حدیث په ظاهر ئې عمل کړی او حقیقی معنی ئې ترې مراد کړې. خو په دې باید ځان پوه کړو چي د دې حدیث ظاهري معنی څه ده؟ آیا دوی دا گمان کوي چي الله تعالی ربښتیا د بنده غوږ، سترگی، لاس او پښې شي؟! او که نه، ظاهری معنی ئې دا ده چي الله تعالی د خپل محبوب بنده ټول اندامونه، غوږونه، سترگی، لاسونه او پښې په سمه توگه سمبال کړي او پدې اندامونو سره د ده ادراك او افعال لله، بالله او في الله کړي! څرگنده ده چي له حدیث نه همدا مراد دئ، نه لومړنی مطلب او تعبیر؛ ځکه هغه لومړنی قول د رسول الله صلی الله علیه وسلم له قول سره هیڅ تطابق نه لري."

لدې جناب نه مو پوښتنه دا ده چي آیا ته غواړې د دې مبارك

(c) ketabton.com: The Digital Library

حدیث په تشریح او تفسیرکي د اهل ظاهر د مسلك متابعت وکړي او که نه هغه مردود او ناقص بولي او د نورو مسلك اصلح او اسلم ګڼي؟ که د اهل ظاهر د مسلك مخالفت کوي او وايي چي له حدیث نه لومړنۍ معنی مراد نده، نو مونږ درسره موافق یو، ځکه واقعیت همدا دئ چي دلته د اصلي معنی مراد نه د عقل له مخی صحیح دئ او د نص او نقل له روح او غوښتني سره اړخ لګوي؛ خو لا زمه ده چي همدا مسلك د نورو همدی ډول آیتونو او حدیثونو په رابطه هم مراعات کړي او هغه کسان تکفیر نه کړي چي دي حدیث ته د ورته آیتونو او احادیثو د تشریح او بیان لپاره ئي همدا مسلك غوره کړی! ته چي د دي حدیث په رابطه دا عقیده لری چي له الفاظو نه ئې ظاهري او متبادره معنی مراد نده، نو که نورکسان همدي ته ورته نصوصو په رابطه همدا عقیده لري نو هغوی ته د الحاد نسبت مه کوه!! همداراز که ته د دي حدیث د ظاهري او متبادري معنی مراد مطلوب نه بولی نو بیا ولي ځان په اهل ظاهرکي شمېري؟ د اهل ظاهر مسلك خودا دئ چي د داسي آیتونو او احادیثو د ټولو الفاظو ظاهري او اولنۍ معنی اخلي، نو باید لدي حدیث نه د هغه ظاهري معنی واخیستل شي او د معنوي مراد اخیستل باید تأویل وبلل شي، که ته همدا مسلك د نورو نصوصو په رابطه هم خپل کړي نو مونږ له تاسره هیڅ مشکل او مخالفت نه لرو؛ خو هغوی څو کرښی وروسته د دي حدیث "من تقرب مني شبراً تقربت منه ذراعاً" په شرح کي لیکي: دا حدیث او نور نصوص په دي دلا لت کوي چي الله تعالی ته اختیاری افعال ثابت دي، هغه چي هرڅه وغواړي هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

كوي. صالح سلفو دا ډول نصوص د هغوی په ظاهري معنی اخيستي، پداسي ډول چي د الله تعالی له شأن سره وړ وي. وروسته زياتوي: څه مانع لري چي ووايو: الله تعالی خپل بنده ته پداسي ډول چي په خپله ئې غوره كوي، نږدې كېږي، سره له دې چي د علو (لوړوالی) صفت هم لري؟

د دې دوست په ځواب كي وايو: كه له تقرب نه د هغه ظاهري معنی وانه اخيستل شي او داسي تقرب ئې وګڼو چي د الله تعالی له شأن سره مناسب وي او د علو (لوړوالی) له صفت سره تناقض ونلري، نو مونږ هم درسره موافق يو او له تاسو سره مو اختلاف منتفي كېږي؛ خو كه له تقرب نه د اهل ظاهر د مسلك مطابق د هغه ظاهري معنی واخيستل شي؛ نو په دې صورت كي بيا دا تقرب نه يوازي د "علو: لوړوالي" له صفت سره اړخ نه لګوي بلكه د هغه منافي هم دئ او بيا همغه اشكال رامنځته كوي چي د معيت او نزول د ظاهري معنی اخيستلو په صورت كي راپيدا كېږي. د معيت او تقرب ترمنځ لږ توپير وجودلري، ځكه د تقرب پای معيت دئ. د معيت په هكله چي تا كوم اشكال ته اشاره كړې ده هغه ته ستا پام رااړوو، تا ليكلي دي: "د معيت تقاضا او غوښتنه دا ده چي الله تعالی د علم، قدرت، سمع، بصر، سلطې او تدبير له پلوه په هرڅه احاطه لري او الله تعالی لدينه پاك او منزه دئ چي له مخلوق سره خلط شي او يا له هغوی سره د دوی په ځايونو كي حلول وكړي او ورسره هستوګن وي، الله تعالی د ذات او صفاتو له پلوه لدينه لوړ دئ، د هغه يو صفت علو دئ." ته خپل دغه قول لدې سره چي وايې: "

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه مانع او اشکال لري چي ووایو: الله تعالی څرنګه چي وغواړي خپل بنده ته ورنږدې کېږي، سره له دې چي د علو صفت هم لري" دا يو د بل متضاد او منافي اقوال سره مقايسه کړه!!

ولې د معیت په رابطه هم دا نه شو ویلی چي څه مانع او اشکال لري چي ووایو: الله تعالی له خپل بنده سره پداسي طريقې مل او يوځای دي چي هغه په خپله غوښتي او په خپله ورباندي پوهېږي، سره لدې چي د علو صفت هم لري؟ تاسي خو د معیت په تفسیر او شرح کي وایاست: مونږ په دې نظر يو چي که څوك دا عقیده ولري چي الله تعالی هرچیرته دئ نو دا شخص کافر دئ، هیڅ عاقل او مسلمان ته نه ښايي عقیده ولري چي الله تعالی په ځمکه کي له خپلو بندګانو سره دئ!! عجیبه ده چي دلته دا وايي خو د تقرب په رابطه بل نظر لري، د دې تناقض، تضاد او دوه رنګي دريځ اصلي علت د اهل ظاهر هغه په ظاهر ولاړ مسلك دئ چي ته او ستا ملګري ورباندي روان دي.

صحیح او قوی قول دا دئ چي مونږ عقیده ولرو او اقرار وکړو: په هغو آیتونو ایمان لرو چي له بندګانو سره د الله تعالی د خاص یا عام معیت په هکله بحث او یادونه کوي، د دې آیتونو په مراد ایمان لرو او وایو چي واقعاً الله تعالی له بندګانو سره دئ؛ خو له معیت او يو ځای والي نه ظاهري او متبادره معنی مراد نده او پداسي معیت اعتقاد جائز نه بولو چي د علو له صفت سره تنا قض ولري.

په یوه مبارك آیت کي له بندګانو سره معیت او پر عرش استواء یو ځای راغلی ده:

(c) ketabton.com: The Digital Library

هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنـــزِلُ مِنَ السَّمَاء وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ * الحدید: ٤

الله تعالی هغه ذات دئ چي آسمانونه او ځمکه ئې په شپږو ورځو کي پیدا کړي، بیا ئې پر عرش استواء وکړه، په څه چي په ځمکه کي لاندي کوزېږي او څه چي ترې راوزي او څه چي له آسمان نه راکوزېږي او څه چي ورته پورته کېږي، په ټولو پوهېږي، هرچیرته چي وئ هغه له تاسو سره وي، الله تعالی ستاسو د کړو لیدونکي دئ.

لکه څرنگه چي په دې آیت شریف کي د ایام لفظ د تشبیه لپاره راغلی دئ او مطلب یی همدا زمونږ معمولي ورځی ندي (دا مطلب په نورو آیتونو کي توضیح شوی) همدا راز د استواء، عرش او معیت الفاظ هم همدا حکم لري، د تشبیه لپاره راغلي، ظاهری معنی یی مقصود نده او پر تأویل یی له علیم خدای نه پرته نور څوك نه پوهېږي.

څوك چه قدیر او عظیم خدای په مخلوق قیاس کړي او د خالق په هکله یی هم په خپل ذهن کي مخلوق ته ورته تصویر جوړ کړی وي، دا کسان مجبورېږي د قرآنکریم الفاظ تأویل کړي او له هر لفظ نه داسي معنی راوباسي چي د دوی له ذهن او تصور سره برابره وي.

لکه چي د دې مبارك آیت په هکله:

وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنكُمْ وَلَكِن لَّا تُبْصِرُونَ * الواقعه: ٨٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ هغه ته له تاسي نه ورلنډ یو خو تاسي نه وینئ.

د اهل ظاهر له ډلی نه یو تن لیکي: "ای نحن اعلم منه ما ظهر وما بطن" یعنی مونږ د هغه په ظاهر او باطن پوره علم لرو. مونږ له دې ګران دوست نه پوښتنه کوو چي:

- د "اقرب" لپاره دې د "اعلم" ترجمه په کوم کتاب او د عربي ژبې په کوم قاموس کي لیدلی ده؟
- آیا الله تعالی نه شوی کولی ووایی: "ونحن اعلم به منکم" مونږ د هغه په رابطه له تاسي نه ډېر علم لرو.
- د آیت په پای کي د "لاتبصرون" جمله د اقرب له لفظ سره سمون خوري؛ او له اعلم سره اړخ نه لګوي،که د اعلم لفظ راغلی وی نو باید په پای کي یی "وانتم لاتعلمون" ویل شوي وی.
- په دې کي څه مشکل ګوری چي له کوم تحریف او تأویل نه پرته ووایاست: الله تعالی له نورو نه زیات خپل بنده ته نږدې دئ، د دې نږدیوالي کیفیت الله تعالی ته وسپاری او عقیده ولرئ چي دا تقرب د مخلوق له تقرب سره شباهت نه لري او د الله تعالی د علو له صفت سره منافات نه لري.
- څوك چي رب العالمین له مخلوق سره تشبیه کړي، هغه داسي انګېري چي الله تعالی خو په خپل عرش استواء کړیده، نو له بنده سره ئې تقرب محال دئ. دا ځکه چي ویني د یوه مخلوق له بل سره د تقرب تقاضا دا ده چي هغه خپل لومړی ځای خامخا پرېږدي، مخکي درومي او هغه بل ته ورنږدې کېږي، دا شخص له مخلوق سره د الله تعالی تقرب هم د مخلوقاتو په تقرب قیاسوي او دا ډول قیاس

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا په عرش د استواء منافی بولي، نو بناءً مجبوربږي دقرآنکریم الفاظ تأویل کړي. خو که دا شخص پدې عقیده وي چې په موجوداتو کې هیڅ شی له الله تعالی سره شباهت نه لري، د الله تعالی تقرب د مخلوقاتو له تقرب سره ورته والی نه لري او داسې ندی چې د حرکت، نقل او ترك مکان غوښتونکی وي،که دا ډول عقیده خپله کړي نو بیا به نه بې ځایه تأویل ته اړ وي او نه به له هغه څه نه انکار ته اړ کېږي چې الله تعالی په خپله په قرآن کې بیان کړي.

دی دوستانو ته عرض کوو چې:

که دا لمر، چې د الله تعالی له مخلوقاتو نه یو مخلوق دئ، پداسې حال کې چې له مونږ نه په زرگونو میله فاصله لري، په خپل مسیر کې خوځي، کولی شي له همغې لیرې فاصلې نه، په خپلې رڼا او حرارت سره، له مونږ سره او په هرحالت کې، د توقف یا حرکت په حالت کې زمونږ ملگری وي او وینو چې په ځینو ځایونو کې راته رالنډ او تجلي او حرارت ئې زیات او په ځینو نورو سیمو کې رانه لیرې او اثرات ئې کم وي، د لمر چې دا حال وي نو په کوم دلیل له بندگانو سره د الله تعالی معیت او تقرب، د هغه تعالی له شأن سره برابر او لایق تقرب، محال او ناممکن شمېرئ؟ پداسې حال کې چې هغه د ټولو رب دئ، هغه عظیم دئ، په هرڅه محیط دئ، ټول عالم د ده د عظمت په وړاندې داسې دئ لکه د خردل یوه دانه.

بایدپه یاد ولرو چې له الله تعالی سره زمونږ رابطه یوازې دا نده چې هغه مونږ وینې او له لېرې نه زمونږ غږ اورې، زمونږ په هر څه علم لري، بلکه لدینه علاوه هغه پر مونږ او زمونږ په ټولو حالاتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او افعالو احاطه لري، د هر کار د کولو قدرت هغه راکوي، توفیق د هغه له لوري دئ، زموږ اراده د ده د ارادې تابع ده، اراده ئې زموږ پر ارادې او افعالو حاکمه او مسلطه ده، هغه څه کېږي چې هغه ئې وغواړي او د کولو توفیق ئې راکړي او هغه څه نشي کېدی چې دی ئې ونه غواړي او د کېدو توفیق ورنکړي. دغو مفاهیمو ته په پام سره باید پر عرش د استواء، قرب او معیت تر منځ ځانګړی رابطه ولټوو، نه داسي چې په یوه ایمان ولرو او له بل نه انکار وکړو. د دې مفاهیمو تر منځ تلفیق د هغه چا لپاره ګران کار دئ چې الله تعالی له مخلوق سره تشبیه کوي او استواء، تقرب او معیت په هغه معنی اخلي چې د انسانانو تر منځ متداوله ده.

یو بل مثال هم وړاندي کوم، قرآنکریم فرمایي:

إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ *

الفتح: ۱۰

بیشکه هغه کسان چې له تا سره بیعت کوي په حقیقت کي له الله تعالی سره بیعت کوي، د الله تعالی لاس د دوی پر لاسونو د بره دئ.

د اهل ظاهر د مسلك یو کس د دې آیت په رابطه لیکي:

څرنګه چې الله تعالی د آسمانونو د پاسه پر خپل عرش دئ، نو لاس ئې هم د هغو د لاسونو د پاسه دئ چې له رسول صلی الله علیه وسلم سره بیعت کوي!!

دې دوست ته وایو: که له "یدالله فوق ایدیهم" نه دا مطلب واخلو چې د الله تعالی لاس له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره د بیعت کوونکو له لاسونو نه بره او پورته وو، نو بیا د دې بیعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

الرضوان فضیلت او امتیاز له نورو بیعتونو نه به څه که وو؟ ځکه په هر بیعت کي د الله تعالی لاس د بیعت کوونکو له لاسونو نه پورته وي، پداسي حال کي چي پدې آیت کي خو دغه مطلب د بیعت الرضوان د فضیلت او امتیاز د بیان پخاطر راغلی دئ، لکه چي ته په خپله د الله تعالی د دې قول په هکله چي فرمايي: " مَا مَنَعَكَ أن تَسجُدَ لِمَا خَلَقْت بِيَدَی " ليکي: دلته "خلقت بيدي" د آدم علیه السلام د خلقت امتیاز او فضیلت افاده کوي او الله تعالی ته د "ید" صفت ثابتوي، دلته هم باید ووائی چي "ید الله فوق ایدیهم" د دې بیعت د امتیاز او فضیلت د افادي لپاره راغلي او په خاصه نه عامه معنی د الله ید د دوی د ید د پاسه وو.

هغه کسان چي له (ید) نه د هغه ظاهري معنی اخلي او الله تعالی له مخلوق سره تشبیه کوي دا ورته مشکله ده چي پر عرش د استواء او د بیعت کوونکو د لاسونو د پاسه د یدالله موجودیت څنگه سره تلفیق کړي، هغوی د خپل غلط او باطل تصور نه راولاړ شوي کړکیچ سره مخامخ دي او دې ته اړ شوي چي عجیب او غریب تأویلات وکړي، داسي تأویلات چي نه یوازي د دوی مشکل نشي حل کولی بلکه مزید مشکلات ورته راپیدا کړي؛ خو که دوی ووایي چي بې نیازه خدای پداسي حال کي چي پرهغه څه ئې استوی کړي چي عرش ئې ورته ویلی، په عین وخت کي او د همدی بیعت په مهال ئې لاس د بیعت کوونکو د لاسونو د پاسه وو، خو په عرش استواء او په لاسونو د پاسه لاس ایښودل ئې له مخلوقاتو سره هیڅ مشابهت او ورته والی نه لري، حقیقت او کیفیت ئې یوازي علیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدای ته معلوم دئ او بس، نو پدې صورت کې به نه له کوم اشکال سره مخامخ کېږي، نه به ئې په اعتقاد کې کوم خلل رامنځته کېږي، نه به تشبیه او تأویل ته اړ کېږي.

هغه کسان په غلطه روان دي چې پر عرش استواء، آسمان ته نزول او له بنده سره د الله معیت او قرب پرظاهري معنی حمل کوي او متداوله معنی ترې اخلي او د مخلوقاتو له استوی، نزول، معیت او قرب سره ئې تشبیه کوي. همداراز هغه کسان هم په غلطه دي چې دا شیان یا بالکل نه مني او یا تأویل پکې کوي.

د نورو مفاهیمو په اړه هم اختلاف له همدې ځایه سرچینه اخلي او د همدې اصولو د عدم مراعات په وجه اشتباهات رامنځته کېږي، د مثال په توګه د دې مبارك آیت "مامَنَعكَ انْ تَسجُد لماخَلقت بیدي" په اړه له همدی افراطي ډلي نه یوکس لیکي: "اذ كل عباده خلقهم بغیرمسیس بیدوخلق آدم بمسیس: څرنګه چې ټول مخلوقات ئې له لاس وروړلو پرته پیدا کړي او آدم علیه السلام ئې امتساساً په خپل لاس پیدا کړی" ورپسې زیاتوی: "غیرانه ولی خلق الاشیاء بامره وقوله وارادته و ولی خلق آدم بیده مسیسا: غیر لدې چې الله تعالی د مخلوقاتو په پیدا ایښت کې په خپل امر، قول او ارادې سره تصرف کړی، خو د آدم (ع) په پیدا ایښت کې ئې د خپل لاس په امتساس سره تصرف کړی"

لدې کبله چې دا ښاغلی؛ الله تعالی له انسان سره تشبیه کوي، نو د الله لاس هم د بندګانو له لاس او په لاس پیدا کول ئې هم د انسانانو د لاس له کار سره ورته ګڼلی نو ځکه ئې د مسیس لفظ

(c) ketabton.com: The Digital Library

كارولى دئ. دې ښاغلي ته وايو:

- ولې دومره جسارت او بې باكي كوى چي د مسيس لفظ له ځانه زياتوې؟ پداسي حال كي چي نه په قرآنكريم كي دا لفظ راغلى او نه په احاديثو كي.
- ته د الهي افعالو كيفيت د بندگانو د اعمالو له كيفيت سره تشبيه كوى، پداسي حال كي چي له يوه بل نه ذاتاً متفاوت شيان حتماً د افعالو او اعمالو د كيفيت له مخي هم له يوه بل سره توپير لري، هغه څه چي په ذات كي يو له بل سره توپير ولري افعال ئې هم توپير لري او يو په بل نشي قياس كېدى.
- پداسي حال كي چي لوى غر د الله تعالى د تجلى په مقابل كي د مقاومت توان نه لري، د جبرائيل عليه السلام په څېر د الله ستر او لوړ مرتبه مخلوق دا وس او توان نه لري چي د الله تعالى لومړني حجاب ته ورنږدې شي، نو د آدم عليه السلام د وجود مواد به څنگه د الله تعالى د يد د امتساس په وړاندي د مقاومت توان ولري؟ په يوه حديث كي راځي:

عن زرارة ابن اوفى رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم سأل جبرئيل: هل رأيت ربك؟ فانتفض جبرئيل وقال: يا محمد ان بيني و بينه سبعين حجاباً من نور لو دنوت من ادناها حجاباً لاحترقت.

زراره د اوفى زوى روايت كوى چي رسول صلى الله عليه وسلم له جبرائيل عليه السلام نه پوښتنه وكړه: آيا تا خپل رب ليدلى دئ؟ جبرائيل عليه السلام ولړزيد او وئې ويل: اې محمده! زما او رب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترمنځ اویا د نور داسي پردی دي چي که تر ټولو نږدې پردې ته ئې ورلنډ شم نو حتماً به اور واخلم.

- ولې دا نه وایاست چي: الله تعالی خپل بنده آدم علیه السلام په خپل لاس پیدا کړ، خو نه له (ید) نه ظاهري معنی اخلو او نه د دې خلقت د کیفیت په هکله علم لرو، دا زمونږ له ادراك نه لوړدی، د دې معنی الله تعالی ته سپارو ترڅو نه د تشبیه مرتکب شي او نه تأویل ته اړ.

تأویل!

د تأسف خبره ده چي اهل ظاهر د تأویل له لفظ نه، هغه هم په متشابهاتو کي، هغه مفهوم او معنی نه اخلي کوم چي په قرآن کریم کي راغلی. د دوی له نظره تأویل دیته ویل کېږي چي د لفظ ظاهري او متبادره معنی په بل لوري واړولي شي او د ظاهري معنی پرځای بله معنی ترې واخیستلی شي، پداسي حال کي چي قرآن کریم د تأویل لفظ د دوی د دې تعبیر په خلاف په بله معنی رااخلي او وایي چي د متشابه آیتونو پرتأویل له الله تعالی پرته هیڅوك نه پوهېږي: ومایَعلمُ تأویلهُ الا الله: په تأویل ئې له الله پرته هیڅوك نه پوهېږي" د دغه آیت په اساَس د تأویل تعریف داسي ندی لکه چي اهل ظاهر وایي. دلته تأویل د متشابهاتو په اړه راغلی، په هغو ځایونو کي چي یو غیرمرئې او غیرمحسوس څیز پداسي کلماتو او الفاظو سره معرفي شوی چي اصلاً د محسوسو او لیدل کېدونکو څیزونو لپاره وضع شوي او پداسي ځایونو کي نه ظاهري معنی مطلوبه وي او نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئې تأویل ممکن وي. د یوسف علیه السلام خوب چې په قرآن کریم کې ئې یادونه شویده دا مطلب ښه توضیح کوي، یوسف علیه السلام په خوب کې ویني چې یوولس ستورى ، لمر او سپوږمۍ سجده ورته کوي، خپل پلار ته د دې خوب کیسه کوي، پلار ئې په تعبیر پوهېږي او خپل زوى ته داسې نصیحت کوي: زویه! خپل خوب دې وروڼو ته مه وایه، هسې نه چې کومه توطئه درته جوړه کړي. ډېروخت تېر شو، یوسف علیه السلام د ژوند ډېرې هسکې ټیټې ولیدې، بالآخره د مصرد خزانو امین او بیا د ټول مصر واکمن وټاکل شو، کورنۍ ئې مصر ته وروغوښتله، کله چې پلار، مور او یوولس وروڼه ئې راورسېدل او وئې لیدل چې ټول د ده لپاره الله ته په سجده پرېوتل نو خپل پلار ته ئې وئې ویل:

وَقَالَ يَاأَبَتِ هَذَا تأويل رُؤيَاي مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا *

یوسف: ۱۰۰

او وئې ویل: گرانه پلاره! دا دئ زما د هغه پخواني خوب تأویل او تعبیر چې الله تعالی رښتونی کړ.

گورئ چې د ده پدې خوب کې تشبیه کارول شوې، مور او پلار د لمر او سپوږمۍ په بڼه کې او وروڼه د ستورو په شکل کې،کله چې د ده د خوب متشابهات په خپل اصلي او لومړني شکل ښکاره کېږي نو وایي: دا دئ زما د خوب تأویل! په دې اساس تأویل یعنی کلمات له ظاهري او ذهن ته نږدې معنی نه د هغې حقیقی معنی ته گرځول،یا متشابهات خپل لومړني کیفیت ته اړول.

نامناسبه به نه وي که دلته د خپل هغه خوب یادونه وکړم چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې خوب ته ورته دي او په اتلس کلنۍ کې مې د واده په شپه لیدلی دئ: په هغه شپه چې سهار ته مې د واده ورځ وه، څو لحظې مې د خوب لپاره وخت وموند، په همدې شېبوکې مې خوب ولید چې د خپل تره له یوه زوی سره چې له ما نه مشر وو، یو ځای آسمان ته خیژو، ښه پور ته لاړو، ترستورو پورې ورسېدو، هلته ستوري وینم چې ټول له ختیځ نه د لویدیځ په لوري درومي، حرکت ئې د څپو په څېر، ودرېدم او د ستورو د دې عجیب حرکت تماشا ته ځير شوم، ناڅاپه ګورم چې ستوري سره واوبدل شول او یوه زرينه تکه ترې جوړه شوه، ورپسې ګورم چې لدې زريني ټوټې په خپله زريني خولۍ جوړې شوې او له مونږ نه څو قدمه آخوا کوټه شوې، زه یوازې دې ځای ته ور روان شوم ترڅو دا خولۍ له نږدې نه وګورم، ناڅاپې له یوې بلې خوا څلور، پنځه تنه نور هم دې نقطې ته راغونډ شول، هر یوه لدې کوټې نه یوه یوه خولۍ واخیسته پرته لدې چې په سر ئې کړي، ما هم یوه خولۍ راوخیسته او هغه مې په سر کېښوده او له همدې سره له خوب نه راویښ شوم. د دې خوب د تعبیر په رابطه مې لومړی داسې ګمان کولو چې کېدی شي الله تعالی ډېر نېك او صالح اولادونه راکړي، له خپل واده سره مې هغه مربوط ګڼلو او له ستورو مې همدا د صالح اولاد تعبیر اخیستو، خو دا تعبیر راته د خوب له مجموعي روحیې سره موافق نه ښکارېدو او دا تعبیر مې ناقص بالو، دوه کاله وروسته په کابل پوهنتون کې شامل شوم، په همدې کال د الله په فضل سره اسلامي تحریك پیل شو او الله تعالی په ما پېرزوینه وکړه او د دې تحریك کې په روانولو کې ئې د نورو ورونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ځنګ کې ما ته هم د څه وندې افتخار را په برخه کړ، بيا د داوود خان د اقتدار په دوران کې، د رژیم په ضد په کودتا متهم شوم، زما د نیولو هڅه وشوه، زه الله تعالی وژغورلم، څو تنه ورونه ونیول شوو او زه له ځینو ورونو سره خپل شرقي ګاونډي ملك، پاکستان ته مهاجر شوو، هلته مو د حرکت د مجدد تنظیم فرصت ترلاسه کړ، د افرادو روزنه مو پیل کړه، روزل شوي ورونه به د کار لپاره هیواد ته ستنېدل، دوی به ډېرې سختې، اوړدې، کړې وړې، هسکې او ژورې لارې وهلې، له لوړو لوړوغرونو او سختو درو به تېرېدل او خپلو سیمو ته به تلل، هلته به ئې د دعوت، تنظیم او حزبي فعالیتونو کارونه ترسره کول. په دغه دوران کې ورونو په اتفاق سره د نهضت امارت ما ته راوسپارو. دلته مې ګمان وکړ چې شاید زما د هغه خوب تعبیر همدا وو، له شرق نه غرب ته د ستورو خوځیدل مې له شرق نه غرب ته د مجاهدینو تلو ته اشاره وګڼله، مخصوصاً هغه وخت چې له هېواد نه بهر نوري او نوې ډلې جوړې شوې، نوي رهبران صحنې ته راووتل، هر یوه غوښتل د زعامت خولۍ په سرکېږدي، دا هره صحنه مې د هغه خوب د یوې برخې تعبیر وموندو.

په ټولو هغو آیتونو کې چې د الله تعالی له افعالو نه پکې بحث او یادونه شویده، په ځانګړې توګه هغه افعال چې انسانان ئې په جوارحو او اندامونو ترسره کوي او په هغو آیتونو کې چې د انساني اعضاوو لپاره وضع شوي نومونه د الله تعالی په اړه پکې ذکر شوي، اهل ظاهر دا ټول افعال او اسماء د هغوی په ظاهري معنی حمل کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او وايي چي بايد په دې افعالو او اسماوو ايمان ولرو، ګويا دا افعال او اسماء د الله تعالی لپاره ثابت دي او تأويل ئې "د دوی له نظره تأويل" ناجائز دي، مونږ پداسي حال کي چي پدې آيتونو ايمان لرو، تلاوت ئې کوو او په مراد او مطلب ئې عقيده او باور لرو، خو دا افعال او اسماء پرظاهري معنی نه حمل کوو، ځکه ظاهري معنی ترې اخيستل د تشبيه په معنی ده او نه ئې د تأويل هڅه کوو ځکه ايمان لرو چي پرتأويل ئې له عليم خدای نه پرته بل څوك نه پوهېږي. کله چي د الله تعالی په هکله،يد، سمع، بصر، قدم او ديته ورته د نورو نومونو يادونه کېږي دا ټول د الله تعالی ثابت صفات بولو، نه وايو چي د يد مطلب قوت او يا نعمت دئ او د سمع او بصر معنی علم دئ، دا ډول تأويلات نه کوو، همدا راز دا هم نه منو او نه پدې عقيده لرو چي دا ياد شوي نومونه او اندامونه د انسان د اندامونو په شان دي، يعنی يد، سمع او بصر داسي جوارح ندي لکه د انسان لاس، غوږونه او سترګی. بايد دا ټکي په ياد ولرو چي له دې ټولو آيتونو نه هدف دا دئ چي د الله تعالی صفات راوپېژني، دا ئې مراد او موخه نده چي د الله تعالی د ذات کيفيت معرفي کړي.

له الله تعالی سره د موسی عليه السلام تکلم

مونږ په دې موجوداتو کي د الهي افعالو له ننډو او مظاهرو نه د الله تعالی په اړه علم حاصلولی شو، خو د ذات او افعالو د کيفيت د څرنګوالی د ادراك وس او قدرت نه لرو، لکه چي قرآن کريم له موسی عليه السلام سره د الله تعالی د تکلم په قصه کي دې مطلب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته اشاره کوي:

وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنظُرْ إِلَيْكَ قَالَ لَنْ تَرَانِي وَلَكِنْ انظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنْ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ *

الاعراف:۱٤۳

او کله چي موسی علیه السلام زمونږ د وعدي ځای ته راغی او رب ئې خبري ورسره وکړې، وئې ویل: یا ربه! ما ته ځان راوښیه چي درته وګورم، الله وفرمایل: هیڅکله مي نشې لیدلی، خو دې غره ته وګوره، که دا په خپل ځای باقي پاتې شو نو "په هغه صورت کي به" مي ولیدی شی، نو کله چي د ده رب غره ته تجلي وکړه "ځان ئې وروښود" ټوټې ، ټوټې شو او موسی علیه السلام بیهوشه ولوید او کله چي په خود راغی وئې ویل: پاکي ده تالره، تا ته مي توبه ده او زه لومړنی مؤمن یم.

دا مبارک آیت څو اساسي مطالب څرګندوی:

- د لوی عرش مالك خدای پداسي حال کي له موسیعلیه السلام سره خبری وکړې چي موسی علیه السلام په ځمکه کي وو.
- موسی علیه السلام د الله تعالی د ذات د لیدو هیله څرګنده کړه چي په ځواب کي ورته وویل شول: هیڅکله به مي ونه وینې، یعنی اوس ته د الله تعالی د ذات د لیدو توان او استعداد نه لرې او په فعلي حالت کي لدې نه عاجز یې چي الله تعالی ووینې.
- الله تعالی پداسي طریقی سره چي په خپله ئې غوښتی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیفیت ئې د انسان لپاره د ادراك وړ ندی، خپل ذات غره ته ورښودلی او غره د دې تجلي په وړاندې مقاومت ونه شوی کړی، ټوټې ټوټې شو.

- موسی علیه السلام د دې تجلی له آثارو نه بیهوشه شو او کله چې په خود راغی نو اعتراف ئې وکړچې:

الف- الله تعالی لدینه لوړ او منزه دئ چې انسان ئې په خپلو محدودو وسایلو او استعدادونو مشاهده او د هغه تعالی د تجلی په وړاندې مقاومت وکړی شي.

ب- د دېدار مطالبه او د مشاهدې هیله، خپله غلطي گڼي او توبه کوي.

ج- ځان لومړنی مؤمن او په دې حقایقو باور لرونکی شمېري، ځکه لده نه مخکي هیچا داسي صحنه نده لیدلې.

دغه مبارك آیت که له یوی خوا د الله تعالی لپاره اختیاري افعال لکه له بنده سره خبري او تجلی په اثبات رسوي له بلی خوا دا په ډاگه کوي چې د الله تعالی د ذات د کیفیت ادراك د انسان لپاره ممکن ندی. باید پدې هکله له هر ډول تخیل، تصور او تفکر نه ډډه وشي. هغه کسان چې په متشابه آیتونو او احادیثو کي ید، عین، قدم، اصابع، اذن او مربوطه افعال لکه اخذ، بطش، اعطاء، امساك، سمع، بصر،اتیان، مجئ او استواء دا ټول کلمات چې اصلاً باید متشابه وبلل شي د تأویل هڅه ئې ونه شي، برعکس هغوی جسارت کوي او دا ټول پرظاهري معنی حمل کوي، پدې سره دوی د تشبیه مرتکب کېږي او له عظیم او احد خدای نه انسان ته ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجود جوړوي!! غوره به وي په دې اړه څو آیتونه او احادیث تفسیر، توضیح او تشریح کړو ترڅو مسأله ښه څرګنده او روښانه شي:

وَقَالَتْ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ * المائده :٦٤

او یهودانو وویل: د الله تعالی لاس تړلی دئ، د دوی لاسونه دي تړلی وي او پر دوی دي لعنت وي، په سبب د هغه څه چي وئې ویل، داسي نده لکه دوی چي وایي، د الله تعالی دواړه لاسونه خلاص دي او څنګه چي وغواړي همغسي انفاق کوي.

په دې آیت کي د بخل، سخاوت، امساك او انفاق په اړه بحث شوی، یهودان الله تعالی ته د بخل نسبت کوي او وایي: " يَدُ اللّهِ مَغْلُولَةٌ: د الله لاس تړلی دئ" یعني څه چي ترې غواړو نه ئې راکوي، د هرڅه واك ورسره دئ، د ټولو شیانو مالك دئ، خو بندګان ئې همداسي پرېښی دي، څه نه ورکوي! په عربي ژبه کي له بخیل نه په همدې کلماتو تعبیرکېږي او د دې برعکس هغه کسان چي سخاوت لري، هر چا ته لاس ورکوي، له هر چا سره مرسته کوي، سخاوت لري، د هغه لپاره (يداه مبسوطتان) کلمات کاروي، یعنی لاسونه ئې خلاص دي، هر چا ته هرڅه ورکوي. الله تعالی د یهودانو په ځواب کي فرمایي: "بَل يَدَاهُ مَبسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيفَ يَشَاءُ" د دې معنی دا ده چي الله تعالی زیات انفاق کوي، هر چا ته له خپلو نعمتونو نه مناسبه برخه ورکوي. متأسفانه اهل ظاهر لدې آیت نه هم له حقیقت نه لری تعبیر اخلي او وایي چي دا آیت په دې دلالت کوي چي الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعالی دوه لاسونه لري!! خو هر څوك پوهېږي چي که چیرته د آیت د بحث محور د الله تعالی د ذات دکیفیت بیان وی! او د بخل او سخاوت په رابطه خبره نه کېدی او د الله د ذات په اړه ویل شوي وی چي: "یَدَاهُ مَبسُوطَتَانِ" نو په هغه صورت کي مو ویلی شوی چي د آیت معنی همغه ده چي اهل ظاهر ئې ترې اخلي، خو پدې صورت کي به هم له دې اشکال سره حتماً مخ کېدو چي: آیا الله تعالی دوه داسي لاسونه لري چي تل خلاص وي او هیڅ نه سره یوځای کېږي؟ ځکه د مبسوطتان معنی همدا ده!! د اهل ظاهر استدلال د تعجب وړ دئ. مونږ په دې مبارك آیت ایمان لرو او په مفهوم او مراد ئې چي "یُنفِقُ کَیفَ یَشَاءُ" دې باور لرو، خو له دېکلماتو نه ظاهری معنی نه اخلو او تأویل ئې الله تعالی ته سپارو او د هغه کسانو په ځواب کي چي الله ته د بخل نسبت کوي او وایي:

یَدُ اللَّه مَغْلُولَةٌ

ورته وایو:

بَلْ یَدَاهُ مَبْسوطتَانِ یُنفِقُ کَیْف یشاء

د تقوا او احتیاط غوښتنه خو دا ده چي د آیتونو په تفسیرکي پوره محتاط وو، د هر آیت د تفسیر او ترجمې په وخت د هغه سیاق، سباق او له مخکي وروسته سره رابطه په پام کي ولرو، که دا اصل مراعات نشي نو زیات اشتباهات رامنځته کېږي. د مثال په ډول که تاسي د یوه شخص د ذات په اړه او د یوه خاص حالت د معرفي کولو په هکله ئې خبری کوی او وائې چي هلته یو څوك دئ له دوو خلاصو لاسونو سره. لدینه مطلب دا دئ چي هغه سړی دوه داسي خلاص

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاسونه لري چي يو له بل سره وصل کېدی نشي. خو که هدف د هغه شخص د سخاوت بيان وي او هدف مو دا وي چي هغه سړی خلاص لاس لري، سخي دئ، نو په دې حالت کي د لومړنۍ معنی اخيستل غلطه او بيځايه خبره ده.

لدی آيت نه د اهل ظاهر تعبير كه څه هم ډېر کمزوری او ناسم دئ، خو که فرضاً د هغوی نظر ومنو او د "يَدَاهُ مَبسُوطَتَان همغه معنی واخلو چي دوی ئې اخلي، په دې صورت کي خو الله له مخلوق سره تشبيه کېږي، بيا نو د اهل ظاهر او مشبه (هغه چي الله له مخلوقاتو سره تشبيه کوي) ترمنځ څه توپير وجود لري؟ هغوی هم وايي چي د الله تعالی (نزول)، (يد) او نور دا ډول صفات همغه دي چي مونږ ئې مثال په مخلوقاتو کي گورو او الله تعالی مونږ ته په خطاب کي داسي کلمات استعمال کړي چي مونږ هغه پېژندي شو او د معرفت توان ئې لرو او له همدې امله د الله تعالی نزول او يد لکه د بندگانو د نزول او لاسونو په شان شمېرو.

د دې ډلی يو شيخ په خپل کتاب (قواعدالمثلی في صفات الله واسمائه الحسنی) کي ليکي: پوه شه چي د هغو نصوصو معنی چي د الله تعالی صفات پکي ذکرشوي همغه ظاهري معنی ده چي په آسانۍ سره ذهن ته رسېږي او دماغ ئې بې تکلفه مني او ورباندي پوهېږي. دلته وينو چي د (مشبه ډلی) او اهل ظاهر د نظرياتو ترمنځ هيڅ تفاوت نشته. د مشبه ډله وايي چي د دغو نصوصو ظاهر په دې دلالت کوي چي الله تعالی لکه انسان دوه لاسونه لري، يو ئې ښی او بل ئې چپ او لاسونه ئې گوتی هم لري،........او ته هم ديته کاملاً

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته خبره کوي، خو فقط دا علاوه کوي چي وائي بلا تکییف یا بلاتشبیه، پدې بلاتشبیه او بلا تکییف ویلو سره ته د مشبه له ډلی نه نه وځې، د بلا تشبیه جمله تا ته هیڅ گټه نشي رسولی، ځکه مشبه ډله خو هم دا نه وایي چي د الله تعالی لاس لکه د انسان د لاس په اندازه اوږد او له غوښو او هډوکو نه جوړ شوی دئ.

همداراز که د "واشتعلَ الراسُ شیبا" له آیت نه هغه ظاهري معنی واخیستي شي چي ژر او په آسانۍ سره ذهن ته رسېږي نو د دې آیت معنی به دا وي چي: سر ئې له زوړوالي نه اور واخیست! پدې صورت کي که بلا تشبیه اوبلا تکییف ووایو نو څه گټه به ولري؟! او یا په دې آیت کي:

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ

که په دې ځای کي ظاهری او ذهن ته متبادره معنی واخیستی شي نو د آیت ترجمه به یا دا وي:

- الله تعالی په هغه څه پوهېږي چي دوی په خپلو ورغوو (لاسونو) کي پټ کړي.
- او یا دا چي الله تعالی په هغه څه پوهېږي چي د دوی د دواړولاسونو ترمنځ واقع دي چي هغه ئې خپل بدن دئ.
- او یا دا چي الله تعالی په هغه څه پوهېږي چي دوی په خپله غېږ او دواړو لاسونو کي نیولی.
- او که ډېر تکلف وکړو نو ایله دا ویلی شو چي: الله تعالی هم په هغو شیانو علم لري چي د دوی په مخ کي پراته دي او هم په هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیانو چي د دوی شاته پراته او واقع دي.

پداسي حال کي چي دا آیت نه دغه پورتني مطالب افاده کوي او نه ئې دا شیان مراد او مطلوب دي، بلکه د آیت مطلب او مراد دا دئ چي الله تعالی د دوی په ماضي او مستقبل ټولو باندي عالم دئ، په هر هغه څه پوه دئ چي دوی مخکي کړي او یائې په آینده کي کوي. لنډه دا چي که له د "یَعلمُ ماَ بینَ ایدِیهِم وماخلَفهُم" په آیت کي د الفاظو ظاهري معنی واخلو نو داسي تفسیر به موکړی وي چي د آیت له مراد سره اړخ نه لګوي او پدې صورت کي د بلا تشبیه او بلا تکییف قول او قید مونږ ته هیڅ ګټه نه شي رسولی. همداراز که دلته د "یُحیطُونَ" له لفظ څخه د هغه ظاهري معنی واخلو نو معنی به ئې دا وي چي ګوا کي علم یو داسي شی او جسم دئ چي لا سته راوړل ئې د یوه دیوال په څېر کومې احاطې ته ضرورت لري او تاسي نه شئ کولی د الله تعالی علم لاسته راوړئ او شا او خوا ئې احاطه کړئ مګر هغه چي الله تعالی ئې وغواړي، پدې صورت کي به د بلا تشبیه د قید راوړلو سره څنګه دا اشکال رفع کړئ؟

ابن جوزي وایي:

که په دې آیتونو او احادیثو کي د الفاظو ظاهري معنی واخیستل شي نو الله تعالی ته د جسم اثبات او له مخلوق سره ئې تشبیه لا زمېږي، ځکه د لفظ ظاهري معنی هغه ده چي د هغې لپاره لفظ وضع شویدی، په دې اساس د (ید) معنی له هغه مخصوص غړي یا اندام نه پرته بل څه نشي کېدی، همدا راز نور الفاظ.، د سلفو لاره دا نه وه چي د الله تعالی د صفاتو په اړه د استعمال شوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

الفاظو ظاهري معنی واخلي، بلکه د هغوی مذهب دا وو چي په دې هکله ئې هر ډول بحث ناروا باله او له هغه نه ئې ډډه کوله. ابن جوزي زیاتوي: دې ډول آیتونو او احادیثو ته د صفاتو آیات او احادیث ویل په خپله بدعت دئ، ځکه دا نوم نه په قرآن کي راغلی او نه په احادیثو کي، بلکه دا د بدعتیانو کار دئ.

امام فخر رازي لیکي: د قرآن کریم په زیاتو آیتونو کي د بې شمېره دلایلو له امله د الفاظو ظاهري معنی اخیستل جواز نه لري. د مثال په توګه په دې آیت کي:

وَلِتصنعَ علَی عینِي

که دلته ظاهري معنی واخلو نو ترجمه به ئې دا وي چي ګویا موسی علیه السلام ئې د سترګی د پاسه وو!! پداسي حال کي چي هیڅ عاقل انسان دا خبره نشي کولی. همداراز پدې آیت کي:

وَاصْنَعْ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا

که ظاهري معنی واخلو نو معنی به ئې دا وي چي کښتۍ زمونږ پر سترګو جوړه کړه، همداراز د ظاهری معنی تقاضا دا ده چي د کښتۍ د جوړولو آله همدا سترګي وګڼو!! دا دواړه خبري غلطې دي، بل اشکال ئې دا دئ چي یوه ذات ته د څو سترګو نسبت شوی او په یوه مخ کي د څو سترګو موجودیت یو ډول عیب شمېرل کېږي، بیا زیاتوی دلته له عین او اعین نه مراد نظارت، توجه، پاملرنه او اعتناء ده.

هغه کسان چي وايي: الله تعالی دوه لاسونه (ښی او کیڼ) لري، هرلاس ئې ګوتی لري او د ګوتو ترتیب ئې هم لکه د انسان د ګوتو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

شان دئ، دا ډله غواړي او كه نه خو په دي تصور سره الله تعالى له انسان سره تشبيه كوي، پداسي حال كي چي الله تعالى فرمايي:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ * الشورى: ١١

هيڅ شى د هغه په شان ندى او هغه اوريدونكى ليدونكى دئ.

همدا راز فرمايي:

فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ *

النحل: ٧٤

نو د الله تعالى لپاره مثالونه مه راوړئ، بيشكه الله تعالى پوهيږي او تاسو نه پوهيږى.

الله تعالى په ذات او صفاتو كي سيال، مثال او مثل نه لري، هرڅوك چي الله تعالى له مخلوق سره تشبيه كوي هغه په غلطه روان دئ او دا ډول عقيده خرافي او الحادي عقيده ده.

له اهل ظاهر دوستانو نه پوښتنه كوو چي:

د خپل مسلك او مذهب له مخي دا مبارك حديث څنګه تأويلوئ:

إِنَّ الْمُقْسِطِينَ، عِنْدَ اللّهِ، عَلَىٰ مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ. عَنْ يَمِينِ الرَّحْمَـٰنِ عَزَّ وَجَلَّ. وَكِلْتَا يَدَيْهِ يَمِينٌ رواه مسلم

په تحقيق سره عدل كوونكي به د الله تعالى خوا ته او ښي لاس ته ئې د نور پر منبرونو تاست وي او د الله تعالى دواړه لاسونه ښي دي.

كه دلته (يد) او (يمين) ستاسي د مسلك په اساس په همدى ظاهري معنى واخلو نو خبره نه په عقل برابره راځي او نه په نقل، په عقل سره ځكه چي دوه ښي لاسونه عقل نه مني او په نقل سره ځكه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي رسول صلی الله علیه وسلم په بل حدیث کي فرمایي:

يَطْوِي اللّهُ عَزَّ وَجَلَّ السَّمَاوَات يَوْمَ الْقِيَامَة. ثُمَّ يَأْخُذُهُنَّ بِيَده الْيُمْنَىٰ. ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلكُ. أَيْنَ الْجَبَّارُونَ؟ أَيْنَ الْمُتَكَبِّرُونَ؟ ثُمَّ يَطْوِي الأَرَضِينَ بِشمَاله. ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلكُ. أَيْنَ الْجَبَّارُونَ؟ أَيْنَ الْمُتَكَبِّرُونَ؟ " رواه مسلم

الله تعالی به د قیامت په ورځ آسمانونه راونغاړي او بیا به ئې په ښي لاس کي ونیسي او وبه فرمایي: زه پاچا (ملك) یم، جابران چیرته دي؟ متکبران چیرته دي؟ بیا به ځمکي راونغاړي او په کیڼ لاس کي به ئې ونیسي او وبه فرمایي: زه پاچا یم چیرته دي جابران؟ چیرته دي متکبران؟

مونږ د دواړو حدیثونو په الفاظو اقرار کوو، ایمان پرې لرو، حق ئې بولو، هغه د متشابهاتو له جملې نه شمېرو او وایو چي د "یدالیمنی، شمال، یأخذ او یطوي" کلمات د تشبیه لپاره راغلی دي او پر تأویل ئې له الله تعالی نه پرته بل څوك نه پوهېږي او په لا ندینیو مفاهیمو دلالت کوي:

- لومړنی حدیث دا مطلب ښرگندوی: هغه کسان چي عدل ئې کړی، په خپلو قضاوتونو کي ئې د انصاف رعایت کړی، حق ئې حقدار ته سپارلی، د دوي مقام ډېر لوړ دئ، د الله تعالی په وړاندي د اوچت مقام خاوندان دي، د قیامت په ورځ به د الله تعالی خوا ته د نور په منبرونو ناست وي.
- لکه څرنگه چي په دنیا کي د پاچایانو او واکمنو دا دود دئ چي که وغواړي څوك تقدیرکړي درناوی ئې وکړي نو هغوی خپلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښي خوا ته دروي، الله تعالی هم عدل کوونکو ته خاص مقام ورکوي او تقدیروي ئې خپلي خوا ته ځای ورکوي، خو پام مو وي چي الله تعالی له مخلوق سره تشبیه نه کړئ، د الله تعالی په رابطه ښی او کیڼ مطرح ندی، هرڅوك چي هر چیرته د الله تعالی خوا ته ځای ومومي همغه ځای مبارك دئ.

- که نن ورځ یو شمېر جابر او متکبر واکمنان په خپل قوت او واکمنۍ غره دي، اقتدار او واکمني ئې د تمرد سبب شوې او دا ئې هیره کړې چي الله تعالی د هر څه واکدار دئ او دا هر څه د هغه په واك کي دئ، همدا مغرور واکمنان به د قیامت په ورځ وگوري چي ځمکي او آسمانونه د الله تعالی ملکیت دي، دا ځمکي او آسمانونه د الله تعالی د عظمت په وړاندي داسي دي لکه زمونږ لپاره د کاغذ یوه پاڼه. الله تعالی به آسمان او ځمکه داسي راغونډه کړي لکه د کاغذ یوه پاڼه زمونږ په لاس کي.
- هغه وخت به قهار او مالك الملك خدای فرمايي: چیرته دي جابر واکمنان؟ چیرته دي هغه متکبر او مغرور حاکمان؟ لِمن الملك الیوم لله الواَحِد القهار: نن پاچايي د چاده ؟ د قهار او واحد خدای. پوښتنه به وشي چي نن واکمني د چاده ؟ ټول به ووايي: واکمني یوازي د قهار او احد خدای ده.
- د دې احادیثو له فحوی او محتوی نه دا معلومېږي چي دلته هدف د الله تعالی د ذات کیفیت بیانول ندی او نه ښایي له الفاظو نه ظاهري معنی واخلو، ځکه د الله تعالی د ذات د کیفیت ادراك د انسان د وس خبره نده، انساني عقل دومره توان نه لري چي دا درك

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې شي. د الله تعالی د ذات د کيفيت د بيان لپاره په انساني قاموس کي الفاظ نشته، دا الفاظ چي دلته استعمال شوي ټول په حقيقت کي د محسوسو او مشهودو مخلوقاتو لپاره وضع شويدي او څرګنده ده چي پدې کلماتو سره د عظيم خدای د ذات د کيفيت بيان ممکن ندی. پدې ډول نصوصوکي د دې الفاظو پر معنی د پوهېدو لپاره دا مطلب ډېر ضروري دئ چي په دې مثال سره ئې بيانوو: الله تعالی فرمائې:

وَاذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُوْلِي الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ * ص:٤٥

او ياد کړه زمونږ بندګان ابراهيم، اسحاق او يعقوب چي د لاسونو او سترګو خاوندان وو.

که دا آيت د اهل ظاهر د مسلك له مخي ترجمه کړو نو بايد ووايو چي: دوی لکه زمونږ په شان د لاسونو او سترګو درلودونکي وو. خو د آيت سياق او سباق پدې دلا لت کوي چي دلته هدف او مقصد دا ندی، بلکه مراد ئې دا دئ چي: هغوی عليهم السلام د بصيرت او پوهی خاوندان، کارکوونکي او زيار ايستونکي وو.

په ټولو هغو نصوصو کي چي اهل ظاهر هڅه کوي استدلال ورباندي وکړي او دا ورباندي ثابته کړي چي د الله تعالی (يد) لاس بايد په ظاهري معنی حمل شي، په دې ټولو نصوصو کي د بحث محور د الله تعالی ذات ندی او نه (يد) د يوه غړی (اندام) په حيث استعمال شوی دئ. د مثال په توګه:

(بيدِي الامر) (والخيرفي يديك) (والذي نفس محمدبيده) (اِن

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله يَبسط يده بالليل ليتوب مسئ النهار ويبسط يده بالنهار ليتوب مسئ الليل)

که پدې نصوصو کې دقت وکړو نو وبه وینو چې دلته د خیر، توبې او نفس انتساب ید یا لاس ته مجازي دئ نه حقیقي، د امورو تدبیر، د خیر ورکړه، د مرگ او ژوند د فیصلې صدور، د توبې قبلول، دا نه ایجابوي چې دلته دي له ید نه مراد د بدن غړی او جارحه وي، ځکه نه امر جسم دئ، نه خیر، نه نفس او نه توبه او نه خیرات او نه دا نور ذکر شوي شیان ،دا یو هم جسم ندی چې ملکیت، ورکړه، اخیستل او تدبیر ئې د جارحه، آلې او اندام غوښتونکي وي. قرآن کریم په پوره صراحت سره فرمایي:

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ *

یس: ۸۲

بیشکه چې کله الله د څه شي اراده وکړي نو کار ئې یوازي دا دئ چې ورته ووایي: وشه، نو هغه وشي.

د ټولو امورو د تدبیر او ترسره کېدولپاره یوازې د الله تعالی اراده کافي ده، د شیانو پیدایښت، مرگ، ژوند، ساتنه، پالنه، تدبیر، ورکړه، تملیك، اخیستل، امساك، بطش، دا ټول د الله تعالی په ارادې سره او د کُنْ په حکم ترسره کېږي. سره لدې چې الله تعالی د هرڅه قدرت لري او د کارونو په تدبیر او پای ته رسولو کې شریك ته ضرورت نه لري، هرڅه یوازې د هغه جل شأنه په ارادې ترسره کېږي، خو بیا هم الله تعالی د دې کایناتو د تدبیر او د امورو د ادارې لپاره د ملائکو په نامه داسې لښکر توظیف کړي چې د الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعالی په امر او اذن سره کارونه ترسره کوي، کوم کارونه چي پدې عالم کي د ملا ئکو په واسطه ترسره کېږي، الله تعالی هغه ټول ځانته منسوبوي، دا ځکه چي د ده په امر، اراده او حکم سره د مطیع او منونکو مأمورینو پواسطه اجرا کېږي. که هغه کارونه چي (ید) ته منسوب شوي د اهل ظاهر د مسلك مطابق تعبیر او تفسیرکړو نو باید د ملائکو ونډه کاملاً نفی کړو او په هغو آیتونو سترگي پټې کړو چي په همدې امورو کي د ملا ئکو ونډه ثابتوي، د مثال په توگه الله تعالی فرمایي:

وَاللهُ يُحيِ ويُمِت

الله تعالی ژوندی کوی او وژني

خو د النساء سورې **۹۷** آیت فرمایي:

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمْ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُوْلَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا*

بیشکه هغه کسان چي ملائکي ئې روح قبضوي، پداسي حال کي چي دوی پر خپلو ځانونو ظلم کوونکي وي، ورته وایي: تاسي په څه حالت کي وئ؟ وایي: مونږ په ځمکه کي کمزوري او مستضعف وو، ورته وبه وایي: آیا د الله تعالی ځمکه پراخه نه وه چي هجرت موکړی وی؟ نو د دوی ځای دوزخ دئ او هغه څومره بد ځای دئ.

په همدی رابطه بل ځای فرمایي:

اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا

(c) ketabton.com: The Digital Library

فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَى عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَى إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ * الزمر: ٤٢

الله تعالی نفسونه د مرگ په وخت کي وفات کوي او هغه چي ندي مړه شوي د خوب په وخت کي ئې، نو هغه چي د مرگ فیصله ئې شویده روح ئې له ځان سره ساتي او د دې بل کس روح ترټاکلې نېټې بېرته رالېږي.

لدی او دیته ورته آیتونو نه دا په ډاگه کېږي چي الله تعالی د ملائکو په ذریعه د مخلوقاتو او موجوداتو اداره، تدبیر او پالنه کوي، د ملائکو بېلې بېلې ډلي دي چي هره یوه ئې په ځانگړي کار او وظیفه گمارل شویده. که څوك دا آیتونه له پامه واچوي او ادعا وکړي چي په فلاني آیت یا حدیث کي د ید او اصابع لفظونه راغلي دي او فلانی فعل ورته منسوب شویدی او په همدې استناد وکړي او ادعا وکړي چي باید د ید او اصابع ظاهري معنی واخیستل شی، دا ډول کسان به یا جاهل وي او یا مغرض او مغرور.

عجیبه ده چي اهل ظاهر د یو شمېر نصوصو په رابطه د خپل مسلك او مذهب مخالفت کوي، د نورو په لاره ځي او پداسي مسلك عمل کوي چي بل ځای همغه مسلك د نورو د تکفیر سبب گرځوي. د مثال په ډول د دې آیت په اړه:

ونحنُ اقرَبُ اليه من حَبل الوَريد * ق: ١٦

او مونږ هغوی ته د دوی د غاړی له رگ نه ورلنډ یو.

اهل ظاهر پدې ځای کي وايي: دلته له (نحنُ) نه مراد هغه ملائکي دي چي د بنده د اعمالو د ثبتولو او څارني لپاره توظیف

(c) ketabton.com: The Digital Library

شویدي!! پدې موضوع کې څو پوښتنې ترې کوو:

- ولې همدا تعبیر او مسلك د نورو آیتونو په هکله نه کاروئ؟
- ولې د (نحن) ظاهري او ذهن ته لنډه معنی پرېږدی او ملا ئکې ترې اخلئ؟
- آیا الله تعالی له مخلوق سره تشبیه کوئ چې قرب او بعد ورته مطرح دئ، پداسې حال کې چې الله تعالی ته نن، سبا، شاهد او غائب ټول یو شانته دي، نږدې او لیرې هم ورته یو شانته دي، نه ښایي چې الله تعالی له مخلوق سره تشبیه کړو او داسې گمان وکړو چې الله تعالی پرعرش استواء کړې نو ممکنه نده چې په عین وخت کې بنده ته هم نږدې وي!!

که په لاندې ذکر شوو نصوصو کې غور وکړو نو مطلب به نور هم راته روښانه شي:

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

مَا تَصَدَّقَ أَحَدٌ بِصَدَقَةٍ مِنْ طَيِّبٍ، وَلاَ يَقْبَلُ اللهُ إِلاَّ الطَّيِّبَ، إِلاَّ أَخَذَهَا الرَّحْمٰنُ بِيَمِينِه....." رواه مسلم

هیڅوك پاکه صدقه نه ورکوي او الله تعالی خو له پاك نه پرته بل څه نه قبلوي، مگر دا چې رحمن خدای هغه په خپل یمین (ښي لاس) اخلي.

ابن عباس ر(ض) وایي:

الحجر الاسود یمین الله في الارض فمن صافحه وقبله فکانما صافح الله وقبل یمینه

حجر الاسود په ځمکه کې د الله تعالی ښی لاس دئ، چا چې پر هغې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاس كيښود او ښكول ئې كړه نو دا داسي ده لكه چي له الله تعالی سره ئې مصافحه كړې وي او د هغه ښی لاس ئې ښكول كړی وي.

قرآن كريم فرمايي:

ان الذينَ يُبايِعُونكَ اِنمايبايعُون الله يدالله فَوق ايدِهم *

الفتح: ۱۰

په تحقيق سره هغه كسان چي له تاسره بيعت كوي هغوی په حقيقت كي له الله تعالی سره بيعت كوي، د الله تعالی لاس د دوی د لاسونو د پاسه دئ.

د لومړني حديث مطلب او مدلول دا دئ چي الله تعالی يوازي پاكه صدقه او خيرات قبلوي، نه يوازي قبلوی ئې بلكه هغه ته خاص ارزښت وركوي او لكه څرنگه چي انسان يو باارزښته شيز په ښی لاس اخلي، شكور خدای هم د خپل بنده پاكي صدقی ته ارزښت وركوي او قبلوي ئې؛ خو پدې حديث كي نه د يمين او نه د اخذ كلمې ظاهري معنی مراد ده، ځكه گورو چي صدقه د يو انسان له خوا بل انسان ته وركول كېږي، وركوونكي او اخيستونكي دواړه انسانان دي. په دوهم حديث كي هم گورو چي په لومړنۍ برخه كي ئې حجرالاسود ته په ځمكه كي د خدای يمين (ښی لاس) ويلی شويدی او په دوهمه برخه كي د حجرالاسود لمس كول او يا ښكولول د الله تعالی د لاس د لمس او ښكولولو په معنی راغلی دئ، هيڅ عاقل انسان به دا ادعا ونكړي چي له دې الفاظو نه مراد همدا ظاهري معنی ده. په پورته ذكر شوي آيت كي هم چي له رسول الله صلی الله عليه وسلم سره بيعت له الله تعالی سره بيعت شمېرل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د بیعت لپاره لاس ورکول لکه الله تعالی ته لاس ورکول بلل شوي، دلته هم هیڅوك حتی اهل ظاهر دا ادعا نشي کولی چي گویا الله تعالی خپل لاس د هغوی د لاسونو د پاسه ایښی او د دوی خوا ته نږدې وو.

اهل ظاهر په لا ندې ذکر شوي حدیث باندي په استدلال سره وایي چي اصابع په اصلي معنی (گوتې) د الله تعالی صفت دئ او ایمان ورباندي ضروري دئ!! راشئ دې مبارك حدیث ته لږ ځیر شو: رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

إِنَّ قُلُوبَ بَنِي آدَمَ كُلَّهَا بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ كَقَلْبٍ وَاحِدٍ يُصَرِّفُهُ حَيْثُ يَشَاءُ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللَّهُمَّ مُصَرِّفَ الْقُلُوبِ صَرِّفْ قُلُوبَنَا عَلَى طَاعَتِكَ * رواه مسلم

د بني آدمو ټول زړونه لکه د یوه زړه په شان د الله تعالی د دوو گوتو ترمنځ دي، هر لوري ته چي وئې غواړي اړوي ئې، بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: اې د زړونو اړونکیه خدایه! زمونږ زړونه ستا د اطاعت لوري ته واړه وه.

د دې حدیث د لومړنۍ برخی معنی " إِنَّ قُلُوبَ بَنِي آدَمَ كُلَّهَا بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ " دا ده چي د حدیث په دوهمه برخه کي راغلی ده: " يُصَرِّفُهُ حَيْثُ يَشَاءُ " یعنی الله تعالی د زړونو اړوونکی او گرځوونکی دئ، د خلکو زړونه هر لوري ته چي وغواړي اړوي ئې، پر زړونو د الله تعالی سلطه او سیطره داسي ده لکه ټول ئې چي په دوو گوتو کي وي او هرې خوا ته ئې په آسانۍ سره اړولی شي. پدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

حدیث کي د (اصابع) او (یقلبه) کلمات هغه متشابهات دي چي نه ئې ظاهري معنی مراد ده او نه ئې انسان په تأویل علم لري.

په قدسي حدیث کي راځي چي الله تعالی فرمایي:

يُؤذِينِي ابْنُ آدَمَ يَسُبُّ الدَّهْرَ وَأَنَا الدَّهْرُ بِيَدِي الْأَمْرُ أُقَلِّبُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ * رواه البخاری

د آدم اولاده مي ځوروي، دهر ته ښکنځلې کوي، پداسي حال کي چي دهر زه یم، کارونه زما په لاس کي دئ، شپه او ورځ زه اړوم را اړوم.

هرڅوك پوهېږي چي:

- د "اناالدهر" معنی هغه ده کومه چي په حدیث کي وروسته ذکرشویده "بیدي الامر اقلب اللیل والنهار"
- هیڅوك حتی اهل ظاهر هم دا ادعا نه شي کولی چي دهر د الله تعالی نوم دئ،او یا الله تعالی هغه ذات دئ چي مونږ ئې دهر بولو، ځکه د دهر لفظ په قرآن کریم کي د زمانې په معنی راغلی دئ، قرآن کریم فرمایي:

وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ وَمَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ *

الجاثیه : ٢٤

او وئې ویل: یوازي همدا دنیوی ژوند دئ چي مرو او ژوندي کېږو او نه وژني مونږ مگر زمانه، پداسي حال کي چي هغوی پدې خبره علم نه لري، دوی له گمان کوونکو پرته بل څه ندي.

وینو چي دلته قرآن کریم دا تصور چي مرگ په زمانې پوري تړي او د مرگ نسبت دهر ته کوي، باطل او کفري تصور شمېري، نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (اناالدهر) مطلب دا ندی چي الله تعالی په خپله زمانه دئ، بلکه هدف او مراد ئې دا دئ چي: خلك ښه او بد زمانې ته منسوبوي، د زمانې له ناوړه پېښو نه شکايتونه او گيلې کوي، گمان کوي چي پېښې په خپله او په تصادفي شکل واقع کېږي، له همدې امله زمانه محکوموي او ښکنځلې ورته کوي، پداسي حال کي چي د پېښو مدبر او متصرف قديرخدای دئ، هرکار د ده په امر او اراده ترسره کېږي، شپه او ورځ د ده په امر اوړي را اوړي، زمانې ته بد ويل او ښکنځلې ورته کول، په حقيقت کي خدای ته د بد ويلو مترادف دئ.

- که په دې حديث کي د (اناالدهر) ظاهري معنی نه اخلو او لازماً د (بيدي الامر) مراد ترې مطلوب بولو، نو ولې همدا اسلوب او طريقه د نورو ديته ورته نصوصو په هکله نه غوره کوو؟ او اهل ظاهر ولې هغه کسان تکفيروی چي همدا اسلوب د نورو نصوصو د تفسير او بيان لپاره غوره کوي؟
- که احياناً تاسو ووايئ چي د فلاني مهار د بل په لاس کي دئ او لدينه مو مطلب دا وي چي دی استقلال او آزادی نه لري او د خپل واك خاوند ندی، بل ته تابع دئ، هيڅوك ستاسو لدې قول نه دا مطلب نه اخلي چي گويا هغه کس د اوښ په څېر دي او داسي پړی ئې په غاړه دي چي سر ئې د بل په لاس کي دئ!! که څوك لدې جملی نه دا غلطه معنی واخلي او د دې خبري د ثابتولو هڅه وکړي چي دا کس حتماً کوم حيوان دئ او پړی ئې د بل په لاس کي دئ! نو آيا دا هڅه به د يوه بې عقله او جاهل انسان هڅه نه وي؟!

دا مبارك حديث په حقيقت کي د دې مبارك آيت شرح او تفسير

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیانوي چي فرمایي:

وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ * الشمس: ۲۹

تاسي هیڅ څه نشی غوښتی، مگر هغه څه چي رب العالمین ئې وغواړي.

انسان نشي کولی د زړونو په اړه د الله تعالی د تصرف کیفیت درك کړي. عملاً گورو چي له تصریف نه مطلب له ښی اړخ نه چپ او له پورته نه لا ندی ته اړول ندي، بلکه دلته له تصریف نه مطلب او مراد هغه القائات او الهامات دي چي زړونو ته ئې کوي، د کار کولو او یا نه کولو اراده او تلوسه پکي راولاړوي، محبت او یا کینه ورته القاءکوي. او واقعاً چي دا تعبیر د اهل ظاهر له تنگ تصور او گمان سره توپیر لري او د دوی په غلط تصور د بطلان کرښه راکاږي.

همداراز الله تعالی سمیع او بصیر دئ، اوري او ویني، هیڅوك ئې په دې صفاتو کي سیال او مثال ندی، لیري، نږدې، رڼا، تیاره، ټیټ او لوړ غږ، ټول د ده په وړاندي یو شانته دي، هغه په تپه تیاره شپه کي تر ځمکي لا ندې، پر تیږه د مېږي د پښی غږ اوري، هیڅ شی د دې غږ او الله تعالی ترمنځ نشي حایل کېدی. هغه هر غږ اوري او هرڅه ویني. خو نه ښایي له سمع نه د غوږ او بصر نه د سترگی مطلب او معنی واخلو، سمع یو صفت دئ او (اذن) د بدن یو غړی او جارحه، همداراز بصر صفت دئ او (عین) سترگه عضو او اندام، مونږ په سترگو وینو او په غوږونو اورو، په لاسونو نیسو او ورکوو، خو د الله تعالی د اخذ، بطش، ایتاء، لیدلو او اورېدلو کیفیت زمونږ له ادراك نه لوړ دئ، دا زمونږ له فهم او عقل نه پورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره ده، مونږ په خپلو پښو سره ځو او راځو، خو د علي او قدیر خدای مجئ (راتگ) زمونږ په شان ندی او د تگ کیفیت ئې زمونږ له ادراك نه لوړ دئ. لکه څنگه چې د الله تعالی د ذات ادراك زمونږ لپاره ممکن ندی همدارنگه ئې د صفاتو او افعالو د کیفیت ادراك هم ناممکن دئ. مونږ له (جاء) نه ظاهري معنی نه اخلو ، د هغه حقیقت او اصلي مفهوم الله تعالی ته سپارو او له ادراك نه ئې ځان عاجز او قاصر شمېرو ؛ ځکه (جاء) که په هره ظاهري او ذهن ته متبادره معنی تعبیر شي د الله تعالی له شأن سره تطابق نه کوي، دا لفظ د مخلوقاتو په منځ کي له یوه ځای او یوی نقطې نه بلي ته د نقل او انتقال په معنی دئ، دا نقل او حرکت د مکان او زمان تقاضاء کوي او الله تعالی له مکان او زمان نه مستغني دي. مونږ دا هم گورو چي د یوه مخلوق تگ له بل سره تفاوت لري، وینو چي انسانان او څاروي د ځمکي په وچه د تگ صلاحیت او توان لري، مرغان په هوا کي الوزي او بحری حیوانات په اوبو کي لا مبو وهي، د هر یوه حرکت له بل سره توپیر لري، د مادې حرکت د انجماد په حالت کي یو شانته وي؛ خو کله چي مایع شي حرکت ئې بل ډول وي او که په گاز او بخار بدله شي نو بیائې حرکت بل ډول وي، همداراز د دې ټولو شیانو حرکت د نور له حرکت سره د مقایسې وړندی، د انرژی حرکت له ټولو نه بېل دئ. پداسي حال کي چي په مخلوقاتو کي د حرکت او خوځښت شکلونه بدل دي، هر څومره چي یو مخلوق له کثافت نه د لطافت خوا ته نږدې کېږي، په همغه اندازه ئې زمان او مکان ته اړتیا کمېږي، د زمان او مکان له قید نه آزادېږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

محدودیت ئې کمېږي، له یوی نقطی نه بلی ته حرکت ورته آسانه کېږي، د مثال په توگه برق په زرگونو کیلومتره فاصله په یوه شېبه کي طی کوي، دلته یوه تکمه وهو، هلته په همدې لحظه کي ځوکیلومتره لیرې گروپونه روښانه کېږي. ساینس ادعا کوي چي که ماده په انرژی بدله شي نو د مکان او زمان له قیده آزادېږي. د الله تعالی د مجئ (راتگ) کیفیت له هیڅ مخلوق سره د تشبیه وړندی، قرآنکریم فرمایي: (لَیسَ کَمِثلِه شیئ) نو نه شو کولی چي د اخذ، بطش، سمع، بصر او نورکَلِمَات د الله تعالی په رابطه په همغه ظاهري معنی ونیسو او نه ښایي له دې صفاتو نه د الله تعالی لپاره د غړو لکه لاس، سترگي، غوږ او پښی د اثبات هڅه وکړو. دا مطلب په یوه مثال سره روښانه کوو: ټیپ چي فیته ثبتوي،که کوم استاد خپلو دوو شاگردانو ته چي لا تر اوسه ئې ټیپ ندی لیدلی، ووایي چي ټیپ داسي یوه آله ده چي اوري، ثبت او حفظ کوي او بیا هغه څه بېرته بیان او اوروي چي اورېدلی ئې دي. که لدې شاگردانو نه یو له دي جملي نه چي (ټیپ اوري) دا مطلب واخلي چي دا ټیپ حتما غوږونه لري او لدې جملی نه چي (څه ئې اورېدلي هغه اوروي) دا مطلب واخلي چي دا آله حتماً زمونږ یا کوم بل حیوان په شان شونډې، ژبه او خوله لري، خو دوهم شاگرد ووایي چي معلم خو دا ندی ویلي چي ټیپ غوږ لري، بلکه دا ئې ویلی چي اوري او دا ئې هم ندي ویلی چي شونډی او ژبه لري، بلکه صرف دا ئې ویلي چي اورېدلې خبری تکراروي، دلته اورېدل او بیانول د غوږ او ژبی د اثبات دلیل نشي کېدلی. ووایاست لدې دوو شاگردانو نه د کوم یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره حقیقت ته نږدې ده؟

سید قطب (رح) د دې آیت په اړه چي فرمایي:

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّماوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ * الزمر: ٦٧

داسي ليكي:"

وكل ماورد في القرآن و في السنة من مثل هذه انماهو تقريب للحقيقة، فالله تبارك وتعالى وضعهافي اسلوب يقرب بهاويمثل"

په قرآنکریم او احادیثو کي چي دیته ورته کوم الفاظ راغلي دي، دا ټول په اصل کي د دې لپاره راغلي چي حقیقت ذهن ته رانږدې کړی شي، الله تعالی دا کلمات او الفاظ د دې لپاره په خاص اسلوب سره وضع کړي چي حقیقت وربانديي رانږدې او تمثیل کړي.

که اهل ظاهر همدا خبره ومني، نو د دوی ټولي بې ګټې مناقشې او جنجالونه به پای ته ورسېږي. خو متأسفانه اهل ظاهر دا تعبیر نه مني، نیوکه وربانديي کوي او وایي: د قبضه او یمین کلمات چي د الله تعالی په هکله استعمال شوي باید په حقیقي معنی تعبیر شي نه په مجازي سره؛ پداسي حال کي چي هرانسان پوهېږي چي د "قبضه او یمین" الفاظ د انسان له خوا د خپلو غړو لپاره د نومونو په حیث غوره شویدي او حقیقی معنی ئې یوازي د انسان په هکله صدق کوي.که د قبضه، یمین، شمال، ید، رجل، عین، اذن او دیته ورته کلمات له انسان نه پرته د بل چا لپاره استعمال شي نو حتما به ئې مجازي معنی ترې مراد وي نه اصلي معنی. انسان چي کوم څه له خپلو غړو او اندامونو سره ورته لیدلی نو د هغوی لپاره یې همدا

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومونه کارولي دي. او که علیم خدای د خپلو صفاتو د بیان او معرفي لپاره د انسانانو په منځ کي متداول نومونه او کلمات استعمال کړیدي نو دا لدې امله چي له همدې لاري او د همدې کلماتو په استعمال سره د انسان لپاره د دې الهي صفاتو فهم او ادراك ممکن دئ او یوازي په همدې طریقې سره د دې صفاتو په حقیقت پوهېدو ته ورلنډېدای شي. که څوك د الله تعالی په اړه (ید) او (عین) د غړي او عضو په معنی حمل کوي او همدا ظاهري معنی ئې اخلي، نو پوښتنه ترې کوو:

که د انسان د جسم ټول پوستکی د سترګي د شفافې پردي په شان شفاف وی او تر پوستکي لا ندي ئې له نور نه متأثره کېدونکي هغه عصبی رشتې موجودې وی چي عکسونه دماغ ته انتقالوي، نو پدې صورت کي به انسان په ټول بدن سره لیدل کولی شوی، هره خوا به ئې لیدله، که همداسي یو مخلوق چي په ټول بدن سره لیدل کولی شي او هره خوا ویني او په طبیعت کي ئې بېلګې هم شته، له داسي مخلوق سره مقایسه کړو چي یوه یا دوې سترګی لري، نو دا راته ووایاست چي کوم یو ئې د بصر او لیدو د صفت له مخي تر بل نه کامل او بشپړ دئ؟ دې مطلب ته په توجه سره لا زمه ده دا هڅه ونکړی چي د الله تعالی لپاره یو غړی د عین، عینین یا اعین په نامه ثابت کړئ. لازمه ده په دې اکتفاء وکړئ چي الله تعالی د لیدو صفت لري او دا صفت ئې د بصر په نوم مونږ ته معرفي کړی او د لیدلو فعل ئې ورته منسوب کړی. انسان نشي کولی دا صفت درك کړي او له مخلوق سره له هیڅ پلوه شباهت او ورته والی نه لري. په ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآنکریم کي یوځل هم دا ندی راغلي چي الله تعالی (اذن) یعنی غوږ لري، خو په لسهاوو ځله دا راغلي چي الله تعالی سمیع (اورېدونکی) دئ، هر غږ اوري، دا ځکه چي اصل مطلب دا دئ چي د الله تعالی صفات وپېژندل شي، دا ضروري نده چي د الله تعالی په ذات او د صفاتو په کیفیت پوه شو، ځکه دا زمونږ د توان له اندازې نه اوچته خبره ده. پداسي حال کي چي انسان د خپل روح د حقیقت له ادراك نه عاجز دئ، نو همدا د کمزوري عقل خاوندانسان څنگه کولی شي د الله تعالی د ذات په کیفیت پوه شي؟ قرآنکریم فرمایي:

وَيَسْأَلُونَكَ عَنْ الرُّوحِ قُلْ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا * الاسراء: ۸۵

د روح په هکله پوښتنه درنه کوي، ورته ووایه چي روح زما د رب کار دئ او تاسي ته پدي اړه ډېره کمه پوهه درکړل شویده.

یعنی ستاسي علم دومره ندی چي د روح حقیقت پری درك کړی شئ، د روح حقیقت یوازي الله تعالی ته معلوم دئ. داسي گمان ونکړئ چي د (وَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا) معنی دا ده چي تاسي ته د روح په هکله لږ علم درکړل شویدی، نه، بلکه د دې معنی او مفهوم دا دئ چي تاسي د روح حقیقت نه شی درك کولئ، ستاسي علم محدود دئ، دومره ندی چي د روح ادراك وکړی شي. دلته د (مِن علمه) لفظ ندی استعمال شوی بلکه ویل شوي (من العلم) د دې دواړو تعبیرونو ترمنځ زیات توپیر شته.

پداسي حال کي چي ادراك او احساس د روح وظیفه ده، اورېدل، لیدل، څکل، بوی‌کول، لمس کول، د یخنۍ او گرمۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

احساس، د نرمۍ او سختوالي احساس، دا ټول د روح په واسطه ترسره کېږي، دا د روح وظيفه ده، خو همدا روح له خپل حقيقت نه بې خبره ده. د انسان ټول حرکات او افعال لکه تلل، راتلل، نيول او ورکول ټول د روح په واسطه ترسره کېږي، سترګې، غوږونه، لاسونه، پښې، زړه او دماغ د روح په خدمت کې وسايل دي او دا روح ده چې لدې شيانو نه استفاده کوي، انسان هرڅه د روح په واسطه ترسره کوي، قرآن وايي چې تاسو د دغې روح په حقيقت نه پوهېږئ او دا له خپله حده پښه آخوا غزول ګڼي چې څوك د روح په اړه د بحث کولو جسارت کوي. حقيقت دا دئ چې روح، اورېدونکې او ليدونکې ده، احساس لري او د هرڅه ادراك کولی شي، ښه او بد پېژني، قضاوت کوي او د انسان نوموړي صفات د ده د روح مظاهر دي، خو دا به څومره لويه غلطي وي چې د روح د همدې مواصفاتو په وجه څوك د روح لپاره د ځانګړو غړو او اندامونو د اثبات هڅه وکړي!!

عجيبه ده، الله تعالی په خپله په قرآنکريم کې د خپل ذات د کيفيت په هکله بحث نه کوي، خو اهل ظاهر همدا موضوع د توحيد اساسي جزء ګرځوي، همدا ئې د بحث محور دئ او ټوله هڅه ئې دا وي چې په دې هکله بحث او مناقشه وکړي او د صفاتو توحيد د الله تعالی د ذات په رابطه له بحث سره ګډوی! د يوه شي د ذات په هکله د بحث تقاضا دا ده چې د هغه د جوړښت، شکل او صورت په اړه خبري وشي، لکه چې د انسان په رابطه راځي:

أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ * وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ * البلد:۸-۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

آيا هغه (انسان) ته مو دوه سترگي، يوه ژبه او دوى شونډې ندى وركړئ.

او يا لكه چي د حيواناتو په هكله فرمايي:

وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ *

النور:٤٥

او الله تعالى هر خوځيدونكى له اوبو پيدا كړى، چي ځيني ئې په سينه خوځي او ځيني ئې پر دوو پښو درومي او ځيني ئې په څلورو پښو درومي.

كله چي د شيانو د ذات په اړه بحث كېږي نو بايد د پورتني آيت په څېر وي او دا صيغې، دا اسلوب او دا صراحت پكي وكارولي شي. كه لوى، عليم خداى د حيواناتو جوړښت، شكل او صورت پدې طريقى او دې وضاحت سره بيانوي، آيا ممكنه ده چي لدينه د ډېري مهمي قضيي لكه د الله تعالى د ذات د بيان په هكله داسي اسلوب وكاروي چي له اهل ظاهر نه پرته بل چا ته د فهم وړ نه وي!! او اصحاب، تابعين، تبع تابعين، د مذاهبو امامان يو هم لدې آيتونو نه د اهل ظاهر د تعبير په شان تعبير ونلري؟

اهل ظاهر ته وايو چي د صفاتو توحيد دا ندى چي د الله تعالى له ذات نه بحث وشي او د الله تعالى لپاره په خپل ذهن كي يو تصوير ترسيم او انځور كړو او يائې له مخلوق سره تشبيه كړو، د صفاتو توحيد دا دئ چي عقيده ولرو الله تعالى سميع (اورېدونكى) دئ، هيڅوك د ده په شان سميع ندى، الله تعالى بصير (ليدونكى) دئ، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیدو په صفت کي هیڅ سیال نه لري، هیڅ ترې پټ ندي، خدای علیم دئ، په پټ او ښکاره علم لري، حاضر او غائب ورته یوشان معلوم دي، هیڅوک پدې صفت کي ورسره برابر ندي، الله تعالی خبیر دئ، په هرڅه خبردی، که پټ وي که ښکاره، حاضر وي که غائب، تېر وي که راتلونکي، هرڅه ورته ښکاره دي او په ټولو خبردی، هغه رؤوف، رحیم، غفور، کریم، عزیز او حکیم دئ او د نورو صفاتو او نومونو خاوند دئ چي ځیني ئې په قرآنکریم کي ذکر شوي، نور ئې له ځان سره ساتلي او هیچاته ئې ندي ښودلي. پدې ټولو صفاتوکي هیڅوک ورسره برابر ندي، نه مثل لري او نه مثال. نه ښایي د الله تعالی د ذات په هکله خبري او بحث ته د صفاتو توحید ووایو او په بې ګټې مناقشې او مباحثې سره خپل وخت ضایع کړو او له مخلوق سره د الله تعالی د تشبیه مرتکب شو. د اهل ظاهرنظریات او څرګندوني پدې دلا لت کوي چي هغوی الله تعالی له مخلوق سره تشبیه کوي، دا اتهام ندی بلکه دوی همدا ډول عقیده او تصور لري، د دې مدعا د اثبات لپاره د لاندي ذکرشوي حدیث په رابطه د اهل ظاهر تعبیر او تفسیر کافي دئ. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

إِذَا ضَرَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَجْتَنِبِ الْوَجْهَ وَلَا يَقُلْ قَبَّحَ اللَّهُ وَجْهَكَ وَوَجْهَ مَنْ أَشْبَهَ وَجْهَكَ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَام عَلَى صُورَتِه * رواه احمد

که چا بل څوک وهلو نو باید په مخ ئې ونه وهي او داسي ونه وایي چي الله تعالی دې ستا او تا ته د ورته کس مخ تور کړي، ځکه الله تعالی، آدم علیه السلام د ده په بڼه او شکل کي پیدا کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې مبارك حديث کي چي مفهوم ئې ډېر روښانه دئ او د صافو زړونو خاوندانو ته په هغه کي د هيڅ اشتباه او سوء تفاهم ځای او مجال نشته، خو اهل ظاهر او هغه کسان چي رنځور زړونه لري لدې حديث نه داسي څه راباسي او داسي ترجمه او تفسير ئې کوي چي په ډېرو خطرناکو نتائجو منتج کېږي، هغوی وايي: په (صورته) کي ضمير الله تعالى ته راجع دئ، گويا الله تعالى آدم عليه السلام خپل ځانته ورته پيدا کړ!!! او وايي: دا هم د الله تعالى لپاره يو ثابت صفت دئ؛ خو لدې قيد سره چي د الله تعالى له شأن او منز لت سره ښايي!!! بيشکه چي دا خلك د خطاء او اشتباه په ډېري ژورې کندې کي پريوتي، په خطرناکه فتنه کي لويدلی، زړونه ئې رنځور دي، روښانه حقيقت سرچپه ويني او له څرگندو الفاظو نه داسي تعبير اخلي چي د رنځورو زړونو له خاوندانو پرته بل چا ته د منلو ندی، هغوی که هر څه فکر کوي خو واقعيت دا دئ چي پدې ډول تصور سره الله تعالى له مخلوق سره تشبيه کوي.

لږ پورتني مبارك حديث ته ځير شئ، دلته د دوو کسانو ترمنځ شخړې ته اشاره شوې، رسول الله صلى الله عليه وسلم دا حکيمانه لارښوونه کوي چي د جگړې په وخت کي يو بل په مخ مه وهئ، داسي مه وايئ چي الله تعالى دي ستا او تا ته ورته کس مخ تور او قبيح کړي، ځکه چي الله تعالى، آدم عليه السلام هغه ته په ورته شکل او صورت کي پيدا کړی وو. پدې پوهېږو چي د دښمنۍ او جگړې په وخت کي هر انسان د مقابل لوري له مخ او څېرې نه په خپل زړه کي د نفرت، کينې او کرکي احساس کوي، د مقابل طرف د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نفرت او كركي آثار هم د هغه په څېرې او مخ كي راڅرگند شي، په سترگو كي ئې د قهر او غصې نښې راښكاره شي، نو ځكه د ده غصه او كركه د مقابل لوري او دښمن مخ او سترگو ته متوجه كېږي، همدې برخي ته پام اړوي او خپل داخلي قهر داسي اظهاروي: سترگي دې راباسم، پزه دې پرې كوم، مخ دې تور، سترگی دي ړندی شه، دا مردار مخ دي داسي او داسي شه، پدې الفاظو هم اكتفا نه كوي بلكه لاس پورته كوي او غواړي په مخ ئې يوه كلكه څپېړه وركړي، خوله ئې په سوك ورماته كړي. حكيم رسول الله صلی الله عليه وسلم په جگړه د بوختو افرادو روحي حالت ته په پام سره او د دوی د قهر او غضب د سړولو لپاره فرمايي: الله تعالی خپل بنده او ستاسو ټولو پلار آدم عليه السلام پداسي څېرې او شكل كي پيدا كړی وو لكه دا ستا مقابل لوری، دا له تاسره په جگړه اوشخړه بوخت ستا ورور، خپل پلار ته د احترام په دود بايد هغه پر مخ ونه وهې او د مخ په اړه ئې سپكي خبري ونه كړې. كه د رسول الله صلی الله عليه وسلم دا حكيمانه لارښووني مراعات شي او د شخړو او مشاجرو په وخت كي په پام كي ونيولی شي، نو د ډېرو فتنو او جگړو مخنيوی به وشي. نه پوهېږم اهل ظاهر ولې دا څرگند حقايق نه شي درك كولی؟ او ولې څرگند مفاهيم غلط تعبيروي؟ او ولې داسي توجيهات پكي كوي چي خبره تشبيه او تمثيل ته رسوي؟ رسول الله صلی الله عليه وسلم خو فرمايي:

تفكروا في خلق الله ولا تفكروا في الله

د الله تعالی په مخلوقاتو كي غور وكړئ او د الله په ذات كي له تفكر

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بحث نه ځان وساتئ.

بل ځای فرمايي :

تفكروافي آلاء الله ولا تفكروا في الله

د الله تعالى په نعمتونو کي غور او تفکر وکړئ خو د الله تعالى په ذات کي فکرمه کوئ.

اسحاق بن ابراهيم بن راهويه وايي: هرچا چي الله تعالى داسي توصيف کړ چي يو صفت ئې د کوم مخلوق له صفت سره تشبيه کړ نو کافر شو.

ابوبکررضي الله عنه فرمايي:

العجزعن درك الذات ادراك " د الله تعالى د ذات له ادراك نه ځان عاجز ګڼل حقيقي ادراك دئ.

علي رضي الله عنه فرمايي:

والبحث عن سرالذات اشراك

د الله تعالى د ذات د کيفيت په هکله بحث کول شرك دئ.

سبحانك اللهم وبحمدك نشهد ان لا اله الا انت نستغفرك ونتوب اليك.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library